శ్రీరామాయనమః.

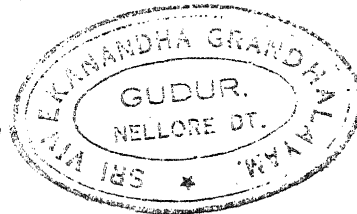
శ్రీ కౌసల్యాపరిణయము.

శ్రీ గుడ్లదొటి వీరన్న బ్రహ్మశాస్త్రి పెద్దన్న

వావిలికొలను సుబ్బరాయ ప్రణీతము. 1903-1991.

ఇది

శ్రీమద్వినిగడప, ఉంగ్రాజవరములోనగు తాలూకాల జమీన్దారులైన
మహారాజరాజశ్రీ

శ్రీరాజా వెల్లంకి వేంకట రామారావు బహద్దర్ గారిచే
గౌరవవశంబున దొలుత ప్రకటితమై

చెన్నపురి,

సోల్డర్ ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రింపబడినది.

మూడవ కూర్పు.

1929.

మొదటికూర్పు పీఠిక.

శ్రీ కౌసల్యాపరిణయ మను నీకావ్యమును హూణశకాబ్దము ౧౮౯౪-వ సంవత్సరము మార్చి నెల ౧౬-వ తేదికి సరియయిన విజయ సంవత్సర ఫాల్గున మాస శుద్ధపక్ష ౧౦ శుక్రవారంబున గడపమండలమందలి రాజంపేటతాలూకా యోబలి గ్రామము గణకవరుండగు బ్రహ్మశ్రీ గౌరవరము చెంచయార్యుచే నిర్దిష్టమైన శుభ ముహూర్తంబున మాతృప్రేరణంబునను మిత్రబోధంబునను బ్రారంభించి, ౧౮౯౪-వ సంవత్సరము నవంబర్ నెలకు సరియైన జయసంవత్సర కార్తికమాసంబున సాంతంబుం గావించితి. ఇది యస్మన్మిత్రులకు సువిదితమ. అప్పుడు కడపమండలమునందలి రాజంపేట తాలూకాలోని పొత్తపి నాటిలోఁజేరిన టంగుటూరను గ్రామమునందుఁ బ్రథమరైవిన్యాసపరీక్షకుఁడు (రివిన్యూ ఇన్‌స్పెక్టర్) గ రాజకీయోద్యోగంబున నుంటిని. దీని వ్రాఁతప్రతిని గృతిపతియగు భద్రాచలరఘుపతికి సమక్షంబున సమర్పించి పదంపడి ప్రకటింప నెంచి వెంటనె ముద్రింపఁ బూననైతిని. అనంతరము సంప్రాప్తమైన ప్రభూతప్రత్యూహవశంబునను, క్షయఘపీడాజనితజీవనవిపర్యాసంబునలనను, నాకోరిక నెఱవేఱదయ్యె. "అన్యథాచిన్తితం కార్యం, దైవమన్యత్ర చిన్తయేత్" త్తనుట సుప్రసిద్ధమే కదా ఇట్లుండ భగవదనుగ్రహమువలనను, మ-రా-రా-శ్రీ, సమర్థి రంగయ్య శ్రేష్ఠి బి.ఏ., ఎఫ్. యమ్. యు., గారి సాహాయ్యమువలనను, నీ తిరువల్లిక్కేణియందుండు హిందూపాఠశాల యధ్యక్షుల కరుణను, నేనీ యుపాధ్యాయోపజీవికానుసారి నైతినిగాని ప్లవ యంతయు నా కుపప్లవకారియ యయ్యె. పెక్కుమాటలేల, నాజీవుం డెన్నివారంబులో నాకద్వారకవాటనోద్యమపరుం డయ్యెంగాని తద్ద్వారరక్షకులచే విఫలీకృత ప్రయత్నుండయ్యె. ఎక్కటి నిట నిట్టి యిక్కట్ల నుండ "మిత్ర మాపత్సుజానీయా" త్తనునానుడి సరిదాఁక నస్మన్మిత్రులగు బ్ర॥శ్రీ మ-రా-రా-శ్రీ, లంకలపల్లి వేంకట సుబ్బయ్య ఎం. ఏ. గారును బ్ర॥శ్రీ. మ-రా-రా-శ్రీ, కొత్తపల్లి వేంకట పద్మనాభశాస్త్రిగారును నొసర్చిన నిశ్ఛిద్రసాహాయ్యంబునన యొడలఁ బ్రాణంబు లెట్టెట్టో చిక్కంబట్టియుండితింగాని తుద కది దుస్సాధమనియెంచి యవివాహితకన్యవోలెనున్న యీకావ్యకన్యంగాంచి దైవకృపరాదాయె దీని న్ముద్రించి కనులారఁగాంచు భాగ్యంబు లేదాయె, నని చింతించి మీఁదఁ జేర్కొనిన మిత్రులకు దీని మీరు మైత్రికారణంబునన నాయనంతరము ముద్రింపించి ప్రకటింపుఁడని యప్పగించి జీవజీవనంబులపై నాశ చాలించి నాయభిజనం బగుకడపకుఁబోయితి. ఆహా! దైవతంత్రము!!

"యచ్చిన్తితం తదిహ దూరతరం ప్రయాతి
యచ్చేతసా నగణితం తదిహాభ్యుపైతి."

కం. సుఖవుగ నగు నని యెయ్యది
దలఁతుమొ యది యేగు మిగుల ♦ దవుదవ్వగుచుం
గలలోనే నెది యగు నని
తలఁపమొ యది యప్పు డగును ♦ దైవవశమునన్ !

అచ్చటఁ దురుష్కోత్తమకులసంభవుండును, శాంత్యౌదార్యాది సుగుణగణవిభవుండును, ప్రతిఫలాపేక్షారహితమనీషాభేషజప్రదానకళామాననీయభిషగ్వరుండును, నగు నన్నేమియ్యా నాపాలిజియ్యగ నెయ్యంబున నన్నుఁ గ్రమంబునఁ బునర్జీవితుం గావించె.

నేనిట్టి యాపన్నదశ నుండ నిట బ్ర॥ శ్రీ. వేంకటపద్మనాభశాస్త్రులుగారీకృతి సాంతంబుగఁ బఠింప నెంచి యెడపాడడపా చదువుచు నా సమయమున నీ పట్టనమునకు విజయము చేసియుండిన వీరిప్రభువురాలును, శ్రీమత్కోటంక వీరవరములోనగు తాలూకాల జమీందారురాలును, నగు మహారాజరాజశ్రీ శ్రీరాజారావు చెల్లయ్యమ్మారావు బహద్దరువారి దర్శనార్థమై వారి సన్నిధానమునకు వెళ్లుచు దీని వెంటంగొని చనిరఁట. అప్పు డచ్చట శ్రీరాజా రావు చెల్లయ్యమ్మారావు బహద్దరువారి సోదరులును, శ్రీమద్వీనిగడప ఉండ్రాజవరములోనగు తాలూకాల జమీందారులును నగు మహారాజరాజశ్రీ. రాజా వెల్లంకి వేంకట రామారావు బహద్దరువారును, వారి భాగినేయులును శ్రీమత్పిఠాపురసంస్థానప్రభువులును నగు మహారాజరాజశ్రీ శ్రీరాజా రావు వేంకట కుమార మహీపతి సూర్యారావు బహద్దరు జమీందారువారును నుండిరఁట. ఆప్రభుయుగం బది యేమి గ్రంథంబని యడిగెనఁట. శ్రీకౌసల్యాపరిణయం బనుదుఁ గొంత చదువుఁ డనియన వేంకటపద్మనాభ శాస్త్రులుగారును గొంత చదివిరఁట. పిమ్మట రాజా వెల్లంకి వేంకటరామారావు బహద్దరువారిది యెక్కడఁ గొననగునని యడిగి యముద్రితంబని తెలిసికొనిరఁట. పదపడి యొకనాఁడు వారు మైలాపురిలోనుండు తమవసతికి శాస్త్రులవారిని బిలిపించి యీగ్రంథము సాంతంబుగఁ జదివించి విని దీనికి ముద్రాభృతి మే మొసఁగెదము దీనిముద్రింపఁ బ్రయత్నింపుఁ డన నిది జీవత్కవికృత మనియు, నాకవిగారి సమ్మతి నొందెద ననియు శాస్త్రిగారు చెప్పిరఁట. ఈవిషయమంతయు ౧౯౦౧-వ సం॥ అక్టోబరునెల ౧౯-వ తేది గల లేఖామూలకముగ శాస్త్రులవారు నాకుఁ దెలియపఱిచిరి. నేనును శుభోదర్కంబున కిది యంకితార్పణంబుగ నెంచి యట్లు కావింపుఁడని ప్రత్యుత్తర మిడితి. వారును దీనిని బహుప్రయాసమున కోర్చి ముద్రింపించిరి. మహారాజరాజశ్రీ రాజా వెల్లంకి వేంకట రామారావుబహద్దరు జమీందారువారిని నాపాలివేల్పుపురిగొల్పెనని నెమ్మది నమ్మెద. కానున్నచోఁ గడపమండలవాసి నే నెక్కడ ? కృష్ణామండలస్థులగు నీప్రభువుగారెక్కడ? ఎన్నియో యుత్తమగ్రంథములం బఠించిన వీరికి నాకృతి రుచించు టెట్లు? నేటికాలపుఁబ్రభువులకు నాంధ్రవిద్యాభిమానముండు టెట్లు ? ఉండెఁబో దానికై

ధనవ్యయముచేయ సాహసికు లగుటెట్లు? అయిరిపో యయాచితంబుగ నన్యులకృతికి ముద్రాభృతికై వందలు వెచ్చించు నుదారు లగు టెట్లు?

ఈ కావ్యకన్య జన్మప్రభృతి శ్రీరామచంద్రునకు మన్మనోదత్తయయ్యు నష్టమ వర్షంబునం గాని వివాహయోగ్య గాదని కాంబోలు నేఁటివఱకు నావేల్పు బాహిరంబుగ దీని నంగీకరింపక యుండె నని తోఁచెడి.

ఇంతకాలము నన్ను సెలవుపైనుంచి యిప్పుడు నా దేహంబు స్వస్థతఁ గాంచుట వలన మరల హిందూపాఠశాలాధ్యక్షులు నాయందు దయగలిగి నన్ను నీకొలువునఁ బ్రవేశపెట్టిరి.

ఇట్టి మహోపకృతులు నా కొనరించినపై సుకృతుల కొక్కరికేని నే నెట్టి ప్రతికృతియుఁ జేయఁ జాల. ఇన్ని దుష్కరంబుల సుకరంబులుగ నొనర్చిన యఘటన ఘటనాచాతురీధురీణుం డగు శ్రీరామచంద్రుఁడే వారి యోగక్షేమభారంబు వహింపఁ బోరిం బోరి నాదైవంబుఁ బ్రార్థించుచున్నవాఁడ.

ఆ. వె. దైవకృతము లిపుడు ♦ భావింప విష మయ్యు
మీఁద నామతమున ♦ మేల యిచ్చు.

అని నే నేనాఁడో వ్రాసిన దానికి శ్రీకౌసల్యాపరిణయము కరణి. శ్రీకౌసల్యాపరిణయంబు లక్ష్యమై పరిణమించెను. రాల నీటఁ దేలించిన మేటి కసాధ్య మెయ్యది?

శ్రీకుమారాభ్యుదయము వ్రాసి ముగించిన పిమ్మట నొక్కనాఁడు రాజంపేటలో నేను "శిరస్తాదార్" పదవియందు నుండుతఱి నాజనయిత్రి తాను గోటతికమునకు వచ్చిన క్రొత్తలోఁ బిన్నవయసున నున్న నాపితృవ్యులు మహారాష్ట్రభాషలోని కౌసల్య పెండ్లికథను జదువుచుండఁ దాను వింటిననియుఁ, జిరకాలమున వినికియగుటఁ గథయంతయు మఱచితి ననియు, దానిం గృతిగా నొనర్పు మని యందదుకులుగఁ గొంతకథ చెప్పెను. విన్నంతవఱకు నది వింతగ నుండుట సంపూర్ణంబుగ దాని నెఱుంగఁగోరి యప్పుడు నాయెఱింగిన మిత్రులకును, బండితులకును, సంస్కృతాంధ్ర పుస్తకవిక్రేతలకును, వ్రాసితిఁగాని మనోరథము మాత్రము సఫలము గాదయ్యె. ఇట్లుండ ౧౮౯౩-వ సంవత్సరమున శ్రీకుమారాభ్యుదయముం బ్రకటించితి. తదనంతరము వేంకటగిరిలోనున్న బ్ర॥శ్రీ. మ-రా-రా-శ్రీ లంకలపల్లి వేంకటసుబ్బయ్యగారు లేఖాపరిచితులగుట వారికి నాసంకల్పం బెఱింగింప వారు దామామహారాష్ట్ర గ్రంథంబుఁ బఠించితిమని యాకథాంశంబు లేఖామూలకమున నెఱింగించిరి. ఆ యుత్తరమును మాతృకగాఁ గొని నే నీకృతి రచియించితి.

ఇందలి కొన్నివర్ణనములం దిప్పుడు కొంచె మప్రస్తుత మగపడుచున్నదని తోఁచెనేని యవి గ్రంథ విరచనకాలమునకు ప్రస్తుతములుగా నుండెనని చదువరులు గ్రహింతురుగాక.

నా వ్రాఁతప్రతిలోని రమారమి ౧౦౦ పద్యములు క్లిష్టముగ నుండుటచేతను బూర్వవర్ణనాసామ్యము నొందియుండుటచేతను నీముద్రితప్రతియందుఁ దొలఁగించితిని గాని యాఱవ యాశ్వాసమునఁ గడపటఁ గొన్నిపద్యము లెక్కువగఁ జేర్చితి.

౩-వ యాశ్వాసంబున * గుర్తుగల పద్యముల కన్నింటికి నప్రస్తుతంబగు రామాయణార్థము గలదు.

ప్రత్యాశ్వాసాంతపద్య ప్రథమపాదప్రాసాక్షరంబులఁ గ్రమంబుగఁ జూచిన "కౌసల్యావివాహం" "రామార్పణమస్తు" అని యేర్పడును.

శ్రీకుమారాభ్యుదయంబునకు మత్కర్తృత్వము నొకానొకఁడు సందేహించి కారణముననట్టికుశంకల కెడమీయకుండుటకై ౧౨-వ పుట ౧౪౫-వ పద్యంబునను ౩౮-వ పుటలో ౯౯౪ చక్రబంధపద్యంబునను, ౫౩-వ పుట ౧౧౩-వ పద్యంబునను ౧౧౩-వ పుట ౫౧-వ పద్యంబునను, నింకఁ గొన్నిపద్యంబులను నాపేరిమిడ్చితి. ౫౦-వ పుట ౮౩, ౫౧-వ పుట ౮౭, ౮౯, ౯౨-వ పుట ౭౪, ఇట్టిపద్యముల కర్థము కాదినవేత్యాది సంఖ్యా సూత్రంబులంబట్టి గ్రహింపవలయును.

ఆంధ్రభాషాస్థితి యిప్పుడు కొంచె మభ్యుదయోన్ముఖ మగుచున్నట్లు తోఁచుచున్నది గాని

"కం. వెలయాంధ్రు రెందఱైనను
గులకాంతకు నీడుగారు కువలయమందున్
బలువిద్య లెన్నియైనను,
గులవిద్యకు సాటి రావు ♦ గువ్వలచెన్నా"

యన్న యసమానవాక్యమును మఱవక తమదేశము నభ్యుదయంబునకును గమమైహికాముష్మిక లాభంబులకును, నిదానమైన మాతృభాషకు, సంపూర్ణగౌరవముఁ జూపుబుద్ధి భగవంతుఁ డెప్పు డాంధ్రుల కొసంగునో.

నే నీకృతి రచియించిన పిమ్మట నాపరిచితు లొకరు, శ్రీపాద వేంకటాచలకవి ప్రణీతమైన శ్రీకౌసల్యాపరిణయంబను ౫-వ ఆశ్వాసముల గ్రంథమొం డిదివఱకే యున్నదని యొకముద్రితప్రతి నంపిరి. దానింజూడ దానికిని దీనికినిం గృతిపేరునను, నాయికా నాయకనామములను, మాత్రము సామ్యముండెనుగాని కథావిషయంబున నించుకంతయు సంబంధములేదు. మఱియొక కౌసల్యాపరిణయ మనుయక్షగాన ప్రబంధము ప్రకటనమును వార్తాపత్రికలంజూచి దానిం గొని చదివితిని గాని యది కథయందు మాత్రము కొంచెము సామ్యము గలదై యుండెను.

శ్రీకుమారాభ్యుదయమును బ్రకటించినపిమ్మట దానిం జదివిన పరిచితాపరిచితులగు పండితమిత్రులు నది మిక్కిలి కఠినశైలిఁ బండితైక వేద్యంబుగ వ్రాయఁబడినదనియు, నీతూరివ్రాయఁబడు గ్రంథమును గాలానుగుణముగఁ గొంచెము సులభశైలి రచియింపుమనియు, బోధించిరి. వారి హితబోధ ననుసరించి సులభశైలిని నీకృతి నిర్వహించితి. ఇంతకు సులభశైలి కావ్యములకు రుచింపదని తలంచెదను.

అయినను దీనిపై సజ్జనాభిప్రాయ మెటులుండునో యారసి వలసినచో నిఁకమీఁద దాని ననుసరించెద.

వర్ణనాంశములయందు సాధ్యమైనంతవఱకుఁ బ్రకృతి ననుసరింపఁ బ్రయత్నించితిఁ గాని యీయుద్యమ మెంతవఱకు సఫలమయ్యెనో చదువరులకే యెఱుక. యువతి ప్రత్యంగవర్ణనాదుల కిందు వలసినంత యవకాశ మున్నను బ్రకృతకాలమునం దవి రుచింపకుండుట యటుండ నవి పాపావహంబనియు నెంచి వానిని మానితి.

ఈకావ్యమునకు మూలగ్రంథం బీపేర నెసఁగుచున్న దని వినుటచేతను, బరిణయమే కథ కంతకును బీజభూతంబగుటను, దీనికి శ్రీకౌసల్యా పరిణయం బను పేరిడినను బరిణయభాగము మాత్రము మిక్కిలి యల్పమైయున్నది. (మృచ్ఛకటికవలెనిది యెంచంబడుం గాక.) కావునఁ బరిణయనామమాత్రమున శృంగారవర్ణనాభూయిష్ఠ మని తలఁచి యెవ్వరేని గర్హింపకుందురు గాక.

పూర్వకవీశ్వరులు ద్రాక్షానిత్రోవలును, నూహింపనివిషయములును, లేవు. అయినను సాధ్యమైనవఱకు నూతనవర్ణనములే వ్రాయఁ బ్రయత్నించితి. నేనుగ్రొత్తగ నూహించి వ్రాసినాఁడ ననియనుకొన్న వర్ణనములు కొన్ని పదపడి సంస్కృతాంధ్ర కావ్యములంజూచి యట్టివానినెల్లఁ దొలఁగించితి. ప్రమాదంబున నింకను నట్టివి తప్పియుండిననుండవచ్చును. ఈనియమము పద్యశైలియందును నవలంబింప సాధ్యమైనంత వఱకుఁ బ్రయత్నించితిని గాని గుణపక్షపాతంబును దుర్భేద్య చిరతరపఠనాపరిచయబలకారణంబునను గొన్నియెడల దీనిం బాటింపమి నెఱుంగుదు.

ఈగ్రంథమునందలి గుణాగుణవిమర్శలకు సమచిత్తులగువిపశ్చిత్తులే శరణము. సజ్జనులు స్వభావముగ గుణగ్రహణపరాయణులగుట వారర్ప్రార్థితు లయ్యు గుణమునే గ్రహింతురు. అట్టివారికి విధేయుఁడనై నమస్కరించుచున్నాఁడను. "ప్రమాదో ధీమతా మపి"యనియుండ నిఁకనాయట్టి కించిజ్జ్ఞునకాప్రమాదము లేక యుండును.

ఈగ్రంథమునుబ్రకటింపఁగలుగుటకై ధనసాహాయ్యమొనర్చిన మహారాజరాజశ్రీరాజా వెల్లంకి వేంకటరామారావు బహద్దరుజమీందారుగారికి నాయురారోగ్యైశ్వర్యాద్యభ్యుదయంబు లొసంగ భగవంతునిఁగూర్చి యిట్లు ప్రార్థించుచున్నాఁడ.

పంచరత్నములు.

సీ. శ్రీకరుణామధు♦శ్రీమీఱుపుష్పవ♦ద్విస్ఫురన్నేత్రాబ్జ♦విలసితుండు
ఫూతధీనిత్యవి♦భూతిదానవినిద్ర, పద్మానిమేషాక్షి♦ప్రాణవిభుఁడు

మారుతసుతసర♦మావల్లభులకు న, మర్త్యత్వమొసఁగిన♦మానధనుఁడు
గౌతమప్రియవధూ♦ఘనజాడ్యహరుఁడగు, నతభవామయతాప♦హృతిచణుండు
రాజు వెల్లంకి వేంకట♦రామరాయ, బహాదరంకితుఁ బెంపాల♦బహితగోత్రు
రేయుఁబవలును బ్రోచుత♦శ్రీచిరాయు, రతులితారోగ్యవిభవసం♦గతునిఁ జేసి. ౧

తే. క్షీరనిధిజాత, యిందిర, ♦ శ్రీవధూటి, భువనమాత, రమాదేవి♦పూర్ణకృపను
రాజకులజాతవేంకట♦రామరాయ, మందిరావాస యగుత న ♦ క్తందివంబు. ౨

ఉ. శంకయొకింతలేక యని♦శంబు విరోధివరూధినీహృదా
తంకకరంబు, స్వాశ్రితసు♦దర్శన మైనసుదర్శనంబు వె
ల్లంకి కులాబ్ధిసోము, నక♦లం. కనుజాతనుజాతసంగతున్
వేంకట రామరాయ పృథి♦వీపతి విశ్రుతకీర్తిఁ బ్రోవుతన్. ౩

సీ. రాజకులాంభోధి♦రాకాసుధాంశు భా, వుకశీలగుణజాలు ♦ సుకలుఁ బెంపు
చెలఁగ సంతతబుధా♦శీర్వచనకలితో, ల్లాసమానసు, దయా♦భాసమాను
యదుకులప్రవరపా♦దాంబుజాసక్తస, న్మానితచరితు దు♦ర్మానరహితు
రాజిత నిర్జరాం♦ధ్రిక ళాబ్ధిమ థనభ, వుకసుధాస్వాదన♦పూతచిత్తుఁ
శ్రీమ వెల్లంకి వేంకట♦రామరాయ, మహిపవర్యుని నసమాన♦మహిముఁగాఁగ
బ్రోచుఁగావుత నిరతంబు♦బుధవినుతుఁడు, చుట్టుఁగైదువువలమురిఁ♦బట్టుప్రోడ. ౪

సీ. విశ్రుతసత్కీర్తి♦పెదరామ రాయఁడే, పూతచరిత్రుని♦తాతతాత
ఘనతరసమ్మాన♦ధనుఁడు మల్లారావు, ధాత్రీశుఁడేప్రభు♦తాతతండ్రి
విబుధసంస్తవనీయ♦వేంకటకృష్ణరా, యండేదయాశీలు♦తండ్రితండ్రి
గణనీయగుణుఁడుజ♦గన్నాథరాయఁ డే, దానశీలాత్ముని♦తండ్రి యట్టి
రామపదభక్తు వేంకట♦రామరాజ, విభువరేణ్యునిఁబ్రోవుత♦విశ్వధర్త
భక్తశుభకర్త నతలోక♦పంకహర్త, జానకీభర్త కరుణచే♦సంతతంబు.

తిరువల్లిక్కేణి
1902 సం॥
మే నెల 4-తేది.

సుజనవిధేయుఁడు,
వావిలికొలను సుబ్బరావు.

శ్రీరామాయనమః

శ్రీ శారదాయైనమః

శ్రీకౌసల్యాపరిణయము.

ప్రథమాశ్వాసము.

ఇష్టదేవతాస్తుతి.

నారాయణనిత్యముక్తశుభగో♦ష్ఠీసభ్యతావాప్తికిన్
ధ్యానింతుం జతురాత్ము, సంసరణవి♦స్తారాబ్ధినిస్తారకున్
శ్రీనాదాత్మకు, శ్రీనివాసు, హరి, ని♦శ్చింతాప్తి నాత్మోద్భవా
స్తానాశోద్యమవైరిసంహరణకౌ♦శల్యాయనున్, రామునిన్. ౧

సీ. ఏసతిశీలంబు ♦ హృదయంగమంబునై, రాము నిస్తులయశో♦ధాముఁ జేసె
నే రమణీమణిఁ ♦ గూరిమి లోఁదాల్చి, పాంసుల రత్నగ♦ర్భగ రహించె
నేకరుణాలయ ♦ హింసింప నెంచిన, పలువ కిప్పించె న♦వ్యయసుఖంబు
నేభక్తవర్గాల♦యేపారుకరుణచేఁ, జెనఁటికాకము చిర♦జీవి యయ్యె

ఆ. నాపిపీలికాజ ♦ మేపురంఘ్రిలీల, యేమె శ్రితులఁ బ్రోవ ♦ నెదురుపోవు
నట్టిమాత, త్రిజగ♦దవగీర్ణగుణపూత, సీత నన్ను ధన్యుఁ ♦ జేయుఁగాత. ౨

సీ. మూఁడువేదంబులు♦ముప్పిరి నల్లిన, వేణితోఁ గృతిఁదాల్చు♦పాణితోడ
వెన్నెల గ్లురియించు ♦ వెల్లనివలిపంపు, టొల్లెతోఁజిన్ని జా♦బిల్లితోడఁ
జేదోడువాదోడు♦చెల్వారుముద్దుల, చిలుకతో మురిపెంపుఁ♦బలుకుతోడ
సరిగమపధనిస♦సధపమగరిస య. స్వనతో నిర్జరీ♦శ్రేణితోడ

తే. వ్రాలువిరిచూలునిల్లాలు ♦ పూలనాలు, దాల్పుప్రోయాలి కేరాలు♦వేల్పుచాలు
నేలు విద్దెలజవరాలు ♦ మేలుగ్రాలఁ, జాల నాపాల నిల్చి న♦న్నేలుఁగాత. ౩

మ. ధవు సర్గాఽప్రతిభాత్ముఁ గాంచి నిజమ♦ధ్య, స్వాదునిశ్వాస, స
చ్ఛవి, లావణ్య, నితంబసామ్య మొనరం ♦ జల్పంగ బోధించినన్
దివి, వాతా, గ్నిపయఃకుచక్రములఁ దా ♦ నిర్మింప శాలీనుఁడై
నవువాణిం గవుఁగింటఁజేర్చు నజు స్వాం♦తంబందు భావించెదన్. ౪

ఉ. నీరసయుక్తిరక్తిను ♦ నీమధుధర్మము నిర్మలత్వముం
బేరువహించుమేనఁ బ్రభ♦వించుటయుం గన సాటి యెవ్వరే

బోరన గౌరినిందలను ♦ బూనఁగ నాపగ నేర్తు నెట్లు మైఁ
జేరుపనంచుఁ దా సవతి♦చేడెల నొక్కట నూఱడించు సం
సారి హరుండు నాబహుళ♦సంకటముల్ హరియించుఁ గావుతన్.

ఉ. వైరిగదా మరుండు మగు♦వా! తగవౌనె తదంకపాళులం
జేరుప నంగపాళి మదిఁ♦జింతిల కింత? యనం గపాలితోఁ
గూరిమిఁ గూర్పఁగా మనలఁ ♦ గుంభినకాఁ డగు నాయనంగుఁడున్
వైరియె? యంచు నవ్వెడుభ♦వాని దయన్ శుభవాణి నిచ్చుతన్.

తే. ఎవని ముదలార సేవింతు ♦ రెల్లవిబుధు, లెవనిముద లారసి చరించు♦నెల్లనట్టి
మొదటితలయారి శ్రీసేన♦మొదలియారి, మీఱునుద్భవములఁ ద్రుంచు♦మేలు వెం

ఉ స్వాంతమునన్ భజింతు గుణ♦వంతు, మహాబలవంతు, దైత్యశు
ద్ధాంతతమాలపత్రఘటి♦తాంతుని, దాంతుని, శాంతు, దుష్కృత
ధ్వాంతఖరాంశుమంతు, వసు♦ధాతనయాఘనశోకశాంతు, ధీ
మంతు, దయానిశాంతు, హను♦మంతు, నతాయవనీవసంతునిన్.

కం. సకలకళాధారు శర, త్సకలకళాధామరుచిని ♦ సైంధవగళునిన్
శకలీకృతసైంధవగళు, సకలు న్ననుఁ జేయ భక్తి♦సన్నుతియింతున్.

సంస్కృతాంధ్రకవీంద్రవినుతి.

ఉ. భారతి యేమహామహుని ♦ వాక్కునురంగమునందు సద్యశో
భారతినాట్యముం జలిపెఁ ♦ బాత్రమునాఁ దొలుదొల్త హర్షశో
భారతి మీఱ నందెలర♦వంబులు కర్ణరసాయనంబుగా
నాఋషి నేఁ దలంతుఁ గవి♦తామరశైవలినీత్రివిక్రమున్. ౧

కం. ఖేదముఁ దొలఁగింపఁగ స, మ్మోదము ఘటియింప భోగ♦మోక్షశ్రీ లా
పాదింపఁగఁ జాల్పంచమ, వేదము రచియించు నపర♦విధు నేఁ గొలుతున్. ౧

తే. కాళిదాసకవీశ్వరు♦ఘనుని దండి, పండితుని దండి, జయదేవు♦బాణు, మాఘుఁ
జోరుని, మయూరు, భవభూతి♦భారవి, మది, సుకవిలోకేశులను గొల్తు♦సూక్తులాద

ఉ. భీముని, నన్నపార్యు, నెఱ♦ప్రెగ్గడఁ, దిక్కన, నాయథర్వణున్
సోము, ననంతుఁ, బెద్దనను ♦ సూరన, భాస్కరుఁ. బోతసత్కవి
గ్రామ కవీశు, వెండి సిరి♦నాథునిఁ, దిమ్మనఁ, బిన్నవీరనన్
రామనృపాలభూషుఁ, గవి♦రాజుల నెంతుఁ బ్రశస్తసూక్తికిన్. ౧

కం. సాధునికరవంద్యుల నే, నాధునికకవీశులన్ మ♦హాత్ముల మది నా
రాధనకయి తెలుతున్ గం, గాధునికాభంగభంగ♦గంభీరోక్తిన్. ౧

వ. అని దేవతావందనంబును, బురాతనాధునాతనసత్కవీశ్వరానందనంబును గావించి
జన్మసాఫల్యంబుగ నొక్క పుణ్యకార్యంబు రచియింపఁదలంపు చెంగలింప నుద్యమించి.

చం. కవియును నర్తనాంగనయు ♦ గష్టము లెంతలు గల్గియున్న న
య్యవి వెలిఁ దోఁపనీక వెల ♦ యున్ వలయున్ వెలినాడు నర్తకిన్
భువిపయిఁ జూపఱు ల్గనఁగఁ ♦ బోరు హృదంతరవర్తివేదనన్
నెనమిడి లోపమే దెగడ ♦ నేర్తురు నిష్ఠురవాక్పరంపరన్. ౧౬

సీ. చిత్తమా యాదరా ♦ యత్తమై గ్రాలదు, పాత్ర మాయాదరా ♦ వృత్త మగుటఁ
గరము విచక్షణా ♦ కరములు గానియక్కరముల వ్రాయు నా ♦ కరము లెపుడు
పాదము ల్గర్కశ ♦ పాదకంటకశిలాక్షోదముల్ యాతనా ♦ పాదము లగు
దేహంబు రోగసం ♦ దోహంబు బలిమి మం, దేహంబు బ్రదుకె సం ♦ దేహ మగును

తే. ఇట్టినను బోఁటి మానిసి ♦ కెట్టు లొదవు, విబుధహృదయంగమాలాప ♦ వివిధచతుర
నటన ఘటనాపటు స్ఫుట ♦ కటకపటల, క్రమఝుళంఝుళారావ ♦ కావ్యకన్య. ౧౭

సీ. సరసుల సద్గోష్ఠిఁ ♦ దిరిగెడు కవిరాజ, హంసలఁ బదరాగ ♦ మరుదు గాదు
విబుధులసంగతి ♦ విహరించు రుచివిధా, శుకవుల నొప్పారు ♦ శుద్ధసూక్తి
బహుళభోగాభోగ ♦ పటిమనైన యహీనుఁ, డోపెడి బహురీతు ♦ లొప్పఁ బలుక
విషయానుభవయుక్తి ♦ వెలసెడివారికి, భావజాత్యున్నతుల్ ♦ పలుక సుళువు

తే. కంజదృక్కంజలోచనా ♦ కంజ రేద్ధ, మంజుమంజీరశింజాన ♦ పుంజ మింటఁ
బుంజిగొనియున్న భోగముల్ ♦ పొదలుచున్న, లలితకవితావిలాసిని ♦ యలరుటరుదె?

సీ. కలమెత్తి వ్రాయంగఁ ♦ గడఁగితినా గ్రామ్య, వచనభూయిష్ఠంబు ♦ వ్రాయసంబు
వీను లొగ్గి యొకింత ♦ వినియెద నందునా, బండుబూతులె చెవి ♦ నిండుచుండుఁ
గన్నులు విచ్చి నేఁ ♦ గనుఁగొందునందునా, కంటకతరుదరు ♦ ల్గానఁబడును
స్వచ్ఛందవృత్తిని ♦ జరియింతు నందునా, ధర నాథవంతుఁడఁ ♦ దిరుగరాదు

తే. కాననావాననసమాన ♦ మానభాస, మానసదరీణవర్ణనా ♦ మాధురీణ
భావనానూననూత్నసం ♦ భావనార్హ, శారదాదేవి యెటులుండు ♦ సంతసమున. ౧౯

వ. కావ్యరచన దైవపూజావిశేషంబుగ మనీషులు భాషించుటఁ గృతికృత్యంబునఁ గృతకృత్యుండ నయ్యెద నని తలంప నయ్యది పూర్వకృతాపూర్వసుకృతాధిక్యంబునం గాని నిరంతరాయంబుగఁ గొనసాగనేర దని సందేహమందేహుండనై డోలాందోళితమానసంబున నెయ్యదియుం దోఁపమి శ్రీరామధ్యానంబు సలుప నెయ్యది హృదయగోచరం బగు నద్దానిం గరణీయంబుగ నాచరించెదఁ దత్కరుణానిదర్శనంబు లనేకంబులు హృద్గతంబు లయ్యె జంక నేలయని దృఢచిత్తుండనై శ్రీరామ సాన్నిధ్యంబుఁ గల్పించుకొని యర్ధనిమీలితలోచనుండనై ధ్యానించుచున్న సమయంబున. ౨౦

సీ. రాహుగ్రహాస్యని♦ర్గళదబ్జమండలం, బన నొప్పు నెమ్మోము♦హారువ్రతోడ
గ్రీష్మసాయాహ్నసం♦దృశ్యమానం బగు, తనులతఁ దనులత♦దారసింప
నవహిమాత్యయవేళ ♦ నలివాయుకంజాత, ముల కన్నుకన్నులు♦పురు
గాననకృత్రిమ♦గర్తవినిర్గత, కరిణినా నిజ యాన♦కలన మమరఁ
తే. జెలఁగికుఱుమాపుచీరకు♦చ్చెళ్లు గునిసి, యాడమీఁగాళ్లఁ, గొనగోళ్ల♦ నన
చెదఱు వెంద్రుక; లొయ్యనఁ♦జేరవచ్చి, నిలిచె నొకలేమ మామక♦నిక ౧౨
వ. ఇట్లు మదీయోపకంఠంబుఁ జేరినయక్కలకంఠి నుపలక్షించి.
ఉ. ఆవిరి గప్పగా మినుకు♦టద్దమొకో, నునుమంచు సోఁకి పోఁ
వావిరిఁ దాటి తేఱు సిత♦వారిజమొక్కొ, దినాంతవేళలఁ
బోవుచునుండ నెండ పరి♦పూర్ణసుధాకరబింబమో, యనం
గా విరిఁబోణినెమ్మొగము ♦ కారణమేమియొ నాడి తేటెడ్డిఁ? ౧౩
సీ. దయ నాకు సిరు లీయ♦దయచేసినట్టి యా, లచ్చియందునొ మేను♦పచ్చ
పద్యముల్ నానోరఁ ♦ బ్రౌఢిమైఁ బలికించు, వాణినాఁ బుస్తక♦పాణి గాదు
జగతి భక్తులఁ బ్రోచు♦నగజాత యందునా, రుదురాక పేరు పే♦రెదను లేదు
మదనమోహిని యని ♦ మదిలోనఁ దలఁతునా, చిత్తవిభ్రమ మెప్డు♦ చే
తే. మహినిమహిళయందిట్టి♦మహి మయున్నె? వేల్పుఁగన్నియకెట్టులీ♦వెతలు
ననుచుఁదలపోసి యిట్లంటి♦నతినతోడ, నైజమునఁగురుభావంబు♦నయమ
ఉ. ఎవ్వతెవమ్మ నీవు? కత ♦ మేమి యొకో యరుదేర? నీమదిఁ
నెవ్వగ గూరియున్నగతి ♦ నీదుస్వరూపమె చెప్పెడుం గటా
నొవ్వఁగ నేరు పల్కరి ని♦న్నుఁ? నను ధన్యునిఁ జేయు తెల్లనా
గువ్వలయెక్కరింతగల♦కొమ్మవొ? యమ్మవొ తమ్మిచూలికిఁ? ౧౪
వ. అని తనయమానుషంబైన తేజోవిశేషంబుకతన భయభక్తిసంభ్రమంబులు
ముప్పిరిగొన మోడ్పుఁగేలునమిగులమాటాడనేరని నన్నుఁగనిసాదరంబుగ నాయం
యిట్లనియె. ౧౫
తే. అన్న! కన్నులవిల్తుని♦యన్నయన్న, గాఁగ నన్నెన్నుమీనిన్నుఁ♦గానఁ గాను
ముచ్చటైనను వచ్చితి♦ముచ్చటింతుఁ, గలదు నాదీనదశకును♦గారణంబు. ౧౬
ఉ. మానరచింత లొంది విష♦మవ్యసనావిలచిత్త నౌట సం
తోసములేమి నెట్లు పరి♦తోషముకల్మిఁ జరింతునో? యనా
శ్వాసితదుఃఖితే మనసి ♦ సర్వ మసహ్య మటన్నపల్కు వి
శ్వాసము గాదె? శోకసమ♦శాత్రవుఁ డుండున వేఱొకం డిలఁ. ౧౭

తే. ఆరురుత్తుండు క్రోధంబు ♦ నణఁచుభంగి, నబ్ధి బడబాగ్నిఁ దనలోన♦నాఁచినట్టు
లాఁపి మదిలోన నామనుమ♦రంతచింత, నననిపైఁ బుత్ర ! యిటు నడ♦యాడుదాన.

ఉ. ధారిణిఁ గృష్ణరాయలు తు♦ద నృలయాంధ్రరసాధినాథుల్
గారవమార నన్నుఁ గనఁ♦గా ఘనగౌరవవృత్తి నుంటి ము
న్నీరస నిప్పు డన్యగతి ♦ నీరస మొప్పఁగఁ జూడ నాప్రజల్
నీఁ సరూప మొప్పె ధర♦ణీసురసత్తమ! యేమిచెప్పుదున్. ౩౦

తే. ఆంధ్రనాథునిపాలితం♦బైనయట్టి, యంధ్రదేశంబునందలి♦యాంధ్రులెల్ల
నాదుతెనయులఁగా నెంతు♦మోదమొప్ప, నాంధ్రభారతి నే నౌట♦నవనివిబుధ.

కం. రాజన్యులచేఁ బూర్వము, పూజలుగొనువారు నాదు♦పుత్రకు లయ్యో !
రాజుల సేవకు లగు సి, స్తేజులఁ గొలిచెదరు నేఁడు ♦ దీనత్వమునన్.

వ. అదియైనను సజ్జనసేవయా యందువేని. ౩౩

కం. అధములు మతిగుణవిద్యలఁ, గ్రుధ సాధుల నేఁచ బ్రహ్మ♦కొడుకులు సుమి వా
రధికారులు గావుననో, యధికారులుగాఁ జరింతు♦రనుజీవులకున్. ౩౪

చ. కలుకువిలోకనంబుల నె♦గాదిగఁ జూచు, హసించు, నంచునన్
గొలిచినవారిఁ గాంచి కొలు♦కున్ రదముల్, నగుఁబోటుఁ జాటఁగాఁ
జులుకన నాడు, వ్రాయు, మఱి♦చూచును, లేచును దాఁప నిద్ది హా!
యులవగుసన్నిపాతగుణ♦మో, యధికారపిశాచవేషమో. ౩౫

సీ. ధరణీప రాగంబు♦ధరణీపరాగంబు, నమ్మితిరుగఁగరాదు♦సుమ్మి పతులఁ
బతిసహోదరము ల♦ప్రతిమహాదరములు, తబ్బిబ్బులౌ మది♦నుబ్బె నేని
వరచంద్రహాసంబు♦వరచంద్రహాసంబు, మెలఁకువ గలిగియు♦మెలఁగవలయు
నధికారకౌచితి♦యాధికారకచిత్తి, దూరంబునందె తొఁ♦దొలఁగవలయు

ఆ. బలుకరాదు నిజముఁ♦బలుకకపోరాదు, పోవరాదు మించి♦బుద్ధినుంచి
చిక్కనేని మిగులఁ♦ జిక్కుల నిడుదురు, కూళజనులకొలువు♦చాలబరువు. ౩౬

కం ఇట్టిడుములఁ బడుటను నా, యిట్టిగు లగుపట్టు లేమి♦యెంతచదివినన్
గుట్టుగ నున్నా రకటా, గట్టిగ ననఁ బట్టులేమిఁ ♦ గదుకొని కావన్. ౩౭

కం. ఈవిధి శ్వవృత్తిఁ దిరిగెడి, సేవకులే గాక మఱి య♦శేషజనంబుల్
నావలను చూడ రోసిరి, నే వగచెద దాని కెదను♦నిరతముఁ బుత్రా. ౩౮

కం. అందం బగుకొలజాబిలి, ముందలఁ గద మెఱయు నాకు♦మును పెప్పుడు, నేఁ
డెందెందుఁ జనిన మెడపై, నొందెందఁ గద యర్ధచంద్ర♦యోగం బకటా. ౩౯

సీ. నాపుత్రులే న న్న♦నాదరించుటఁ జేసి, యాహారముల మీఁది♦యాశ లేదు
నాకుఁ గూర్చునుతోళ్ల♦వీక నుండమిఁ గాంచ, నగలు మై సవరింప♦వగపుకలుగు

శరవాదపను లైన♦హరవాదులను గన్న, నగ్గిలేకయే కడ్పు♦భగ్గు మనును
దామసంబున కేఁగి♦తమలోనఁ గలహించు, తనయులఁ గన్నను♦ మనము పొగులు

తే. నాయనా! యేమియందును♦నాయవస్థఁ, బొలిచెఁ దలగడ యగుచు నా♦పుస్తకంబు
శౌమరుపీఁశియ చేయూఁత♦గోలయయ్యె, సుతసమూహంబులిటు సేయ♦సుబ్బరాయ!

తే. కురుల నైనను లెక్కింపఁ♦దరముకాని, యలవిగాదయ్య నాపుత్ర♦కుల గణింపఁ
బరఁగఁదల వెండ్రుకలయంత♦బలఁగముండిఁ, దలకుఁబోసెడిది క్కేడి♦తలఁపఁబుత్ర.

తే. ఆంధ్రు లెల్లెడ నన్యక♦ళాభిరతిని,
గులముఁ గులవిద్య మఱవఁగఁ♦దలఁచి తలఁచి
వెతలు గుడుచుచు నే నున్న♦విధము గాంచి,
తెలుఁగురాయఁడు జడనుయ్యె ♦ దిగులు చెంది. ౪౨

చ. కరము వసంతకాలికపి♦కస్వరచారుపికస్వరైకభా
స్వర మగునాగళస్వరము ♦ సంతతముం బస మేళనంబుగాఁ
బరఁగెడి, నేఁడు మందమయి♦భాసిల దయ్యె నుఖేతరస్థితిన్
వరలెడివార లేడఁ? బ్రతి♦భాయుతవాక్కు శలత్వ మేడనో? ౪౩

చ. తలఁపఁగఁ దాలమూ వదన♦తాలమె, మూర్ఛన లొందె మూర్ఛ. నిం
పలరఁగఁ జేయఁజా ల్లయ ల♦యంబును బొందెను, గ్రామ మక్కటా
చెలఁగెను గ్రామపర్యటన♦శీలత, నాదు తనూనుజావళుల్
వెలచెలి పాడుజావళులు ♦ విశ్రుతిఁగాంచె మహోన్నతస్థితిన్. ౪౪

తే. మదిని నన్నింత తలఁచెడి♦మానవుండు, గానరాఁడయ్యెఁ గొన్నాళ్ల♦గాన నేను
మూర్ఛలను స్రుక్కిసంచార♦ములనుదక్కి, రూపు చెడియుండితినిజమ్మి♦క్రూరదశను

కం. అటుపిమ్మట నటమటఁ గవు, లటనిట మహదాశ్రయంబు ♦ లలవడ కున్నన్
వటియింపకుండఁ బిమ్మట, ఘటియించుచుఁ గావ్యములను♦గాచిరి నన్నున్. ౪౬

కం. తక్కినవారికి నే ననఁ, గ్రక్కనకూడైతి నేమి♦కర్మమొ? యిది నీ
క్కొక్కింత దెలియుఁ గద నా, కెక్కడిముద మొదవు, సొగసు♦లేటికి నింకన్.

చ. కనదురుబంధబంధురము♦కావ్యమటన్నను రజ్జుబంధమా?
యనుదురు; సద్ధ్వమ ల్ఘనము♦లంచు వచింపఁగ గంగజాతరా?
యనుదు; రలంకృతు ల్బహుళ♦మన్నను ద్రాటనుగూర్చి కట్టెనా?
యనుదురు? నేఁటియాంధ్రులహా♦హా బవిసాటెఁ దెలుంగు బాసకున్. ౪౭

కం. చదివినమూర్ఖుని కంటెను, జదువనిమూఢుండు మేలు♦ చర్చింపఁగ దు
ష్పదముల నన్నుం ద్రిప్పెడు, చదివినమూర్ఖులను వశమె?♦ చక్కంబెట్టన్. ౪౮

కం. మార్గం బెఱిఁగియుఁ గడు దు, ర్మార్గంబునఁ జనుటకన్న♦మౌనమె మేలౌ
దుర్గంధసుమముకన్నను, నిర్గంధసుమంబుమేలు♦నిక్కం బరయన్. ౫౦

సీ. పాదముల్ దీర్ఘముల్♦ఛేదింపవలె నంద్రు, నాకు విశ్రమ మేల♦నడవ? నంద్రు
కొఱుసున్న మునుపీడఁ♦గొదువ యేమిట? నంద్రు, వర్ణసంకరవృత్తి♦వలయు నంద్రు
సద్వృత్తిరీతులఁ ♦ జాలసంకట మంద్రు, సద్ధ్వనుల్ దలయేరు ♦ సలుపు నంద్రు
శృంగార మేటికిఁ♦జీఁదఱకా? యంద్రు, ప్రౌఢోక్తు లతిగూఢ♦భావ మంద్రు
తే. వరశకుంతల ముద్దిచ్చి♦వఱలె ననఁగ, బల! సకుంతల ముడ్డిచ్చి♦బడలె నంద్రు
నేఁటి నవనాగరకకవుల్♦నూటి దప్పి, పద్యనియమంబు నందు నా♦భాసులగుచు.

సీ. బంధము ల్ప్రాకృప్రితి♦బంధంబు లంద్రు శృం, గారంబు లెల్ల వి♦కార మంద్రు
గర్భంబు వేదనా♦మర్భావ మని యంద్రు. మధురతామలరుచి♦మధ్య మంద్రు
వాక్యచాతుర్యంబు♦భావవక్రత యంద్రు, యమకంబు దుష్పథ♦గమక మంద్రు
బహువిధాలంకృతుల్♦భారమాత్రం బంద్రు, ప్రాసయోగంబు బీ♦భత్స మంద్రు
తే. వరపదన్యాసకుశలుని♦బంగు వంద్రు, చిత్రకవితావినోదంబు♦ఛీ యటంద్రు
వత్సపత్న్యుపలాలిత♦మత్తనయులు, భవ్యధీదీర్ఘదర్శితా♦భావు లగుచు ౫౨

సీ. ప్రత్యక్షరశ్లేష♦పటిమచేఁ జెన్నారు, వాసవదత్త కే♦వాసి తఱిఁగె?
యమకంబు నిండారఁ♦గొమరైనకాళిదా, సునళోదయమున కే♦సొబగు దప్పె?
గూఢభావనిరూఢిఁ♦గూడికర్కశవాక్య, భరితనైషధ మెట్టి ♦ వన్నె వాసె?
సకలకవిత్వకౌ♦శల్యంబుఁ జూపిన, మాఘున కేయవ♦మాన మొదవెఁ?
తే. గటకటా! యింతదలఁపక♦కుటిలయుక్తిఁ, దేర తేరకు నాదుకు♦మారకులను
దూఱుచుందురు బహువిధ♦దోషములను, దీని కేనేమివచియించు♦దానఁ జెపుమ?

ఉ. సాధులుగాని వెక్కులుల♦జల్పితముల్ గొని జాతివాక్యముల్
గా ధరణీసుపర్వ! కృతి♦గా నొనరించిన లెస్స యంద్రు; దు
ర్మేధను నట్టిఁడౌకవికి♦మేలిధనంబు లొసంగుచుందు రా
రా! ధనికుల్; మదీయగతి♦యయ్యయొ యెంతకు వచ్చెఁ జూచితే. ౫౪

తే. నేను దుర్దశఁ జెందిన♦దాన ననుచుఁ, బ్రౌఢకవితల నావృద్ధి ♦ దరఁగదనుచు
రచ్చకూఁతలెమిగులసా♦రస్యమనుచుఁ, బలుకుచుందురుమితిమీఱి♦బవిసిమాలి.

తే. శబ్దశాస్త్ర నిషిద్ధోక్తి ♦ సాధువగును, వినఁగను వినోదమైయుంట ♦ ననెదరేని
రతిసుఖంబునకై అంకు♦హితమొసలుప? సిరులకొఱకునుజౌర్యంబు♦చెల్లునొక్కొ?

మ. ప్రతిశబ్దంబు మథించి దానఁ గలసా♦రస్యంబునుం జూచి య
ప్రతిమానూనవిలాసచాతురి రహిం♦పఙ్ సౌష్ఠవస్ఫూర్తిమైఁ

గృతిరత్నంబు ఘటింప భాష నవసు♦శ్రీకాంతి శోభిల్లఁ గా
క తలంపం బొడిజల్లిమాట లన నే♦క్కాలంబున న్వృద్ధియా. ౫౭

ఆ. వాక్యసరణి వేఱు ♦ భావకౌశల్యంబు, సరణివేఱు; రెంట♦సరస మైన
కవిత కవితగాక ♦ కడమ యేదైననూ, సుకవు లెంచఁబోరు♦శుద్ధ మనుచు. ౫౮

కం. పామరతతికై వ్రాసిన, సామాన్యపుఁగథలు ప్రకృతి♦శాస్త్రము లుండక్
సామము సుఖమై; నగరే, ధీమహితులు కావ్యములను♦దీర్చిన నట్టుల్? ౫౯

తే. చాలనరులకు లెస్స పాం♦చాలి సుమ్మ, తఱచుపురుషోత్తములకు వై♦దర్భి లెస్స
యార్యజనులకుఁగౌడిసౌ♦ఖ్యంబుఁగొలుపు, లోకులిలభిన్నరుచులౌట♦ప్రాకటంబ.

చ. తలఁపకు చిత్రబంధకవి♦తల్ రచియింపఁగ రా దటం చెదన్
సలలిత కావ్యసంఘటన♦సారసనేత్రనమస్య గాదె? ని
శ్చలసుమనః ప్రకల్పితబి♦సప్రసవాదికరూపపద్యముల్
నలిననివాసినీహృదయ♦నాథున కప్పన సేయ దోషమే?

ఉ. కావున వీరివారివలెఁ♦గానిపథంబులఁ బోకు మయ్య! నన్
ద్రోవలు దప్పనీడ్చుచును ♦ దొందర పెట్టకు మయ్య! పూర్వు లే
త్రోవను బోయి రా తెలుఁగు♦తోషము లెంచకు మయ్య! నేర్పుమై
భావన సేయ వయ్య! బహు♦భంగుల నీకు యశంబు చేకుఱున్. ౬౨

వ. అంతరాయభయంబునను భిన్నదర్శను లగులోకుల నెల్ల నెట్లు మెచ్చింప వచ్చు నని యు జిచ్చవడి యున్న నిన్ను హెచ్చరింపఁ జనుదెంచితి. లోకంబునంతయు నేకాకృతి మెప్పింప దైవంబు వలనఁ గాదన నీ వన నెంత. కావున నిర్భయుండవై యుత్సాహంబు వాటించి నిరాఘాటంబుగఁ గృతిఁ బ్రారంభింపు మని దయాపోషణ మనస్తోషణ చింతాశోషణ శంకాపేషణ మృదుమధుర భాషణంబుల భాషాయోషారత్నంబు సంభాషించి తిరోహితయైనఁ దెలిసి యది యమ్మహాదేవి యఁగా నోకగాఁ దలంచి. ౬౩

కం. చింతామణిరూపిణివై, చింతామణివేదికపయిఁ♦జెలువలరెడు శ్రీ
కాంతామణి! భక్తోత్కర, చింతామణి యనుచు వినుతి ♦ చేయుదు వాణీ. ౬౪

కం. భళిరే! త్వన్నామాప్తిని, దళమే నిర్వక్రవాగ్వి♦ధానత మమరాఁ
దలమే త్వత్కరుణాకం,దళ మేనరు సోఁకు నట్టి ♦ ధన్యునిఁ బొగడన్? ౬౫

ఉ. నీరజపీఠవాసరమణీ! రమణీయమణీమయోద్ధమం
జీరకకింకిణీనికర♦శింజితఝుళఝుళంఝుళార్భటుల్
దోరముగాఁగ నిస్తులిత♦ధోరణి మీఱ నవారణంబుగా
నా రసన న్నటించుచు ఘ♦నంబుగఁ గూర్పఁగదమ్మ శ్రేయముల్. ౬౬

మ. సనయుల్ పూర్వకవీశు లాడని వచ♦శ్చాతుర్యమా లేదు; నే
జననీ! వచ్చియు రాక యాడిన మహి♦మ్మప్రీతి యొప్పార నో
య్యనఁ ద్వత్కంఠగభవ్యకావ్యసుమణీ♦హారంబునం గ్రిందునై
కన నొప్పొపతకంబుచందమున మ♦త్కావ్యంబు లాలింపవే. ౧౯

వ. అని ముకుళితకరుండనై యమ్మహాదేవింగూర్చి నమస్కరించి హర్షపులకితగాత్రుండనై దశకంధరమదసింధురవరసింధురపరమేచకకంధరాంగ సమర్పితంబైన మానుకీనప్రబంధంబు గుణబంధురపదధురంధరంబై వసుంధర నమంథరగతిఁ గవియుగంధరహర్షాకరం బగుననితలంచి మదీయాత్మారాముఁడగు శ్రీరాముని శుద్ధాంతరంగశుద్ధాంతరంగసంగతుంజేసి మోక్షఫలాపేక్షఁ దత్కమలాక్షు న్మత్కృతికి నధ్యక్షుఁగాఁదలంచుచుఁ దదుచితకథాన్వేషణపరుండనై యున్న సమయంబున.

కం. మాయమ్మ కనికరమ్మున, మాయమ్మయ, యవగుణంబు♦మాయమ్మగుఁ జు
మ్మాయమ్మయందు, నడవడి నాయమ్మిక, నమ్మిక మ్మ♦యమ్మ గుణమ్ముల్.

కం. కనకమ్మ సద్గుణంబులఁ, గనకమ్మ మదాళులకును♦గనఁ గమ్మ తెఱం
గునఁ గొమ్మలలో వెలయుటఁ, గనకమ్మ యనంగఁ గాంచె♦ఘనవిఖ్యాతిన్. ౨౦

ఉ. అయమ యొక్కనాఁడు భర♦తానుజరామసమేతరామమా
యో యన డాయవచ్చి తన♦యుల్ దనయుల్లముఁ బల్లవింపఁగాఁ
జేయ విధేయులై స్నుషలు♦చేరువఁ జేర వినోదవైఖరిన్
హాయిగ ముచ్చటించెను స♦ముంచితపుణ్యకథాప్రసంగముల్. ౨౧

వ. వారెవ రెవ రనిన నేనును నాయనుజుండును. ౨౨

ఉ. రంగనయాంతరంగమొ హ♦రంగని స్నేహితు లెల్ల మోద మూ
రంగన, వేంకటేశపద♦రంగనటన్మతియై మనీషిసా
రంగనయప్రసంగ మల♦రంగ నయాంగవిధిజ్ఞుఁడై నమా
రంగన; సాటి వానికి ధ♦రం గన సాధుగుణానుషంగునిన్. ౨౩

ఉ. పూతయశోవిశోభితుఁడు♦భూనుతకంచనపల్లివంశవి
ఖ్యాతుఁడు నాదుమామ ధుత♦కల్మషహృన్నళినీసమర్చిత
శ్రీతరుణీశపద్యుగకు♦శేశయ వేంకటసుబ్బరావు శ్రీ
సీతమ పేరియాత్మభవ♦శిష్టపణాయితశీల రంగయున్. ౨౪

వ. నా మఱఁదలు. ౨౫

ఆ. పాలవాయి వంశ♦భవుఁడు గండీరావు, నరసమాంబయను నెడు♦తరుణియందుఁ
బ్రేమఁగాంచినట్టి♦రెండవకూఁతురు, రంగమ సుగుణగణ♦రంగమ యన. ౨౬

వ. అట్టిసమయంబున. ౨౭

కం. కనుఁగొనల దయారసము, ల్గునగునలాడఁగ నడిమి♦కొమరుఁ ముగురం
దును గనుఁగొని సుబ్బన్నను, నను సుగుణవతీమతల్లి♦నాతల్లి యనెఁ. ౭

చ. తెలియఁగ వింటెఁ బుత్ర! భవ♦దీయపితృవ్యులు పిన్ననాఁటఁ బా
టిలిన మరాటబాసను బ♦ఠింపఁగఁ గోసలరాజపుత్రిఁ దా
నలరుచు బంతిదేర్ల యొడ♦యంపు వివాహము నాడఁబూన వా
రల కుదయించు వెన్నుఁ డని ♦ రావణుఁడుఁ వెస వారి నేఁచుటల్. ౮

కం. వినిన స్నీవాకథల, న్వినిపింపుము నాయనా! స♦విస్తరముగ నా
విని యెఱుఁగ నేను దల్లీ! మును దీని నదెట్లు పలుక ♦ మొనయుదు ననిక. ౯

తే. రాదుగా నాకు నా మహా♦రాష్ట్రభాష
పెద్దకాలంబు నందలి♦వినికి గలదు
దాన దిఙ్మాత్ర మెఱిఁగించు♦దానఁ గొంత
బుధులవలనను దెలియుము♦పూర్ణముగను. ౧౦

వ. అని యించుకించుక వచించుటయు నిట్టి నిస్తులప్రశస్తకథాప్రపంచంబు [illegible]
నవిస్తరంబుగ నెఱుంగ బద్ధదీక్షుండనై విచారించుచున్నెడ. ౧౧

సీ. శ్రీరామచంద్రప♦దారవిందార్చనా, నిస్తులశేముషీ♦నిధి యెవండు
ప్రాకటలంకల♦పల్లెసద్వంశస, న్మహనీయమౌక్తిక♦మణి యెవండు
ద్రావిడహూణాంధ్ర♦దేవభాషాదిష, డ్భాషావిధిజ్ఞమ♦నీషి యెవఁడు
ధీరవీరాసామి♦సూరిప్రమోదద, ర్ధనశీలశీతల♦ధాముఁ డెవ్వఁ
తే. డట్టివేంకటసుబ్బార్యుఁ♦డార్యహితుఁడు, గోర వాల్మీకునకు మున్ను ♦ నారదుండ
పోలె నెఱిఁగించి పెరరేచెఁ♦జాలఁగనను, రమణ నీకావ్యవిరచనా♦రంభమునన. ౧౨

వ. ఆయనకు. ౧౩

ఆ. కులము దానితోడు ♦ చెలువారెఁ బాండితి
వన్నెదెచ్చె రెంటి ♦ కెన్నగుణము
పోఁక లాకు లున్నఁ ♦ బొలుపారఁ దాంబూల
మునను వన్నె సున్న♦మునను గాదె. ౧౪

అయోధ్యాపురీచరిత్రము.

శా. ప్రాజ్ఞగ్రామణీ యాతఁ డిట్టులను సౌ♦భ్రాత్రంబుపెంపార నో
విజ్ఞానప్రియ! పుణ్యతీర్థముల సే♦వింపంగ మున్నే మహా
విజ్ఞుల్ దోడయిరాఁ జరించునెడలం ♦ బ్రీతిం గనుంగొంటి రా
మాజ్ఞం బాలితమై రహించిన యయో♦ధ్యఁ దేవతారాధ్యనుఁ. ౧౫

తే. ముక్తిదాయకపట్టన♦ములను మొదలఁ
గొలువఁబడు నెద్ది యపరవై♦కుంఠ మెద్ది
చూడఁజూడంగ మఱియెంత ♦ చూడఁజూడ
వలయునని యాస నెయ్యది ♦ గొలుపుచుండు. ౫౭

వ. అట్టి యయోధ్యాపురి చరిత్రం బించుక వచించెద విను మని యిట్లనియె. ౫౮

కం. శ్రీరాములు వైకుంఠముఁ, జేరం జనుటయును బిదపఁ ♦ జిత్రము! సరయూ
నీరము లయోధ్య ముంచిన, వారావృత మగుట విన్న♦వాఁడవుగావే. ౫౯

కం. ఆపగిదిని బహువర్షము, లాపగనీట న్మునింగి ♦ యవిదిత మయి యి
ట్టాపురి చెలంగ నుజ్జయు, నీపురవల్లభుఁడు సర్వ♦నీతిపరుండుఁ. ౬౦

ఉ. ఖండితశాత్రవోత్కరుఁ డ♦ఖండపరాక్రమశాలి క్షోణిపా
ఖండలమూర్తి సర్వనవ♦ఖండయుతావనిమండలప్రజా
మండలరక్షణాత్తశుభ♦మండనకీర్తివిహారి విక్రమా
ర్కుండనుధారిణీశుఁ డొక♦రుండు రహించెఁ గదా యతం డెదన్. ౬౧

మ. సకలోర్వీస్థితదైవతీర్థనగరీ♦సందర్శనోత్సాహియై
యకలంకప్రతిభావిశేషమున ది♦వ్యక్షేత్రతీర్థాపగా
నికరాటీకనలోలుఁడై చనుచు న♦న్వేషించె నిద్దానికై
యకటా! రిత్తశ్రమంబె గాని కనలేఁ♦డయ్యెం బురీరత్నమున్. ౬౨

తే. శాస్త్రచోదిత మైనట్టి♦స్థల మదెల్ల, జలమయంబయి యుండుటఁ♦జాలవగచి
తెలిసి పెద్దలవలనను♦గల తెఱంగు, ధైర్యనిర్జితకాంచనా♦హార్యుఁ డపుడు. ౬౩

కం ఏతాదృశ మగుక్షేత్రము, భూతలమునఁగానకుంట♦పోలునె? జనతా
పాతకనిపాతనార్థము, ఖ్యాతి యొసంగినను మృత్యు♦వైనను మేలౌ. ౬౪

కం. అని నిశ్చయించి నారా, యణుఁగూర్చి తపస్సమాధి ♦ నతినిష్ఠఁ జరిం
చినఁ బెక్కుహాయనంబులు, జనపాలునిఁ జూచి శౌరి ♦ సదయుం డగుచున్. ౬౫

వ. భవదీప్సితం బెయ్యది? వేఁడుమనుటయు దేవా! భవదీయరామావతారంబున నయో
ధ్య యెట్టులుండె నట్టివిధంబున లోకంబునకు గోచరింపవరంబొసంగ వేయనపుడు.

కం. శ్రీకాంతుఁడిట్టు లను నో, భూకాంత! త్వదీప్సితంబు♦పొసఁగ దొసంగన్
ఈకాంక్ష విడువు మనఁగ ర,మాకాంతునితోడఁ బల్కు♦మానవవిభుఁడున్. ౬౭

కం. అసువుల నైనను నీ కిదె, యొసఁగెదనే కాని విడువ♦నోర్తునె కోర్కెన్
వ్యసనం బైనను రానీ, యస మైనను గాని విడువ♦నాశయ మనినన్.

మత్తకోకిల. అంత సాహస మేల యయ్యధ♦రాధిపా! విను మొందు నీ
స్వాంతవీథిని జూడ నెయ్యవి ♦ యాశచేసెదొ యట్టిచో

ల్లెంతయుం గన నిచ్చ నించుక ♦ యిచ్చగించిన నీధునీ
కాంత నా జనపాలవర్యుఁడు ♦ కాంక్షఁజేసెను గొన్నిటిన్. ౯౯

వ. అవి యెయ్యవి యనినఁ గైకయీకోపభవనంబును, శ్రీరామజననస్థలంబును, గాంచన సీతయు, గోప్రతారం బనురామనిర్యాణఘట్టంబును, హనుమాన్గడియు, నాగేశ్వరాలయంబు ననుకొన్ని ప్రదేశంబులు నేఁటికిని దృశ్యమానంబులై విక్రమార్కయశస్స్తంభంబులుం బోలె నొప్పుచున్న యని. వానిపెంపుసొంపు వర్ణింపవలంతినేయని మఱియు. ౧౦౦

కం. అచ్చోట్లు విడిచి సరయువు, విచ్చేయుటకతన నేఁడు ♦ వీక్షింపఁగనా
నచ్చపుఁజందురు రేకన, మెచ్చులుగొలుపుచుఁ బురీస ♦ మీపమునందున్. ౧౦౧

తే. స్వామినిర్యాణఘట్టవీ ♦ క్షణముచేతఁ, గనుల నీరూర కుండినఁ ♦ గాఁడు నరుఁడు
కైకయీకోపభవనవీ ♦ క్షణముసల్పి, యామెఁ దిట్టనిమానవుఁ ♦ డవని లేఁడు. ౧౦౨

ఉ. క్రాలెడినెట్లు కాశి మణి ♦ కర్ణిక, యుజ్జయనీపురిన్ మహా
కాళనికేతనం బెటులు ♦ ఖ్యాతివహించెనొ, నైమిశాటవిన్
వాలెడుఁ జక్రవాపి యెటు ♦ భాతి జితకీర్తిని, న ట్లయోధ్యఁ దీ
ర్థాళుల నుత్తమోత్తమము ♦ నై శుభదం బగు గోప్రతారమున్. ౧౦౩

ఉ. వేలుపుటాలపాలనగ ♦ వెల్లియొ? కాదు; ద్రవించిపాఱు తా
రాలలనామనోహరుని ♦ రశ్ములరాశియొ? కాదు; సత్సుధా
జాలమొ? కాదిఁకేమనినఁ ♦ జాహ్నుతరం బగుక్రొత్తముత్తెపు
న్నీలల తేట గావున ధు ♦ నీజలముల్ సికతాళి తారచూ
ర్ణాళి గతిన్ గనంగ నగు ♦ నందు నమేయపు లోఁతు గల్గియున్. ౧౦౪

కం. కాంచనజనకాత్మజ రేఁ, గాంచఁగ నగుఁగాని పగలఁ ♦ గనరా దెటులే
నెంచఁగఁ దామా సీతా, చంచలనయనామరీచి ♦ సంపత్తతులన్. ౧౦౫

కం. రంగగుహారతి సీతా, మంగళదేవత కొసంగ ♦ మణిగణదీప్తిన్
బంగారొడలయినం దమ, యంగంబుల మఱచుచుందు ♦ రయ్యా దిదృక్షుల్. ౧౦౬

మత్తకోకిల. వేయిగన్నులు గోరితిం బృథ ♦ వీసుతం గనువేళల
న్వేయి జిహ్వలఁ గోరితిం ధర ♦ ణీసుతన్ వినుతింపఁగా
వేయిశీర్షము లాసచేసితి ♦ వెండి ధ్యానము చేయఁగా
వేయు నేటికి జన్మమేటికి ♦ వేదిజం గనకుండినన్. ౧౦౭

కం. హనుమాన్గడిని విచిత్రము, విన మా వివరింతు వినఁగ ♦ వీనులవిందౌఁ
గన మానస ములరదొకో, ఘనమానమువానరాళి ♦ గల దచ్చోటన్. ౧౦౮

కం! అటవీచరాళికొఱకై, విటపులదట్టంబునైన ♦ విపినము గల ద
చ్చట నుండు మొండితోఁకలఁ, జటులతరాకారములను ♦ శాఖామృగముల్. ౧౦౯

చం. అసమానప్రతిపత్తి నైన, విపులా♦హ్లాదంబుచే నైనఁ, బా
యసమున్ లోకులు సంఘటించికొని రా ♦ హాండాలతో వానరుల్
విసుమానంబుగ బారుతీరి నియమా♦విచ్ఛిత్తిమైఁ బోరకే
లసమానం బగుకీర్తిఁ గైకొనెడులీ♦లల్ నిత్యదధ్యోదన
గ్రసనాభ్యాసులు వైష్ణవుల్ గుడిని నే♦రం జాల రో మిత్రమా! ౧౧౦

చం. అనఁగననంగ మాటలు త♦మంతటనే విరమించు; బాష్పముల్
గనఁగఁగనంగ మోదమునఁ ♦ గాల్వలువాఱును గంటఁ; దత్కథల్
వినఁగవినఁగ వీనులకు ♦ విం దయి పొందుగ విస్తరిల్లు; నే
మనఁగ! మనంగనేల నగ♦రాద్భుతలీలలు చూడకుండినన్? ౧౧౧

కం. రామప్రసూతిగృహముం, గామించి యెటైనఁ జూడఁ♦గా నోపినచో
భూమిఁ బ్రసూతిగృహంబును, గామించియ యైనఁ జూడఁ♦గా నోపఁ డయా.

మ. తతశృంగారకళానిధాననగరీ♦ధౌతాబ్జదృగ్గేహినీ
ధృతరత్నాయితమంగళాయతనసు♦శ్రేణుల్ దగు న్పేటలై;
పతకంబో యన సూర్యవంశభవభూ♦పాలావళీసంతతా
ర్చితనాగేశ్వర దేవతాయతన ము♦చ్ఛ్రి మించు మధ్యంబునన్. ౧౧౩

వ. అని వచియించె నిట్లు మదీయజనయిత్రీప్రేరణంబున సుహృదీరితంబగు శ్రీకౌస
ల్యాపరిణయకథను ప్రబంధంబుగ రచియింపఁ గౌతుకాధీనమానసుండనై. ౧౧౪

కం. కారయిత రాముఁ డట న, త్సారమతిన్ శ్రోత రామ♦చంద్రుం డట నా
నేరమి నేరం బగునే? కారాకూరంబులేల♦కడఁగెదఁ గృతికిన్. ౧౧౫

చం. అరయఁగ మత్పురాకృతమ♦హాసుకృతంబు లనెట్టివో యహా?
ధరణిని లభ్య మయ్యె విబు♦ధప్రకరస్తుతమంజువాణి నా
కరుదుగ, దాని నే జనకుఁ♦డై హవణిల్లుట ధారవోసెదన్
వరహితధర్మ దానగుణ♦భాసితకీర్తికి రామమూర్తికిన్. ౧౧౬

వ. అని తత్ప్రసాదపరిలబ్ధకైయతనిసన్నిధానంబుఁ గల్పించుకొని నుతించెద. ౧౧౭

కృతిపతినుతి.

తే. ధరణి దోఁగాడుచును బోవఁ ♦ దల్లిఁ జేరఁ
గాలు సేతులు డస్సిన ♦ నేల బొజ్జ
సోఁకఁగఁ బరుండి తలయెత్తి ♦ చూచుచిన్ని
చూపులను నేడు నన్నిటు ♦ చూడవయ్య. ౧౧౮

చం. గునగునఁ దప్పతప్పటడు♦గుల్ చెలఁగం బరువెత్తుచుం దటా
లున మెపఁ గాఁగిలింప నొడి♦లో నెగఁబ్రాఁకఁగ ముద్దువెట్టుచు

న్జనని యిదేమి నాయన! య♦నర్ణ మురిపెంబున "నమ్మ! పాయి" యం
చనియెడు ముద్దునెమ్మొగము♦నందముఁ జూపఁగదయ్య రాఘవా! ౧౧౯

చం. మురిపెపుఁజుక్కబొట్టు, నును♦ముంగురులల్లినపింపిణీజడల్
పరఁగఁగ ముద్దుగూర్చు జున♦పాలును, సొంపగుపాలబుగ్గలు
న్దరహసితంబు, వక్షమున ♦ నాణెపుజందెము నొప్ప మౌనితో
సరసతఁ దోడుఁగూడిచను♦చారుతరాకృతిఁ జూపు రాఘవా! ౧౨౦

చం. బుగిలెడు సూర్ధ్వపుండ్రమును ♦ బుగ్గను జుక్కయుఁ, గమ్మవాసనల్
నిగనిగలాడు హారములు ♦ నీ టగుపోఁగులు, వల్లెవాటు, మే
ల్వగగల పచ్చదోవతులు ♦ పాదములం బసుపంటు లత్తుక
ల్నగుమొగ మొప్ప పెండ్లిహొయ♦లం గనిపింపర జానకీశ్వరా! ౧౨౧

సీ. తలఁబ్రాలు దోయిటఁ♦దాల్చియొండొరులను, మీఱు నుత్సాహంబు♦ మేరమీఱ
శిరమునఁ బోయుచోఁ♦గరముసోఁకఁ జెమర్చు, మేనుల నర్ధసీ♦మాలితంపుఁ
గనులఁ బరస్పరం♦బును జూచి చూడక, యరివాణ మది రిత్త♦దగుటయైనఁ
దెలియక కేల్సాఁచి♦ తెలిసి లోఁ గొదుకుచు, నాస్యబింబంటుల♦నావరింపఁ

తే. బసుపుపొడి హారిదళమూను♦పాత్రములన, ననుపమానవిలాసపి♦హారులైన
శ్రీవధూవరులార! మీ♦చెలువుచూప, నాకుసాక్షాత్కరింపుఁడీ♦ననుపుమెఱయ.

మ. తలఁబ్రాల్ దోయిట దోయిలించి తలమీఁ♦దం బోయుభూపుత్రికో
జ్జ్వలశోభాయుతబాహుమూలములపైఁ ♦ బార్శ్వస్థభామాళిపైఁ
జెలియూరుస్థలిపై సభాసదులపై♦సీతాస్యపద్మంబుపైఁ
దెలెపైఁ బాతరలాడుచూపులఁ బ్రసా♦దింపం గదే రాఘవా! ౧౨౩

తే. చెలఁగి యుద్వాహపీఠి వ♦సించువేళ, నూతనాభ్యస్తచౌర్యసీ♦నోదములను
నెదురుకోలాడు మీసిగ్గు ♦ కుదురు బెదరు, కలికిచూపుల నామ్రోలఁ♦గులుకరాదె

మ. దరహాసాంకుర మొప్ప మోవిపయిఁ బ్రో♦ద్యత్కోపధవహ్ని చ్ఛటా
క్ష్యరుణీభూతము లైననేత్రములతో♦జ్యాకృష్టిబద్ధాంగుళీ
వరవిన్యాసముతోడ, భార్గవుని ని♦ర్భర్త్సింప నీవ్రాను ని
ష్ఠురబాణాగ్ని మదీయదుర్గతికిఁ గూ♦ర్చన్ భస్మసాత్కారమున్. ౧౨౪

చం. అడవికిఁ బోర కాల్నడ, ర♦యంబునఁ గట్టర నారచీర లి
ప్పుడ యని కైక వల్కినను♦బోణిమి వాసెనె? యశ్రు లూరెనే?
తడఁబడెనే పదాళి? ధృతి♦దప్పెనె? యేమియు మోము వాడెనే?
చెడెనె కడంక? యట్టి యతి♦చిత్రపుఁదాలిమి నా కొసంగరా. ౧౨౫

శా. రామా! రామయ! రామచంద్ర! రఘుపీ♦రా! యంచు వాపోవుచు
న్నామాపూరుషబాలకావళులు కాం♦తారప్రవేశోన్మతిన్

రా, మీ వెంట గృహంబు నూరు విడి యా♦రా వారి వంచించితో
స్వామి! మీ వెను వెంటఁ బర్వు లిడుమ♦త్స్వాంతంబు నూరార్పవే! ౧౨౬

ఉ. ప్రాణమువోలె నిన్ను నెడఁ♦బాయని సత్ప్రకృతిద్ధభార్య, య
గ్లానిని గొల్వ శేషగుణ♦లక్ష్మణుఁడుర్, వన మున్కిపట్టుగా
జానగుటం గదా వనికి♦సాగితి వర్మిలి; నేవిభూతియం
దేనియు నీకు వేఱు గల♦దే విభవంబు వచింపు తత్త్వముగ్? ౧౨౭

ఉ. దాసరితప్పు లన్నియును ♦ దండముతో సరినాథ! వీఁడు మీ
దాసతఁ గాంచె ని ష్ఠభయ♦దాన మొసంగఁగ నర్హమంచుఁ గా
కానుకు సాపరాధుఁ గృపఁ♦గావఁగఁ బల్కితి వట్లు వీఁడు మీ
దాసులదాసుఁ డై ష్ఠభయ♦దాన మొసంగెదొ తల్లి! జానకీ! ౧౨౮

చం. కలుగునటయ్య రామ! ధరఁ♦గాంచనవర్ణమృగం? బదేమి ధీ
కలిలమొ; యాస దోసమె యెఱుఁ♦గం గలదా? విను నీదుమాయయే
యలమెనె నిన్ను? ముప్పునిడె♦నయ్యలజన్నిద మయ్యవారి కర్
పలుకు యథార్థ మయ్యె నెటు♦పాలనసేసెదొ నన్ను మోహితుర్, ౧౩౦

చం. తెలివి దొఱంగి నీవు వెగ♦తిట్టితి వందురు నీమఱందినిర్
దెలియనివారు, రాక్షస తతి♦ర్ వధియింపఁగఁ బ్రాణనాథుఁడుం
బలికినబాస దీర్ప నటు♦పన్ని తుపాయముఁ గాక నీకునుం
గలుగునటమ్మ సీత! యొక♦కాలమునర్ భ్రమ మానసంబునర్. ౧౩౧

తే. దండ్యులే లేరు నా కని ♦ ధరణితనయ
తన్ను భర్త్సించు దైత్యకాం♦తలను మనిచె
శర ణటన్నను బ్రోతు నర్♦శపథ మూని
గ్రుడ్డుఁ బెకలించితివి కాకి♦గోడుకుడువ
సేవ్యతరు లేరొ మీలోనఁ ♦ జెప్పవయ్య? ౧౩౨

శా. లీలాలోకనమాత్ర లోకములఁ గ♦ల్పింపన్ హరింపంగనౌ
లీలామూర్తివిం పామరు, బలెనె జా♦లిం బొంది తేలా కడన్?
ఏలా క్రోఁతుల నాశ్రయించితివి తం♦డ్రీ! కట్టి తావార్ధి? స
చ్ఛీలా! ధాత్రిని గర్మయోగమ యను♦ష్ఠేయంబుగాఁ దెల్పనో. ౧౩౩

ఉ కర్మము భుక్తమైన మఱి♦గాని లభింపదు ముక్తి యన్న యా
కర్మఠవాక్యపద్ధతులఁ ♦ గాఱియఁ జెందితిఁ గాని రామ! నీ
వర్మిలిఁ బక్షిరాజునకు ♦ నక్షయసౌఖ్యము లీయఁ జూచి నే
శర్మద మైనమీదయ క♦సాధ్యము లే దని నిశ్చయించితిర్. ౧౩౪

ఉ. గాటపుభక్తిఁ జిత్తమున♦క్ష్మాతనయాప్రమదైక హేతువున్
నాటుచు సేతువున్ దనుజ♦నాయకపట్టనధూమకేతువున్
జీటికిమాటికిన్ హృదయ♦సీమ ధరించి భజింతు నాథను
మ్మేటిని బాపశైలశత♦కోటిని ముక్తివధూటిపేటికిన్. ౧౩౫

ఉ. పక్కికి మోక్షమున్ దనుజ♦వానరనాథులకుం బ్రభుత్వము
ల్గ్రక్కున నీవి నీదయకు ♦ లక్ష్యము లందురు, తేర కిచ్చితే?
యెక్కటిపోరఁ బ్రాణములఁ♦నీయఁ గడంగరె? యేమిలేని యీ
బక్కగువాఁగుఁబోతునకు♦భద్రముఁ గూర్చనఁగాదె సాక్ష్యమూ. ౧౩౬

ఉ. తమ్ములు బిడ్డలున్ సఖులు ♦ దానవవైరియ రాముఁ డన్నఁ గో
పమ్మున రజ్జులాడి దశ♦వక్త్రుఁడు నాటఁగ మేను నిండ నీ
యమ్ములు విశ్వతోముఖము♦లై మఱి విశ్వమయుండ వంచుఁ జి
త్తమ్మునఁ జూచె నంత్యదశ♦ధన్యత నట్టిది నా కొసంగుమీ. ౧౩౭

సీ. వసుధఁగల్గినమేలి♦వన్నెపుత్తడిబొమ్మ, దానగుణాకల్ప♦ధరణిజాత
రత్నగర్భాగర్భ♦రాజితసురమణి, రామనీలఖచిత♦హేమభూష
దనుజారిరామశ♦తఘ్నికి జానకి, నతపంకప్రక్షాళ♦నచణసీత
నాథవక్షస్థలీ♦నవ్యయోజనగంధ, భక్తసంఘాతంబు ♦ పట్టుఁగొమ్మ
తే. దైత్యకులవల్లికాకోటి♦దళనకమల, జనకధరణీతలేశ్వర♦సవనఫలము
మైథిలీదేవి మోక్షసం♦పదలదీవి, నాకు సాక్షాత్కరించుత♦నాథుఁగూడి. ౧౩౮

సీ. వాసవమణినీల♦భాసురగాత్రుండు, చారువీరాసన♦సంస్థితుండు
వామజానుస్థిత♦వామకరాబ్జుండు, జ్ఞానముద్రాంకాప♦సవ్యకరుఁడు
మణిమయకోటీర♦మండితశీర్షుండు, శ్రీవత్సకౌస్తుభ♦చిహ్నితుండు
రాణియై జానకి ♦ రాణింప డాపల, శస్త్రనీరేజాత♦హస్త యగుచు
తే. వెలసి, తమ్ములుఁబావని ♦ కెలనఁ గొల్వ, లోకములనేలు నతజన♦శ్రీకరుండు
రమ్యగుణకీర్తి పట్టాభి♦రామమూర్తి, వాయక వసించు నామనః♦పద్మపీఠి. ౧౩౯

ఉ. అన్న యటంచు నమ్మి పర♦మాపదఁ బాపినతమ్ముఁగుఱ్ఱ న
నన్న పొకాలుమంటి, వతి♦వంచును సత్యరతుండ వంచు లో
నున్నకఠోరగర్భవిపి♦నోర్విని ద్రోసితి వంచనన్ సతిం,
గన్నసుతాళి వీథులను♦గాథలఁ జెప్ప వినంగ సైచితే
మున్నదొయింక నాదుగతి ♦ యుల్లమున న్నిను నమ్మియుండుటన్. ౧౪౦

ఉ. క్రోతిగఁ బుట్టినైన నినుఁ♦గొల్వక పోయితి; గ్రద్దనౌచు సం
ప్రీతిని బ్రాణ మియ్యఁగను♦మేకొననైతిని; భూజమూషికం

బై తగుసాయమును జలుప♦నైతిని; బోయత నోచు సాపడక్
జాతిఫలంబు లీయ; నెటు♦సార్థకమౌనో మదీయజన్మముక్. ౧౪౧

చం. అడవిని రాయినైన, గహ♦నాంతరమందలి గ్రద్దనైనఁ, గా
అడవిని దుష్టకాక మయి ♦ యూఅడివెట్ట, నయోధ్య వీథిలో
మిడికెడుకుక్కనైనఁ, దమి♦మీఅఁగ దండక వృక్షమైన, దం
దడి నిల జన్మమెత్తనుగ♦దా భవదాస్య విలోకనాప్తిచేక్. ౧౪౨

సీ. దొరకునే నాబోఁటి♦విరసమానసునకుఁ, దావకీనపదాబ్జ♦సేవనంబు
వెలయునే నావంటి♦విషసమేధునకును, దావకభక్తిసు♦ధారసంబు
చలుపునే నాయట్టి♦జాత్యైకమానియుఁ, ద్వజ్జన్మవేళ న♦భ్యర్చనంబుఁ
గలుగునే ననుఁబోలు♦ఘనతమోంధునకును, దావకీనముఖేందు♦దర్శనంబు
తే. ఏది గతి నాకు రక్షకుం♦డెవ్వఁ డయ్య, నీ వనాదృతిచేసిన ♦ నీరజాక్ష!
యన్యమేదియుఁ గోర నో♦నట్లుగాని, చాలు నీపాదభక్తి నో♦సంగితేని. ౧౪౩

మ. అవతారంబులు లేవె యవ్వి ఖలసం♦హారంబునుం జేయవే
యవి నీనామసదాఽవ్యయాభిరుచి నే♦లా పొందవం చాత్మలోఁ
దవ్రలం జింతన సేసిచేసి కలత♦త్త్వంబెల్ల నేఁ గంటి రా
ఘవ! దివ్యామృతలబ్ధజన్మ మొనరం♦గా లేమినిం గాదొకో. ౧౪౪

సీ. క్షోణీసురాత్మజా♦సుప్రదామోదక, యని యన్న భవభయం ♦ బణఁగిపోవు
నీ నబ్బసుఖము ని♦ర్నిద్రతఁ జేసెద, వనిన నిత్యశ్రీల ♦ నమరు సుఖము
ధీరామలగుణవి♦హారా యటన్నను, శాపసంఘవిభంగ♦పటిమ బ్రాఁతె
యమితనయాన్వితా♦శ్రమవర్ధనా యన్న, నిత్యవిభూతిని ♦ నెగడఁగల్గు
తే. శరణు శరణంటి రామ! నీ♦బిరుదములను, మాముకాఖ్యార్ణ సంఖ్యాక♦ధామసంస్థ
వర్ణములఁ ద్రోసిచదివిన♦నిర్ణయమగు, నఱయొనర్చిననన్ను నీ♦యుపయశంబు. ౧౪౫

సీ. అవతారములు లేవె ♦ యూబాలగోపాల, మును ముక్తిఁ జేర్పంగఁ♦గనవు గాక
మంత్రము ల్మహి లేవె ♦ మననీయమహనీయ, తారకఖ్యాతికిఁ ♦ దగవుగాక
సత్యవాదులు లేరె ♦ సాతత్యవైయాత్య, రామవాక్యాభిఖ్య ♦ రాదుగాక
కరుణాపరుల్లేరె ♦ శరణన్నసురలెన్న, వైరిసోదరుఁ బ్రోవ♦లేరుగాక
తే. వ్రతులుధరలేరె యేకభా♦ర్యావ్రతస్థు, లెచటఁ గనరారుగాక ని♦న్నెన్నఁ దరమె
భక్తరక్షణనిస్తంద్ర♦పార్థివేంద్ర! రమ్యగుణసాంద్రపట్టాభి♦రామచంద్ర! ౧౪౬

సీ. బాజాఱిజనములు♦నీజాఱి గోఁజాడ, బేజాఱుపడినట్టి♦వితముతోడ
తహాశీలుదారుల♦తహతహపాటులఁ, గలఁతచెందినబుద్ధి♦యలఁతతోడ
గ్రామైకరాత్రంబు♦గా దివసైకభు, క్తంబుగాఁ బడుప్రయా♦సంబుతోడ
క్షయము కారణముగ ♦ స్వద్వారపర్యంత, గమనాగమనభవ♦శ్రమముతోడఁ

తే. బలుకఁ గడఁగితి నీమాతృ♦పరిణయంబుఁ
జెడుగునుడుగుల నుడిపి నా♦నుడులఁ గృతిని
గడఁగనంగను జేయుమా ♦ కరుణమీఱ
రక్షితామరలోకేంద్ర♦రామచంద్ర! ౧౪౭

సీ. పట్టునిగొడుగులు♦పవలింటిమబ్బులు, కరదీపికలు తటి♦ద్గణము లిరులఁ
గైవారములు మేటి♦ఘంటాపథంబులు, పటకుటీరంబులు ♦ పాదపములు
పాకశాలలు వృక్ష♦వారమూలంబులు, పచ్చడిమెతుకులే ♦ పాయసములు
తోటితలారులు♦త్రోవతోడులు నెడ,తీయనిచర్చ మా♦దిగలరచ్చ

తే. గాఁగ నోరంతప్రొద్దదో♦కారణముగఁ, బొట్టకొఱకునుదిరుగు నా♦బోఁటు లేడ ?
నిన్నుఁ గావ్యముఖంబున♦నెన్ను టేడఁ, దావకీనకృపాదృష్టి♦దవుల కున్న? ౧౪౮

సీ. సత్త్వభక్తిక్షీర♦సంక్లిన్నమై నిర, తామలశ్రద్ధాసు♦హల్య మగుచు
నమరుకౌసల్యాహ్వ♦దాలవాలంబున, విష్ణుపదధ్యాన♦బీజ మెసఁగ
నా జిదోహదకారుఁ♦డను వేలరక్తి సు,ధాభిషేకంబున♦ననువుపఱుప
నంకురమై గాధి♦జావితమై యేచి, మృదులసీతాలతా♦వృతము నగుచు

తే. నలువముక్కంటిపట్టుఁగొ♦మ్మలకుఁ బ్రాఁకి,కమలజాతాండకర్పర♦కాయమాన
మొరసియవ్యయఫలదమై♦యొప్పు రామ,కల్పమిదుఁగాక నా మనః♦కాంక్షితములు.

ఉ. ఆసురశిక్ష భూమితన♦యాగ్నిప్రవేశము కాకరక్షణం
బాసరమాధవాభయము♦నంబుధిబంధన మాంజనేయసే
వాసుకృతంబు పుష్పకని♦వాసము కార్ముకభంజనంబు మే
ధాసుభగత్వ మోక్షదక♦థల్ దిగధీశవిధిస్మరేశు లా
వాసపటాళి వ్రాసి యతి♦భక్తి భజించెడి రాముఁ గొల్చెదన్. ౧౫౦

చం. క్షితిపయిఁ బుత్రభిక్ష శచి♦కిం, బతిభిక్ష సురప్రవంతికా
సతికిని, జీవభిక్ష దివ♦సప్రభుసూతికి, గౌతమర్షికిన్
హితగతిఁ బత్నిభిక్షఁ, ద్రిది♦వేశుల కస్థలితాన్నభిక్ష, నా
యతమతి నిచ్చు వేల్పు పర♦మాత్ముఁడు నా కిడు మోక్షభిక్షమున్. ౧౫౧

తే. రామచంద్ర! నుతుండు మున్♦రాగమునను
బాడ నీజన్మకథనంబు ♦ నాఁడు వినితి
రామచంద్రనుతుం డను♦రాగమునను
బలుకునీమాతృకథ మది ♦ యలర వినుము. ౧౫౨

కథాప్రారంభము.

కం. శుకుని న్వర్జితకల్యం, శుకునిన్ ముఖకాంతిహసిత♦శోణమరీచ్యం
శుకుని న్వ్యాసమునీశశి, శుకునిం గని యనియెఁ బార్థ♦సూనునిసుతుఁడున్. ౧

చం. అడిగెడువారి కేమి యన♦యంబును జెప్పెడివారు గల్గఁ దా
రడుగక ప్రశ్న సేయ నగు ♦ నూఁకొను టంతియ కాదె? వేసటన్
బడలక చెప్పఁగా వలదె ♦ వారని ప్రేమ; ధనైకకాంక్షచే
నడిగెడియాచకుండు దెలి♦యంగ సమర్థుఁడె దాతృకష్టమున్? ౨

కం. అట్టుల కావున నిన్నా, కెట్టెట్టును గదలనీక ♦ యడుగఁగ మీరుం
బట్టుగఁ బ్రేమం జెప్పఁగ, బుట్టెను మఱిమఱియు నడుగ ♦ బుద్ధియు నాకున్. ౩

చం. హరి జనియించి తా దశర♦థావనినాథతనూజుఁడై తనున్
బోఁగొను నంచు రావణుఁడు ♦ పూర్వమె విన్కియుఁగల్గి కంసువై
ఖరి మహితాంతరాయములఁ ♦ గల్పన సేయక యున్నె? చెప్పుమా
ధరణిపుజన్మకర్మచరి♦తల్ హరి యాతనియందుఁ బుట్టుటల్. ౪

కం. నాచెవులు హరికథ ల్వీన, వాఁచినయవి యానతీవె♦వాచవు లొలుకన్
వాచంయమివర్యా! నీ, వాచరితము రవికులోద్భ♦వాచరితంబున్. ౫

ఆ. అనుచుఁ దన్ను వేఁడు♦నభిమన్యుసుతుఁ జూచి, చిలుకజోగి కరుణ♦చిలుకఁ బలికె
నీదుప్రశ్న చూడ♦నిఖిలోత్తరం బయ్యె, రాకుమార! యుత్త♦రాకుమార! ౬

కం. చిత్రము దశరథుసచ్చా, రిత్రము వినుమా యరీణ♦రీతి న్వినుతున్
గాత్రము గగ్గురుపొడువఁ బ, విత్రము భవపంకహృతిప♦విత్రం బగుటన్. ౭

కం. సాధువిరోధులు జనధన, మేధాబలముల నదెంత ♦ మీఱుచు నున్నన్
సాధింపలేరు సుజనుల, సాధువుల న్మాధవుండు♦సంరక్షించున్. ౮

ఉ. అందనిమ్రానిపండు కడు♦హ్రస్వనరున్, భృశనీచలోభి కిం
పొందుయశంబు, మందునకు♦నుత్తమసాహితి, పాపజాతికిన్
డెందమునందు బల్దయ, క♦డిందిపనుల్ నిఱుపేద, కెట్లటం
చుందురు వైర్యసాధ్యను న♦యోధ్యను లోకులు శత్రుకోటికిన్. ౯

తే. నేల గలయంతపట్టును ♦ నేలఁ గలిగి
కోఁచలై నృపు లరగట్టఁ ♦ గోసలపురి

భూజనములకు నైలింప♦భూజ మనఁగ
రమణ విహరించు రఘుధరా♦రమణుఁ డధిప. ౧౦

వ. నిరఘుం డైన యారఘు వొక్కనాఁడు సర్వతంత్రస్వతంత్రు లగుమంత్రులును, బరమవసుక్షీరాతువులగురాతులును నుచితానుచితవివేకులగుప్రాడ్వివాకులును, నాగామికశుభాశుభవిజ్ఞు లగుదైవజ్ఞులును, సకలకళాధాను లగుధీరులును, నిజప్రతాపహాసితసూరు లగుశూరులును, వినయరసామంతు లగుసామంతులును గొల్వఁ బేరోలగంబున నున్నయెడ దౌవారికుం డరుదెంచి. ౧౧

కం. ఊరు విదర్భాపురమఁట, వారు పురోహితులఁట జన♦వరుఁ డనుపంగం
గూరిమిని వచ్చినారఁట, వారికి మీదర్శనంబు♦వలెనఁట దేవా. ౧౨

కం. దేవర! వచ్చితిఁ దెలుప ని, దే వరమతి యొప్ప నిలిపి ♦ దేహాలికడ నే
దౌ వారికి సెల వెయ్యది, దౌవారికునకును ముదల♦దయసేయుఁ డనన్. ౧౩

వ. తరణికులాభరణం బాదరణంబున వారల రాని మ్మనుటయు వారలు చనుదెంచి యాశీర్వచనపూర్వకంబుగ ౧౪

స్వాగతము. తారసిల్లి యుఁ♦దారనభంబుల్, గారవించువడి ♦ గ్రావముల స్నీ
చారుకీర్తి; సుఖ♦సంపదయే? యం, చారయంగ నృపు♦స్వాగత మిట్టుల్. ౧౫

వ. రఘుమహారాజును వారల నుచితసత్కారవిధుల మన్నించి యర్హాసనాసీనులం జేయఁబనిచి తదాగమననిదానం బడుగుటయు వారలు ౧౬

కం భోజుఁడు యాచకనిర్జర, భూజుఁడు మాదాంధవైరి♦పుష్కరజాతాం
భోజుఁడు జననుతసద్గుణ, భాజుఁడు మీసేమ మడుగఁ ♦ బంపె న్మమ్మున్. ౧౭

వ. అతండు తనయనుజాత యగునిందుమతి స్వయంవరమహోత్సవంబునకు ౧౮

కం. ధామవంతులు సౌందర్యర, మావంతులు విక్రమమహి♦మావంతులు స
న్మావంతులు కులగుణసుమ, మావంతులు రండు శౌర్య♦మావంతులఁ రేన్. ౧౯

వ. అని యందఱున్నృపాలురకుం దెలియఁ బఱిచి మమ్ము మీకడ కీకమ్మనిచ్చి పుచ్చిన వచ్చితి మనుటయుఁ దమకమ్ముగ్రమ్మ నక్కమ్మఁ గరమ్మునఁ గరమ్మునికరమ్మగు కనికరమ్మునఁ గొని కని తదాహ్వానమ్మునకు మనమ్మున సమ్మతించి వారలఁ బోవంబంచి తనయంచున రమాకుమారు మాకుమారుఁ గుమారు మాఱుపఱుచు వేషమునీషాబలవిశేషంబుల మీఱుచు ౨౦

కం. తన యాకారము దోఁపఁగఁ, దనయాకారంబుతోడు♦తనయాకృతి శ్రీ
తనయాకృతివిలసిల్లెడు, ఘను నజునిం జూచి పలికె♦ గారవ మారన్. ౨౧

ఉ. వీరలవాక్యముల్ విని తె♦వీరుల కియ్యది యాత్మపౌరుషో
దారవిహారభంగి నరు♦దారఁ బొగడ్తకు నెక్కు వేళ; దో

స్సారము పేర్మి నీవు నవ♦సారసలోచనఁ గొంచు రమ్ము పు
త్రా! రహిమీఱ నీబల ము♦దాత్తయశంబు జగంబెఱుంగఁగన్, ౨౨

ఉ. సారముదంబు పేర్మి నవ♦శారమనోజ్ఞ గ్రహింప విప్రతీ
సారము మీఱఁ దారు భుజ♦సారమున న్నృపవర్యకోట్లహం
కారముతోడ మన్మథవి♦కారముఁ గూడఁగ దుష్టవాక్క్రియా
కారము లుగ్గడించి ప్రతి♦కారము సేయఁగఁ జూతురాత్మజా. ౨౩

ఉ. ఘోరచమూసమూహములు♦ఘోటులవారణవారణంబు లే
పార నపారమైన భట♦వర్గ మనర్గళరీతిఁ గ్రాలఁగాఁ
జేరి విదర్భరాజపురిఁ♦జెన్నుగఁ గన్నియఁ గొంచు నిర్భర
శ్రీ రహిమీఱ రమ్ము జయ♦శీలుఁడవై తనయా! రయమ్మునన్. ౨౪

కం. విను తనయా! వినుతనయా, వనిత నయముమీఱఁ దెమ్ము♦భద్రం బనుచున్
సనయముగా దీవించుచుఁ,బనివిను మని పనిచెఁ దోడు♦పడ సైన్యంబుల్. ౨౫

వ. ఇట్లు పంచిన నజుండును ౨౬

—అజమహారాజిందుమతీస్వయంవరమునకుం బోవుట.—

కం.ఇందుమతి లేని సౌఖ్యము,పొందొకపొందే తలంపఁ♦బూరుషమణికిన్
ఇందు మతి లేని సౌఖ్యము,పొందొకపొందే తలంపఁ♦బూరుషమణికిన్. ౨౭

వ. అని సముత్సాహంబున ౨౮

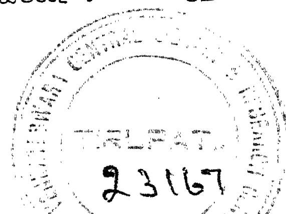
మ. చని కాంచెన్ వసుధేశనందనుఁడు భా♦స్వచ్చారువీచీశిఖా
యనశీతాంచితవాతడోలితసుడో♦లాబ్జాబ్జడోలాంతడో
లవలీలాప్రవిఘూర్ణమానవరటా♦లాస్యన్మిళిందాంగనా
కనదక్షీణజనేక్షణక్షణదదీ♦క్షాశర్మదన్ నర్మదన్. ౨౯

ఉ. నర్మదఁ గాంచి తే యనుఁగు♦నర్మద! నిర్మదలోకపాళికిన్
శర్మద, దృష్టిమాత్రకువి♦చారజనాఘవిదారణక్రియా
ధర్మద, స్నానలోలజన♦తాశమనేష్వపహాసిప్రహోదినీ
వర్మద, శీతవాతతట ♦ వర్తిసునర్తనజాతఘర్మదన్. 30

వ. అని చెలికానికిం జూపుచు డాయం బోయి 3౧

కం.నీవారము గ్రసియించుచు, నీవారిని గొనినవాని♦నిర్జరయువతుల్
నీవార మనుచు నందురు, నీవారము గావు మమ్ము♦నిందారుదయన్. 3౨

శా. ఆమందాకినిసంగమంబు మదిలో♦నాసించునే? యెంచునే
శ్యామాంగ న్యమునాస్రవంతిని? సర♦స్వత్యాపగం దేవకు

న్గామంబొప్ప రహఃప్రవర్తనల నా♦నందించునే యబ్ధియున్ ?
నీమందానిల మింత సోఁకుతఱి మే♦నిం బూర్వభాగీరథీ! ౩౩

కం. తనమనుమరాలి వగు నిన్
దనమనము విరాళిఁ దూలఁ ♦ దహతహఁ గను నీ
తనుమహిమయొ యటుగాక య
తనుమహిమయొ రేవ! నిజము ♦ దలఁప జలధియున్. ౩౪

అజుని సేనపై వనగజంబు గవియుట.

వ. అని యజ్జవాలుపడగదొరయొజ్జ బొజ్జ బుజ్జగించు నజ్జలధిపతికజ్జలవతి వినుతించుచు ముజ్జగంబులకర్మరజ్జువులు నజ్జునజ్జుగ నుజ్జగింపంజాలు నజ్జలంబుల సజ్జకంపు సజ్జన నజ్జనపతి పరిషజ్జనంబులతో మజ్జనాదికంబు లొనర్చి యాయజ్జున నాపజ్జ నొక సజ్జహజ్జలంబుల సెజ్జ నున్న నట్టియెడ నట్టియగుట్టు మట్టుపడ నెట్టన మిన్నుముట్టె నదిట్టరూపంబునఁ గుట్టారంబులు పదఘట్టనంబుల నట్టిట్టు బిట్టుకొట్టుకొనియా దట్టించిన రట్టునఁ జెట్టులెల్ల నొక్కపెట్ట మొదలుముట్టఁ బట్టుచెడి నేలమట్టంబుగ వ్రాలఁ, గావలంబునకుఁ దావలం బైనయొక మదావిలమదావళంబు హేరాళంబుగ రొదాళంబంతరాళంబు వగుల సరాళంబుగఁ గవిసి పాళెంబు వేళాకోళంబుగా విచ్చలవిడిఁ బెచ్చు పెరిఁగి పొచ్చెంబు లేక హెచ్చిన నచ్చపుమచ్చరంబున సేనఁజొచ్చి క్రచ్చఱవచ్చి కచ్చునఁ బైవచ్చిన పెచ్చారులు పిచ్చలింపఁ గ్రొచ్చియు గాటంబుగ వాటంబుగ నాటిన గూటంబులఁ గట్టుటఁ గొట్టాడుఘోటంబుల కూటంబులఁ గూటంబులతోడఁ గరహాటంబులఁ బోలె నిరాఘాటంబుగఁ బీఁకి సాపాటంబుగఁ బాటనంబు సేసియు నఖండ కాండోద్దండ వేదండ ప్రకాండదండంబుల తుండంబుల శుండాదండంబునఁ బ్రచండంబుగఁ బట్టి చండరవపిచండిలదిఙ్మండలంబు ఖండఖండంబులుగ నేలఁ జమరుచుఁ జూపఱు సంచలింప సంచరింపఁ బంచబంగాళమైనపంచమంగళంబులును బచ్చముపాడైన నిగిడారుగుడారులును గలిగి వాఁడి దఱిఁగి వాడఁబాఱినసేనం జూచి ౩౫

కం. తామరకొలని దెఱంగున, బామరజనములను గజము ♦ పటుగతిఁ గలఁచెన్
ఏమఱఁ దగునే సేనల, కీమఱుకువఁ బాపవలదె ♦ హితమతి నగుచున్. ౩౬

కం. ఏనిక మదసహితం బగు, నేని కడిమిఁ గలనఁ దక్క ♦ నితరతలములన్
జేనికినిఁ జంపరా దన, నే నీక సైన్యమును దంతి ♦ యేపడఁగించున్. ౩౭

వ. అని ౩౮

కం. వాలెము నాతఁడు వైచిన, వాలెముకలఁ దూఱ నేల ♦ వ్రాలుచు జముప్రోల్
పాళెముఁ గొనెఁ గరి; నరపతి, పాళెము సంతోషమునను ♦ బరివర్తింపన్. ౩౯

వ. ఇట్లు జడిపింప బెడిదంబుగ నడిదంబున నడిచిన గజంబు పుడమిం బడుటయు నక్క
డిందిమగండు డెందంబునం గుందుచు ౪౦

కం. వెఱగొన నడిదము వైచిన, మొఱయిడుచుం జచ్చె గజము ♦ ముఱకంబఱఁగాఁ
బిఱుసు చెడి పిడుగు తాఁకున, నొఱగిలఁబడినట్టి గట్టొ♦కో యని తోఁపన్. ౪౧

ఉ. కారణమేది వారణని♦కారణకారణ మైనయీయసం
స్కారభవాఘమిట్టులు ని♦కారవిధంబున వచ్చెఁ గా; ప్రతీ
కారము సేయు టెట్లు? నుడి♦కారముచే నఘమాఱునే? నిజా
గారముఁ జొచ్చు టెట్లు? ననుఁ ♦ గన్నఘనుం గను టెట్లు పాపినై? ౪౨

మ. అనుచుం గూఱినవంత వందురుచు ను♦న్నంతం గడున్ వింతమై
వనకుంభీంద్రతనూవినిర్గతమహో♦భాస్వత్ప్రభాజాలముల్
ఘనమై దిక్కులఁ బిక్కటిల్లె, జనసం♦ఘుం బొప్ప నిశ్చేష్టమై
కనరాఁగ న్నడుమంత్రమందు నొకయా♦కారంబు తోరంబుగన్. ౪౩

కం. భగ్గున వెలుంగు దోఁచిన, ధిగ్గని చూపఱకు మనము ♦ దిటచెడఁ గాంతిన్
దిగ్గన మ్రాఁగన్నువడ, న్నిగ్గునఁ దరతరముచూడ ♦ నిపుణత నందున్. ౪౪

సీ. నగుమోముగలవాఁడు ♦ నగధామహిమధామ, వరధామమైయొప్పు ♦ వపువువాఁడు
తళుకుఁజూపులవాఁడు♦తతహీర మణిహార, పదహారికంధరా♦పదమువాఁడు
సొగియురూపమువాఁడు ♦ సురరాజరవిరాజ, దీప్తిరాజిత మైన♦తేజువాఁడు
హైమచాపమువాఁడు♦హరిహేతిరుచిభూతిఁ, బరిభూతియొనరించు♦వాలువాఁడు

తే. ఇంబుమీఱినమణికిరీ♦టంబువాఁడు
కంబుజిగిబిగినవ్వుకం♦ఠంబువాఁడు
డంబువెలసినవిపులవ♦క్షంబువాఁడు
చూడఁజూడంగఁ దోఁచె నా♦చూపఱులకు. ౪౫

వ. ఇట్లొక దివ్యపురుషుండు దోఁచి యజునిం జూచి ౪౬

కం. ఏను బ్రియంవదుఁ డనియెడి, గానకళానిపుణుఁడైన ♦ గంధర్వుండం
గానకెద మీఁదుమిక్కిలి, మౌనీంద్రు మతంగుఁ జెనక ♦ మాననికిమకన్. ౪౭

కం. ఆయన చుఱచుఱ నను నొ,రా యనుచును జూచి మదిని ♦ రాఁజఁగఁ గోపం
బోయన మత్తుఁడవై యిటు, సేయుట నేనుం గురూపుఁ ♦ జేకొను మనియెన్. ౪౮

ఉ. తిట్టిన బిట్టుకోపమునఁ ♦ దెల్వి వహించి స్మయాంధకారముం
దొట్టినయట్టికన్నులకుఁ ♦ దోరపుభీతు వెలుంగుఁ జూపి నా
కట్టెఁడిసేఁత నిట్టు లాడి♦గట్టితిఁ జెట్ట నటంచు నన్ను లోఁ
బట్టుగఁ దిట్టుకొంచు ముని♦వర్యునిపాదయుగంబు వట్టుచున్. ౪౯

కం. కొడుకులు దొడిఁబడి చేసిన,దుడుకులకుం దండ్రు లిట్లు ♦ దుటుకునఁ జంపం
గడఁగుట కటకట కాదే, కడగంటను నెనరు చిలుకఁ ♦ గనుమా! తండ్రీ. ౫౦

తే. ఆచరించితి నీకు మ♦హాపరాధ
మైన దయఁజూడుమా నన్ను ♦ మౌనివర్య!
తండ్రి తనవక్షమును గాలఁ ♦ దన్ను శిశువు
ముద్దులాడునొ నేలపై ♦ మోఁది చనునొ? ౫౧

కం. దరమున వేఁడఁగ నిటు లా, దరమునఁ గని యనియెఁ గొన్ని ♦ తరముల మీఁదం
దరము ననరానియజుఁ డీ,దరిఁ దఱియ న్వచ్చు నట్టి ♦ తఱి నీవు వెసన్. ౫౨

కం. అరవాయి గొనక నీ వా,తరవాయిని దాఁకుమా! బె♦దర వాయిని నిన్
దరవారిఁ ద్రుంచు నాతఁడు, సరివాయును నంత ఘోర♦శాపం బనుటన్. ౫౩

వ. నిన్నయోధ్యాధీశ్వరుం డగు రఘువుతనూజు నజుంగా నెఱుఁగుదు, నాదు చిన్న
విన్నపం బొండు కలదు వినుతు వినుము ౫౪

కం. ఉపకారికి నుపకార మ,చపలమతిం జేయవలయు ♦ శక్తుఁడు గాఁడే
నుపకృతినిఁ దగదు మఱవఁగ, శ్వపచుఁడుగద మేలుమఱచు♦జడమతి యధిపా.

ఉ. రక్తిమెయి న్వచించెద ధ♦రాధవనందన! విన్ము నాయథా
శక్తి, భవత్కృతంబునకు ♦ సాటిగ నే నొనరింప నేర, నా
సక్తిని నస్త్రరాజ మిది ♦ సంగరరంగమునన్ జయంబు సు
వ్యక్తముగా నొసంగునది ♦ యాదృతి నిచ్చెద వే గ్రహింపుమీ. ౫౬

కం. సమ్మోహన మనఁబడు నిది, సుమ్మీ మోహనంబు సేయు ♦ సూడులతుటుముల్
గ్రమ్మిన నాహవమునఁ; గై,కొమ్మా కొమ్మను గొనంగఁ ♦ గొమ రగు నీకున్.

వ. అని సమ్మోహనాస్త్రంబుఁ బ్రయోగోపసంహారక్రమంబులతోడ సకీలకసమంత్ర
కంబుగ నొసంగి చనుటయు ౫౮

కం. అటు విక్రమంబు వెలుఁగం, బటుతరసంరంభ మొనర ♦ మార్తాండకులుం
డట వడిఁ జనిచని కనె నా,దటఁ గ్రథకైశికపురంబు ♦ దర్పోజ్జ్వలుఁడై. ౫౯

కం. దుర్భరశాత్రవభీప్రద, నిర్భరలక్ష్మీనివాస♦నిస్తులితమణీ
గర్భామణికుండలసం,దర్భరుచిం జెలఁగు నావి♦దర్భం జొచ్చెన్. ౬౦

వ. అప్పు డప్పురంబున ౬౧

ఇందుమతీస్వయంవరమహోత్సవము.

సీ. ఘోటకవరనిరా♦ఘాటకర్కశఖుర,స్ఫోటితపాంసులా♦స్తోకరజము
సారసామజసువి♦స్తారసాగరమదా, సారసారస్యవి♦శాలపథము

స్యందనవేగసు♦స్పందితభూస్థలీ,స్రంసితతారకా♦సంచయంబు
భటకదంబకసము♦ద్భటకహాకహామహో,ర్భటబధిరితదిశా♦భద్రగజము
తే. లోకనేహోసమాగతా♦స్తోకలోక,లోకసురభీకృతానిలా♦టీకనంబు
మారుధాటీకనల్లక్ష్య♦మహిమఁజూపెఁ, బరమహర్షదమై స్వయం♦వరమహంబు

క. ఇందుమతి స్వయంవరమునఁ, బొందుమతి న్మూఁగియున్న♦భూపుల డాక
న్నందును స్పందనమును మది,యందు నిరాశతయుఁ గలిగె ♦ నజునిం జూడన్ ౬౩

సీ. ఏయూరు వీని దీ♦యెడ కేల యేతెంచె, నంచుఁ బలికె నొక్క♦యవనిధవుఁడు
ఈక్రందునను నిల్వ ♦ నెవ్వరివశము నేఁ, జనియెద ననె నొక్క♦జనవిభుండు
నాదుసీమాటి కీ♦నాతి సాటియె చూడ, వచ్చితిఁ గాకంచుఁ ♦ బలికె నొకఁడు
నా దేశ మామంత్రి♦యాదేశమున నున్న, దేగఁగావలె నంచు ♦ సాగె నొకఁడు
తే. భోజుఁ డీమూల నాబోఁటి♦రాజమణికిఁ, జూపెననికింక వేంచేసె♦భూపుఁ డొక్కఁ
డజునిఁజూచినమాత్రభూ♦భుజులలోన,నిందుమతిఁబొందునడియాస♦డిందుపడుట.

సీ. ఓరమీసంబు నో♦య్యారంబు మీఱంగ,నులివెట్టి నులివెట్టి ♦ నులిచె నొకఁడు
కలుగనియావలిం♦తలఁ దెచ్చికొంచును, వక్షంబు విఱిచె భూ♦పతి యొకండు
సరిగచేలలు మణి♦సరిగలు మెఱయించి, తనభాగ్యమును జూపె ♦ ధని యొకండు
వంకరుమాలు ప♦ల్వొంకంబుగాఁ జుట్టి, చుంగులు దిద్దె రా♦చూలి యొకఁడు
ఆ. వాతర ట్టటంఱు ♦ పలికినఁ జెలిఁగొని, వారఁబట్టి శత్రు♦బలపయోధి
వీఁడ చూడ నేఁడ ♦ వీడు చేరుదు నంచు, బిరుదు లాడు నొక్క♦బిరుదులాఁడు.

వ. ఇట్లు హాటకమయంబులై వాటంబు లగు తెఱనోటి మొకంబులపీఁటలనీటు మెఱయఁ బోటుమగ లగున్నృపాలురకోటులు బిరుదుమాటల గాటంబుగా వాలుమగంటిమిఁ జాటుచుఁ బలుపోకలఁ బోవుచున్న సమయంబునఁ దొయ్యలుల గుసగుసలు,కొండికల నసనసలు, నధికారి విసవిసలు, జవ్వనుల పకపకలు, రోచెలుల వికవికలు, భూపతుల చకచకలు, నర్తకుల తైతకలు, దుర్బలుల తికమికలు, దివ్వెటుల మకమకలు, క్రొన్నగల నిగనిగలు, కస్తూరి భుగభుగలు, మగరాల ధగధగలు, భారకుల సొటసొటలు, కృశులయెదఁ దటతటలు, తప్పెటల పటపటలు, పెందుడుము పెటపెటలు,తామసుల మటమటలు, సందడిని గిటకిటలు,తాలుముల గిటగిటలు, శకటముల దడదడలు, తలయార్ల గడబడలు, తరవార్ల తళతళలు, నందియల ఝుళఝుళలు, వాసనల ఘుమఘుమలు, మద్దియల ధిముధిములు, డామికల ఢమఢమలు, జ్వాలతల శమశమలు, డిండిమము ధణధణలు, ఘంటికల ఘణఘణలు, ఝల్లరుల ఝణఝణలు, తాళముల ఖణఖణలు, రోదోంతరాళంబు నిండుటయు భోజుండు తగినపరివారంబు నయ్యైప్రదేశంబుల నిలువఁబనిచి కలకలంబు వారింపఁ జేసె నయ్యవసరంబున. ౬౬

సీ. భూకాంతహృదయాత్మ♦భూకాంతముఁ గరంచు, నింబైనశశికాంత♦బింబ మనఁగ
రాజరాజులమనో♦రాజి రాఁజఁగఁ జేయు, నోజరాజిలు మారు♦తేజ మనఁగ
శారకభూపకు♦మారకమానస,దారణస్మరతర♦వారి యనఁగ
నతనుగ్రహావిష్ట♦సుతనురాట్సుతులకు, మారుస్వస్థావేశ♦మంత్ర మనఁగఁ
తే. జూపఱుల కనిమిషసిద్ధి ♦ చూఱవెట్టి, ధ్యాతలు ప్రకామమున నుబ్బ♦నప్సరోయు
తేందిరాసుందరి యనంగ♦మందగతుల,నిందుమతివచ్చెఁ బ్రియసఖీ♦బృందయుక్తి. ౧౮

సీ. శింజినీరావంబు♦చెలువార సుకుమార, తను సుకోదండచ♦లనము మీఱఁ
గువవిశిఖాపాత♦జవము రమ్యంబుగా, వలమానపైఠ పై♦ధ్వజము గాఁగ
విలసితపరివార♦ములహాళాహాళియేపు, నంభోజపతితోడు ♦ జృంభ మొనరఁ
గరకంకణంబులు ♦ ఘులుఘుల్లుమనఁగను, శ్రవణావతంసక♦రవణరవము
తే. దశదిశాక్రాంతముగ మోహ♦తమము నిండ, మానవాధిపమానవి♦భానపరత
పీవశృంగారరసములు♦వెల్లిగొలుపు, మదన మోహినియైతోఁచె♦క్ష్మాపతులకు ౧౯

వ. ఇట్లు చనుదెంచి యా యన్నులమిన్న చెన్నుమీఱఁ దనయన్నకుఁ దిన్నగ మ్రొక్కి యొద్దనున్న నాకన్నియకు నచ్చోవ్రమూఁగిన రాజలోకంబున ధరాపతుల వేర్వేఱ నిరూపించి వచింప భోజుండు సునంద యనుచెలికత్తెను నియోగించిన నచ్చెలియు నెచ్చెలియున్నశిబికపజ్జ నడతెంచుచు నాయాభూపతులం జూపుచు ని ట్లనియె.

—⇛ ఇందుమతికి సునంద రాజనందనుల నిరూపించి చెప్పుట. ⇚—

ఉ. సంగరరంగసంగతవి♦శంకటవైరితురంగతుంగసా
రంగశతాంగముఖ్యచతు♦రంగబలంబులఁ జూపుఁదూపులన్
భంగము నొందఁజేసి నయ♦నప్రనిషంగియశంబుఁ గన్నకా
ళింగుఁ గనుంగొనంగదె ల♦లింగమనీయమృగేంద్రమధ్యమా. ౨౦

ఉ. మానిని! వీనిశౌర్య మస♦మానము చూ విసుమాన మౌ!క
య్యానను మాఱుకొన్న గజ♦యాన! యనంత మహాపదాస్థుఁడౌ
నాన దొలంగి వేఁడఁ గని♦నన్ సదనంతమహాపదాస్థుఁడౌఁ
గానివిభుండు; వీని సరి ♦ గాన జగాన జగానయంబునన్. ౨౧

వ. అనినఁ బరిహాసగర్భితదరహాసకలిత యగునవ్వనితం గని ౨౨

చం. అతివ! పరాఙ్ముఖంబున స♦హాయులతోడుత ముచ్చటించుచున్
మితిరహితానురక్తి నును♦మీసము దువ్వుచు మాటిమాటికిన్
జతనముమీఱ నిన్నుఁ గను♦సన్నలఁ జూచుచు నున్నవాఁడు సు
వ్రతరతు వీనిఁ జూచితివె ♦ భావభవాభునిఁ జోళభూవిభున్. 23

చం. మదకలగామినీ! యితని ♦ మార్తుర మారుతురంగసంఘముల్
మదకలకంఠరావమున ♦ మానుషభాషణముల్ మహాటవీ
పదమున నాత్మజాతికిని ♦ బాఠముఁ జెప్పుచుఁ బాలుచక్కెరల్
పదములు దోఁప బాష్పములఁ ♦ బట్టుగ జెప్పల నప్పళించెదుర్. ౨౪

వ. అని యాయమయనవధానం బనంగీకారంబుగఁ గొని యావలఁ జని ౨౫

చం. కవఅలు కేలఁబూని తమ♦కమ్ము ఘనమ్మునఁ గ్రమ్మ నీదెసం
గవియు విలోకనంబులను ♦ గ్రమ్మఱుపంగ వలంతిగాక తాఁ
దివురుచుఁ గేలు మూసి ♦ వెనుదీయుచుఁ జూచుచు విచ్చుగొడరా
జవరుఁ గనంగదే వికచ♦సారసపత్రవిశాలలోచనా! ౨౬

ఉ. ఓయమ! పాయసంబె యని ♦ యొయ్యన బాలకుఁ డేడ్వ నంబలిం
బాయస మంచు నిచ్చి పిద♦పం బులకండముఁ గోర దానిలోఁ
ద్రోయును సైంధవంబు; మఱి ♦ రోదన మూరక చేయ నేతికై
వేయును వేఁడినీరముల ♦ వీనివిరోధినృపాలుకాంతయుర్. ౨౭

వ. అని యాపై దలియనాదరాలోకనం బుపలక్షించి చని ౨౮

చం. నిరుపమదివ్యవాసరమ♦ణీమణిసన్మకుటీతలంబుపై
నిరవధిరూపభాసరమ♦ణీ! రమణీయశయద్వయంబు సా
దరముగ నిల్పి దిద్దుచును ♦ దత్పరత న్నినుఁ దేలఁజూచు భూ
వరుఁ గనవమ్మ వైరినర♦పావిఘాలునిఁ జేదిపాలునిర్. ౨౯

వ. ఈతనిశత్రువులచరిత్రంబు చిత్రంబు ౩౦

కం. రణమున నీ శరణం బనఁ ♦ క్షణమునఁ దమకౌన భద్ర♦గరిమ వహింతుర్
రణమున నీశ రణం బన, క్షణమునఁ దమకౌన భద్ర♦గరిమ వహింతుర్. ౩౧

వ. అనిన వా తెఱ విఱుచుటయు. ౩౨

చం. నవలవలీదళాంకురము♦నం దనగోరులగీఱ లోలి నొ
ప్ప వనజలోచనుండు ఘణి♦పత్రవిభంగము చేసి నీపయిం
దవులఁగ దృష్టినిల్పి ముగు♦దా! ఇడికిం జరగెం సురాష్ట్రభూ
ధవలను చూడవమ్మ పరి♦పూర్ణకువాలయబాంధవాననా! ౩౩

సీ. కోటబోర్తలుపుల ♦ సూటిబ్రద్దలుగొట్టి, గొల్లలగర్వంబుఁ ♦ గొల్లవెట్టి
చేటికావితతుల♦సిగ్గులు చెడఁదిట్టి, నందనవనవాటి♦పొందు మెట్టి
మేటివధూటికా♦కోటిఁ బైపడి పట్టి, ఘోటఘోటీదంతి♦కోటిఁగట్టి
యంబరయానముల్ ♦ డంబుమీఱఁగ మెట్టి, సురనాథువీటిని ♦ జుట్టుముట్టి

తే. వీనిధాటికి నెదిరిన♦వీరవైరి,కూటములు మాటిమాటికి ♦ దీటుమీటి
స్వర్గమును జూఱఁగొందు ర♦నర్గళముగ,వీనివీడంచుఁ దలఁతురో♦వెఱ్ఱు లగుచు. ౮౫
వ. అనిన నుస్సు రనుకాంతం గని
చం. పలువలువ స్రదాగ్రములఁ ♦ బల్మఱునొక్కుచుఁ గేల లీలగా
నలిన మమర్చి దాని జత♦నంబునఁ ద్రిప్పుచు సత్యసక్తిపైఁ
దలఁగక వామహస్తమునఁ ♦ దాలము వైచుచు నిన్నుఁ జూచుచుం
గులికెడువీనిఁ గంటె యళి♦కుంతల! కుంతలదేశకాంతుఁ గన్. ౮౬
వ. అనిన మందగమనా యేమివిప్రలాపించెద వనుడు ౮౭
ఉ. మానవలోకపాలు రస♦మానయశస్వులు సద్వయస్కులున్
దానజనావనావనవి♦ధానపరాక్రమసంవిధాను ల
బ్జానన! లాటభోటకర♦హాటవరాటవిరాటభూపతుల్
వానిని వాని వాని మఱి ♦ వానిని వానిని గంటె మానినీ! ౮౮
వ. అని యిట్లు క్రమక్రమంబున నందఱం జూపుచుఁ దన్ముఖనయనవికారభావచలనా
ధరవిధంబుల నింగితం బెఱింగి చనిచని సునంద యానందకందళితాంతరంగయై
యజునిం జూపి. ౮౯
శా. భూమిం బూజ్యత నొందఁ గోరి యజుఁడే ♦ పుట్టెం దదాభిఖ్యచే
నీమాడ్కిం; జతురాననత్వమును లో♦కేశత్వముం దివ్యమౌ
హైమాంగంబుఁ బ్రజాపతిత్వమును స♦త్యాసక్తియుం స్వీకృత
శ్రీమాహాత్మ్యము రాజసంబును సతీ ♦ చేకూరునే కానిచోన్. ౯౦
మ. ప్రకటస్ఫూర్తినిమూర్తిఁ గొన్న సుమనా♦రాచుండు కంజాక్షి! యీ
యకలంకస్ఫుటనీరజాంబకుఁడు భా♦మా! కాదనం గల్గునే
యొకటన్ సద్ద్విజవల్లభత్వమును బ్ర♦ద్యుమ్నప్రభావంబు నీ
సుకుమారాప్తి మనోహరాకృతియు నె♦చ్చో లోకజిద్భావమున్. ౯౧
సీ. నందనవనమున ♦ మందారముల మోక, చలివెల్గుముత్యాల♦సరులజోక
శారదాకాంతకు ♦ జాబిల్లినును రేక, ముత్తోవిద్రిమ్మరిఁ ♦ బుండరీక
మలకఱకంఠుని ♦ తలమీఁదిమినువాఁక, శారదాగమమున ♦ సరసరాక
కామునిజయధాటి♦కావ్యంబునకుఁ డీక, మహిఁ జలిమలను హి♦మానివీక
తే. యాఁక గనరాక నతిరేక♦మైనజోక, డాక నతిలోకమగుదాఁక ♦ వీఁక నిలక
ప్రాకటంబగునితనిసు♦శ్లోక మితఁడు, నీకరుణకును బాత్రుఁ డౌ♦నే కదమ్మ. ౯౨
తే. మేనికొమరునఁ బోలు నా♦మేనుకొమరు
నంబకంబులు మరుప్రథ♦మాంబకములు

నేల రా శేరు సరిదూఁగ ♦ నేలరాదె
భోజసహజాత ! జితనవాంభోజవదను. ౯౩

వ. అని యావలఁ జనుదానసే యనవుడు. ౯౪

ఇందుమతి యజుని వరించుట.

కం. విని సకిఁ జఱచుఱఁజూచుచు, మనమునఁ దమియూర నిందు♦మతి యతికాంక్షం
గనులారఁ గనుంగొనియెను, నినవంశాభరణు రాజ♦హీరాభరణున్. ౯౫

కం. శ్రీకువలాప్తవదనుఁ గనఁ, గోకనదవిశాలనయన♦కుముదము లలరెన్
వీఁక చెడి పరనృపాలక, లోకనసత్కోకనదము♦లు మ్ముకుళించెన్. ౯౬

కం. హీరాసుతునిం బోలెడి, యారాసుతునిం గనంగ ♦ ననిమిషనయనన్
సారాంగన యని తలఁతురు, సూరెలఁ గనుఁగొనుచునున్న ♦ సూరుల్ శూరుల్.

చం. ఇరుగడఁ జేరి చామరల ♦ హెగ్గడిగత్తెలు వీచుచుండియుం
గరివరగామినీకుచయు♦గంబులఁ గుంకుమపత్రభంగముల్
కరఁగి ప్రభిన్నచోళబిల♦కాపథవర్తన నిర్గమించె నాం
తరకరుణారసంబు జత♦నంబునఁ దా వెలిఁబొంగెనో యనన్. ౯౮

కం. ఇందుమతి క్షితిని నిక్కపు,టిందుశిలాప్రతిమయేమొ ♦ యిటులౌటఁ గదా
పొందుగఁ గరఁగెడిని దనూ,స్యందిజలమిషమున రాజ♦చంద్రునిఁ జూడన్. ౯౯

కం. హరిణీలోచన యసుగత,తరుణీమణి యగుచు మత్త♦దంతివిధమునన్
వరణీయతరణికులమణి,ధరణీభరణోపకంఠ♦ధరణీసరణిన్. ౧౦౦

వ. ఇట్టు లాకుందరదన ముకుందకరారవింద గ్రహణానందంబునఁ బాలసంద్రంబు వెడలి నడతెంచు బృందారకబృందవంద్యమాసేందిరాసుందరి చందంబునఁ జతురంతయానంబు వెలువడి మందమందయానంబున సూడిగంబులు దక్కఁగలవాఁడిమగలసూడిగంబులకుం బిలుచు తెఱఁగున మొరయఁ, గ్రొక్కారు మెఱుంగు తెఱఁగునఁ దుఱంగలించు నొడలిడాలు నృపాలురకనులచాలు డీలుపడ నిరులఁ గప్ప, నంబరంబుడంబున విడంబించునడుమంతరంబు సురాకర ధరాధరత్రపాకర పయోధర భారంబున జవజవలాడఁ, జూపఱులచూపు నెలమేపరులకు మేపౌసంగు రంగుచెంగలించుచీరచెఱంగు బంగారుసింగారంబు పొంగార్చునవకంపుటంగంబు సోఁకున సొలివ్రాలులీలఁదూలాడ, రాకాశశాంక కళంకాంకూరశంక సంకల్పింపం జాలు తిలకంబలికంబునఁ బుండరీక నిష్యందమకరందబిందుసందోహ గ్రసనదోహలతుందిల మత్తహింబోళంబు చందంబుననందంబుమీఱ మరుచికటారిబటారంబుఁ దుటారించు బటారంపుమిటారింపుగల మిటారికొప్పుఁజూపులు తూపులువోలె

భూపుల యేపులఁ రూపులుమాప, మవ్వంపుఁ బెంపుసొంపున నింపగు మొగంబు జిలిబి లివంపున నెయ్యంబు దలంపక కిఱుదించెననితలంచి తపించుసంచున జంపాడు జిలిబిలిజల్లి యెల్లవారి యుల్లంబులఁ బల్లవింపఁ జేయ ముంగై మురారిరంగైన జాల ముంగై మురారులు బరాబరులువచించుపోలికరవళింప, నీలవేణికాజీవనరాజీవంబుల పై మిట్టిపడు రాజీవంబులకీవి నానీల వేణీ వేణికాభారఖచిత కుసుమవిసరంబుల పై మగజాలసూసకంబులడాలు జాలువాఱ, వర్షాగమావసానంబున నింకంబాఱు సేఱులఁ బరిదృశ్యమానంబు లగు పులినతలంబులపై నందందలంఘించు జలవిహంగమంబులయంగున నితంబబింబంబులపై జడకుచ్చులు కుప్పిగంతు లిడ నిజవివాహంబుద్ఘోషించువడువున నందెలు ఘలుఘల్లు రనఁ జనుదెంచి కరారవిందంబునఁ జెలువొందు దామం బుద్దామహర్షంబున నతనికంఠలగ్నంబుఁ జేసి వరించుటయు. ౧౦౧

కం. నింగియు నేలయు నిండఁగ, మంగళవాద్యంబులెల్ల ♦ మఱిమఱి మ్రోసెన్
బొంగెడుజలనిధి యన నుప్పొంగఁగఁ దనలోన మిగుల ♦ భోజనృపతియున్. ౧౦౨

కం. మనసారసనయనయ సైఁ, మనసార వరించి మించె ♦ మాఱుటమరుఁ నం
గనలార వధూవరులం, గనులారఁ గనుం డటంచుఁ ♦ గాంతలు దమలోన్. ౧౦౩

వ. హర్షోత్కర్షంబున వెలయ వేల్పులు పూలవానఁ గురియించి రంత. ౧౦౪

తే. అజునిఁ జూచిన వెనుక న ♦ య్యమరసతుల
కాత్మపతులను గనఁగ బ ♦ య్యంక లొదవె
రాజుఁ జూచినకంటను ♦ రమణుఁ జూడ
మొట్ట మఱియయ్యె నానుడి ♦ దిట్ట పడఁగ. ౧౦౫

కం. తన కేడ్చి యొక్కకన్నును, ఘనుఁడగుపరునకుఁగ నొక్క ♦ కన్నేగె నన్న
జననాథులు తమపరిభవ, ము నజునిపెం పిబ్బడించు ♦ పా క్కొనఁగంగన్. ౧౦౬

కం. ఇచ్చోఁ గచ్చుకుఁ జొచ్చిన, వచ్చును భోజుండు తోడు ♦ బావకుఁ గానన్
గ్రచ్చుఱఁ బురికి న్నచ్చిక, విచ్చేసెడిచోటఁ దాఁక ♦ వెర వగు ననుచున్. ౧౦౭

చం. కుటిలమనస్కులై నృపతి ♦ కుంజరు లొక్కట నొక్కమాటగాఁ
జటులవరూథినీపటల ♦ సంగతి భంగ మ దంతరంగమున్
బెటలఁగ వేప నిల్చిరి ద ♦ విష్ఠవనాంతరసంప్రతిష్ఠులై;
స్ఫుటము భవిష్యదర్థముల ♦ సూచనలున్ మునుమున్న కల్గెడిన్. ౧౦౮

కం. ఆవాలుమగం డచ్చో, వైవాహికవిధులు జరగఁ ♦ బదపడి పురికిం
దా వెడలెఁ బడఁతిఁగూడుచు, బావయుఁ దనకిచ్చుహరణ ♦ వారముఁగొనుచున్.

అజుఁడు శత్రుసేనలఁ బాఱఁ దోలుట.

ఉ. అంగనఁ గూడి భూరిచతు♦రంగబలంబులతో నయోధ్యకుఁ
రంగుగఁ బోవఁ జేవ యడ♦రంగ శతాంగతురంగతుంగసా
రంగపదాతిసంగ మొల♦యంగఁ గలంబకదంబహస్తులై
పొంగి కళింగవంగనృప♦పుంగవు లాత్మబలానుషంగులై. ౧౧౦

కం. తాఁకినఁ దోఁకంద్రొక్కిన, వే కినుకను రేఁగుత్రాఁచు♦విధమున నజుఁడుఁ
వీఁకను బలువీఁకున వెఱ, తాఁకునను వితాకు గొనఁగఁ♦దలరఁగ వైచెఁ. ౧౧౧

కం. అమ్ములఁ గాయమ్ములు గా, యమ్ములుగా వీరభటచ♦యమ్ములు వెసనా
యమ్ములు విఱిగిన నాతి,థ్యమ్ములు గొన యమునియాల♦యమ్మున కరిగెఁ.

క. ఇనవంశ్యుఁడు రణమండలి, నినమండలమెల్లఁ గప్ప ♦ నేయ శరము లా
యినమండలమున గండియు, ఘనమయి యంతంతకమరెఁ ♦ గనఁజోద్యంబై.

సీ. అరిచమూబహుసమూ♦హాధవాసువాయువుల్, గ్రోలు నా జిహ్మగ♦జాలకంబు
మదనాగములు వేగ♦మహిఁ బటాపంచలు, గా నాశుగంబులు ♦ కదిసిపఱచు
నభియాతివిభువాజి♦సభయాతిరేకమై, కనఁ గండలు పగల్చు ♦ ఖగచయంబు
నుతగంధపరిపంథి ♦ ధృతికందమూలముల్, పెకలించు విశిఖాళి ♦ భీకరముగ
తే. నారసంబులు నీరసం♦బార సంబ
రమునఁ దామగఁ బైవచ్చు ♦ క్రమము దోఁచెఁ
గాండసంధానసంప్రయో♦గక్రమంబు
లేర్పడకయుండ వైచునా♦నేర్పుమహిమ. ౧౧౪

మ. తతసారంబుప్రవాలముంగను ధను♦ర్దండంబు, జ్యావల్లి స
న్నుతతంత్రీవిధమై, పృషత్కములు చెన్నుంగాంచఁ గోణంబులై,
ధుతమౌర్వీనినదంబు ప్రక్వణనమై♦దోఁపంగ భూపాలుఁ డా
శ్రుతి యానారదువీణతోఁ గలుపఁజూ♦చుఁ మాని యాడెఁ దివిఁ. ౧౧౫

మ. కను లాబాలికమోమున న్నిలిపి ప♦ల్కుఁ సాగె భూమీశుఁడుఁ
గొనముఁ బాణముఁ గూర్చు చేసెడు తెఱం♦గుల్ గానఁగా రావుగా
దొనలు న్వాల్తియుఁ గావు తత్ఖగములే♦తున్మాడఁ బ్రాణాప్తిమైఁ
జనుదేనోపు నటంచు నెంచెను ద్విష♦త్సైన్యంబు దైన్యంబునఁ. ౧౧౬

చం. తలఁచినయంతమాత్రమునఁ ♦ దద్దయు నామొగమాను, ముల్కులు
జ్జ్వలదసమాస్త్రము ల్విపుల♦సారములుఁ మఱి స్వోద్గమంబులుం
గల వాఁడా వీనివింటికినిఁ ♦ గన్ను లటంచుఁ దలంచె లేమయుం
గల వాఁడా వీనివింటికినిఁ ♦ గన్ను లటంచుఁ దలంచె వైరియుఁ. ౧౧౭

కం. క్రందనము వీడి భటు లా, క్రందనమును జేయసాగ ♦ క్ష్మాభృత్తులు సం
క్రందనవిక్రముఁ దాఁకిరి, క్రందుగ నహహామహాహకావి♦రావము వెలయన్. ౧౧౮

కం. మూఁతలు వడఁ గన్నులు జీ, మూతముపై నిట్టలముగ ♦ ముసరెడి బలుజీ
మూతములనఁగను బౌరుష, మూఁతలుగాఁ గొనుచుఁ గురిసి ♦ రుగ్రశరంబుల్.

కం వారించుచు వానిని దెగ, సారించుచు శరచయముఁ బ్ర♦సారించుచువే
కారించుచుఁ బరనృపతులఁ బూరించుచు సంకు దెసలు ♦ పూరటిలంగన్. ౧౨౦

కం. తలపడువైరిని వ్రేయును, దల పడ ధారిణిని; నేయఁ ♦ దలఁపఁడు కొం
దలపడు నంబేదల; బా, ధలుపడువారికిని వగచు ♦ దయదైవాఱన్. ౧౨౧

తే. గుణముఁ గూర్చిన సురులును♦గుణముఁ గూర్చి
నడుమఁగై పూనఁ గై పూని♦నడుమునందు
సరముఁ బూనినఁ దారును ♦ సరముఁ బూని
విభుఁడు వైచినవానినే ♦ వ్రేసి రపుడు. ౧౨౨

కం. దిటచెడక వైరిఖగములఁ, బటుశరములఁ ద్రుంచివైచి ♦ ప్రబలుం డనిలం
పట యేల తేరకనుచును, దటుకున సమ్మోహనంబుఁ ♦ దగి సంధించెన్. ౧౨౩

కం. తెగ నిండఁ దీసి వైచినఁ, బగతురు మానంబుతోడఁ ♦ బ్రజ్ఞయుఁ దూలం
దెగఁగోసి చేల వైచినఁ, దగుచొప్పవిధానఁ బడిరి♦ధాత్రీస్థలిపై. ౧౨౪

వ. ఇట్లు దైన్యంబు నొంది కొంతవడికిఁ దెలిసి యరిసైన్యంబు పలాయమానప్రము
ఖంబగుటయు నజుండు ౧౨౫

కం. తనసీమఁ జేరఁ జనియెఁ గ, దనసీమను గెల్పుగొనుచుఁ ♦ దడయక నొడివెం
దన సేమ మరయుతండ్రికిఁ, దనసామజవధముమొదలు ♦ తక్కుచరితముల్. ౧౨౬

వ. పదంపడి యజుండు పితృదత్తంబైనరాజ్యభారంబు వహించి యిందుమతీద్వితీయుం
డై ద్వితీయపురుషార్థంబునార్థంబు సేయుచు నతులగతులఁ గాలోచితంబుగాఁ బ్రొ
ద్దులు పుచ్చుచుండ నిందుమతియునాపన్నసత్త్వయైదశరథుండనుకుమారుంగనియె
నతండును దినదినప్రవర్ధమానుండై యేకాదశవర్షంబునం దుపనీతుండై యౌవన
పదంబునం బదంబిడుచు నుండె నంత నొక్కనాఁ డజుం డిందుమతిం గూడి యా
రామసీమ నిచ్ఛావిహారంబు సలిపి శ్రమం బపనయింప. ౧౨౭

కం. సారప్రసేవకల్పిత, సారసకహ్లారరక్త ♦ సంధ్యకగంధో
దారాస్తరణంబునఁ బా, టీరతుషారితలతాకు♦టీరము బయలన్. ౧౨౮

కం. చదరంగ మాడె నవలా, చదు రంగము పొంగఁ జేయ ♦ సరసోక్తులఁ దోఁ
పదు రంగమున నడుప నో, జఁ దురంగము నంటు బంటు♦జరపెడిచోటన్. ౧౨౯

కం. బోటీ! తొలిమూఁడడుగుల, గోట ఘటించితి నటన్న ♦ గోఁచల కగునా
కేటికిఁగోట యటంచును, గోట బిగిం జెఱుచు మంత్రి♦గుజ్జంబులతోన్. ౧౩౦

కం. అష్టాపదమయ మగునా, యష్టాపదమందుఁ జొచ్చి♦నవి చొరక చతు
షష్టిగృహంబుల వాజియ, శ్రేష్ఠముగాఁ గ్రుమ్మరు నవి♦సృష్టగృహంబై. ౧౩౦

చం. సురదురుకీర్తిశోభితుఁడు ♦ సుందరపల్లవకోమలాంగుళీ
వరనఖరాంకురారుణిత♦వారణదంతకృతాంగనాగృహీ
తరుచిరవారణంబుఁ గని ♦ తన్విరో! జేగుఱుఁగాయ నా దటం
చరయఁగలేక మోహపడి ♦ యాడి ముదంబున నాడుచుండఁగన్. ౧౩౨

కం. తెలిగంటి తెలివ లిచ్చిన, తెలికొను మందారమాల♦ తేజున మహతిం
గొలలఁగ వేగము వలలఁగఁ, దెలిగన్నులతపసి మింటి♦ తెరువునఁ బోవన్. ౧౩౩

కం. పవిపోలిక సుమమాలిక, జవరాలికుచాద్రిసీమ ♦ జవమునఁ బడియెన్
సవు రాలఁగ మితిదీలఁగ,ను విరాలిఁ గనంగ తేఁడ♦నూనప్రేమన్. ౧౩౪

ప్రహరణకలితావృత్తము.

పరిమళదళినీ ♦ భ్రమరచయమనో,హరసురసుమనః♦ప్రహరణకలితన్
దరుణిని ధరణీ♦తలగతఁ గనియెన్, ధరణిపుఁ డిలపైఁ ♦ దటుకునఁ బడియెన్. ౧౩౫

వ. ఇట్లు మూర్ఛిల్లి కొంతవడికి లేచి కాలధర్మంబునొందిన నిజసహధర్మచారిణిం గని పట్టరానిశోకంబున. ౧౩౬

ఇందుమతీ మృతికై యజుఁడు పలవించుట

ఉ. తీయనిమాన మేల సుద♦తీ? యని, తీయనివిల్తుమత్తదం
తీ! యని, నన్ను నేల వలఁ♦తీ! యని, సొంపులునింపుజాజిబం
తీ! యని, సద్గుణాళివస♦తీ! యని, సుందరతావిభూతిదాం
తీ! యని, నన్నుఁ జూడు సుమ♦తీ! యని, హా యని పల్లటిల్లుచున్. ౧౩౭

ఉ. హా! రమణీయనిష్కుటవి♦హారమునాసను వచ్చి నేను నీ
హారమయూఖవక్త్రియు న♦హారనుమాణులమై రహింప నీ
హారము గర్కశం బగుప్ర♦హారమునన్ సతి నిచ్చె మిత్తి కా
హారముగాఁ గ్రియాసమభి♦హారముగాఁ బలవింప నే నిటన్. ౧౩౮

చం. అల విరు లంట బాణము, ల♦నంగుఁడు జో దట, పాంథకోటులం
బొలియఁగఁ జేయు నంట, మదిఁ ♦ బుట్టుఁ దలంచిన నంట, యీమతం
బిలపయి మోహహేతు వని ♦ యిచ్చఁ దలంచితి నాస్తికుండనై
చెలి! నినుఁ గూడి దాని కిటు ♦ చేసెనొ మారుఁడు నేఁడు శాస్తిగన్. ౧౩౯

తే. నాస్తికుల నెల్ల నిటుపట్టి♦శాస్తి సేయు, విదితశక్తియుఁ గలిగిన ♦ వేల్పు లందు
దైవభక్తియుజనములఁ♦దలఁగఁగలదె, కాన మారుండె దైవంబు♦గాఁ దలంతు.

చం. ప్రకటభుజాబలాఢ్య సమ♦రక్రమసత్యపరాక్రమప్రభా
శకలకళాధురీణగుణ♦సాహసవిన్ననవద్యయాంతరీ
పకలితరాజ్యయుక్తులుఁ భ♦వత్పిత లెల్లరుఁ బోయి రింక నీ
వొకఁడవె నిత్యజీవి వయి♦యొప్పెడుభంగులు దోఁచె నీయెడన్. ౧౬౦

కం. ఏలవె భూముల నెల్లను, దోలవె యరివరుల సతుల♦తో భోగాబ్ధిన్
దేలవె బేలవె ధృతిగొనఁ, జాలవె నీ వింక నయిన♦సంతుష్టిమెయిన్. ౧౬౧

కం. ఈనాతికి వగచెదవో, నేనాఁటికి నైన వలదె♦యేగఁగ మఱి మే
లేనాఁటికొ సంసారికి, నేనాఁటికొ తీఱుపాటు ♦ లేర్పడఁజెపుమా. ౧౬౨

కం. కావున దుఃఖవివర్జిత, పావనమేధా విశుద్ధ♦పథవర్తనమున్
భావన సేయుము ధృతి సం, భావన సేయుము తొలంగు ♦ భవదుఃఖంబుల్. ౧౬౩

కం. తనయుని దుఃఖము నిరతము, జననీదుఃఖంబు నొక్క♦సమ, యార్నెలా
జనకునిదుఃఖము, సంస్థిత,వనితావ్యథ వేఱుభార్య♦వచ్చినఁ దీఱున్. ౧౬౪

కం. ధృతి దఱుఁగఁగ దుఃఖావిల,మతిచేఁ బలవించుచున్న♦ మానుషపశువున్
మతిమంతులు గని నగరే, సతికేడ్చెదు నీదుబ్రదుకు♦ శాశ్వత మొకొ. ౧౬౫

ఉ. కాన లతాంగిఁగూర్చి తమ♦కాన లతాంతశరార్తి నింట రో
గాన లయంబు నొందకుము♦కానల నీవు సమాధినిష్ఠ యో
గానలదగ్ధుఁడై విధుఖ♦గానలదృగ్విధు లొందనట్టిభో
గాన లలిం జరింపుము జ♦గాన లభింతును శాశ్వతప్రథల్. ౧౬౬

నారదుఁ డిందుమతి మృతికిఁ గారణముఁ జెప్పుట.

ఉ. అంతియ గాక వే ఱొకర♦హస్యముఁ జెప్పెద విన్ము దేవతా
కాంతయ కాని ప్రాకృతపుఁ♦గన్నియ కా దిది, భూమిఁ బుట్టె హే
త్వంతర మొప్ప, నీకు నిటు ♦ లాలయి కాలము దీఱఁ దీఱె, నా
వంతయుఁ జింతనొందఁ దగ♦వా? మగవాఁడవు కావ? యిన్నిరో! ౧౬౭

వ. ఇక్కాంతానికారణకారణంబు విను మని యునునినుమనుమనితో మునిమన్నిఁ
డి ట్లనియె ౧౬౮

కం. తృణబిందుం డనురుసి యొకఁ, డణుమాత్రం బైనఁ జలన♦మందనిమతి దా
రుణతపము సలుప హరిహయుఁ, డణఁగని వెఱ దానిఁ జెఱుచు♦నాలోచనకై.

వ. హరిణి యనునచ్చరమచ్చెకంటిం జేరి ౧౭౦

కం. వనజదళనేత్ర! నీతోఁ, బనియొక్కటి కలిగి యిటకు ♦ వచ్చితి నమృతా
శనహితముగ నేఁ జెప్పెదు, పని వినియెదొ వెతగ నన్నుఁ♦బనివిను మనెదో. ౧౭౧

కం. తృణబిందుఁడు శుష్కం బగు, తృణబృందము లట్ల జగము లెల్లఁ దపోగ్నిన్
క్షణమునఁ గాల్చెడు నీమా, రణకర్మము నాఁపి జగము రక్షింపఁ గదే. ౧౭౩
వ. అని పంచుటయు వల్లె యని
ఉ. దండిగ శింజినీరవము తామరసాంబకము ల్మనోజ్ఞకో
దండవిలాసముం జెలఁగఁ దాల్చి యనాహతవారవాణముల్
మండలపభ్రమంబుల సమావృతసత్కటకంఠికాళియై
దుండగ మొప్ప నేగె మును ధూర్జటిపైఁ జనుమన్మథుం డనన్. ౧౭౪
కం. తృణబిందుమునిపరిసరా, వని నటనకళావినోదపరతం బరఁగన్
జనితారంభ టెం; గన్నులు, ముని విచ్చి సరోషహృదయమున నిట్లనియెన్. ౧౭౫
కం. కెండల్రొవ్వ్వఁ దిరిగెదు, మిండలకడ మిటుకులాఁడి మేలిమి గాఁ కో
యాఁడజగమనా! తపసుల, దండను నీదుండగములు దగునే చలుపన్. ౧౭౬
ఆ. అమరతావిభూతి నొగాము లెంచక, యాటవెలఁది! విస్మయస్మయమున
యముల ఘనతపోనియములను జెనకుదే? భూమిమీఁద మర్త్యభామ వగుము.
వ. అని శపించుటయు. ౧౭౮
కం. ఈకరణిసత్యవచన మ, హాకరణిఁ బ్రతప్తచిత్తయగుచుం దద్వ్యా
ళాకరణీయముఁ గానక, యాకిరిణీయాన దుఃఖహతిచేష్టిత గాన్. ౧౭౯
కం. మొదలను రవితనయాకృతిఁ, బదపడి యొ సరస్వతీప్రవాహముగాఁగన్
దుదఁ ద్రిపథగ నయ్యెను నా. త్రిదశాంగనకనులనీవు త్రిదశత్వమునన్. ౧౮౦
చం. జలజలరాలుబాష్పముల జాలునఁ జన్నుల వ్రేలుచేలకాం
చలము తదైక్యభావితదశంగన గుట్టు బటాబయల్గ హా!
చలమున మద్విలాసకృతిశౌర్యమటం చవనింద నెట్టి ధీ
చలితుఁడు తిట్టునో యనెడిసాధ్వసయుక్తిని మాటుచేసె నా
నలచెలి చన్నవన్నిజకరాంజలిఁ జేర్చి నతాననాబ్జయై. ౧౮౧
ఉ. మారుతధూతనూతనసుమవ్రతతిప్రతిమానదేహయై
బోరునబాష్పవారి జడి బోరను గాఱుచునుండ మేచకాం
భోరుహనేత్ర యోరగను మో మొకయించుక వ్రాల్చి గద్గద
స్ఫారరవంబునం దడిపి వాతెఱఁ దా ధవళాక్షి నాల్కతోన్. ౧౮౨
కం. ఏలా యిటు మేలా సుర, బాలారత్న ములఁ బట్టి పాల్పఱ్చఁగఁ? గో
పాలా? సంయమిపశ్య, త్పాలా! యబలలను దిట్ల పాలోఁ సేయన్? ౧౮౩
కం. అని వేఁడిన దయగూడిన, మనమున హరిణాక్షితోడ మౌని ధరిత్రిం
గనియెద వెప్పుడు నందన, వనసుమముల శాప మపుడ పాయు నటంచున్. ౧౮౪

కం. ఈవిధిఁ గోపావధి శా,పావధి వచియింపఁగా మ♦హావధి విధికై
యావిధి దూఱుచు జనిఁ గని, యీవిధి విధిమూఁడవలసె♦నీయుఁగనఘా. ౧౮౫

వ. అని తెలుపుటయు ౧౮౬

కం. భావభవహరసమమహా,భావుఁడవు మహానుభావ ♦ భావభవజయా
భావ మభావ్యమ యైన స్వ,భావము దురతిక్రమంబు ♦ వలవనఁ జను నే. ౧౮౭

కం. అడ లను కడలిఁ గరళ్లన, వెడలెడినిట్టూర్పుగముల♦వెతఁగుందెడి న
న్నుడుపమయి ప్రోచితివి ము,న్యుడుపా! వ్యసనంబు నుడుప♦నూనుటఁ గరుణన్.

కం. శోకాతిరేకమున మిముఁ, దాఁకఁగఁ బలుకాఱు లఱచి ♦ దాన మహాపా
పాకలితాత్ముఁడనైతి ద,యాకల్ప! క్షమింపవయ్య♦యాశ్రితవరదా. ౧౮౯

చం. అని తెలివొంది పల్కిన మ♦హాత్ముఁడు నారదమౌని యిట్లనుం
జనఁగఁ గొఱంత నీమదిని ♦ జామనుఁగూర్చి సమాధినిష్ఠఁ గా
ననమున నుండఁగాఁ జనుము ♦ నందను నందిడి రాజ్యభారమున్
ఘన మగుచిత్తశాంతిఁ బొడ♦గాంచినఁ గాంచెదు నిత్యసౌఖ్యముల్. ౧౯౦

కం. ఈగతిఁ బలికిన నజుఁడు వి, యోగము సహియింపలేక ♦ యొయ్యనఁ బ్రాణ
త్యాగము సలిపెను సరయువు,భాగీరథిసంగమమునఁ ♦ బౌరులు గుందన్. ౧౯౧

వ. ఎచ్చోఁ గ్రుంకి మృతి నొందిన నాత్మహత్యాఘంబు లే దని పలుకంబడు నట్టి గంగాసరయూసంగమంబున దేహంబు విడిచి గంధర్వలోకంబునకుం జని హరిణిం గూడి యతండు నిత్యక్రీడల వినోదించుచుండె నిట సాకేతంబున యువరాజగు దశరథు రాజుఁగాఁ బట్టాభిషేకంబుఁ గావించి సర్వజనంబులు హర్షోత్కర్షంబున వెలుఁగుచుండి రని శుకయోగీంద్రుండు వచించెఁ బదంపడి. ౧౯౨

కం. యోజనగంధాకుచయుగ, యోజనగంధాంకితా! ప♦యోజాతాక్షా!
యోజనగంధాతనయూ, యోజితవాఙ్మదిత! శుభజ♦యోన్నతచరితా. ౧౯౩

*** చ క్ర బం ధ ము. ***

శా. సత్యాస్తుప్రియ! రామ! రాజితయశ♦స్సాంద్రా! హరీ! యద్రిజా
స్తుత్యాబ్జాలదమ్ప్రవీణ! తతకా♦స్తోకారిలోకక్షయా!
నిత్యా! రావణచంద్రరాహు! తలఁతున్♦దేవ న్నినున్ విధ్వజా!
జాత్యా! వాసవసంస్తుతా! మునిసుతా♦జానీ! దయాబ్ధీ! యజా! ౧౯౪

*** అ ష్ట మూ ర్తి వృ త్త ము. ***

నా(కా)కోఽహితసపత్నా! నయగుణా! లోకనాథా. నతజనావనదీక్షా
శ్రీకంఠాప్తవర! వారాశినిలయా! రాఘవేంద్రా! సితకరోపమవక్త్రా!

వైకుంఠా! జనకపుత్రీవర! దయాపూర్ణచిత్తా! భసలమేచకగాత్రా!
శ్రీకాంతాహృదయవర్తీ! శివసతీసోదరా! దారితభవాంధసునామా! ౧౯౫

సరసిజవృత్తము.

శ్రీ(రా)మాహృన్మోదనిధానా! శితిగళనుత! రవిసితకరనయనా!
ధీరాధారా! పంకజనేత్రా! దితిసుతకులయమ! దివిజసుశరణా!
శ్రీరామా! భక్తావనదీక్షా! జితదశగళ! సరసిజమృదుచరణా!
మారాకారా! పాపవిదూరా! మనుజపకులమణి! మధుహితవచనా. ౧౯౬

గద్యము.

ఇది శ్రీమద్రామచంద్రచరణారవిందమిళిందాయమానమానసత్వమహా
వైభవ వావిలికొలను రామచంద్రరాయతనూభవ సుజన
విధేయ సుబ్బరాయనామధేయప్రణీతం బైన
శ్రీ కౌసల్యాపరిణయంబునం
బ్రథమాశ్వాసము.
శ్రీరామచంద్రార్పణమస్తు.

శ్రీరామచంద్రాయనమః.

శ్రీ కౌసల్యా పరిణయము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

రాజిత! త్రైలోక్యస
మారాధితచరణ! దుర్మ♦దాసురహరణా!
ఘోరభవాంబుధితరణా!
నారాయణ! దివ్యభద్ర♦నగవరశరణా! ౧

తే. అవధరింపుము దేవ! మ♦హానుభావ, భావనాతీతవైభవ♦పరమయోగ
భావపుంభావకరుణాస్వ♦భావుఁడైన, బాదరాయణి యిట్లను♦సాదరముగ. ౨

మ. జయ పూషాన్వయభూష! సాధుజనపో♦షా! సత్యసంభాష! స
స్మయవిద్వేషికులాంబుజాంబుజపరా♦ క్ష్మానాథచూడామణీ
జయ బృందారకబృందవంద్యఘనతే♦జా! యంచు నిచ్ఛాగతిన్
జయపెట్టంగను వందిమాగధులు కే♦సర్యాసనాసీనుఁడై. ౩

కం. దశరథుఁడు రూపసంపద, దశరథుఁడు ద్విపంచదిగ్వి♦ తానతలచర
ద్దశరథుఁడు ప్రతాపమున ద్వా,దశరథుఁడు ప్రపూరితత్రి♦దశరథుఁ డలరెన్. ౪

తే. అంకురితయౌవనుం డైన♦యధిపుఁ డపుడు
చూచియును జూడకుండు ని♦స్తులవిలాస
బంధురలు బంధురలు నాఁడఁ♦ బాడ సమితి
నున్నావా రేమి తన్నెంతు♦రో యటంచు. ౫

కం. వినయాభినయాసమహా, స్తనయునకుచయుగముఖాంగ♦ సంచలనము రా
ద్తనయాత్మనయానంగద, హనహేత్యభివృద్ధి కపుడు♦ వ్యాజనం బయ్యెన్. ౬

వ. ఇట్లసమాన రూపలావణ్యతారుణ్యవిశేషంబుల డంబుమీఱి మదవతీనూతనమద
నుండై విహరించుచు వివాహార్థంబు విచారించుచుండె నయ్యవసరంబున. ౭

గ్రీష్మర్తువర్ణనము.

శా. ఆకల్లాడ దదేమొకో పవనుఁ డు♦ ద్యద్దావదావానలా
స్తోకాభ్యున్నతికై సహాయుఁడుగ నే♦చో గట్లపా లాయెనో

జోకం గంతునిచే విడంబడఁడొకో ♦ సూయాణమం దిచ్చు; మో
హాక్రాంతుం డయి వారుణీరతి సదా♦యానంబుఁ దా మానెనో. ౮

చం. అతులరుజాయమాననిబి♦డాతపతాపసుజాయమానతృ
డతజనకాయమానసభృ♦శార్తిని బాపె సుశీరపుంజక
ల్పితనవకాయమానపద♦విస్థలసల్లతికాయమానహృ
ద్యతమవిలాసభాసవని♦తాకరతామరసాత్తనీరముల్. ౯

ఆ. ఇష్టకాపథంబు ♦ లిష్టంబులై సుది, నంబులయ్యె దుర్ది♦నంబు లపుడు
లోకబాంధవుండు ♦ లోకాహితుం డయ్యె, భీష్మ మైనయట్టి♦గ్రీష్మమునను. ౧౦

ఆ. అభయ మొసఁగె జనుల ♦ కభయంబు భూజన, సేవ్యమయ్యెఁ గ్లిన్న♦సేవ్య మంత
లయము తాపభయము ♦ లయ మొందఁ జేసెను, వట్టివేరు గాదు ♦ వట్టివేరు. ౧౧

కం. పలుచన చేసినఁ బెలుచను, గలఁచుచు దండాహతంబు ♦ గావించినఁ దా
నెలమిని దక్రము దాహము, దలఁగించెఁ బరోపకార♦ధర్ములు సరసుల్. ౧౨

తే. కార్యభరవశమున రిత్త♦కాళ్లఁ దిరుగ, ఱాలు ముద్దును నాటినఁ♦గ్రాలు కాలి
నొప్పి పోఁ గాఁచె ధాత్రి నే♦ర్పొప్పు మీఱ, రవిఘనాతపతప్తప♦రాగములను. ౧౩

చం. చెలమను నూరునీరు బలెఁ ♦ జెమ్మటధారలు గాఱ మోమునం
దిలపయి మోపి హస్తముల ♦ నించుక పృష్ఠము లెత్తి శీర్షముల్
పొలుపుగ వ్రాల్చి, నుష్హానుచుఁ ♦ బ్రొయ్యని నూఁదుచు నీసుగ్రమ్మక
న్నులఁ బచనంబు సేసిరి జ♦నుల్ పయనంబులు వోయి యొంటిచె
ట్టులకుఱునీడలన్ వెతఁ గ♦డుం బడుచు న్వనహీనభూములన్. ౧౪

చం. బగబగమండఁ బాదములు ♦ వాతెర లెండఁగ, నెండమావులుం
దగ నిల నిండఁ, బెన్దగను ♦ నాలుకలం దడి లేకయుండ, వె
చ్చఁగఁ గడుఁజారవాయువులు ♦ సారెకుఁ జిమ్ముచు నుండ వేఁడుము
ల్రగులుచు మండఁ గొండలు, స♦రస్సులఁ బంకము లెండి పిండిగాన్. ౧౫

మ. జనధర్మావహమై, మహార్యజనతా♦సమ్మానపాత్రంబునై
ఘనముక్తావళిసంగతీడ్య మగుచున్ ♦ క్షామవ్యథావేళ భో
జనవిశ్రాణనశీలమై వెలయునా♦సద్వంశమందున్ జని
న్గనుట స్వీవన త్రిప్పు లెంతోపడుచు ♦ న్మాన్చున్ వపుస్తాపముల్. ౧౬

ఉ. మంటలఁ జిమ్మునెండఁ దల♦మండ రసాతల మంటుబావినీ
ర్మింటికిఁ జేఁదిచేఁది కడు ♦ మే నలయం దడి పాఱ కుండినం
గంటితడిన్ ఘటింతు రల♦కాఁపులు డస్సినదుక్కిటెడ్లతోఁ
బంటతడిన్ శిరంబు లఱ ♦ వ్రాలఁగ వాడినపొట్టపైర్లకున్. ౧౭

వ. ఇట్లు పురహరఫాలాంబకోష్మం బైనగ్రీష్మంబైన మావు లుడివోవఁ డక్కులాడు
టక్కులాఁడులు టక్కు తెక్కరంపుమక్కువలనిక్క నిక్కం బని దక్కి యిక్కలు
జాఱి హితుల దూఱి బయలుదేఱి యతనుబారి రతులఁగోరి సతులఁజేరి మతు
లుదాఱి కులముమీఱి వెతలుగూరి గాలంబులవ్రేలుపలలంబునకై పాఱు మీలన
వెలవెలందుకల వెంట నంటునరమృగంబుల యంగున నంగిలి నెంగిలి మ్రింగఁ
బొసంగక నెసంగునీరువట్టున నీరువట్టని పట్టనివట్టియాస నెండమావుల వెంటఁ
బరువువెట్టు మృగంబులవలనను, మిడిమిడియెండ మడిమలు మండ నిలువకుండఁ
జెమట గాఱుచుండ వడివడి నీడకై పరువిడు నెడ నెడనెడఁ బుడమిపుట్టువుల పట్టులు
లేకయున్నఁ బైనున్నవల్లెఁ బాదంబులకుం జుట్టియు బొడ్డునం దోఁపినయంచు
నించుకసడలింప నెఱిగల నెఱికలు విరివిగొఱల నేలఁ బఱచి పరువలేక మే నెల్లఁ
దడియ నొడియుబిందువుల నివతాళించుపయ్యెంటలపైఁ జండంబుగ వేఁడివీవలివీవ
వేఁడినీరు స్నానంబుచేసిన వడువుననై మెండుగ మండుదండియెండల నోరెండ సొట
సొటలాడుచుం బోవఁ ద్రోవఁ జేవడిన చెట్లనీడల నిలిచి తత్స్థాపకుల నాశీర్వదిం
చువారివలనను, విమలధు నీరసంబగునీరసంబు నీరసంబులేక త్రావ నీరసంబులైన
మీయాస్యంబులసార స్యంబు లొప్పునని మెప్పు లాడునొప్పు లాఁడులకరంబుల
సోఁకున ద్విగుణీకృతశీతంబై పేయంబైన పాయంబుఁగొని యుపాదేయం బైనపా
థేయంబు విధేయత నొసంగఁ బొంగి చనుబాటసారులవలనను, ఖరకరఖరతరకర
నికరంబులు కరంబునికరంబు కనికరంబు లేక జగంబుల నాతపంబునఁ బగల సో
లించి రేలఁ బాపంబునాక కోపంబువీఁకఁ దాపంబు సోఁకఁ గారుణ్యంబులేక నీలీ
లఁ జాల జాలిఁ దూలింపఁ బాలాయె నన మిగుల సెగలపొగలదగల వగలుదగు
లబుగులుకొన రగులుకొని మిన్నుమన్ను నొక్కటిగఁ గవియు పెనుమంట లద
రంట వెంటనంటఁ జిటపటరటనంబులఁ బెటులు జీవపటలంబులతో దూరపుఁజూ
పునకు మినులచ్చికి శబరీకబరీమతు లిచ్చుచాలుదీపికారాత్రి కలుగాఁగ వెలుంగు
మలచిచ్చులవలనను, మహాతపతాపంబున కోపక బక్కచిక్కి తెల్లవాఱి యెడనె
డమడుఁగుల నడుగిడి యెడమడుగుగా నడు గామడగాఁ బోవుచుఁ బ్రాయేరుచేర
నేరక వేఁకివేఁకరంబునఁ గృశత కాకరంబయ్యెనో నా నొడలిగుట్టు బయలువెట్టు
దువ్వాలునగట్టు జట్టివెలందుకపయ్యంటకు నెయ్యంబైన పలుచనినీటిచింకల కెలం
కుల బెస్తలు బడిశహస్తులై నిలువ జడిసి నిలుకడలేనివారి నమ్మిన నుమ్మలికంబు
గాకున్నెయన్నట్టు లూలమాలగుడిచి లూలామాలంబుగ మూలమూలగడచిన
రోసిరోసి యిసుముచాటున నాఁచుమాటున దాఁచికొను చేఁపపిల్లలఁబట్టఁ గాలు
వల నరికట్టి వలలఁ బుట్టలఁ బెట్టి సూదిముక్కుకట్టెలఁ బైతట్టుబొడిచి పొడిచి
తఱుము ఝషగ్రహణాధీపరు లగుధీవరులవలనను, దిక్కుదిక్కులనుండి నీ రిగిరిన
చెఱువులఁ ద్రొక్కుమక్కువ నెక్కువరభసంబునఁ గాఁదారిమాఁదారిలేచి మిక్కు
టంబుగ సాధనంబులు పూని కిలారింపుల నించుచు నింపు పెంపారఁ బెండిలికిం

బోవు నిబ్బడియుబ్బిన మబ్బునాక తెప్పదెరలఁగఁ గట్టఁజేరి తొప్పలుదొరలుగ బారులుదీరి ప్రొద్దేల పోదువ దని బద్ధులాడుచు భండనంబున కెదురుచూచు గుండెలుదీసిన దండిమగలన నేను మున్న నేను మున్న యని పద్దులాడి గ్రుద్దులాడ నీ వింతపోకలఁ జూడఁ దమ్మిమ్రోఁడు పుట్టుగట్టు మెట్టెనో యనఁ గనరా నో యని యెక్కుపెట్ట నింగి ముట్టఁజెవుడు పట్ట నీటదూఁకి చేఁపల బుట్టలఁ బెట్టి కట్టలవైచి పలు తెఱంగుల దాఁచువారివలనను, మఱికొంద ఱేల యీ వెతలని తూముదాపున కాపుండి తప్పించుకొను వెరవున గడువడినీటియురవడిఁ బరువిడి మిట్టిపడు బేడిసలం గొట్టి పట్టుకొని దండపాశికులకు భాగంబు లిడుచుండ నిండినపుస్తునకుఁ దాళలేక చనుమినుకెంపుతోడఁ గొంపలు చేఁగుంపులఱంపులవలనను, బేరెండల యుద్దండత్వమునకు మంచెలనుండఁ దరంబుగాక దిగి యంచునీడలపట్టుల గుట్టుగ నుండ నిదియ పట్టని పిట్టలు రా నేటిరట్టని తిట్టుచు వడిసెలరాలఁ జేపట్టి ఱివ్వ ఱివ్వనగువ్వలఱువ్వఁ గాఁపుఁ బువ్వుఁబోఁడులవలనను, బరకష్టసుఖంబు లెఱుంగని దుష్టాధికారుల యిష్టంబు గోలఁది దవ్వులనుండి నెండరా సెగసోఁకునఁ గమరిన మొగంబునఁ దిగుచెమటలుగాఱ బిఱబిఱవచ్చి పైవల్లియ ముగంబు నద్దుకొని నీరోడియఁ దడిసినపట్టివేళ్లతడికల కూటాగారంబులవీవనలవీవలివలి పెంపవిసరంబడియుఁ దమకన్న మున్నుగ మఱిమున్నుగ నాపసోపంబుల సొలసొలలాడుచుఁ దాపం బభినయించి జాడీలగోలఁది చలినీరంబుల నీరుమజ్జిగలఁ బానకంబులఁ గడుపుబ్బఁ ద్రావి ఫలాహారంబులఁ గుడుచుచుఁ దాపం బార్పుకొని యెదిరి తాపం 'బాత్మవత్సర్వభూతాని' యనియో భుక్తాయాసంబుగఁ దలంచి తడ వేలచేసితిరని తమ్ము గద్దింప నిజోదరదరంబున వెలిబడు లాడక గంటలకొలంది గ్రుక్కుమిక్కుడక మ్రోల నిలువఁ బడు ననుజీవులవలనను, నిర్దయచిత్తులగునరులచేఁ గల్పింపఁబడిన నీటిపట్టని యెఱుంగక బిట్టునీరువట్టలమటపెట్ట విసవిసఁ జనుదెంచి పొంచున్నకించులచేఁ గొట్టఁబడి నేలం బడి కానలో నిట్టిదురవస్థలఁ బడుటకన్న మన్నిగొన్న మిన్నయని యెన్నురీతి నఱచి చచ్చుమృగంబులవలనను, వేగుఁబోక దాఁకఁ దాపంబున వేఁగుచు సలజడిఁ బొంది విసివిచెంది కూరుకుచెందిన మంది చేవిడువఁ జేపట్టువారు విడువ దిక్కేది యనినట్టు నేలంబడి యుండు తాళవృంతంబులవలనను, గొడవండ్లరొండ్లఁ జేర్చి చనుదెంచుకూలివాండ్రఁ గని ధాత్రీ ! శాలిపాలికాబాలికాపాలికలు క్షీరంబుఁగూర్చి పెంచి పెద్దసేసి రేపుమాపు కాపుండి తుదకెంతకు బ్రాలుమాలి రని మూర్ఛవోయినవసువున దండిపండి వ్రాలినవానిం గని మనము ఖండితంబులమయ్యెఁ బరజీవరక్షణదక్షత్వంబునఁ గ్రాలుదుము గాన వగవనేల యని యూరార్పుమాట లాడుపగిదిఁ దలయూఁచు మందసమీర కంపితపాకవినమ్రములైన కలమంబులవలనను, బొలముకాఁపుల నోదె గింజల వేఁడుకొన నానగూడిన దేశదేశసమాగతభిక్షుకులవివిధగానారవంబులవలనను, బ్రాణావనశీలి శాలి ఖండితంబయ్యె దిక్కెయ్యది యని భయంబునఁ బొలంబున మూలమూల కేగు

కర్కాటకాదుల హరింప మింటఁ గావా దిరుగు ఖగంబులవలనను, గాచికాచి ధనంబుఁ బరుల పాల్సేయు పిశాచములఁ బోలిన బచ్చులవలెఁ గీరవారంబులనైనఁ జేరనీక యెలుంగెత్తి దెస లదర వాపోవు రసాలపాలనలోలురైన జనులచేతను, నవమల్లికామతల్లికాకుసుమ పరిమళ భరితదిశాంతదినాంతంబులవలనను, నిదాఘంబు చెల్వారె నట్టియెడ. ౧౮

ఆ. కోళ్లు కారుకోళ్లు♦కుఁదేళ్లు పులిగోళ్లు, జోళ్లు కన్నెలేళ్లు♦లేళ్లు పలునె
మిళ్లు పావురాళ్లు♦గూళ్లతోఁబూరేళ్లు, పులులతోళ్లు తేనె♦కులువ యిచ్చి. ౧౯

వ. ఎఱుకులు గొందఱు తమతమయునికిపట్టులు లోనగుతమచరితంబు వినిపించి. ౨౦

తే. తెఱమెకంబుల గుంపులఁ♦జిఱుతపులుల, వాలుమెకముల నేదుల♦వాలములను
దుంతబంతులఁ గానలోఁ♦ద్రొక్కికాని, పాద మానంగ రాదు మీ♦పాద మాన.

కం. కోనల నిలువక పగలే, కోనలఁ గొనిపోవ సాగెఁ ♦ గోవుర మైనం
బూనక రైతులు గుందఁగఁ, గానఁగదా మిమ్ము నిపుడు ♦ కానఁగ రాకల్. ౨౨

కం. మా కేలిక నీ వగుటను, మా కేలిఁ గనుఁగొనంగ♦మది గలిగినచో
మాకే లిఁకఁ గనుఁగొందువు, మైకో లనితేనిఁ జాలు♦మఱి వేఁట చనన్. ౨౩

వ. అని ప్రబోధించుటయు దశరథుం డాత్మగతంబునఁ. ౨౪

దశరథుఁడు వేఁటకుఁ బోవుట.

చం. జలములు లేక కష్టివడు♦జానపదాళినిఁ జల్వపందిరుల్
నిలుపఁగ యోగ్యభూములను ♦ నీటికొఱంతను గోడుతాఱుపై
రుల, శిథిలోదకాశయముఁ ♦ గ్రొత్తతటాకము లుద్ధరించుటల్
దెలియును వేఁటసాకునను ♦ దేశము గ్రుమ్మర వేసవి న్నృపుల్. ౨౫

వ. అని తలంచి యయ్యక్కో లాసంగి సముచితపరివారుండై దేశంబులం జూచుచు వారలకష్టసుఖంబు లెఱుంగుచు వలయుచోఁ బ్రతికారంబులు గావించుచుఁ జని వేఁటగిరులతో నరణ్యంబుఁ బ్రవేశించి మృగయావినోదపరుం డయ్యె నయ్యెడ.

కం. వెనుకంజూపులఁ జూచెడు, నను వను వైతోఁచె నొక్కఁ♦డడిదముఁ గేలం
గొని తఱుమ బొబ్బమెకములు, వెనుకఁగనుచుఁ బాఱవలను♦వెలయుటకతనన్.

కం. గామిడికాఁ డెదవడి పోఁ, గా మిడికాడంగ ముట్టి♦కడఁకను ముట్టెన్
గామిడిచెంచులు పట్టం, గా మిడిచెడి మిడుకుకొఱకు♦గా మిడు కొందున్. ౨౮

కం. ఎలుఁగుల దెసలం బరువిడు, నెలుఁగులఁ దిత్తులనునొల్చి ♦ రెసక మెసంగన్
సలిగలయ నఱువ నెక్కటి, సలుగుల సలుగులుగ నిడిరి♦శతమృగములకున్. ౨౯

సీ. చలపట్టి యొకజెట్టి♦సెలకట్టెఁ జేపట్టి, యలజట్టి వేఁటలు♦సలుపుచుండె
యమధాటిఁ బోలువి♦క్రమధాటిపరిపాటి, యమధాటి నఱకెవ్యా♦ఘ్రముల నొకఁడు
దండంబులను మహా♦ద్దండత్వముననువే, దండంబుదండంబుఁ♦జెండె నొకఁడు
శైలాటవీస్థిత♦శైలాటు లెద మెచ్చ, శైలాటములఁ బట్టె ♦ లీల నొకఁడు
ఆ. ఘోరదర్శనాళి ♦ ఘోరదర్శనులయి, గండములకుఁ బ్రాణ♦గండ మగుచు
హరిసమూహగర్వ♦హరు లయి తిరిగిరి, వేఁటగిరులు కిరుల♦వేఁట గిరుల. 30
కం. క్రొవ్వున నత్తెమున నునిచి, దువ్వుచు నెఱకలను గేలఁ ♦ దోహారంబుం
బ్రెవ్వఁగ గువ్వలఁ జూపిన, జివ్వునఁ జని బైరి వడి నె♦ఱిం గుఱిఁ జంపున్. 3౧
కం ఓహరిసాహోరినులివుల, గోహరి వెలయంగ నద్ది♦గో! హరియంచున్
లాహిరి ఱెక్కలుగలకా, లాహారకం బొలయ నొక్కఁ ♦ డఱచేఁ గొట్టెన్. 3౨
కం వీక్షించి తన్నుఁ బైని ద, రక్షువు కుప్పించి యెగసి♦రా నొకకోలన్
దక్షుండై పదములు నా, ల్గా క్షణమున నఱకె నదియు♦నవనిం ద్రెళ్లెన్. 33
కం గవయమృగం బొక్కఁడు పైఁ, గవియఁగ మే నవియఁగా ర♦కం బగుములాకుల్
జవమునఁ గైకొని తునుకలు, గ వియత్తలమంద నఱకె♦గర్వం బమరన్. 3౪
శా. సాహంకారగభీరనాదదళితా♦శాకుడ్యమై వెండి దు
ర్మోహాంధం బయి సాహసంబు వెలయం♦గ్రోధించి దంష్ట్రారుచి
వ్యూహంబుల్ మెఱుమిట్లుగొల్ప వడి ని♦ప్పుల్ రాలఁ గన్దోయి స
న్నాహం బొప్పఁగ రా వధించె నవనీ♦నాథుండు శార్దూలమున్. 3౫

వరాహవృత్తము.

కాన న్విక్రమరసయుత♦గతిఁ బెలుచను♦గనుచు రయమున వరాహం బా
త్మానాథుం గుఱిచి సరిగఁ♦గదల మహి ద♦గఁ జటులగతి నొఱుగు న్మోరన్
జానై గండశిల శిఖరి♦జరగి సరభ♦సగతి దొరలినగతిం బైరా
స్థానంబుం గదలి నిశిత♦శరహతిని ర♦సను బడ నిముసమునం జేసెన్. 3౬
కం. శరమువలె వచ్చునొకకణ, సరముం గని భీతి ముడిచి ♦ ఛదయుగముం బ్ర
స్తరమునఁ బడుపావురముం, గరుణామతి నేయఁ డతఁడు♦గడుదా పయ్యెన్. 3౭
వ. ఇట్లాఖేటకేళీలోలుండై యనేక కాంతారాంతరములు గడచి చనిచని వాహ్యంబులు డస్సిన సుమంత్రుం డొక్క మహావటవిటపిచ్ఛాయ రథంబు నిలిపి యిట్లనియె. 3౮
కం మన మీగతి మృగయారతి, వనములబడి నేగుదేర ♦ వాజులు డస్సెన్
జనుదమ వల్లభ! మెల్లన, మునివరుఁ డగునత్రిఘనత♦పోవని కనఘా. 3౯
ఆ. ఇంతదవ్వు మీర ♦ లేతెంచినారఁట, తపసిదర్శనంబు ♦ తగవు కాదె?
సేద దీర్చుకొనుట ♦ చేకుఱు ననిన నొ, గాక యనినఁ దేరు♦కడఁకఁ దోల. ౪౦

కం.అత్రిని భవవ్రతత్యసి,పుత్రినిఁ గలుషౌఘకంద♦పోత్రిఁ దితిక్షా
ధాత్రిని నిస్తులసద్గుణ,పాత్రినిఁ గని వినుతి సేసి ♦ వాగ్వైచిత్రిన్. ౪౧

వ. తన్నిర్దిష్టాసనోపవిష్టుం డైయున్నంత నత్రియుఁ గుశలప్రశ్నవ్యాజంబున ధర్మోప
దేశంబు సేయుచు ని ట్లనియె. ౪౨

అత్రి దశరథునకు ధర్మోపదేశంబు సేయుట.

ఆ. ప్రజల నీవుగన్న♦ప్రజ లట్ల భావింతె? సేవకులకుఁ బేర్మి ♦ సేయు దయ్య?
యాశ్రితులకు ధనము ♦ లర్పింపుదువు కదా? సత్యవచననిష్ఠ♦సలుపు దయ్య? ౪౩

ఉ. సాకులు చెప్పి పన్నులను ♦ జాలఁగఁ దీయవుగా? తదర్థ మ
స్తోకము దుర్వ్యయంబులను ♦ జూజులు వెట్టవుగా? జనాళిసౌ
ఖ్యాకర మైనకార్యము న♦యంబునఁ జేయుదె? లోభవృత్తి ను
దేకితఁ గోశపూర్తికయి ♦ తీయవుగా కపటంపుదండుగుల్? ౪౪

కం.జనవిశ్వసనీయుఁడవై, మనఁ గరుణం గలఁ డటంచు♦మదిఁ దెలిసినచో
జను లర్థమేల ప్రాణంబును నిచ్చెద రెడరులం బ్ర♦భువునకుఁ దారై. ౪౫

కం.నమ్మవు గద కొండీఁడుల? నమ్మవుగద వాదములను♦న్యాయము? సత్యం
బిమ్మవుఁగద నెయ్యెడల♦ న్నమ్మక యుండెదవొ సాధు♦నయబోధకులన్. ౪౬

కం.అమ్మరు గద కన్నెల వెల, కమ్మరు గద భూమివిబుధు ♦ లాగమము? జనం
బమ్మదు గద యన్నము! మో,సమ్ములు సత్యానృతములఁ ♦ జలుపఁబడవుగా.

కం.ఆడరు గద జూదము? ఏడ, నాడరుగద నరులు గురుజ♦నావళి? నాం ద్రో
గ్గాడరు గద పతులం? జే,పీడరు గద సతుల వారి♦విభు లేనాఁడున్. ౪౭

కం.నినుఁ గొలిచెడిజనములు దమ,మనుదలకై పరులవేఁడ ♦మరియాదా? వే
తనములఁ జాలఁగ నిచ్చెదె, దినములు సరిగాఁగ వారి♦దీనత వాయన్? ౪౯

చం.ఋణముల నిచ్చెదే ధనవి♦హీనకృషీవలకోటికిన్? దయ
న్గొనుచె శతైకవృద్ధిగ? ము♦నుం బ్రసభంబునఁ బెచ్చువడ్డియా
సను గపటంపుయుక్తుల నొ♦సంగి పదంపడి లోభవృత్తిఁ గై
కొనవుగదయ్య భూములను ♦ గొడ్డులగోదల నమ్మఁబెట్టుచున్? ౫౦

ఆ. చారదృక్కు వయి వి♦చారదృక్కువు నయి,వఱలి యెఱిఁగి లోక♦వార్త లెల్లఁ
దప్పుగలుగువారి ♦ దండించి సాధుల, మదినిసంకటంలు ♦ మాన్తు వయ్య? ౫౧

మ. కలమాత్రంబును లేదు కా దనక జో♦కన్ గేస్తు లాతిథ్యముం
జలుపం జూతురె? భక్తి గేహినులు భి♦క్షం బిత్తురే వేఁడుపే

దలఁకుఁ? దైవగురుప్రపత్తిగలదే? ధర్మంబుఁ బోకార్చుస
త్ఫలవృక్షంబులక్రిందినాగు జెముడా♦పాపాత్ము లేరుగా? ౫౨

కం. మెచ్చినచో మనుదలకై, యచ్చపునృపభక్తులకు మ♦హాకార్యములన్
మెచ్చుగఁ జేసినవారికిఁ, బెచ్చుగ నిడు ధనము; రిత్త♦బిరుదము లేలా? ౫౩

చం. జనముల హేయదుర్విషయ♦సక్తుల రోగులఁ జేయునీతినా
శనకరవస్తుసంతతి బ♦జారున నమ్మఁగఁబెట్టి, మానఁగా
జనములు వీనిఁ బన్నులను ♦ జాల విధించితి నంచు యుక్తులన్
ధనగతచింత నాడవు గ♦దా మతిమంతు లెఱింగి నవ్వఁగన్. ౫౪

సీ. వనుల నాఁగుటమాత్ర♦వర్షంబు గురియదు, గుట్రమందుల వ్యాధి ♦ కుదురఁబోదు
దండనీతిని ప్రభు♦త్వమ్ము నిల్కడ గాదు, కశ్మలం బమ్మినఁ ♦ గలిమి రాదు
ప్రౌఢయుక్తులచేతఁ ♦ బ్రజ లుల్లసిల్లరు, బేహారమునఁ బెంపు♦ పెరుఁగఁ బోదు
సాక్షిమాత్రన న్యాయ♦సరణి నమ్మఁగరాదు, పక్షపాతం బెప్డు♦బలము కాదు
తే. నీతికోవిదులైనట్టి♦నృపతివరులు, ధర్మ మొక్కండె తమకు నా♦ధార మనుచు
దానిఁ జెడకుండరక్షించి♦రేని తమకుఁ,బ్రజకుఁ గొదవలు గగనపు♦ష్పములిలేశ.

సీ. జారత్వమున సౌఖ్య♦సమ్మానములు లేవు, చోరత్వమునఁ గల్మి♦చొప్పు నిలదు
క్రోధమాత్రంబున ♦ గొప్పతనము లేదు, దానంబుచేఁ బేద♦తనము రాదు
పరుషవాక్కులచేతఁ♦బరువు నిల్వఁగఁ బోదు, హింసచేతను బుణ్య♦మెపుడు లేదు
విద్యలేమిడిచే వి♦వేకంబు గుదురదు, దుష్టసంగతిఁ గీడు ♦ దొలఁగ దెపుడుఁ
తే. గావున నృపాల! నీవు స♦ద్భావమునను, సుజనసంగతియును శాస్త్ర♦చోదితంబు
నైనవర్తన మెడలక♦యనఘశీల, మునను జరియింపు మిహపరం♦బులును గలుగు.

వ. అని పలికి మఱియును. ౫౭

చం. తరుణవయోవిశేషము జి♦తప్రసవాంబక సౌకుమార్యమున్
వరధరణీపతిత్వమును ♦ బౌరుషవృత్తియుఁ గల్గియుండి నీ
వరయఁగ బ్రహ్మచారి వగు ♦ టక్కట మేలె? గృహస్థధర్మము
న్నరసతఁ జేకొనం దలఁపు♦నం గనుమాకొనుమాకృశోదరిన్. ౫౮

తే. ఆశ్రమంబులలో గృహ♦స్థాశ్రమంబు, శ్రేష్ఠ మానని కాదాకో♦శిష్టమతము
ధరణిఁ దరుణీద్వ్యసంగతిఁ ♦ బరఁగనట్టి, పురుషజన్మంబు జన్మంబె♦పురుషవర్య. ౫౯

తే. దేహరక్షాదికక్రియఁ♦దిరుగునట్టి, నరుఁడు తనకూర్మి యిల్లాలి♦నగు మొగంబుఁ
గానఁడెందాఁక నందాఁకఁ♦గ్రాలునతని, కాయమానసవేదనా♦కాండ మధిప! ౬౦

సీ. వ్యసనాంధకారదు♦ర్భరమగ్నచిత్తుల, కను వైనత్రాపు ప్రో♦యాలిచూపు
రాజకీయక్రియా♦యోజితవ్యథఁ బాప, నే లైనయుక్తి యి♦ల్లాలియుక్తి

బహుళప్రవాసోప♦వాసయాతనలకుఁ, జాలినవిడుపు ప్రో♦యాలికుడుపు
బహుదూరపథయాన♦బాధానివృత్తికి, నమరినమందు ప్రో♦యాలిపొందు
తే. కష్టకార్యాచరణ నిత్య♦కర్మపులకు; నధిప ! సరిలేనిజయము♦ప్రోయాలినయము
కాన ననుగుణవతియైన ♦ మానినిఁగల, జనునిభాగ్యంబె భాగ్యంబు♦జనవరేణ్య.
సీ. వ్యసనాంధకార దు♦ర్భరమగ్నులకుఁ దల,నమరిన మోపు ప్రో♦యాలిచూపు
రాజకీయక్రియా♦యోజితవ్యథఁ బెంప, నాసురశక్తి ప్రో♦యాలియుక్తి
బహుళప్రవాసోప♦వాసయాతనలకుఁ, జాలినజడుపు ప్రో♦యాలికుడుపు
బహుదూరపథయాన♦బాధాప్రవృద్ధికి, నదరింపుగాము ప్రో♦యాలి మోము
తే. కష్టకార్యాచరణనిత్య♦కర్మకులకు,నధిప ! సరిలేనిభయము ప్రో♦యాలినయము
కాన ననుగుణవతిగాని♦మానినిఁ గల,జనునిజన్మంబు జన్మంబె♦జనవరేణ్య? ౬౨
కం. కావునఁ బంచలకారయు,తావనినాథాత్మజాత ♦ నగ్రమహిషిఁగా
భావించిన నిహపరసౌ,ఖ్యావళి భవదీయకరత♦లామలకంబౌ. ౬౩
కం. అని మునియాడిన సూక్తులఁ, గొనియాడుచు ననియె మన్న♦గుణదోషంబుల్
గని సతి గ్రహింప నెటు లగుఁ, దనపూర్వబుణంబుకొలఁది♦దాపర మగుటన్.
ఆ. తనపురాకృతర్ణ♦ఘనఫలంబునఁ జేసి, దాపరించుఁగాదె ♦ తలిరుఁబోణి
పిన్ననాఁటిబుద్ధి ♦ పెద్దైననుండునే, యిత్థ మనుచు నిర్ణ♦యించు టెట్లు. ౬౪
ఉ. శిక్షితవైరి యాజి యిటు♦చెప్పిన నిక్క మ నీదుపల్కులన్
దక్షిణకోసలాధిపుఁ డు♦దారుఁడు విక్రమనీతిసత్కళా
ధ్యక్షుఁడు వానికూఁతు రసి♦తాంబుజనేత్ర సువర్ణగాత్ర పుం
డ్రేక్షుకరాసిపుత్రి నిర♦తేడితసీరధిపుత్రి భూవరా. ౬౬
కం. సుమసారము మృదువాక్కులు,సుమసారము కచభరంబు♦సొంపుఁదలఁప నోఁ
జుమ సారము జఘనం బౌ,సుమసారశరాంబఁ బోలు ♦ సుదతి గుణమునన్. ౬౭
కం. కంజరమ మేను; మనసిజ,కంజరమ సువచనరచన♦కలిమి; న్నడలం
గుంజరమ; మత్తమధుకర,కుంజర కంజముల గెల్చుఁ♦గోమ రగుకనులన్. ౬౮
తే. నీలరుచి మీఱుచు సుమన♦స్స్నేహమూని పెంపుగననంగశింజినిఁ♦బెనఁగికాంత
పదసరోజాతపాళిని♦వ్రాలుచుంట,భృంగములు కావె తిలకినీ♦భృంగతతులు. ౬౯
కం. భూవల్లభ! నడను స్వయం,భూవల్లభ ముక్తి నాత్మ♦భూవల్లభ మా
భూవల్లభగురుతఁ గనెదు, నీవల్లభఁ జేసి తేని ♦ నీరేజముఖిన్. ౭౦
ఉ. గీటునఁ బుచ్చివైచుఁ గను♦గీటున నీటున నీటిపాపలొ
పాటలగంధిరత్నములఁ ♦ బొటన పాటిలఁ బొటపాట సీ

మాటిమిటార మెన్నఁ దర♦మా తగుపాటిగ నైన? లేదు ము
మ్మాటికి సాటిబోటి పలు♦మాట లవేటికి నవ్వధూటికిన్. ౨౦

ఉ. ఆసుమకోమలాంగి భవ♦దగ్రకుటుంబినిఁగా నొనర్పు, ము
ల్లాసము మీఱ నిచ్చును వి♦లాసవతిన్ మది నీవు గోరినన్
వీసము శంకలేక పృథి♦వీవరుఁ, డాసతి కారణంబుగా
వాసిగ నైహికంబు నప♦వర్గము నొందెను నిత్యకీర్తివై. ౨౧

ఆ. అనిన హర్షమంది ♦ యాతనిసెల వంది, యవనిపాలకుండు ♦ జవముమెఱయఁ
బురికి నరుగుచోటఁ ♦ బొలుపారఁ గనుఁగొనె, నాత్మగురువసిష్ఠు♦నాశ్రమంబు 23

కం మీకులగురునాశ్రమము సు,మా కువలయనాథ! యని స♦మంచితరతిమైఁ
బ్రాకటమతి సారథి యన, వే కనుఁగొనవలయు ననుచుఁ ♦ బృథివీవరుఁడున్. ౨౪

ఉ. సారథిశోడఁ బల్కిన హ♦సా దని వేగమ యాశ్రమస్థలిం
జేరగఁ దేరు దోలుటయుఁ ♦ జే మొగిడింపునఁ జొచ్చి కాంచె ధా
త్రీరమణుండు యోగరత♦ధీనుతధీరుని మౌనిరాట్ప్రనా
సీరు నరుంధతీవిమల♦చిత్తకుశేశయనవ్యసూరునిన్. ౨౫

చం. వలగొని మ్రొక్కి నిల్చి ముని♦వల్లభదర్శితపీఠి నుండి తాఁ
బలికె నృపాత్మజుండు దన♦వచ్చిన హేతువు నత్రిదర్శనం
బలము నిబోధ మంతయు స♦మగ్రముగా, విని యంతటన్ ధరా
తలపతితో వసిష్ఠుఁ డనెఁ ♦ దథ్యము సుమ్మి కుమార! యంతయున్. ౨౬

చం. అనఁ జెలి వొంది పల్కె వసు♦ధాధిపుఁ డో మునిరాజమౌళి! యే
యనువున మానవుం డిల గృ♦హస్థుఁడు దా నయి మోక్ష మందు నా
యనువు దయాపరుండ వయి ♦ యానతి యి మ్మిది సాధ్య మంచు నా
మునివరుఁ డత్రి పల్కె నను ♦ బోధము చేసెడిపట్లఁ బ్రీతితోన్. ౨౭

కం. ఏవాని నెవ్విధంబున, భావింపఁగ వలయు? సులభ♦పథ మెయ్యది దు
ర్భావభవాబ్ధితరణహిత, భావగసంసారమగ్న♦భావుల కిలపై? ౨౮

చం. మన మతిచంచలంబు త్రుటి♦మాత్రముఁ జిక్కఁగఁబట్టనేర; నో
య్యన నియతోపవాసము ప్ర♦యాసము గాదె? ప్రవాస మన్ననో
ఘనతరతీర్థసేవలను ♦ గాఱియ యింత యనంగ రాదుగా?
మనుజున కేవిధిన్ సులభ♦మార్గమునం గడ తేఱుఁ బుట్టువుల్. ౨౯

కం. అని ప్రార్థించిన విని ముని, జననాథునిఁ జూచి పలికె ♦ సంతసమున నో
యనఘా! నీ దగుప్రశ్నం, బనుపమము వచింతు వినుమ ♦ యవధానమునన్. ౩౦

వసిష్ఠుఁడు దశరథునకు రామనామమాహాత్మ్యంబు సెప్పుట.

సీ. ప్రాఁగన్ను వెట్టుచు♦మఱితూఁగఁగా నేల, రామతారకమంత్ర♦రాజ మెఱుఁగ
నఖిలాన్యదేశవా♦సాయాస మది యేల, రామతారకమంత్ర♦రాజ మెఱుఁగ
బహుళమంత్రంబులు♦వల్లింపఁగా నేల, రామతారకమంత్ర♦రాజ మెఱుఁగ
ముక్కులు బిగఁబట్టి ♦ బుసగొట్టఁగా నేల, రామతారకమంత్ర♦రాజ మెఱుఁగ
ఆ. గ్రుడ్లు మిటకరించి ♦ గ్రుక్కుమిక్కుడక, కదలమెదల కేల♦కాఱియపడ
రామమంత్రమెఱుఁగ♦రాజన్యవర్య! యీ,భూతలంబునందుఁ♦బురుషులకును. ౮౧

సీ. మననంబు భవకూట♦హననంబు ధిక్కృత, జననంబు పుణ్యవై♦జనన మధిప
మంత్రంబు మోక్షమా♦మంత్రంబు సర్వస్వ,తంత్రంబు భవరోగ♦తంత్ర మధిప
ధ్యానంబు కృతహితా♦ధ్యానంబు పుణ్యస,ద్యానంబు ముక్తిమో♦ద్యాన మధిప
స్మరణంబు దుఃఖసం♦హరణంబు తన్నమ, స్కరణంబు జన్మసం♦స్కరణ మధిప
ఆ. రామభక్తి యతుల♦రాజితవరశక్తి, ముక్తిభుక్తిఁగూర్ప ♦ మొదటియుక్తి
రక్తివెలయ మిగుల♦సక్తితో భజియింప, శక్తిగొలఁదినేని ♦ ముక్తియొదవు. ౮౨

ఉ. "మా" యనఁ బంచవింశతిత♦మం బది యాత్మకు సంజ్ఞ; రెండునై
"రా" యన నిర్వదేడవది ♦ గ్రాలుఁ గదా పరమాత్మసంజ్ఞ; నా
రాయణుఁ డాతఁడే ప్రణవ♦మందలి "యు" త్తన నిర్వదాఱు నాఁ
గా "య" తలంప నాఁ బురుష♦కారము సూచనసేయు లక్ష్మినగ్. ౮౩

ద్విరదగతిరగడ.

మానవాసమదుఃఖ♦మారకము తారకము- దానవాహితభయవి♦దారకముతారకము
ధ్యానశీలమనుజో♦ద్ధారకము తారకము- దాననైష్ఠికజన్మ♦తారకము తారకము
ధరణీశ తతశుభా♦ధారకము తారకము- ధరమధుర జితసుధా♦ధారకము తారకము
నతజనావజ్ఞాత♦నారకము తారకము- తతకోటిమంత్రబృం♦దారకము తారకము
శరణాగతత్రాణ♦సారకము తారకము- కరుణామృతయుతభృం♦గారకము తారకము
వైకుంఠపట్టన♦ద్వారకము తారకము- శ్రీకంఠహృదయము♦త్స్వేరకము తారకము
శమితభక్తశ్యప♦స్మారకము తారకము- హారిషడ్వర్ణమణి♦హారకము తారకము
భృత్యజనవాంఛిత♦శ్రీరకము తారకము- సత్యవాఙ్నికరవి♦స్తారకము తారకము
అష్టకష్టాఘాప♦హారకము తారకము- శిష్టతాపాపహా♦శీరకము తారకము. ౮౪

తే. తెలియఁగా నాల్గుపురుషార్థ♦ములును రాము, మంత్రజపశాలికరతలా♦మలకములగు
రామమంత్రంబుసాటిమం♦త్రంబు లేదు,తథ్యమింతయుఁ దథ్యంబు♦తరణివంశ్య. ౮౫

సీ. తీర్థయాత్రలచేతఁ ♦ దీఱనిపాపంబు, దేవసేవలచేతఁ ♦ దెగనియఘము
నుపవాసములచేత ♦ నుడుగనివృజినంబు, దానధర్మంబులఁ ♦ బోనికీడు

వ్రతగురునిష్ఠలఁ♦బాయనిపాప్మంబు, ఘనకర్మములఁ బోని♦కల్మషంబు
మంత్రతంత్రంబుల♦మాయనిపంకంబు, పలుజన్మములఁ బోని♦కలుషచయము
తే. రామ శ్రీరామ శ్రీరామ♦రామ రామ, రామ శ్రీరామ శ్రీరామ♦రామ రామ
యనుచుస్మరియించినంతనే♦యడఁగిపోవు, రామనామంబుసామాన్య♦మేమహీశ.

మ. ధరణీనాయక ! పెక్కులేల విను శ్ర♦ద్ధం; గూర్ప నష్టాక్షరీ
వరమంత్రంబునఁ బంచమాక్షరము, శై♦వం బైనపంచాక్షరిన్
స్ఫురితం బైనద్వితీయవర్ణమును దోఁ♦చున్ రామసంజ్ఞం; దద
క్షరవిశ్లేషముచే నపార్థదములై♦ కన్పట్టు నామంత్రముల్. ౮౭

ఆ. "నా౽యనాయ"యనుచు♦ "న శివాయ" యనుచు నా
మంత్రయుగము నిల్చి ♦ మానవేంద్ర
కాదు ముక్తికొఱకుఁ ♦ గాదు శుభంబున
కని విరుద్ధమైన♦యర్థ మిచ్చు. ౮౮

శా. ఆమంత్రద్వయరాజితార్ణముల న♦న్యోన్యస్థలీసూచకం
బై మాన్యం బయి స్వాంకసంకలితమా ♦ నా "రా" "మ" లున్ లేమిడిం
దా మాపెంపును బాసి నిష్ఫలములౌ ♦ ధాత్రీశ ! కంటే మను
గ్రామంబందను రామమంత్రమును సా♦రం బంచు నూహింపుమా. ౮౯

కం. దూరీకృతదురితం బగు, భూరమణా ! "రా" యటంచుఁ♦బూని పలికినం
జేరఁగరానీ దఘమును, వారక "మా" బద్ధ మగుక♦వాటము పగిదిన్. ౯౦

కం. ప్రణవసమం బగు నారా,యణ యనఁ దత్సమము రామ ♦ యనుశబ్దంబున్
అణుమాత్రమైన శంకను, గణియింపకు మోక్ష మాత్మఁ♦గాంక్షించినచోన్. ౯౧

కం. వినుమ నమస్కారణంబు నమో, యన నగు మత్కృతు లొనర్ప♦నాత్మార్థమురా
మునికొఱకె; శరణ మాతఁడె,యనుచుం బరమార్థతత్త్వ♦మమరుం దానన్. ౯౨

మ. మనుజాధీశ్వర ! విన్నవాఁడవు గదా♦మంత్రార్థ సారంబు పా
వన మాయర్థము నాత్మలో నిలిపి స♦ర్వప్రక్రియల్ మాధవా
ర్పణబుద్ధిన్ ఘటియించి తత్ఫలములన్♦వాంఛింప కశ్రాంతమున్
వనజాతాయతపత్రనేత్రునిఁ దలం♦పం బ్రాఁతె వైకుంఠమున్. ౯౩

కం. దేహముఁ బ్రోచుచు జనసం, దోహముఁ బ్రోచుచును భక్తి♦దోహలమున లో
శ్రీహరిఁ దలఁచిన నేసం,దేహము మది లేదు లేదు♦దేహం బిట్టపై.

వ. అనిన

ఉ. రాజసవృత్తిఁ దాలిచి ధ♦రాపరిపాలనకర్మశీలురై
తేజము మీఱ లోభమద♦తీవ్రదురాగ్రహకామమత్సరో

ద్వేజితచిత్తు లైనపృథి♦వీపతు లుత్తమసత్త్వ మూని పే
రోజఁ జరింప నెట్టు లది♦యొప్పు మహాత్మ ! యెఱుంగఁ జెప్పవే. ౯౬

కం. తామసరాజసగుణ యుత, భూమీశ మనఃప్రదేశ♦ముల నెటు నిల్చున్
నేమమునఁ దద్విరుద్ధగు, ణామలసత్త్వంబు నిశ్చ♦లాకృతితోడన్. ౯౭

కం. వెలుఁగుం జీఁకటు లొకచోఁ, బొలుచునె? యన్యోన్యవైర♦మున నొప్పుగుణం
బులు సాత్త్వికతామసములు, బలితంపుఁదమంబు సత్త్వ♦వశమా గెలువన్? ౯౮

వ. అనిన ౯౯

ఆ. మనసు కారణంబు ♦ మానవలోకేశ ! బంధమోక్షములకుఁ ♦ బ్రజల కెల్ల
మనసు గలిగెనేని ♦ మార్గంబు కలుగును, విశదపఱుతు దాని ♦ విధము వినుము.

ఉ. జారధవానురాగగుణ♦సంపద చిత్తము నిండఁ, దా నెదో
తీరున గేహకృత్యములఁ ♦ దీర్చుచు సేవగలందు నాత్మసం
సారమునందు భర్తకును ♦ సంతసమున్ సమకూర్చుచున్న యా
జారిణివృత్తిచందమును ♦ సామ్యముగాఁ గనుఁగొమ్ము భూమిపా ! ౧౦౦

కం. గంగాభంగాంతరముల, నంగము సగమొప్ప నిలుచు♦నప్పుడు నాత్మో
ర్ధ్వాంగంబున నుష్ణము నధ, రాంగము శీతలము మదికి♦నగుఁగా తెలియన్. ౧౦౨

కం. ఎందు నుభయదృగ్గోళము, లం దొకచూ పుంచుకాకి♦యనువున ద్వివిధా
నందంబులందు డెందముఁ, బొందింపఁగ నేర్చు బుధుఁడు♦పొరపడఁ డెపుడున్. ౧౦౩

మ. తెలియన్ భాషలరెంటి నే నెవఁడు ధా♦త్రిన్ లోకు లవ్వానిచే
యలఁతిం బల్కినఁ దత్తదుక్తులను వాఁ ♦ డారెంటియర్థంబు ని
చ్చలు గాఁగా యెఱుఁగంగ నొక్కఁడట; ద్విభా♦షాజ్ఞాన మీ యాత్మకుం
గలదో లేదో విచారశీలి వగుమా ♦ క్ష్మానాథ ! నీ వీయెడన్. ౧౦౪

వ. భవత్సంబంధి యగుజనకుం డిట్టివాఁడుగాఁడే యని యుపదేశించిన దశరథుండతని సెలవంది సాకేతంబున కరుగుదెంచి సంతతరామనామధ్యాన సమాసక్తచిత్తుండై యుండె నంతఁ గొంతకాలంబు చన. ౧౦౫

శరదృతువు వర్ణనము.

ఉ. సారససారసౌరభ, ర♦సాలవికాసవిలాస, కైరవో
దారశరస్మయావహ, ని♦తాంతవనాంతలతాంతసంతత
స్ఫారసుగంధబంధుర, స్వ♦బంధుజనాన్వితలోకగేహ మై
శారదవేళ భాసిలె వ♦సంతమునా సుమనఃప్రమోది యై. ౧౦౬

మ. చెలఁగె న్వేణిక సైకతంబొరసి, తోఁ♦చెన్ శోషరేఖావళుల్,
లెల్లెసెం గామలు వ్యక్తమై యతనుకే♦ళీపాత్రమై భూజనా
వళికిన్ మోదముగూడఁ జూడ నలస♦త్వం బందె యానంబు, ని
ర్మలసారస్యము గూడె నాపగను లేఁ♦బ్రాయంపుఁజెల్వం బలెన్. ౧౦౭

తే. శారదాఽగమనంబున♦సమ్మదమున, శారదాఽగము మెంతియు ♦ సంతసించి
భక్తి ధూపంబు లర్పించె♦వాతధూత, నవనిజపరాగపూగకై ♦ తవము మెఱయ.

చం విశలత లేక తార వెను♦వెంటఁ దగుల్కొన, యామినీవధూ
టికయుఁ జలత్పయోధరత♦టిం గనఁజేయుచుఁ గప్ప నంబరం
బొకటఁ గరాళిఁ బట్ట నసి♦తోత్పలినీలలనల్ మృగాంకుఁడుం
దికమికలాడుచు న్నిలక♦ తెప్పున నుప్పరవీదిఁ బాఱఁ గొం
చక హసియించె ధాత్రి విక♦సచ్ఛరసంచయకైతవంబునన్. ౧౦౯

తే. మానస మెఱింగి వర్తించు♦మానసౌక,సములచక్రంబు లెఱుఁగుట♦శారదాగ
మనమువనమునఁజనుదెంచె♦ఘనజవమువఁ,గ్రౌంచభూధరసుషిరమా♦ర్గంబువెంట

ఉ. రాణువగట్టివచ్చు మరు♦రాణున కంకులు ద్రుంప మంచెపై
శాణము గొన్న కాఁపుది తు♦టారముగా నెలుఁగెత్తి తోలినన్
రాణను జౌకళించి వల♦రాయమిటారితుటారిమేల్ జుహూ
రాణము లోలి గుంపులయి♦రా శుకవాణియుఁ జీరు వల్లభున్. ౧౧౧

మ. అతనుం డుజ్జ్వలచాప మెక్కిడియె రో♦షాలంబుఁడై, దేవతా
యతనంబందును దీపకోటి బయలం ♦ దాకాశదీపంబులు
న్నతనం బయ్యెఁ, బయోధి వెల్వడె రమా♦నాథుండు నిద్రాచ్యుతిం
దత ముల్లాసము భూజనాళి కొదవెన్ ♦ ధాత్రీసమారాధనన్. ౧౧౨

తే. శ్రీకుమారాభ్యుదయ మిఁక♦జెన్నుమీఱ, రామచంద్రాంకితంబునై♦క్రాల దిశల
సరసకవిశస్తసూక్తుల♦సంపద లొగిఁ, బ్రబలవాసుబ్బరాయన♦వ్యప్రసక్తి. ౧౧౩

కం. కాంతారకకాంతారము, కాంతిన్ రకరకముగాఁగఁ♦గ్రాలె వియోగా
క్రాంతవధూజనతాంతక,కంతుఁడు పైరికెనో విండ్లు♦గాఁ గొనుకోర్కిన్. ౧౧౪

కం. లలితామలకాగమములు, కలితామలకంబులైన♦క్రమసరస్సుల్
ఫలితామ్లికనగతతు లస్ఖలితామలకంబుకంఠి♦కాగానంబుల్. ౧౧౫

వ. మనోహరంబులై యొసంగె నట్టి శరత్కాలంబున ౧౧౬

తే. స్వార్జితం బుత్తమంబు పి♦త్రార్జితంబు,మధ్యమముగాన దుర్బలు♦మాడ్కి జనక
దత్త మీనేల నేనేల♦రిత్తకేల, వీరభోజ్యంబు రాజ్యంబు ♦ విదితముగద. ౧౧౭

దశరథుఁడు దండయాత్ర పోవుట.

వ. అని సూయాణంబునకై ప్రయాణభేరిఁ జఱపించి ౧౧౮

కం. లగ్నంబు గదియఁగా హుత, భుగ్నివహముఁ దనిపిఁ వేల్మిఁ♦బొలుపఱి రిపులు
ద్విగ్నులుగాఁగను దమలో, నగ్నిముఖాశీర్వచఃప్ర♦హర్షితమతియై. ౧౧౯

కం. అష్టామాత్యులతోడను, స్పష్టాహంకృతిని మనము♦పరిఢవిలంగా
నష్టాపదాంశుకులజుఁడు, శిష్టాశీర్వ్యుక్తి నుల్ల♦సిల్లుచు నడచెన్. ౧౨౦

కం. ఆజికి నడువఁ దలంచిన, యాజికి రణసవనసోమ♦యాజికిఁ బురనా
రిజనములు ప్రీతిని నీ, రాజనముల నిచ్చి రపుడు♦రాజితభక్తిన్. ౧౨౧

తే. ధగధగద్వరమణిగణ♦స్థగిత మకుట, కాంతిపూరంబునడుమ వి♦భ్రాంతిఁజెంది
తత్పురీమండనాపాంగ♦తతులు దోఁచె, వెస మరందఘురంబీఁదు♦భసలములన.

ఉ. అత్తఱిఁ దద్విలోకనస♦మాగతనాకసతీహఠాత్స్వయం
దత్తదృఢోపగూహనవి♦ధానసమాదృతిసంప్రహృష్టలే
ఖోత్తమ “శీఘ్రమేవ భువ♦నోత్తరపుణ్యవతీవివాహ సం
పత్తవ సిద్ధిర” స్త్వితిసు♦వాక్కులు మ్రుంగెను ధాటికార్భటిన్. ౧౨౩

మహాస్రగ్ధర.

స్ఫుటధాటీఘోటకోటీ♦స్ఫురదతులఖుటా♦స్ఫాటనాస్ఫోటితోర్వీ
తటదూళీపాళి హేళిం♦దవిలి యుడుపథో♦ద్ఘాటనంబుల్ ఘటింపం
బటుతిగ్మత్విట్కులక్ష్మా♦పతిబలకృతదు♦ర్వారపీడావిధంబుల్
స్ఫుటితంబుం జేయ ఘాతం ♦ బుడమి యడుగఁగం♦బోయెనో నాఁగనొప్పెన్.

చం. అగపడఁ జొచ్చెఁ బట్టపవ♦లందున తారలు; రాకదర్శ నాఁ
దగెఁ; దలయేరు నెక్కొనెఁ బృ♦దాకువరేణ్యున కేది భారముల్,
వగఁ బ్రవహంబు మందగతి ♦ వర్తిలె; నేమివిచిత్రమో యనం
దగి నృపసూతిదిగ్విజయ♦ధాటిని వ్యాప్తపరాగశక్తిచేన్. ౧౨౪

మ. ధ్వజవాతూలపరంపరాహతులచే ♦ వాపోయిన ట్లయ్యె ది
గ్ద్విజముల్; వైరికరేణువుల్ విముఖతన్ ♦ భగ్నంబులై తూలె; భూ
భుజపాళుల్ పిభుతం దలర్చెను జుమీ ♦ భూమిన్ భయాధీనభూ
భుజనార్యస్రుక్కృతోరుకర్దమమునం ♦ బోరామిఁ గొంతారికుల్. ౧౨౬

సీ. తలబరువునఁగ్రక్క♦దల మాన్ప శేషాహి, చేతులు లేమికిఁ ♦ జింతనొందె
నలభయావహఘనా♦హవము హేమాక్షుతోఁ, గ్రాలునోయనియొవ♦రాహవరుఁడు
ఒకకరంబునఁబట్ట♦నోఱఁగునో మఱియొండు, దెస నని దిక్కరుల్ ♦ దిగులుచెందె
నడివీఁపు కడుమిట్ట ♦ యిడఁబాదు లేదని, వెతచెందె లో మొగ♦పిఱికితేఁడు

తే. వరపదాతిపదాహతి ♦ నడిపడంక, ధరణిభరణకరణహిత♦పరులు పరులు
వోలెఁ దహతహలాడిరి ♦ పుడమిఁగలదె, ధారణీనాయకునిజై త్ర♦ధాటి సాటి. ౧౨౭

సీ. నవకంపుబుక్కాము♦నవపురుదాల్చెనుమింట,నృపుధాటిఁబరికించు♦నెలఁతలకును
బెట్టనినునుబూది ♦ పట్టెలై కనుపట్టె, వైరికాంతాముఖ♦వ్రాతములను
జెంగావిరంగారు ♦ రింగులైలంగిన, కంగోరు లయ్యె ది♦శాంగనలకుఁ
దారాడునదనేదిఁ ♦ దా రాడకున్నను, గోరాడుటయ్యె ది♦క్కుంభులకును

తే. దిగ్జయారంభవేళ ధా♦త్రీతలేంద్ర, సమ్యగర్పితధూపపుం♦జంబు లయ్యె
విష్ణుపదమున కవనీశ♦విపులసైన్య, ఘట్టనోత్థితభూపరా♦గంబు లపుడు. ౧౨౮

వ ఇట్లు చనిచని నీవాఁడ నన్న జేఁకులపోఁడిమి మాపక నూడున నెదిరిన వేఁడిమి
చూపి తెఱల్చుచుఁ జనుచు ౧౨౯

ఉ. కోరఁకు కొల్లలం గొనఁగఁ ♦ గోరఁడు పూర్గృహదాహ మేయెడం
గోరఁకు రిత్తహింస లిడఁ ♦ గోమలులం జెఱవట్టఁ డెయ్యెడ
న్గోరె జగత్త్రయీజనమ♦నోవితతాద్భుత హేతుభీకరో
దారభుజాబలం బరివి♦తానముమీఁదనె చూప నాజిలోన్. ౧౩౦

చం. ధరణిపుఁ జూచిచూచి విబు♦ధప్రమదల్ మదనాశుగాహతిం
బొరిఁబొరి స్రుక్కుచుందురు వి♦భుండు దిశాజయధాటి వోవ సం
గరమున వానిఁ దాఁకునృప♦కాండముల న్వరియింపఁ జొచ్చి రా,
స్మరశరవశ్యచిత్త లగు♦మానికదారుల కేటికూరిముల్? ౧౩౧

కం. కుంతలవల్లభసురుచిర, కుంతలదీధితులు వెలసెఁ ♦ గోసలధరణీ
కాంతపదాంబుజసక్త,స్వాంతనటన్మధుకరాళు ♦ లై యయ్యెడలన్. ౧౩౨

కం. స్వబలము పలాయనంబై,న బటాబూరంబు చెడి వ♦నంబులఁ బడుటన్
శబరాధీశున కప్పుడు, శబరాధీశత్వ మవని ♦ శాశ్వత మయ్యెన్. ౧౩౩

ఆ. నే వరాటకాఖ్య♦నెగడుదుఁ బ్రజ మాన,మునను నను గణించు♦మొదల నీదు
కరుణ కలిగెనేని♦గాంగేయ సమముగాఁ,దూఁగఁగలనునన్నుఁ♦ద్రోయవలదు. ౧౩౪

వ. అనిన నతని నాదరించె నంతి నొక్కపెట్ట రాపట్టు లందఱపై దాడివెట్టుటనీతిగామి
శక్తుఁ డయ్యును బ్రాజ్ఞుం డగునద్ధరారమణుం డొక్కొక తేప నొక్కొక్కదిశ
భూపతులన్ జయింపఁ బోవుచుఁ బ్రాధ్వంకృతసమస్తరాజన్యుండై విహరించు
చుండ నొకనాఁడు సుమంత్రుండు ౧౩౫

కం ఇది దక్షిణకోసల బల,మదమున భూభుజుఁడు భాను♦మంతుం డేలున్
ముదమున నత్రివచించిన, మదిరాక్షికి జనకుఁ డితఁడు ♦ మహీపా! యనుచున్.

చం. అనినను లెస్సగాక బల ♦ మంతట నంతట నిల్వఁ బంపు చే
కొనకుము యుద్ధకృత్యములు ♦ గొబ్బునఁ బాళెము సేద దీర్పుకోఁ
బనుపుము మంత్రులం బిలిచి ♦ భావనసేయుద మెల్లకార్యముల్
మనమున నంచుఁ బల్కిన సు♦మంత్రుఁడు పిల్వఁగఁ బంచె మంత్రులన్. ౧౩౭

వ. వార లరుగుదెంచి సర్వంబు విని వసిష్ఠాదు లైన పెద్దలతోడ నాలోచించి సందే
శంబుపుచ్చుట లెస్స యన నట్లకాక యని వారలం బోవఁ బనిచి నిజపటకుటీరా
భ్యంతరమునకుం జని వసిష్ఠు ధ్యానించిన నతండు విచ్చేయుటయు నమస్కరించి
నిజమనోగతం బెఱుంగఁ జెప్పి యిట్లనియె ౧౩౮

ఉ. ఆలలనాభిరూప్యవిభ♦వామలశీలకథాసువర్ణముం
జాలఁగ నించుచున్ శ్రవణ♦శష్కులిపాత్ర నిరంతచింతనా
తూలిక నంతరాళమునఁ ♦ దోయ్యలి మాననచిత్రకారుఁ డా
ర్యా! లిఖియింపఁ గన్నులు య♦థార్థ మెఱుఁగఁ గఁ గోరెడుం గదున్. ౧౩౯

వ. అని వచియించుటయు నతండు భావి భావించి యట్ల కావించెద నీ వీసాయంతన
సమయంబున నిచ్చటి కనతిదూరంబునఁ జక్కటిపొడుపుమూలచాయ నరుగువుం
దొక్క ప్రమదవనంబు గల దందు నీనయనపర్వం బగు నని పల్కియదృశ్యుండయ్యె
నంత దశరథుండును గల్పప్రాయంబులుగఁ దోఁచుక్షణంబుల నెట్టెట్టో కడపుచు
నేఁడేల సూర్యుండు మందగమనుం డయ్యెనని యెంచుచు సాయంసమయంబగుడు
ముని నిర్దిష్టమార్గంబునం జని ప్రమదావనంబుఁ జొచ్చెడు. ౧౪౦

చం. తరుణకుసుంభవర్ణపరి♦ధాననిబద్ధకటిప్రదేశయై
తరుణి నిజాంశుకాంచలము ♦ తా నిటులట్టులుఁ దూఁగియాడ సిం
ధురగమనంబు దోఁపఁ జను♦దోయి మిథోధికకర్షణంబునన్
సరములరాల్ప మౌక్తికర♦జం బరుదెంచుచునుండఁ గన్గొనెన్. ౧౪౧

వ. ఇట్లు చూచి మెచ్చి తలయూఁచి తత్క్రీడావినోదావలోకనకౌతూహలియై యుప
దాంతరనికుంజపుంజంబులమాటున డాఁగి యుండె నని శుకయోగి పరీక్షిన్నృపా
గ్రణి కెఱిఁగించిన తెఱంగు ౧౪౨

ఉ. వా(స)వరత్న మేచకసు♦వర్ణ! సువర్ణపటా! పరాత్పరా!
వాసవపుత్రసింహశర♦భా! శరభాసితహస్తపుష్కరా!
వాసరరత్నవంశ్య! ప్రతి♦భాప్రతిభాసిత! భద్రభూధరా
వాస! రఘూత్తమా! ప్లవగ♦వల్లభవల్లభ! జానకీశ్వరా! ౧౪౩

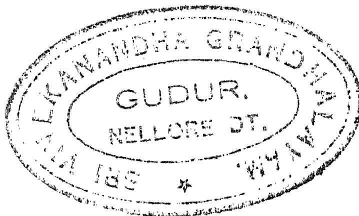
పంచచామరము.

ఽ(మా)మనోహరా! నగాధిరాజనందనార్చితా!
సమామనోహరాత్మమిత్ర! రుంద్రకీర్తిశోభితా!
సమాంబకోపమానరూప! సూర్యవంశదీపకా!
సమస్తదేవశస్త! భద్రశైలరాజమందిరా! ౧౪౪

గద్యము.

ఇది శ్రీమద్రామచంద్రచరణారవిందమిళిందాయమానమానసత్వ
మహావైభవ వావిలికొలను రామచంద్రరాయతనూభవ
సుజనవిధేయ సుబ్బరాయనామధేయ ప్రణీతంబైన
శ్రీ కౌసల్యాపరిణయంబున
ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీరామచంద్రార్పణమస్తు.

శ్రీరామచంద్రాయనమః.

శ్రీకౌసల్యాపరిణయము.

తృతీయాశ్వాసము.

యమిసవనత్రాణప
రాయణ! దీనార్తిహరణ ♦ రాజాభరణా!
ధీయుతనుతచరణా! నా
రాయణ! నతశరణ! వినుత♦రాజాభరణా! ౧

తే. అవధరింపుము దేవ! మ♦హానుభావ, భావనాతీతవైభవ♦పరమయోగ
భావపుంభావకరుణాస్వ♦భావుఁడైన, బాదరాయణి యిట్లను ♦ సాదరముగ. ౨

మ. అతనుద్వేషితమిత్రసార్థకనిజా♦ఖ్యాతుండు భాషావధూ
న్నతవక్షోరుహచందనాయితదిశా♦నారీడ్యముక్తావళీ
కృతగంగాధవశేఖరాయితసురీ♦గేయప్రథాశాలి యో
క్షితిపా! దక్షిణకోసలాధిపతి మిం♦చెన్ భానుమంతుం డనన్. ౩

తే. అతనిదేవేరి జితకుసు♦మాస్త్రనారి, దీనజనకల్పవల్లి సా♦ధ్వీమతల్లి
యధరజితబింబ లసిత♦ఫాలాపహసిత, చంద్రభాగ యనం దగుఁ♦చంద్రభాగ. ౪

చంద్రభాగ భానుమంతునితోఁ దనసంతానవాంఛం దెలుపుట.

ఉ. ఆవరవర్ణినీసహితుఁ♦డై హితరీతిని బెద్దకాల మా
భావభవాభరూపుఁ డను♦భావ్యమనోభవకేళికావినో
దావహమానసుండయి ని♦రంతర సంసరణైకభోగ్యసా
ఖ్యావహపుత్రలాభజని♦తామలమోదముఁ దా నెఱుంగమిన్. ౫

ఉ. దానముచేసి, చేసి యవ♦ధానమునన్ ధరఁ బాలనన్, హరిన్
ధ్యానము చేసిచేసి, సువి♦ధానము దప్పక యజ్ఞకోటులం
దా నమరాళిఁ గొల్చి, పరి♦ధానము లర్థుల కిచ్చి యిచ్చి, సం
తానముఁ గాన కెన్నిసువి♦ధానముల న్మదిఁ జింతసేయుచున్. ౬

ఉ. ఆవిభుఁ డొక్కనాఁడు కన♦కాంచితసౌధవితానసీమ మో
దావహమాలికాసురభి♦తామితమార్దవహంసతూలికా
భావితతల్పమందుఁ బరి♦భావితవాసవభోగభాగ్యుఁడై
శ్రీవెలయ న్విహింపఁ బతి♦చిత్త మెఱుంగుచుఁ జంద్రభాగయున్. ౭

ఉ. దీనత దోఁపఁ బల్కె సుద♦తీమదనా! మదనాగమం బనూ
చానులమై గ్రహించి నెఱ♦జాణతనంబున మీఱినార మే
లా? నిరతంబు నుల్లమున ♦ హాయి జనింపమి నేవగించెదన్
మానవలోకనాథ! విను♦మా గనుమా ఘనమానసంబునన్. ౮

ఉ. వల్లభ! నేఁటిదాఁక రతి♦వల్లభుక్రీడలఁ గూడు టెల్ల నా
యుల్లమునందు వ్యర్థ మని♦ యూహ యొనర్చెద; నట్లయౌఁ గదా
పెల్ల గువేడ్క మొల్కకోలెఁ ♦ బెంచి శ్రమింప ఫలాభికాంక్షచే
సల్లలితావనీజ మరు♦సం బొనగూర్చునె గొడ్డు వోయినన్. ౯

ఉ. ఆవిధి సంభవించె వసు♦ధాధిపచంద్రమ! నాదుచందమున్
భావనసేయఁ బెంపెసఁగు♦భావజుకేళిని దేలు టెల్ల శో
కావహమయ్యెఁ జిత్తమున ♦ హర్ష మొకింతయు లేక, వంశముం
గావఁగ వ్రేలెఁ డంతమొల♦కం గనుపుణ్యము లేమి వల్లభా. ౧౦

ఉ. ఆటలఁ గొన్నినాళ్లు, తన♦యావళిఁ గాంచుటలెల్లఁ బెద్దజం
జాట మటంచుఁ గొన్నిదివ♦సంబులుఁ బుచ్చితిఁగాని పిమ్మటన్
సాటివధూటికామణులు ♦ చంకలబిడ్డల ముద్దులాడ నా
రాటము సిగ్గు దోఁచెను ధ♦రావర! వంజతనంబుఁ జూచినన్. ౧౧

ఉ. సిగ్గునఁ గొన్ని నాళ్లు, తమి♦చేతను గొన్నిదినాలు, చింతచే
మ్రగ్గుచుఁ గొన్ని నాళ్లు, నవ♦మానభరంబునఁ గుంది కొన్ని నా
ళ్ళిగ్గతిఁ బోవ, లోన నర్చి♦యించితి, నావలఁ బూజ సేసితిన్
సిగ్గఱి బాహిరంబుగనె ♦ శ్రీతరుణీచరణాంబుజాతముల్. ౧౨

కం. కుడువను గట్టను గలిగియు, బుడుతల ముద్దాడుభాగ్య♦మును లేమి నయో
యడవిని గాచిన వెన్నెల,వడు వాయెను నాదుబ్రతుకుఁ ♦ బరికింపఁ బతీ. ౧౩

సీ. చంటిపాపలనునుఁ♦బంటినొక్కులు లేని, కుచములు కుచములే ♦ కువలయేశ!
యనువుగాఁ దనకూన ♦ లాడఁ జూడనియట్టి, కన్నులు కన్నులే ♦ సన్నుతాంగ!
తప్పడుగులవచ్చు♦నప్పాప నెత్తని, చేతులు చేతులే ♦ పూతచరిత!
తొక్కుఁబల్కులబిడ్డ ♦ నొక్కిముద్దాడని, పెదవులు పెదవులే ♦ మదనరూప!

ఆ. బారసాఁచికొనుచుఁ♦బైపడి మెడఁగ్రుచ్చి, మీఁదికెగయఁద్రొక్కి♦మేలిపలుకు
లొనరఁబైఁటఁజార్చి♦చనువేఁడు సుతులేని,సుదతిబ్రతుకు బ్రతుకె♦సుందరాంగ!

చం.నిరుపమరాగయుక్తుఁ బతి♦నిన్, గుణవంతుల నాత్మజాతులం
దరుణులు గోరుచుండుదురు ♦ధన్యుని బొంది నిను న్మదీప్సితం
బరయ నొకండు సాగె, మఱి♦యవ్యయసౌఖ్యనిదానసూనులా
భరమ లభింపమిన్ మనుట ♦ వ్యర్థము దోఁచెను నాకుఁ జూడఁగన్. ౧౫

చం.అనుచును విన్నఁబోటు వద♦నాబ్జము ముంపఁగఁ జంద్రభాగ ప
ల్కిన విని చేరరాఁ దిగిచి ♦ కేలను దన్వి! భవద్విచారమో
యనుపమభవ్యమౌఁ జుమి, త♦దర్థ మపేక్షిత మాట దానికై
పనిగొని సత్ప్రియత్నముల ♦ వారక చేసితి నెన్ని యేనియున్. ౧౬

ఉ. చేసితిఁ బెక్కుజన్నములఁ ♦ జేసితి నెన్నియొ సద్వ్రతంబులం
జేసితి భూరిదానములఁ ♦ జేర్చితిఁ జిత్తమునందు వెన్నునిన్
గాసియ కాని వే ఱొకటి♦గానఁ జుమీ ఫలితంబు సర్వమున్
వీసరవోయె నాయెడను ♦ వెన్నునకు న్దయలేమి నంగనా! ౧౭

కం.కాన నతకల్పకం బగుఁ, గాన రమారమణుఁగూర్చి ♦ కాన నియతిమైఁ
బూనెదఁ దపంబు; శీతరు, గానన! యిట నీవు సలుపు♦మా హరిపూజల్. ౧౮

చం.అని హృదయేశుఁ డాడినప్రి♦యాప్రియవాక్యము లాలకించి యా
వనజదళాక్షి పల్కె ననుఁ ♦ బాసి చనం దగ వౌనె కాన? కో
యనఘ! స్వధర్మకామముల ♦ "నాతిచరామి"యటంచుఁ బల్కవే?
గొన మధికంబు గాదె కవ♦గూడి తపం బొనరింప దంపతుల్? ౧౯

చం. ప్రియ యిటు లాడ మే లనుచుఁ ♦ బిల్చి యమాత్యులనెల్ల సర్వముం
బ్రియమునఁ జెప్పి రాజ్యము స♦మేధితరక్తిని నప్పగించి భా
ర్యయుఁ దనవెంట రాఁ జని య♦రణ్యముఁ జేరి శుచిస్థలంబునం
దయగతిచే జితేంద్రియత ♦ నాలు మగండుఁ దదేకభక్తిమై. ౨౦

⁂ భానుమంతుని తపస్సునకు మెచ్చి విష్ణువు వరంబులిచ్చుట. ⁂

చం.చలిపిన ఘోర మాతపము ♦ సంతసమంది రమామనోహరుం
డలరుచు భార్గవీసహితుఁ♦డై భవదీప్సిత మెద్ది వేఁడుఁడీ
ఫలితము సేయువార మన ♦ భక్తి నమస్కృతు లాచరించుచుం
గలితనిటాలహస్తపుట♦కంజముల న్నృపచంద్రుఁ డిట్లనున్. ౨౧

కం. దేవా! ప్రత్యక్షంబై, కావలసిన దెద్ది యనఁగఁ ♦ గామ్యము వేఁడన్
మావంటివెడఁగు లీయిల, పై వెదకినఁ గలరె యైనఁ ♦ బంకజనాభా! ౨౨

శా. సంతానార్థముగాఁగ నిన్నుజెచి వి♦శ్వస్తుత్యా! యీనిష్ఠలం
గాంతాయుక్తుఁడనై ఘటించితిని ని♦ష్కాముండ నౌ టెట్లు? శ్రీ
కాంతా! నిన్నని తుచ్ఛకామ్యముల వే♦డ్కం గోరఁగా నొల్ల నా
కాంతారత్నమునం దనూభవుఁడవై ♦ కారుణ్యముం జూపవే. ౨౩

కం. అటు లైన నిహపరంబులఁ, బటుతరముగఁ బొందఁగలను ♦ బద్మాక్ష! భవ
త్స్ఫుటకారుణ్యము పేర్మిని, ఘటియింపుము నాదుకోర్కెఁ♦గాదనక వెసన్. ౨౪

చం. అన విని పిన్ననవ్వు దొలఁ♦కాడఁగ భూభుజుఁ జూచి పల్కె నా
యన! భవదీయపుత్రకుఁడ♦నై జనియింపఁగ రాదు నాకు, నీ
తనయకు నాత్మజుండ నయి ♦ తథ్యము నీకు శుభంబుఁ గూర్తు, నం
దను ననుఁ గోరివాఁడవు గ♦దా జనియించును నీకుఁ బుత్రుఁడున్. ౨౫

వ. అని యంతర్ధానం బయినఁ దదీయకరుణావిశేషంబునఁ గచ్చెరు వందుచు వారు పురంబునకుం జని రంత వరప్రభావంబునఁ జంద్రభాగకు నెలమసలుటయు. ౨౬

కం. బలిసెను నడు మలసెను నడ, వెలసెను నూఁగారు మీఁదె ♦ వేవిళ్లొకలై
గలసెను వళు లొలసెను నిదు, రలు మనుపయి నాస సతికి ♦ రహియించెనట్టే.

కం. కోకనదచారువదనము, ప్రాకటనవనవపరాగ♦రాజిత మగు శ్రీ
కోకనదం బన ధవళ, శ్రీకలితం బయ్యె గర్భ♦చిహ్నము దోఁపన్. ౨౮

కౌసల్యాదేవి జననము.

వ. ఇట్లు నెల లంతకంతకు నెక్కుటయు రాజానన వై జననంబున నొక్కతనయునొక్కతెఁ దనయఁ గాంచినఁ దద్వృత్తాంతంబున కలరి నృపుం డుత్సవంబు సేయించి యమితోత్సాహంబునఁ బొదలుచుఁ బుత్రునకు భామమంతుం డనియుఁ గూఁతునకుఁ గౌసల్య యనియు నామకరణంబులు గావించి సంతోషాంబునిధి నోలలాడుచుండె నంత నక్కౌసల్యయు దినదినప్రవర్ధమానయై. ౨౯

మ. తనతో నాడెడితోడిబాల యొక చే♦తం బుండరీకంబు నొ
య్యనఁ దాల్పంగఁ బసిండిబొమ్మ యల క♦న్యారత్న మవ్వేళ దా
సిని బంగారపుఁదమ్మిఁ దె మ్మనఁగ సు♦శ్వేతాంబుజం బొండుఁ గై
కొని చేనియ్యఁ దటాలున న్మదినిం బొం♦గుం బూరితేచ్ఛంబలెన్. ౩౦

వ. ఇట్లబ్బాలామణి కన్యాత్వంబు గడచిన. ౩౧

మ. నవలావణ్యరసాభిషేచనవిధి ♦ న్వక్త్రాబ్జ మిం పొంద సొం
పవువక్షోరుహమంజరుల్ మలఁపుచూ♦పన్ వా తెఱన్బింబముం
దవులంగాఁ దనురక్తిమంబు నయనాం♦తప్రేక్షణేందిందిరా

రవిహారం బొలయన్ మనోజ్ఞనవసౌ♦రభ్యం బుపాసింప హృ
ద్భవనామోదము మీఱఁ బ్రాయ మనునుఁ♦ద్యానంబు పుష్పించినన్. ౩౨

మ. వలరాయం డలసీరుపాయ మను భ♦వ్యం బైనకాలంబునన్
లలనాదేహగృహప్రవేశమును జ♦ల్పం డెంకిఁ గై సేయుత్రో
వలు నయ్యెన్ మణిగాసనంబు నవలా♦వణ్యంబుగాఁ, బైఁడికుం
డలుగా వత్సరుహంబులుం, గలువదం♦డల్ గాఁ గటాక్షావళుల్. ౩౩

కం. పొడమెను గుటిలత చూపుల, ముడి కందనికురులు పాద♦ముల నటియించెన్
నిడు పయ్యె నంగదట్టము, నడుమంతర మందుఁ జిక్కె ♦ నడుమంతర మే. ౩౪

మ. జనయిత్రీచరణాభివందనము వాం♦ఛం జల్పి యే తెంచునం
తనె యాయాసభరశ్రమాలసత స్వే♦దం బూరె రక్తాబ్జఖే
లనజాతారుణిమంబు పాణి నిదె బా♦లా! పాయదే యంచుఁ దాఁ
గనఁగాఁ జేయు సకీన్ సతీమణియు వే♦డ్కం బాణిరక్తాబ్జమున్. ౩౫

వ. ఇట్లజ్ఞాతయౌవనయై చరించునచ్చంచలాక్షికి వివాహంబు గావింపఁదగినమనువు విచారించుచు. ౩౬

భానుమంతుఁడు కౌసల్యకు మనువు విచారించుట

ఉ. ఆనృపుఁ డొక్కనాఁడు విన♦యజ్ఞనయజ్ఞులు మంత్రు లోలి దు
ర్మానవిహీనవిజ్ఞజన♦మాన్యవివేకులు ప్రాడ్వివాకులున్
జ్ఞానవిశిష్టశిష్టులు మ♦నంబున భక్తిని గొల్వఁ గొల్వులో
మానితరీతిభవ్యగరి♦మన్ రహిమించి చెలంగు చుండఁగన్. ౩౭

తే. రాజకీయక్రియావిచా♦రంబు దీర
వివిధవార్తాప్రసంగంబు ♦ విస్తరిల్లఁ
దనదుకూఁతురు కౌసల్య♦కు నుచితంపు
మనువు నెమకంగఁ దలఁచి యా♦మనుజవిభుఁడు. ౩౮

వ. సకలదేశాధీశగుణాగుణబలాబలంబులు విచారించుచున్నతఱి ద్వారికుం డత్రి రాక విన్నవించుటయు. ౩౯

అత్రి భానుమతుం జూడవచ్చుట.

తే. అరిగియెదురుగ నర్ఘ్యపా♦ద్యాదివిధులఁ, బూజనముసల్పి కొలువంగ♦భూజనంబు
లోనికిని దెచ్చి యాసనా♦సీనుఁ జేసి, భక్తితాత్పర్య మెసఁగఁగఁ♦బలికె నిట్లు. ౪౦

తే. క్రూరదుర్వారసంసార♦ఘోరసంత, మసగహనసీమ బంభ్రమ్యా♦మాణులైన
మాదృశుల్ దరియింపఁగ♦మార్గమున్నె, మీకృపాపాంగదీధితుల్ ♦సోఁకకున్న? ౪౧

వ. నిరంతర నారాయణనామపారాయణపరాయణులును నిష్కారణకరుణాతురాయ
ణులు నగుతా రిచ్చోవిచ్చేయుట నాయిచ్చఁగలకచ్చులు గడతేఱె ధన్యుండ నైతి
నని యచ్చపుభక్తి విన్నవించి కుశలప్రశ్నంబు గావించి స్వాగతకారణం బడుగుట
యు మచ్చిక మీఱ మునివరుం డి ట్లనియె. ౪౨

కం. నీబోఁటి నేలనేలఁగ, మాబోఁటుల కేమికొదవ♦మానవనాథా!
రేబోఁటిమగఁడు వెలుగం,గాఁ బాటిలదే చకోర♦కములకు ముదముల్? ౪౩

చం. కొదవలు లేవు మాకు నృప♦కుంజర! నుమ్ము తమంతఁ దారునై
వదలక వెల్లిగాక కల♦వస్తువులన్నియు నుర్విఁ భవాదృశుల్
ముదమునఁ గూర్చుచుండుటను ♦ మోదమ మాకుఁ, దపస్సు లెస్స, మా
కదుపులు క్షేమ, నిర్భయము♦కాననము ల్వనముల్ ఫలీద్యముల్. ౪౪

కం. నీసేమ మరయ వచ్చితి, భాసురరవితేజ! యనిన ♦ బద్ధాంజలియై
కోసలవల్లభుఁ డనె నీ,దాసుఁడు మీదర్శనమున ♦ ధన్యుం డయ్యెన్. ౪౫

కం. నాపుత్రిక మునినాథ! స్వ,భూపుత్రసమానుఁ డైన♦భూనాథున కే
నీపట్ల నీయఁ దలఁచెద, నీపనిచినయట్ల చెప్పుమ ♦ నిస్తులు నొకనిన్. ౪౬

వ. చరాచరంబుల మీమనోగోచరంబు గానిపరమాణువు లేదు. దయావంతులరై
యెఱిఁగింపరే యని కౌసల్యను రావించి మ్రొక్కించిన నాశీర్వదించి. ౪౭

కం ఆకూతం బెఱిఁగించెద, సాకేతం బేలునట్టి♦జనలోకధవుం
డీకాతరనయనకుఁ దగు, లోకోత్తరచరితుఁ డతఁడు ♦ లోకారాధ్యా! ౪౮

వ. అతనిపురం బైనయయోధ్య మహిమంబును దశరథుబలరూపవిభవంబులు నీవె
ఱింగియుందు వైనను నిట్టికార్యంబులపట్ల వరునిగుణాగుణంబు లంద ఱెఱుంగుట
దగు నందు నీబాలారత్నంబు మది నెఱుంగు టావశ్యకంబు గావున విశదీకరించెద
విను మని యి ట్లనియె. ౪౯

అయోధ్యాపురవర్ణనము

కం. చటులభటాకుటిల ఘటా,పటలరటనదళితదిగ్వి♦భాగ మయోధ్యా
పుటభేదన మరిజనహృ,త్పుటభేదన మమరు నమర♦పురికిన్ సరియై. ౫౦

సీ. వీటులా చక్కని♦బాటలా కొమ్మ లైన, పేఁటలా పురలక్ష్మి♦పేట లగుచుఁ
దోఁటలా శృంగార♦వాటులా రొదసేయు. తేఁటులా సరసులు ♦ దేటలోలుక
లేటులా చివుకను♦దాఁటులా కడిమిడి, చోటులా చేగట్టు♦పేటులందు
బోఁటులా వారల♦నీటులా ముద్దుల, మాటలా సొంపుల♦మూట లగుచుఁ

తే. బాటలా వారియాటలా ♦ దీటులేని, కోటలా జాలమేటులై ♦ యోటలేని
ఘాటినౌఘాటులా ద్విజ♦కోటు లెన్నఁ, బోటిగన రామి నవ్వీటి♦సాటిగలదె. ౫౧

కం. ప్రామినుకుల పెన్నిక్కలు, ప్రామినుకులవేల్పులేమ ♦ రంగస్థలముల్
భూమిసురజ్యేష్ఠులవా, ల్భామి సురజ్యేష్ఠసములు ♦ పురమున విప్రుల్. ౪౨

చం. అపుర సహస్రశీర్షుఁ డగు♦నాదిఫణీంద్రుఁడు భాషలందు వె
య్యవ దగుపాలు నాలుగవ♦యంశముఁ బూర్ణకళాఢ్యుఁ డౌ కళా
ధపుఁడును బోలుచుంద్రు వసు♦ధాబుధులన్; ద్విజరాజనామమూ
త్రవశమె వారిఁబోల ద్విజ♦రాజసమాఖ్యము లేదె పక్షికిన్. ౪౩

సీ. కృతులిచ్చిననుబహూ♦కృతులిచ్చుచుందురు,నతియొనర్చినమహా♦న్నతిఘటింత్రు
వెలిచవి యన్నను ♦ వెలిమాలపనియంద్రు, ప్రజలనెల్లను దమ♦ప్రజలెయంద్రు
దర్పుచేడెలచొప్పు ♦ దర్పణిఁ జూడరు, స్వారి పోవసు జారి♦ణీరతేచ్ఛ
నాడిబొంకరు వేఁడ ♦ నాస్తి యంచాడరు, దుష్టులతోఁ బొత్తుఁ ♦ దొలఁగియుందు

తే. రాజు నెదిరిన పీరాటి♦రాజవరులు, రణపదమునను శమలందు ♦ గణనమీఱ
నొందువర్ణంబు మునుచేప్ప♦కుండవిడరు, వెలయునప్పీటిలో రాచ♦కొలమువారు.

ఉ. మేకొని వేలనేకడఁగి ♦ మీఱఁగనేరఁ, డోసంగి యప్పులం
గైకొనలేఁడుగా ఘనులు ♦ గ్రమ్మఱ నీయకయున్న, మెండువో
కూఁక లటంచు నర్యవర♦కోటులు కంధి జడాశయుండు ర
త్నాకరుఁడే? యటంద్రుపయి ♦ నప్పతియై కనుచుండ భంగముల్. ౪౪

సీ. కేదారముల నెల్ల ♦ భూదారములచేతఁ, గేదారములఁ జేసి ♦ కీర్తి వెలయ
రాజనంబులు వేఁడ ♦ భోజనంబుల కిచ్చి, రాజసంబుల నిమ్మ♦రాజు లొసఁగి
కోటీశహస్తులై ♦ కోటీశు లాచుఁ గి,రాటేశులకు నప్పు ♦ పూఁటవడక
పాటీరపంకంబె ♦ పాటీరపంకంబు, శాటీరమ వరాశి♦సంచయంబు

తే. గాఁగ మూలుగుఁబోతులై ♦ కడఁక చెడక, నాలుగాయతనంబున ♦ రచ్చకెక్క
కఖలకృషికార్యములను స్వ♦యముగఁదీర్చి,శ్రీలఁ జెన్నారుహాలిక♦పాళియచట.

మ. ఘనవిఖ్యాతిని గాంచి యుండినను ద్రా♦గన్ క్షారనీరంబులే
మనకున్ దాపుర మయ్యె నంచు మదిఁ బ♦ల్మాఱాడుచు న్మబ్బు లీ
వనము ల్దీపి నెసంగె నేఁడు బళిరా ♦ ప్రాప్తంబు మే లంచు జీ
వనదోజ్జీవనదంబులై నపరిఖా♦వాఃపూరముల్ గ్రోలెడున్. ౪౫

చం. నిరుపమదానధార నవ♦నీరజముం బొడవాప సర్వముం
జరణములందు మేఘమును ♦ సాగరి మాత్రవణాంతికంబునం
దిరపుకొనంగ సిగ్గున మ♦దేభసమూహము లొప్పమీఱఁగాఁ
బురజనతావదాన్యగుణ♦ము న్వినుతింప వశంబె యేరికిన్? ౪౬

ఆ. సప్తసప్తిగుప్త♦సప్తసప్తిరథంబు, మునుఁగు దాఁటలేక♦వనధి నొంచు
నసుచు నగుచు సప్త♦వనధుల దాఁటుట, సప్తినామ మొందె ♦ జగతి హరులు.

కం హరిహయహయ హరిహయరథ
హరిహయముల జవనగరిమ ♦ నదటున గెలుచున్
హరిహయ హరిహయరథహయ
హరిజిత్వరలీల నెసఁగు♦హరు లాపురిలోన్. ౬౦

మ. గమనం బొక్కవిధంబ, చిత్రగతులం♦గాన్పింపఁగా లేఁడు, వే
గ మనన్ జాములునాల్గు ద్రోలును జుమీ ♦ కంజాప్తుదవ్వున్, నిజాం
గ మనం బిచ్చకకుంటు, శాత్రవులుదాఁ♦కం దేరి వేత్రోయు శృం
గమునందుండి పయోధి నంచు నగుదుర్♦తుత్తల్ రవిప్రాజితన్. ౬౧

చం. సురపురసాలముం దవిలి ♦ చుంబనకేళిని దేల్చుచుండు నా
పురవరసాలము న్విపుల♦పూగము లెక్కుచు వేల్పుటాంద్రతో
సరసులపజ్జఁ గ్రొంజిగురు♦సజ్జలఁ బూవులసెజ్జనాకముం
దరియఁగఁ దాసయాఁ బురమ♦తల్లికసాల మ టంచుఁ బల్కెడిన్. ౬౨

ఉ. గీరధిపప్రభావుఁడు భ♦గీరథుఁ డుర్వికిఁ దెచ్చె నభ్రిభా
గీరథిఁ జిత్రమా? తలఁప ♦ గీరథయాన లహర్ముఖంబులన్
సారతరాంజనైణమద♦చర్చల మచ్చలువోవ నాడ జం
భారి విభాకరాత్మభవ♦నాకము నేగతిఁ జేరెనో యనున్ ౬౩

చం. లలనలకన్నుసన్నల మె♦లంగు ననంగుఁ డనంగ నేలొకో
యలయక వాడవాడ ముసు♦నమ్ముల నమ్ముచునుండు నెచ్చెలుల్
గలయఁ బ్రదక్షిణించు ఝష♦లాంఛనునారులు గల్గునారులుం
దలముగ మారుమావుల న♦వల్చెడిసాంకవగంధు లొప్పఁగన్. ౬౪

ఉ. గీతనినాదపూరితని♦కేతన కేతనజాత మారార! సా
కేతము డాయ వచ్చు సుర♦కిన్నరముఖ్యుల దూరయానసం
జాతమహాశ్రమంబు సనఁ ♦ జల్లఁగ వీచు ననంగఁ దత్పురీ
పూతజనాళియయ్యతిథి♦పూజల మేర లెఱుంగ శక్యమే. ౬౫

చం. ఘనకురువిందవజ్రమణి♦కాండముల న్వెలసిల్లుగోడల
న్గొన బగుమేడలం దిరుగుఁ♦గోమలు లావల నత్తలిండ్లకుం
జని యట శేల నిర్లు గని ♦ చయ్యనఁ దర్జనిమోపి ముక్కునన్
గస మిది మాపురంబున న♦నంగ నెగాదిగఁ జూతు రజ్జనుల్. ౬౬

చం. రస వగగ్రాలఁ జాల మగ♦రాల్ మొగరాలనిగారపుంబసల్
పొసఁగఁగఁ గ్రొంబసిండినును♦బొమ్మలు బొమ్మలఁ బొమ్ముపొమ్మనన్

వెస జవరాండ్రపాట విను♦వేడుకఁ జేరెడి వేల్పుఁగొమ్మలం;
గొసరుచు వారు పాట విని♦గొబ్బున బొమ్మలె యాడు రచ్చటన్. ౬౭

ఉ. శ్రీలసితానిమేషకబ♦రీమతులున్ లలితోరగాంగనల్
లోలవిలోకనాభినయ♦లోపమునన్ వరనర్తనంబున
న్గ్రాలుపదద్వయీకలిత♦రమ్యవిలాసవిహారహీనతన్
బాలిశ లంచు రెంట నుతి♦పాత్రలు పాత్రలు వోల్తు రప్పురిన్. ౬౮

ఉ. సారణగండ్లనుండి చనుఁ♦జొక్కపుఁదావులధూపధూమ మే
పారఁగ ధూమయోను లయి♦యాతపవారణరీతి వేసవిం
దీరయి సారసౌరభము ♦ నెక్కొన ఘుంఘుమలాడు మంచిప
న్నీరముఁవానలం గురియు ♦ నిచ్చలుఁ జిత్తజేఁ బట్టనంబునన్. ౬౯

ఉ. ఘుమ్మనికమ్మవాసనలు ♦ గ్రమ్మఁగ ధూపచయమ్ము నెత్త గే
హమ్ముల ధూమ మాగడప♦లట్ల రహించి నిదాఘవేళ ఛ
త్రమ్ములరీతిఁ బాంథులకుఁ ♦ దాపముఁ బాపు ననం బరోపకా
రమ్మునఁ దజ్జనంబులఁ ద♦రంబె నుతింపఁగఁ దమ్మిచూలికిన్ ? ౭౦

వ. అట్టిపురి కధినాథుండై. ౭౧

అత్రి దశరథుని వర్ణించుట.

కం దశరథుఁడు తేజమున ద్వా,దశరథుఁడు నితాంతరుచిర♦తనుసుందరతన్
దశరథుఁడు సంతతార్చిత,దశరథుఁడు సుమీ ప్రతాప♦ధన ! కేవలుఁడే. ౭౨

మ. తను నర్థించినయట్టివా రొరులయొ♦ద్దన్ వేఁడకుండంగ బల్
ధనముం గోరినవెల్ల లేదనక చే♦తఃప్రీతిమై నిచ్చునై
నను లోపం బొకఁ డేర్పడెం దనదుసౌం♦దర్యంబునుం జూచుభూ
జనతాలోచనపాళి కెయ్యెడలనే ♦ సంతుష్టి లేఁ డీయఁగన్. ౭౩

ఉ. ఆధరణీశనందశ♦తాంగరథాంగహతి న్మణీమయ
జ్యాధరముల్ దిశాంతముల ♦ హాల్యము లైచన జొన్నఁజల్లి యా
క్ష్మాధరవాసు లౌజనులు ♦ మంజరులం గని యార రత్నభూ
మీధరజాతసస్యములు ♦ మేలిమణుల్ సుమి యండ్రు నివ్వెఱన్. ౭౪

ఆ. రాజు సారసహిత♦తేజుని దమిఁ గనుం,గొనినమధ్యలోక♦కుముదనయన
లెల్లఁ గనులమూఁత♦లెప్పుడుఁ బెట్టరు, తలఁపు నిలిపి వలపు♦కలిమిబలిమి. ౭౫

తే. వసుధఁ బర్జన్యవిభు నర్క♦వంశ్యుఁ జూచి
దరము లజ్జయు నొదవంగ ♦ శర ణటంచు

నగ్ని రవిఁ జొచ్చెఁ గానఁగ♦దా జనంబు
లగ్నిగర్భుఁ డటంచు రా♦యగ్నిగర్భు. ౨౬

ఆ. మగఁడు దన్నుఁ దిట్ట ♦ మగువ బిడ్డను గొట్టు, చంద మతనిశత్రు♦చయమువిధము
వానిబాణనిహతి ♦ మానిదేహంబు నై,లింపసతులఁ బెట్టు♦ఱంపుఁ జూడ. ౨౭

చం. తరణికులావతంసునిప్ర♦తాపము మించె నమిత్రరూపమై
యరుల కదేమిచిత్రమొ, మ♦దారినృపాసితపద్మలోచనా
హరిణమదాంకసక్తహరి♦ణాంకసమంచితతుండమండలం
బరరె! మృగాంకరిక్తధవ♦ళాంశురుచి న్వెలుఁగొందె భూవరా! ౨౮

వ. అట్టి జగద్వినుతు భవదీయజామాతఁగా నొనర్పుమని ౨౯

మ. మునిసంక్రందనుఁ డిట్లు పల్కిన మహా♦మోదంబు సంధిల్లఁగా
జనపాలాగ్రణి భక్తిఁ బల్కె భవదా♦జ్ఞప్తిం బ్రవర్తింతు, నా
జననంబుల్ సఫలత్వ మొందెను భవ♦త్సందర్శనప్రాప్తి మీ
యనుకంపార్హుఁడ నౌట నంచుఁ బలుమా♦ఱాడంగ నాసేశుఁడున్. ౩౦

వ. వారల వీడుకోలు వడసి యాశీర్వదించి చనుటయుఁ గౌసల్యయు దశరథుండ
తనకు మనోనాథుండుగఁ దలంచుచు నతనియంద మనంబు నిల్పి తత్సంగమంబుఁ
గోరుచుండె. ౩౧

—⟹ వసంతఋతువర్ణనము ⟸—

ఉ. అంత నితాంతకాంతసువ♦నాంతదురంతలతాంతసారభా
క్రాంతదిశాంతవంతము, ప్ర♦కంపితకాంతవశింజినీవిభా
సంతము, పాంథకృంతనని♦శాంతకుహూకలలోలమత్తవా
సంతము, గాయనాదృతవ♦సంతము, దోఁచె వసంత మయ్యెడన్. ౩౨

సీ. చైత్రవనేందిరా♦సంగమవేళ వి,భ్రష్ట మామకరికా♦పత్రము లన
రా మాధవుఁడు వన♦రమ గయిసేయ జా,ఱఁగనూడ్చుప్రాఁబచ్చ♦ఱవిక లనఁగ
వసుమతీజోరుజ♦పాళులు వెలిఁజూపు, చెలువైనయపరంజి♦పలక లనఁగ
విటవిటీతతులకై♦ విటపచేటులు రక్తి, హత్తిన నునుమెత్త♦మెత్త లనఁగ

తే. నిండుమతి దండనుండిన♦దండిపక్కి,దండములగుండెదిటమెల్ల ♦ బెండువడఁగఁ
బండుటాకులువనినిండ♦మెండుకొనియె, నొంటికొమ్మలు చెలువేది♦యుండనపుడు.

ఉ. చెల్లుటఁ గాలమెల్లఁ దముఁ♦జేరెడుపైకములెల్ల జాఱి, సొం
పెల్లను మాయఁ, బత్రము ల♦దృశ్యముగాఁగను, బండ్లు వాయుటం
బల్లవవర్జితం బగుచుఁ ♦ బాంథవిగర్హితమై యహృద్యమై
వెల్లడిగాఁగ వార్ధకపు♦వేశ్యలసంచునఁ గొమ్మ లొప్పినన్. ౩౪

సీ. అగము లగము లౌటఁ ♦ దగ నట నిట జగ, జిగిమీఱుతొగరాల♦వగ లనంగ
నవయౌవనము పరి♦ఢవిలంగఁ గొమ్మల, మొగములఁజెలువారు♦మొటిమ లనఁగ
విరహిణీమర్మవి♦భేదనం బొనరించి, కడఁగనిమరుముల్కి♦కదమ లనఁగ
మాధవురాకకు ♦ మదిని గొమ్మలు పూను, స్మరశాతశిఖిశిఖాం♦కురము లనఁగ

ఆ. నొగరుపొగరుదగుల♦జగడాలబిగిఁగ్రాలు,మగువలెదల దిగులు♦బుగులుకొనఁగఁ
దొగరువగలుమిగులు♦జిగులుపెంపొలయంగఁ,దొగరుఁజిగురులల రె♦నగములందు

సీ. చిగురులో యివిగావు ♦ మొగరంబ మనుపొగ,చెలువారుస్మరదీప♦శిఖలు గాని
తలిరులో యివి గావు ♦ తరుణభూజనశాఖఁ, గమనీయ మగుమేల్న♦ఖములుగాని
యిగురులోయివిగావు♦మగసంచుబిగికంచు,కముఁజించుమరుముల్కి♦గములుగాని
ననలొకో యివిగావు♦నునుపాయమదిడాయఁ,గనుగొమ్మలనుఁజూచు♦కములుగాని

తే. యనుచు జనములు పొగడంగ♦మొనలుసూపి,నిక్కమొప్పనవిచ్చుచు♦నిగ్గుమీఱి
తొగరురుచిదక్కి జొంపమై♦వగలుచెలఁగె,ననలుకుజములకొమ్మల♦కొనలయందు

ఉ. మావులు మారుమావులకు ♦ మందురలై విలసిల్లెఁ; బెల్లునె
త్తావులతావులైనసుల♦తాతతిడోలల నూఁగి పుష్పవి
స్రావిమధూళికాధునుల ♦ సారెకు నీఁతలుగొట్టి తుమ్మెదల్
దీవెలరాలుపూలగుమి♦దీవులఁ బాపుకొనెన్ శ్రమంబులన్. ౮౭

శా. గండుంగోయిలకూయుకూఁకలును, వీఁ♦కం గేకు లీఁలోకమున్
నిండన్ వేసెడుబిగ్గకేకలును, వా♦ని న్మించఁ గీరంబు లు
ద్దండత్వంబునఁ జూపుడాకలును, మా♦ద్యద్భృంగముల్ జోకలున్
గండా లందురు మారుకాఁక లెదసోఁ♦కం గామినీకాముకుల్. ౮౮

ఉ. కూర్మిని నోలలూఁచి, యొక♦కొమ్మను వృంతిములంటి, యొండుచో
నర్మిలిఁ బద్మినిం గదిసి♦యాడి రతి, న్సరసిన్ ఘటించి పే
రూర్మిక లొంద నొక్కతెను ♦ నొక్కతపాదపరాగ మూనుచుం
బేర్మిఁ జరించె దక్షిణస♦మీరకుమారుఁడు జారుకై వడిన్. ౮౯

ఆ. పొదలఁబొదలఁజిల్క♦రొదలు కోకిలముల,మూఁకమూకుతనము♦మూలఁబడఁగ
నలరు లలరఁ దుమ్మె♦దలు దలమీఱి నె,మ్మదులమెదలువాఁడు ♦ కదలెదాడి.

సీ. ధర్మశుద్ధాంతకాం♦తాగీతములఁ జొక్కి, మకురునఁ దేజి మా♦ర్త్మలయు చున్న
మలయాద్రిచెంచుచె♦ల్వలచేతిధనువులఁ, జూచి పూఁబొదమాటు♦సురుఁగు చున్న
ద్రావిడీమందిరా♦రామసీమల నునుఁ,బచ్చికకై మెడ♦వ్రాల్చు చున్నఁ
గర్దమితంబు లౌ♦ఘననదీమాతృక, కేదారములఁ గాలు ♦ పాదుకొన్న

తే. మడిమలనుదాఁచి హైఁయని♦కడునదల్చి, మెడను నిమురుచుఁ దట్టుచు♦జడుపుదీర్చి
వాగె బిగియించి, కాల్నడ♦వచ్చుకతనఁ, జెందెఁ బృషదశ్వుఁ డావేళ♦మందగతిని.

ఉ. ఓలి రసాలసాలముల ♦ నుయ్యెల లూఁగుచు, మూఁగుచున్న హిం
దోళచయంబులం గసరి♦ తోలుచుఁ, గంఠము లెత్తి రక్తి హిం
దోళముఁ బాడ బాలలు కు♦తూహలితం జెవి నిక్కవెట్టుచున్
హాళిఁ గురంగ మేగమిఁ గ♦దా! పవనుండు చరించు మెల్లగన్. ౯౨

ఉ. తమ్ములఁ గంపు లూరె, సుర♦తమ్ముల నింపులు గూరె, మీఱి ద్యో
తమ్ముల పెంపు గేరె, లలి♦తమ్ములఁ దెంపులు తారె, ధీలతాం
తమ్ముల సొంపు చేరెఁ, బరి♦తమ్ముల చిక్కలముద్దుముద్దుగీ
తమ్ములయింపు మీఱె, హసి♦తమ్ములతంపులు గీఱె భోగులన్. ౯౩

చంచరీకావళీ వృత్తము.

ప్రాలుం బూలన్ లీలం ♦ ద్రాగకే తేనె వానం
బోలం జుంజుమ్మంచుం ♦ బోవు నన్యప్రసూన
స్థాళిన్ రేఁచున్ జోపున్ ♦ హాళి మూచూచు నూఁగుం
జాలం గేళిం దీఁగెం ♦ జంచరీకాళు లిచ్చన్. ౯౪

ఉ. కంధర మానుచున్న తమ♦కాన సుగంధివినూతనాబ్జినీ
స్కంధసుమాసవంబు గొని ♦ కాంతలతాంతగుళుచ్ఛవీథిఁ బు
ష్పంధయము ల్పరాగముల ♦ సారెకు ధూసరితంబు లౌచు గ
ర్వాంధతఁ బోర్లుఁ బాంథజన♦తాహితతీవ్రకటూక్తి నించుచున్. ౯౫

ఉ. పూలను ప్రాలుఁ దేనెఁ గొన ♦ మూఁగొను ఝుమ్మని యేగు వెండియున్
ప్రాలును లేచు బమ్మెరను ♦ బైపయిఁ జుట్టులు వెట్టు నొండు మ
త్తాళి మధూళి నానఁగ ర♦యంబునఁ బైపడి పోరు సల్పు హిం
దోళ మొకండు; నిల్కడకు ♦ దూరగులే గద చంచలాత్మకుల్. ౯౬

ఉ. జాతులు సిగ్గులుం జెడఁ, గు♦జాతు లనూనవిలాససంపదు
జ్జాతములై చెలంగఁగ, వి♦జాతులనాదము మిన్నుముట్ట, హృ
జ్జాతకలిప్రభావమున ♦ సత్త్వవికాసము డిందఁగా, మధూ
ద్భూతగుణప్రవర్తనము ♦ పొల్చి కలింబలె నొప్పె నామనిన్. ౯౭

ఉ. మూకులరీతి నున్న యళి♦మూఁకల నిద్దుర లేపి, నిద్దపుం
బోఁకల గుజ్జుమావినును♦మోకలఁ బాదము మోపి, వీఁకఁ బల్
పోకలఁ బద్మినీజనవ♦పుశ్శ్రమవారిని బాపి, మీఱు వే
పోకల వేగుఁబోకలను ♦ బోకలరాకలఁ జల్లఁ దెమ్మరల్. ౯౮

తే. పుడమిని వివాహామహ మెల్ల♦కడలఁ జెలఁగ, నవనవసుగంధయుక్తి న♦నారతంబు
దక్షిణాశఁ జరించెను♦దవిలి ముసలి, ఛాందసుం డనఁ బవనుండు♦మందగతిని. ౯౯

వ. ఇట్లు నిరంతరకాంతవకుంతలతాంతసురభితనిశాంతంబును, నశ్రాంతపథికాంతకాశాం
తరతికాంతసంతతప్రకంపితగుణారవద్విగుణీకృతాక్రాంతదిగంతవాసంతకలకలశ్రవ
ణవిస్మృతేతరోదంతంబును, రతికాంతరణతాంతవినికృంతననిశాంతహిమవాసంత
భాసంతంబును, మాకందమందారబృందారవింద నిష్యందమకరందబిందుసందోహ
పానానందనటత్తుందిల మిళింద కందర్పమదావిలమదావలకులకోలాహల సమాకు
లంబును నైవదావళు లగుశిఖావలంబుల రోదాళంబుల హాళాహాళికి నళికి బెళికి
కులుకులఁదళుకులఁగొలఁకుల కెలఁకులఁ జిలుకలపలుకుల ములుకులుగ నులుకుకులు
కులాఁడుల కలికిపలుకులును, నల్లిబిల్లిగఁ బెల్లుగ నల్లుకొనినమల్లికావల్లి కామతల్లి
కాదులవేదుల సల్లలితసంఫుల్లలతాంతంబుల దినాంతంబుల శాటీపాటీరంబులఁ బా
టనచేసి పాటవంబుమీఱఁ బాటపాటపాటల బిటారంబుల మిటారులు మొలనూ
లిగజ్జియలరవళి రవణింప లీలాహల్లీసక కేళీలోలలై యింపుసొంపార నటింపఁదన్మ్మ
ఖనయనాభినయవిలోక నేహాపరత్వంబునఁ బార్శ్వంబునకుఁ జాఱెనాఁ బింపిణీ
లూపుయుగంబుల మార్చిమార్చి నృత్యంబుసలుపఁ దాలఫలవిభ్రమభ్రమకారు
లగుపయోధరంబుల నాచ్ఛాదించు జాఱుపయంటలసందుసందునసితపయోధరంబు
లదృశ్యంబగునచిరద్యుతుల శోభ ననుకరించు నిగన్నిగ మనుకనకమణిహారకాంతు
లు వదనేందునకుఁ బరివేషంబులఁ గల్పింప విరళంబు లగుకురుళంబులు బంభరడిం
భంబులుపోలె సంరంభింప, వానివదనంబులనుండిరాలుమధుబిందువులునాఁగర్పూ
రతిలకితముఖంబునఁ బుటమరించుఘర్మబిందువులు జాఱి హరిచందనపత్రభంగచి
త్రరంగ మైనకపోలముకురంబుల వజ్రస్థగితసువర్ణఫలకంబులుగను, వక్షోదుకూలం
బుఁ జకోరికాకబళననిర్వ్యథితరాకాసాంద్రచంద్రికాపూరంబుగ నొనరింపఁ గేళికా
యాసభరంబునఁ బైపై వచ్చుదట్టంపు నిట్టూర్పులు నెట్టికొనిరా మిట్టిపడుచనుమి
ట్టలు మిట్టిపడి యడంగఁ, దత్తనువల్లులఁ గొల్లలుగ వెల్లువలై డుల్లుచెమటలనట
మటగిటగిటనగా వాడపీవలి వీవనలవీచెనా జంపాడువిశాలరంభా పత్రంబులును,
విరిపోటులెంచక యిరుపోటుల విరిపోటులెంచి విరివాసివచ్చిన గాసినిడ నధ
నని యెద నని మదనుండు శరఘాతంబుల విశరఘాతంబుసేయు నని వెరవేఁకి
వేఁకరంబునఁ దమవెంట వెంటముకై మసపసమెఱయ మసక మెసక మెసఁగ
మఱుసంజలవల్లభులఁ దోడుకొని యారజంబుపెంపుటారజంబులనీరజంబులననీరు
గ్రోలిమదావలంబులై వదావళు లగుసమదాళులవళావళుల కలుకు మృణాలజాల
గ్రసనలోలమరాళంబుల సరాళంబు లగుకేళాకూళులఁ గేలీలోలలై, మాందా
ళిచీరలుధరించిహావణించిన కొమ్మలగతి మినమినలాడు కవటాకులటాకుటీకు గల
కొమ్మలచాయలనుల్లసిల్లి జగతుల శతపత్రంబుసహస్రపత్రంబైన నీవిరివాసివచ్చు
నేయని మెచ్చుగొలుపు నవనవశిరీషకుసుమవిసరశయనతలంబునఁ బరవశ లగువ
శాగమనలును, రహింప నందంబుమీఱు నావసంతసమయంబునఁ గౌసల్యాబి
బ్బోకవతి నిబ్బరంబులేక మారునిదెబ్బలకుఁ దబ్బిబ్బులాడుచుఁ బ్రబ్బినచింత విర

హావేదనాదూయమానమానసనై చింతిలుచున్న సమయంబున నెచ్చెలులు తచ్చ
రిత్రం బెఱింగి వనంబున మెలంగినఁ గాక యీకాఁక పోకడపెట్టఁజాలమని బాల
మనికితంబుఁ బాప జాలమే లని జాల మేలని మేలంపుమాటల పాటలాధర లారా
మనారామంబునకుం దోడ్కొని చనుటయుఁ గౌసల్యాదేవియు నెచ్చెలితోడఁ
దిరుగుచుండ నచ్చటివిశేషంబులు ముచ్చటమీఱ ముచ్చటింపఁ దలచి వయస్య
యి ట్లనియె. ౧౦౦

*** కౌసల్యాదేవీవనవిహారము. ***

ఉ. అల్లదె! యల్లిబిల్లిగను♦నల్లినమల్లియతీవెలందుఁ బైఁ
బె ల్లగుపూవులం గనుమి ♦ ప్రేయసి! నీఱునఁగప్పనిప్ప నా
నుల్లమునందు నెంతు, నది♦యొప్పను బాంధుల వాడఁజేయుటన్
వెల్లడిగా హసంతి యను♦పేరు వహించుట గ్రొత్తలే చెలీ! ౧౦౧

శా. ఝుంకార స్తననార్భటీస్ఫుటితది♦క్కైలంబులై ఫుల్లస
త్పంకేజాతమరందపానరతస♦క్తస్వాంతయుక్తిన్ నిరా
తంకారంబున వచ్చుషట్పదములన్ ♦ దర్శించి నూత్నాంబుభృ
చ్ఛంక న్మేను వణంకఁగా సురుఁగుహం♦సం జూచితే భామినీ! ౧౦౨

చం. నిరుపమకోమలాంగి! ధర♦నీరుహముం గనుమా శిరీషమున్
సరసను జేర నీవు పయి ♦ జల్లున రాల్చెఁ బ్రసూనజాలమున్
సిరవరపేశలం బగుత్వ♦దీయశరీరముఁ జూచి పూలచే
నరుదుగఁ బూజసేసెనొ; మ♦హాత్మకు లన్యగుణజ్ఞులే కదా. ౧౦౩

చం. కుజదళపాళి రంధ్రములఁ♦గూరిచి తూఱిచి నార నందు న
క్కజముగఁ బిఁచుపోఁచలను ♦ గట్టుచు లోఁ గది యుండ దాన స్వ
ప్రజకయి జ్యోతిరింగణము♦పక్షుతిఁ బంకమునన్ బిగించి పె
న్గజిబిజి నల్లియున్నగిజ♦గాఁడులగూఁడులఁ జూడు మక్కరో. ౧౦౪

కం. సౌరభవర్జిత మయ్యును, జారుతరం బయ్యెఁ గనఁగ ♦ జలజాక్షీ! వి
ద్యారహితుండై నయలం, కారపువిద్యార్థిఁబోలి ♦ కను కింశుకమున్. ౧౦౫

కం. మాధవసంగమవిలసిత, రాధోల్లాసంబుఁ గాంచి ♦ భ్రమరారభటిం
గ్రోధముఁ దెలుపుచుఁ గనుమా, మాధవి విలసిల్లె రక్తి♦మహితాననయై. ౧౦౬

ఉ. వాడఁగఁ గర్ణపూరములు ♦ వ్రాల మహోత్పలపత్త్రిరాజి, దో
పాడఁ జలించుచున్ భ్రమర♦కావళీ, వృంతము లింత నల్లఁగా
వీడ లతావలేప, మట♦వింతబెడంగు రహించుపద్మినిం
జూడ సఖీలలామ! మది♦సొక్కను నీ కదియేమి చెప్పవే? ౧౦౭

ఉ. ఆతపతాప మోపికను ♦ నాఁపి వడింబడి పెజ్జడిం దనూ
జాతఘనశ్రమం బెడల ♦ సారసుమాంచితసద్రసంబు నైఁ
బ్రీతిగ నంటుకోఁ జెలువ ♦ పేర్మి హిమాంబులఁ దోఁగి తాలిచెన్
నూతినపత్రరేఖలఁ గ♦నుంగొను కొమ్మ లనాహతద్యుతిన్. ౧౦౮

వ. అని యిట్లు తనయనుంగునెచ్చెలి యందలియందంబు నందంబుగా మందలించు
చుండఁ గనుంగొనుచు. ౧౦౯

చం. *వికటపలాశివారముల ♦ వేడ్క శరంబుల ముంచి, జింకకై
ప్రకటితరీతి నేగి, యెడఁ♦బాసిననిష్టవయస్యఁ జీరుచున్
శుకముల ఘుల్కుచుం, దనకు♦స్రుక్కినపక్కిని నాదరించుచున్
నకి యొసఁగన్ ఫలోత్కరము ♦ సాపడుచుం గడుసంతసంబునన్. ౧౧౦

ఉ. *కోమలపల్లవావళులు ♦ గోయుచుఁ, గాకవిపెంపు మాన్చుచున్
శ్రీమయపర్ణశాలల వ♦సించి, మహాశ్రమమారసుందరా
రామముఁ జేరి తానబల♦రక్కసినాసను గోయఁ బంప నా
రామవిహార మీఁగతిని ♦ రాజిత మయ్యె వనాంతరంబునన్. ౧౧౧

వ. ఇట్లు గ్రుమ్మరుచున్న సమయంబున సంధ్యాకాలంబు డాయుటయు వనవిహారంబు
చాలించి పురంబుఁ జేరఁ బోవుదము రమ్మనినఁ గౌసల్య రాక మంజుకుంజంబుల
సుమపుంజంబులకై తిరుగుచున్నఁ జెలి బెదరింప వయస్య. ౧౧౨

కం. అవరాజకీరమతి నీ,సవురున బింబోష్ఠి! తిరుగ ♦ సయ్యాటమునం
గువలయనాథుఁడు దోఁచెడి, నవలా! నవలాఘవంపు♦నడ రావమ్మా. ౧౧౩

శా. రామా! మాధవుఁ డుండు నాసరసఁ బో♦రాదమ్మ, యీపూఁబొదన్
భామా! తామరసాంబకుండు మెలఁగున్ ♦ వ ల్దన్న వే పోయెదో
శ్యామా! భూపకుమారకుం డచటనే ♦ సాక్షాత్కృతిం దోఁచు నీ
సీమాటీకన మేల మే లటవె యో♦సీమాటి! ముమ్మాటికిన్. ౧౧౪

వ. అని పలికిన దశరథుండు చెలి తన్ను వీక్షించి హెచ్చరించుటగాఁ దలంచి తనడాఁ
గినకుడుంగంబుమాటు వీడి తటాలున వారియెదుర నిలుచుటయు. ౧౧౫

—⋑ కౌసల్యాదేవి దశరథుంజూచుట. ⋐—

సీ. జిగిబిగిరుచులచేఁ ♦ జెలఁగుపుండ్రమువాని, వలెవాటు గలపొన్ను ♦ వలువవాని
నెగయుమూఁపులతోడి♦సొగియురూపమువానిఁ, గమనీయజలజాంబ♦కములవాని
మృగరాజు నిరసించు♦మేలిమధ్యమువాని, సరసవిశాలవ♦క్షంబువాని
డంబుమీఱినయట్టి♦కంబుకంఠమువానిఁ, గామినీహృద్యవి♦గ్రహమువాని

తే. భూపతనయుని దశరథు ♦ దాపునందుఁ, జూచి తిలకించి పులకించి♦సొక్కి తెలిసి
కలఁకవాఱినమనమునఁ ♦ దెలియలేక, మదనుఁడనుచును భ్రమసెను♦మదిరనయన

వ. ఇట్లదాటున దాపున నిలిచిన దశరథుఁ జూచి జంకి శంకించి ధీరోదాత్త గావున భావంబు బయలుపడనీయక.

ఆ. నిరుపమానతేజు ♦ నిస్తులరతిరాజ, రాజితాంగుఁ జూచి ♦ రాజవదన
రాజసమునరక్తి♦రాణించుమాడ్కి నీ, రాజితాంఘ్రిఁ జేసె ♦ నోజ మెఱయ. ౧౧౮

- కౌసల్యా దశరథుల సంభాషణము. -

ఉ. అందముమీఱఁ గాంత విన♦యంబు నయంబు భయంబు దోఁప రా
కేందునిభాననన్ వరమ♦హీపతిగాఁగ నెఱింగి భూపసం
క్రందన! యల్ల సత్కుసుమ♦రాజితపీఠిని విశ్రమించి మా
యందు ననుగ్రహించి చరి♦తార్థునిగా నొనరింపుమా దయన్. ౧౧౯

ఉ. నీతముగాఁగఁ గ్రొత్తనవ♦నీతముకన్నను బేశలంబునౌ
నీతతకోమలాంఘ్రినవ♦నీరజయుగ్మము నింతదవ్వు యా
నాతతకారణాకలిత ♦ మానటు లేల యొనర్చె డెంద? మా
హా తెలిసెన్ మము న్మిగుల ♦ నాదరయుక్తలఁ జేయనే కదా ౧౨౦

చం. నినుఁ బతిఁగా వరించి ధర♦ణీతరుణీమణి యేపురంబునం
దనయము హాళి మీఱెడినొ ♦ స్వచ్ఛసువర్ణపుఁ బేరునందు ర
త్ననికర వట్లు నీదుశుభ♦నామమునం జతురత్వమందె నే
వినుతమహాత్మురాలి? పృథి♦వీవర! వీనులవిందు సేయుదే. ౧౨౧

ఉ. ఏమినిమిత్త మెచ్చటికి ♦ నెచ్చటినుండి మహాత్మ! పోవుచో
నీమహిఁ జేరవచ్చితి వి ♦ టీవనిసొంపుఁ గనంగ నొక్కొ? యా
రా! ముఖకాంతిసుందరత♦రాజకుమారకలక్షణంబు లు
ద్దామముగాఁగఁ దెల్పెడు య♦థార్థము చెప్పుము చెప్పఁగూడినన్. ౧౨౨

చం. ఇది ప్రమదావనంబు పృథి♦వీశ్వర! దక్షిణకోసలుండు ధీ
సదనుఁడు భానుమంతుఁడు ప్ర♦శాంతుఁడు తద్ధరణీశుపుత్రికన్
హ్రాదిని విహారకేళిఁ జరి♦యింపఁగ నాస జనింప నేఁడు మే
లద నని వచ్చినారము సు♦మావచయం బొనరింప నింపునన్. ౧౨౩

వ. అని యూరకున్న నయ్యన్నులమిన్న మృదుమధురవచశ్చమత్కారంబునకు నల రుచుఁ గల తెఱం గెఱింగించువాఁడై. ౧౨౪

*** ప్రియకాంతావృత్తము. ***

అనితివి నీవే తెలియ సు♦మాంగీ ! సకలం బై
నను నెఱింగింతు న్విను కల♦నాదామణి ! ప్రీతిన్
ఇనకులజాతుండ దశర♦థేశాఖ్య జనుల్ న
న్ననుదు రయోధ్యాపుర మిర♦వయ్యెం బ్రియకాంతా. ౧౨౬

*** స్ర గ్వి ణి. ***

దిగ్వితానంబులం ♦ దేజు మీఱంగ స, మ్యగ్విభూతిం జమూ♦మండలంబొప్పఁగా
స్రగ్విణీ! పోవుచున్♦శ్రాంతికై మానిరా,డ్వాగ్విధిన్నిల్చితిన్♦భామకర్జంబునన్.

*** మా ని ని. ***

మానిని ! నీయసమానవిలాసము ♦ మాన్యగుణంబులు పెక్కుజను
ల్వీనులవిందుగఁ జెప్పఁగ విందు, స♦లీల నిను న్వరియింపఁ గడన్
మానస ముఱ్ఱట లూఁగుచు నుండఁగ ♦ మానితవృత్తిని నీజనకున్
దానముగా నిను వేడుకతంబున ♦ దాపున ! నిల్చితి సేనలతోన్. ౧౨౭

*** వనమంజరీవృత్తము ***

అలమినసంజ వనాంతరవీథుల ♦ హాయి నొంటిగఁ గ్రుమ్మరం
దలఁపు జనింపఁగఁ బోవుచుఁ గోయుచుఁ ♦ దన్వ్వలున్ వనమంజరుల్
కలకలనాదము కర్ణరసాయన♦గౌరవంబున నింపఁగా
హాళహాళికం గన వచ్చి కుడుంగప♦దాంతరంబున డాఁగితిన్. ౧౨౮

*** కుసుమితలతావేల్లితము. ***

అందం బొప్పంగాఁ బ్రియసఖియు నీ ♦ వర్మిలి న్ముచ్చటింప
న్వ్రిందుం గందుంగా కుసుమితలతా♦వేల్లితం బైనకుంజం
బం దిం దున్నన్ డాఁగి యని నిలువన్ ♦ హల్లకాక్షీప్రబోధం
బొందాఁ బల్కాడన్ జలజవదనా ♦ పూని నీతోడ నంచున్. ౧౨౯

తే. ఆడఁబోఁ దీర్థమెదు రైన♦యట్లు చెలువ! వెదకుతీఁగియ పదములఁ♦బెనఁగి నట్లు
నాదుభాగ్యంబుపెంపున♦నళిననయన ! వచ్చితివికాన వచ్చితి♦ముచ్చటింప. ౧౩౦

*** తో ద క ము. ***

మానిని ! ని న్గన ♦ మానసమందున్, మానసజాతుఁడు ♦ మానని వీఁకన్
మానముదూలఁగ ♦ మార్గణపంక్తిన్, మానక చిమ్మెఁ జు♦మా ననుఁ గాంతా.

చం.ధరణిఁ గలట్టిరాజులను ♦ దద్దయు మార్కొని వీరవిక్రమ
స్ఫురణను బోర గెల్చి పువుఁ♦బోణిరో! నీదుకటాక్షపాతవి
స్ఫురణ సహింపలేక మది♦పొంగు దొఱంగి మొగుడ్పుఁ గేలు దు
ర్భరసుమబాణబాణవిని♦పాతనభీతుని నేలు కోమలీ. ౧౩౨

ఉ. ఏంటి భవత్తనూరుచిర♦విభ్రమరూపవిలాససంపదం
గంటిని గంటి కామెతగఁ ♦ గాంతరో! నేఁ డిటనుండి, యంతఁ బూ
వింటివజీరు నాదువెను♦వెంటను గొంటుతనాన దంటవా
ల్గంటిరో! గెంటఁగాఁ దొడఁగెఁ ♦ గాండముల న్గడుఁ గంటగించుచున్. ౧౩౩

ఉ. మోహముఁ బెంచె నీకురులు ♦ మోమువికాసము దెల్పెఁ బెచ్చె, సం
దేహముఁ గూర్చె నీనడుము ♦ నిశ్చయనిశ్చలగౌరవంబు నో
మోహిని! నీగభీరతయె ♦ పొందుగఁ దెల్పెఁ గరంబుఁ బ్రీతి వై
వాహికకేళిఁ దేలుపఁగ ♦ స్వాంతమునం దలపోయు భామినీ. ౧౩౪

వ. అనినఁ గౌసల్యయు. ౧౩౫

ఉ. పూరుషు లిట్లు రాఁ జనునె ♦ భూధవపుంగవ! కాననాంతరో
దారఫలప్రసూనకిస♦లావచయాదికకేళికారతిన్
హారివిహార లైనజల♦జాస్యల వంచనఁ బొంచి కాంచుటల్
సూరకులావతంస! యిది ♦ చోరునికర్మము శూరధర్మమో. ౧౩౬

కం కులకన్యను గానా? పెద్దలు లేరా నాకు? నిపుడ ♦ ధరణీశా! నీ
పలుకులు జనకుఁడు వినినను, బెలుచనఁ జేసేత నను భ♦వింపఁగ నిచ్చున్. ౧౩౭

వ. అని రానికోపంబు దోఁప మాఱుమొగంబు వెట్టుకొని నెచ్చెలింగూడి నిర్నిష్కు-
టయై వేఱుమార్గంబునఁ జనునెడ. ౧౩౮

కం.పదములు మును చనఁ జూచున్, మది వెనుకకుఁ బాఱిపోయి ♦ మరలదుమఱిక
న్నుదచూపు మధ్యవర్తియొ, పదురుచు వెనుకకును బోయి ♦ వచ్చుం బోవున్.

వ. ఇట్లు పోగమకించుపదంబులఁ బోనియ్యనిమనంబుతోఁ దిరిగితిరిగిచూచుచు నేటి
కెదురీఁదువిధంబునఁ జనుచు దశరథుం డనంతరథుం డైనపగిది భావనాబలవిశేషం
బున నెచ్చటఁ జూచినఁ దోఁచుటయు. ౧౪౦

ఉ. ఎచ్చట విన్న మారహయ♦హేషలె, యేయెడఁ గన్న ముల్కులే
యెచ్చోటఁ జన్నఁ దద్రథమె ♦ యెక్కడ నక్క విజాతికూఁతలే
నచ్చికమార దుష్టశకు♦నంబులె యెల్లెడఁ గాననయ్యె, న
న్నిచ్చటి కేల తెచ్చితిరె ♦ యింతులు! కంతునిశస్త్రశాలకున్. ౧౪౧

వ. అని తనమనోవికారంబు దేటపఱుచుటయు నెచ్చెలి తదనుగుణంబుగా. ౧౪౨

సీ. సారసోదారకా♦సారంబు గాదమ్మ, మారనారాచతూ♦ణీర మమ్మ
యంద మౌమాకంద♦బృందమ్ము గాదమ్మ, కందర్పమందురా♦బృంద మమ్మ
వలిపెంపు గల్గుపే♦వలిగుంపు గాదమ్మ, యంగజధాటీశ♦తాంగ మమ్మ
గంటుమీఱినచిల్క♦వండంబు గాదమ్మ, దండిమారుపటాణి♦దండి దమ్మ
తే. రవణమీఱఁగఁ గోయిల♦రవళిగాదు, రతిమనోహరభటమహో♦ర్భటులు సుమ్మ
కాన నీకానలో నేక♦తాన మారు, నాన తిరుగంగ రాదమ్మ♦మానవతికి. ౧౪౩

సాయంసమయవర్ణనము.

తే. అపరదిక్కాంత గై సేయు♦నాశయమున, రాగమలరారుచుండ సం♦ధ్యాగమమున
ముఖమునను బెట్టు కుంకుము♦బొట్టనంగ, వెలయుభానునిఁ గంటివే♦జలజనయన!
ఉ. వాసకసజ్జవోలె నిజ♦వల్లభురాకను రాక కొప్పఁ ద
న్వీ! సవరింప నెత్తుకురు♦విందమణీకృతహస్తయుగ్మసం
భాసితదర్పణద్వయము♦భాతి నిశాముఖమందుఁ గంటివే
వాసరయామినీధవులు♦భామిని! నిల్వఁగఁ బ్రత్యగంబునన్. ౧౪౫
తే. జలజకుసుమంబు తింత్రిణీ♦దళముభంగిఁ, బ్రేల వికసించునింతియ ♦ పద్మనయన?
ప్రొద్దుదిరుగుడుఁబువ్వు రవి♦పోకఁ బోవ్వ, సమ్ముఖమ్మగు నెప్పుడు ♦ సౌరు మీఱి.
ఉ. హెచ్చుగఁ గేకల న్నభము ♦ నెల్లెడ నింపుచుఁ, బక్షకాంతికిం
బెచ్చుగ సంజడా లొసఁగ ♦ వింతహొరంగు, బెడంగుఁగూర్పఁ గాఁ
బచ్చలహారపంక్తులయి ♦ భాసిలి సాయములచ్చియుక్కునన్
వచ్చెడిఁ గంటె కీరములు♦ బారులు దీరుచు గూండ్లు సేరఁగన్. ౧౪౭
వ. కావున నిఁక నిట నుండరాదు మందిరంబునకుం బోవుదము రమ్మని యమ్మందయానం దోడ్కొని చనియె నంత. ౧౪౮
చం. చిలుకలు సేరె గూండ్లు రొద♦సేయుచు; నింటనె నిల్చి యున్నక్రే
వులు మది రా బిడాన నఱ♦మో మొక యోరగ వంచి వాలము
ల్సోఁగ నటించుపాముగతి ♦ లీలగ నెత్తుచు బిగ్గఱంకెలం
గొలుపుచు దాఁటుల న్మిగిలి ♦ గోవులు వాఁటె గృహాళి సేరఁగన్. ౧౪౯
ఉ. మాటికిమాటికిం దనదు♦మార్గనిరోధముగాఁగ వత్సముల్
దాఁటులు వెట్టుచుం బొదుఁగు ♦ దద్దయుఁ గ్రుమ్ముచు నెత్తివైచుచున్
గాటముగాఁగ నడ్డునిడఁ♦గాఁ గని నాకుచు మేను, గ్రేళ్లుగన్
దాఁటుచుఁ బోయె నాలగుమి ♦ దా భయ పెట్టుచుఁ గ్రుమ్ము కైవడిన్. ౧౫౦
చం. యువసపుగంపఁ దాల్చి శిర♦మందలిచిన్నిపయంటచుట్టపై
జవజవలాడ నెన్నడుము ♦ చన్నులభారము సైఁపలేమిఁ జ

న్గవపయిఁ బోటికింబలెనె ♦ నాట్యము సల్ప నితంబబింబముల్
జవమున వానిపోరు నవ♦స్నానము సేయఁగ నొక్కొ పాదముల్
తవతవలేక పోవఁగ హు♦టాహుటిఁ గాఁపుమిటారి యేగెడిన్. ౧౫౧

చం. పెడమఱఁ ద్రిప్పి మోము నడి♦వీదినిఁ బోయెడివారిఁ జూడన
ల్లెడమడు గైనపాదముల♦నేర్పడ నిల్చి నఖాంకురంబులం
దడయక గీఱుచో నవవ♦ధూనితనా నెగఁద్రోచి త్రైక్కఁగ
న్నడ నొకకొంత చన్నుఁగవ♦వాకిట నిల్చిరి జారకామినుల్. ౧౫౨

చం. చలువమడుంగుఁ గట్టి బురు♦సాపని త్రైక బిగించి మేలిదు
వ్వలువపయంటలోఁ జనులు ♦ వారక డాఁగురుమూఁత లాడఁగాఁ
దలు పొకయోరమాటుచుఁ బ♦థంబునఁబోయెడివారిఁ జూచి వా
రలు దముఁ జూడ మాటుగొని ♦ క్రాలిరి బాళిని వారకామినుల్. ౧౫౩

శా. దోషాద్ధత్యము మీఱఁ బుణ్యజనసం♦దోహంబు నిస్తుల్యసం
తోషం బొందెను; లోన సంతసిలి ప్ర♦ద్యుమ్నుండు జాగ్రద్దశా
శ్లేషం బొందె; నదృశ్యభావము వహిం♦చెం దారకల్; హేళి సం
శ్లేషానందసుఖంబుఁ గాంచి వికసిం♦చెం బద్మినీసంతతుల్. ౧౫౪

ఉ. ఊహచెడం దమోరి చనె ♦ నోడి, మహానటుఁ డయ్యె వైరి, పాం
థాహితుఁ డైనరాజు హితుఁ ♦ డయ్యె, స్మరోద్ధతిఁ దాళ శక్యమా
మోహతమంబునన్ జగము ♦ ముంచునొకో యనుభీతిచే వరా
రోహలు దీపికాచ్ఛలని♦రూఢినిఁ గంతున కిచ్చి రారతుల్. ౧౫౫

వ. ఇట్లు చీఁకటివడుటయుఁ గౌసల్య దశరథుఁ దలంచి వలపున సుడివడుచు హారా హారవిహారవిముఖయై యొకరాత్రి వేదు తెత్తినట్లు చరించుచుండ ప్రియవయస్య యమ్మానంబు వే ఱొకప్రసక్తిఁద్రిప్ప నెంచి యుదయించునిశాచంచలాక్షీమనోహరుం జూపి యి ట్లనియె. ౧౫౬

ఉ. *పొంగుచుఁ దండ్రి పంపఁ జని ♦ పొందుగ శాస్త్రములెల్ల నేర్చి పే
ర్మిం గురునాన దాటక హ♦రించియుదారమతిన్ సవంబు సే
యంగనగాధిరాజతన♦యావనుఁడై కృతజీవశర్ముఁడై
రం గగు నాత్మజాతుఁ గను ♦ రాజముఖీ! విధు రామచంద్రునిన్. ౧౫౭

మ. *తనరారన్ జనకుండు పొంగఁగను సీ♦తాతోషణాపాదియై
యనయంబున్ జనమోదదుం డగుచు నా♦ర్యానందకృద్ధర్మవ
ర్ధనుఁడై కౌతుక మొప్ప నిగ్గుగనుచున్ ♦రాజిల్లె దారాన్వితున్
ఘనసత్తేజు నరిస్మయాపహుఁ జెలీ ♦ కాంచంగదే యర్మిలిన్. ౧౫౮

తే.*కామిరే! భవితవ్య మిదిగాదా ♦ కొ మరుఁ డదిగోఁ
దోడునాలియు రాఁగఁ దాఁ ♦ గ్రీడ లీల
వెడలెఁ గాంతారమునుబట్టి♦పుడమిఱేఁడు
కైకయికిఁ గూర్చు నీ కేల ♦ శోకమంద. ౧౫౯

ఉ. ఈనెల నొప్పుకప్పునకు ♦ నెన్నియొ చొప్పులు లోకు లందురే
కాని యవన్ని దబ్బఱలె♦కా, నెల దా ముకురాయమాణ మౌఁ
గాన నిశాకృశోదరి జ♦గాగయి సేఁతలు సేయఁబూనుచో
వేనలి దిద్దఁ దోఁచుప్రతి♦బింబ ము టంచుఁ దలంతు నెచ్చెలీ. ౧ ౦

వ. అని పలుకుకలికిం గనుంగొని యళుకుగదిరినమనమునఁ దనమనంబు దశరథాయ
త్తంబై యుంట నెఱుఁగఁ జెప్పె. ౧౬౧

సీ. తరమటే సైరింప ♦ స్మరసారతరఘోర,కరవీరశరవార♦ఘాతములకు
వశమటే యోర్వంగ♦దశదశావశమనో, వశదశాకరనిశా♦పరుచులకును
దలమటే తాళంగ ♦ మలయాగమలయాగ,వలమానపవమాన♦బాధలకును
గలనటే సహియింపఁ ♦ గలనాద ! కలనాద,కలనాదకులమహా♦కులతలకును
తే. బాప! యీపాప మెట్లాఁపఁ ♦ బ్రసవచాప, సుమనిశాపమహాబల♦సమదకీర
కోపకృతతాపమున కోప ♦ నేపగిదిని, సైఁపఁ గలనమ్మవీరల♦యేఁపుఁగొమ్మ !

ఉ. క్రొన్నెలయేపులుం, గదుసుఁ♦గో వెలచూపులు, మారుతూపులున్
వెన్నెలమాపులుం, వడఁకు♦వీవలికైపులు, వేఁకిలీపులున్
వన్నెలచిల్క రాపులు, నృ♦పాలకు నత్తరితీపు లొక్కటై
యన్నిటు లేఁచసాగె లల♦నా! కలనా సయిరింప నీదశల్. ౧౬౩

మ. లలనా! నేఁ గలనా సుఖింప భువనా♦లంకారరూపప్రభో
జ్జ్వలనానావిధభూషణాజివిలస♦ద్బాహాపరిశ్లిష్టనై
వలమానభ్రమరాకులీకృతశుకీ♦పాళీమయూరావళీ
కలనాదారవపూరితోలపశుభా♦గారంబున న్నిచ్చలున్. ౧౬౪

వ. అని యిట్లువందురుకుందరదన కూఱటగా. ౧౬౫

కం. శంబరగంధర్వవరున్, శంబరకలితాంకు నిహత♦శంబరదనుజున్
శంబరజాక్షీమణి యా,డంబరమున ననియెఁ బ్రస్ఫు♦టం బగుఫణితిన్. ౧౬౬

మన్మథదూషణము.

కం. నీ వొకసుకుమారుండవు, నీవి ల్సుకుమార మయ్యు ♦ నిర్దయ మటరా
యీవగ సుకుమారాంగుల, నీవగలను బాలుపఱుప ♦ నిందిరతనయా. ౧౬౭

కం. కామా తన్వంగుల మో, కామా! సౌఖ్యప్రదాన♦కర్మము నీదే
కా! మాభోటిని నేఁచుట, కా మాపతి నిన్నుజగతి♦గావించె నయో. ౧౬౮

ఉ. మానవదుర్వ్యథాకలిత♦మార్గుఁడవుం దనుజుండ వైనని
న్నానిటలాక్షఫాలనయ♦నాగ్నిఁ బడక్ సయిరించెఁ ద్రుంప కే
తా నయి లచ్చికై నరక♦దానవదర్పవిదారి, యాజగ
త్త్రాణపరాయణుండు నినుఁ ♦ దా మదిఁ బూనినఁ గావ నేరఁడే? ౧౬౯

మ. కమలానాయకు నాత్మనీనులు శుభా♦కారుల్ వయోయుక్తులుం
గమలామందిరవర్ధనోద్యమపరుల్ ♦గాంతారభాస్వత్కరుల్
క్షమ వైకల్యసమేతు లున్ మఱి మనో♦జాతుల్ గదా గాన నో
కమలాసూనులు! మీర లిద్ద ఱొకచై♦కారింతు రజ్ఞాత్ములన్. ౧౭౦

చంద్రదూషణము

కం. రుషచేఁ బెనుగా మనుదు, ర్విషమున నాకువునఁ జేరి ♦ మెలఁతుక నేఁచన్
విషధరశేఖర! నీదు,ర్విషము నరేంద్రుండు పాచు ♦ వెఱపింపకుమీ. ౧౭౧

సీ. మునిశాపము నిశాప ♦ నినుఁద్రుంపదాయెఁగా, రోహిణీమాహాత్మ్య♦రూఢినేమొ
సర్పదష్టుఁడ వయ్యు ♦ సమసిపో వైతిగా, యోషధీశత్వవి♦శేష మేమొ
దినము వారిధిఁబడి ♦ తెగటాఱిపోవుగా, జైవాతృకత్వంబు♦చంద మేమొ
నడిగండిసెలవాఱి ♦ మడిసిపో వైతిగా, మఱి సుధాకరుఁడవౌ♦మహిమ నేమొ

తే. కటకటా యిన్నిగండముల్ ♦గలుగ నీవు, మడిసిపోవక మనుదల ♦ మిడిసిపడుట
భళిర! నీతల్లికడుపుచ♦ల్వాయెొ తలంప, విరహిణీజనకృతపాప♦భరమొ చంద్ర!

ఉ. మాయురె! రాతినే నిమిష♦మాత్రమునం గరఁగంగ నీరుగ
జ్జేయఁగఁజాలు జాణఁడవు♦నీ రసికత్వము నీళ్లపాలుగాఁ
దోయరుహాత్ములన్ వెతలఁ♦ద్రోసెద వయ్యయొ దర్శనాశము
జ్జేయు భవత్కళావితతి ♦ నేఁడు భయోద్ధతిఁ జూపె జాబిలీ! ౧౭౩

ఉ. పాడి దొఱంగి నీవు బుధ♦వైరివి గావుటఁ గాంచి భీతి న
ల్లాడఁగఁ జక్రపాళి పదు♦నాఱుగఁజేసి యజాంగనేశు లా
పీడమునందుఁ గూర్చ నినుఁ ♦ బెట్టి మఱిన్ హరి బైల గెంటియున్
వీడక యొక్కకంటఁ గని♦పెట్టి రుమాధవమాధవుల్ శశీ! ౧౭౪

ఉ. హా! యన లోకమెల్ల సిత♦హాయన! నీరయిపోవ నీయవ
శ్యాయము న్యాయ్యమేర నిజ♦శార్వరనామము సార్థకంబుగా
మాయురె! తోయజాక్షులను♦మార్తుఁడవై వెస రూపుమాయఁగాఁ
జేయఁగ శర్వరీశ్వర! ప్ర♦సిద్ధివహించెదె కూళ సేతలన్; ౧౭౫

సీ. జైవాతృకుఁడు గావె ♦ జీవనాధారమై, పంటపైరులఁబ్రోచు♦దంట వగుట
జీవజీవము గావై ♦ దేవతాతతికిఁ జ, కోరంబులకు బువ్వ♦కోర వగుట
దివిదివ్విటివి గావె ♦ తివిరి దరిద్రతా, ధీనదీనాళికిఁ ♦ దెరువు దెలుప
విధుమూర్తివే గావె ♦ వితథంబుగాకుండ, నిందిరాసతి నెద♦నొందియుంట
తే. ననఁగ మేలిగుణంబుల♦ననువుమీఱి, రట్టడిని దేఱి యువతుల♦గుట్టు చెఱచి
తిట్టుదిననేల యఘ మొడి♦గట్టనేల, కరుణ నేలుము చేపట్టి♦కడలిపట్టి! ౧౭౬

మందానిలాదినింద.

కం. పవమాన! యింతదయఁ దలఁ, పవ మానవతీచయంబు♦పట్టుల నయమో
పవ మానవ చెలి వెత నిడు, నవమానపుఁజేఁత లేటి ♦ కయ్యా పవనా! ౧౭౭

సీ. నుడికార మేది నీ♦నుడి కార మగు టేమి, కీరమా! యిది నయ♦గార మటవె
పైకమా! మీ కేమి ♦ మైకమా యనుకంప, సైకమా మది విర♦సైక మటవె
పయ్యెరా! యెంత రా ♦ పయ్యెరా చెలికిఁ గై, పయ్యెరాపయి మిను♦పయ్యెరాకు
తాళుమా యింతకాం♦తాళమా మత్తహిం, దోళమా! రిత్తరో♦దాళ మేల
తే. గాసిపెట్టెదవే పులు♦కాసిపులుఁగ, కర్జమే పులుగాకు ప♦ల్గాకులార
నీసదాచారమా ఝడా♦నిలమ యిదియు, నీఘలీమసతయు నిదే♦యేమొ యళిని.

ఉ. చాలుర చాలురా కినుక ♦ జాణర జాణతె గాదురా చలం
బేలర? బేలరా పెరుఁగు♦నీఁదర నీదర మేదురా కడుం
దూలెర తూలరాశిగతి ♦ నొచ్చుర మచ్చర మెచ్చనీకురా
గోలర గోల రా పిడుఁగ♦గోరక కోరకదంతఁ బ్రోవరా. ౧౭౯

మత్తకోకిలము. బాల యాటను భీత యాచును ♦ వ్రాలుచుణ్ ధర సోలెరా
గోల మన్చినఁ బుణ్య మందురు ♦ గూల్పఁగన్ ఫల మేమిరా
చాలుఁ గిన్కను బుద్ధినుంపక ♦ శత్రుముణ్ ధర వీడరా
చాలు న న్విని ప్రీతిమై సతి ♦ జాలి ముంపఁగఁ బోకురా. ౧౮౦

వ. అని యిట్లు మారకూపారకుమారకీరసమీరంబుల నిందించుచెలిం గని కౌసల్య యి ట్లనియె. ౧౮౧

చం. తనకులనాశకుం డతఁడు ♦ తమ్ముఁడు తమ్ములమేలు నోర్వఁడౌ
దననిలయంబుఁ గూలఁ దోలు♦త న్నెగఁజిమ్ము నితండు పుత్రుఁడా
వనితరో! భార్గవీసతి త♦పంబు లవెట్టివొనర్చెనో కదా
తనకిటువంటిసూను లిల ♦ దాపుర మాటకు మత్తకాశినీ. ౧౮౨

ఉ. చందనగంధులార! చని ♦ సందులగొందుల వాడవాడలం
గ్రందుగ భూమియందలిపు♦రంబులఁ జాటఁగఁ బంపుఁడీ వెసం

బొందుగ రాజునాజ్ఞ యని ♦ పొం గణఁగంగను మిన్నుచూలికిన్
ముందుగఁ గాల్పఁ డంచును స♦మున్నతచందనభూమిజాతముల్. ౧౮౩

వ. అని యిట్లు. ౧౮౪

శా. బాలారత్నము శయ్యపైఁ బొరలుచుం ♦ బ్రాలేయరుగ్బింబ ము
ద్వేలాభీలనిజాంశుజాలములఁ గ♦ స్తింబెట్ట హస్తాంబుజం
బోలిం జెక్కునఁ జేర్చి యేడ్చి మిగులన్ ♦ ద్యోగాయనీమంజరీ
మేలోదంచితవల్లకీకలరవో♦న్మేషంబుఁ బోషించుచున్. ౧౮౫

వ. ఇట్లంతకంతకు గుఱువులువాఱు నెలంతకంతుసంతాపంబు నిశాంతంబుతోఁగాని
యంతంబునొంద దని పలుతెగల నూరార్చుచు వేకువచిన్నెలం గని. ౧౮౬

ప్రాతఃకాలవర్ణనము.

చం. కవి యగుఁగానఁ బుణ్యజన♦కాండగురుం డగుఁగాన నెంతయే
నవికలసమ్మదంబునఁ ద♦దాగమనంబున కుత్సహించుచుం
గవినికరంబు మెచ్చెడిని ♦ గర్ణరసాయన మాసుధోక్తులం
బ్రవిమలభావ మొప్పఁ గను♦మా యనుమానము మాని మానినీ. ౧౮౭

ఉ. ఆరసి పద్మినీవధయు♦నాదిగఁ గల్గినయాత్మకృత్యముల్
చేరువయైన నాహరియుఁ ♦ జింత నితాంతము కుందు మీఱఁగా
దారదవర్జితం బయిన♦దర్పణమో యన నెల్ల నొచు నో
సారసనేత్ర! చంద్రుఁ డదె ♦ జాఱెడిఁ గంటివె పశ్చిమాంబుధిన్. ౧౮౮

సీ. కువధుగాఢవ్యథా♦వివృతాస్యగహ్వరం, బగుఁగాని ముదితరో ♦ మృగము గాదు
శ్వాసదుస్సహాకార♦నాసముద్భవ బాష్ప,ములుగాని నునుమంచు♦బొట్లు గావు
ఉపశాంతికై పీల్చి♦యుమ్మెత్త నూర్పుచ్చఁ, బొగ గానివెన్నెల♦నగయుఁగాదు
పెల్లుతూపొడిచిన♦గల్లయే పచ్చిక, బూఁజుపై నివముగ్రొం♦బురుఁగు గాదు

తే. కర్మమెవ్వారికైన భో♦క్తవ్యమనుట, మఱచి వననిధిఁబడియెడు♦మగువ విధుఁడు
రాజయక్ష్మార్దితుఁడు పోయెఁ ♦ దేజమెల్ల, పీని కేటికి నెఱవంగ ♦ వెఱ్ఱిదాన! ౧౮౯

చం. *కడఁగి తమోవృతం బయి జ♦గంబు నిశాటమహోద్ధతిం భరం
పడుచును వేగుచుండ ద్విజ♦వారము లొక్కటఁ గూయివెట్ట దం
దడి కరుణారసాప్తి జన♦నందనుఁడై జనియించు రాముఁడై
వడి హరి నీయెడం గనుమి♦పద్మదళద్యుతిలక్ష్మణాన్వితున్. ౧౯౦

కం. *రామా వేగనె పంచెద, నీమనమున సంతసంబు ♦ నివ్వటిలంగా
భూమిఁ బ్రియాన్వేషార్థము, నా మదికిం గూర్చునట్టి♦నయగుణమణులన్. ౧౯౧

వ. అని యిట్లూరార్చె నంత. ౧౯౨

ఉ. "త్ప్రి"వ్వని లేపి యెడ్ల వెలిఁ♦దోలి "కియో" యని నీరువెట్టి పె
ద్దవ్వగ నీవ లావలఁ జ♦నం "గెకకోబ్బ" యటంచు నిల్పి తాఁ
జివ్వనఁ గాఁడి నట్టుపయిఁ ♦ జేర్చి వహించుచు మేఁడితోఁక మి
న్నవ్వదయించుకంటె మును ♦ పోయిరి కాఁపులు చేలఁ జేరఁగన్. ౧౯౩

ఉ. చేలచెఱంగు చెక్కి కురి♦చీపయి వ ర్తిలి పేరువెట్టి మం
దాలను బిల్చి జానుయుగ♦ళాంతరకీలితకుంభసీమలోఁ
బాలను సుట్టుసుట్టు మను♦ధ్వానము మోదముగూర్పఁ గాఁపుఁబ్రో
యా లిరుచేతులం బిదికె ♦ నవ్వాసు డయ్యెక స్రుక్కఁ గంతయున్. ౧౯౪

సీ. తమ్ములతోడఁ గం♦దమ్ములు విచ్చెను, దమముతో స్మరమోహ♦తమము విరిసె
వాకు లుద్ధతకృక♦వాకుల నన లెత్తెఁ, బవనంబు వెడలె న♦పవనములను
దెలవాఱెఁ గాముకి ♦ తెలవాఱె వెరవేకి, రెడ్లు చేలను జేరి ♦ రెడ్లతోడ
నలులతో ముద్దుఁదో♦య్యలులు మేల్గాంచిరి, ద్విజులను మేల్గొల్పె♦ద్విజకులంబు
తే. పంచపంచయటంచాడి♦బ్రాహ్మణతతి, పంచెపంచెయటంచూని♦వార్చినిలిచి
పంచపంచలఁ గేల్మొకు♦ళించికొనుచుఁ, బంచపంచద్వయాత్మ న♦ర్చించెనంత.

ఉ. ముచ్చిల రేయి చేపడమి ♦ రొక్కము లిక్కలు చేరినట్టి పె
న్మచ్చులు జారిణీసురత♦మోహవిలోలమతుల్ కువేశ్యలుం
బెచ్చుగ సోమరుల్ క్షుదభు♦పీడితులున్ మఱి విప్రలబ్ధలున్
హెచ్చుగ నిద్రగూరి రెద ♦ నెంచక యభ్యుదితత్వదోషమున్. ౧౯౬

ఉ. మింట వెలింగె వేవెలుఁగు♦మేల్కొను మమ్మ యటంచు లేపఁ దా
రొంటరమింటరంబు లని ♦ యుస్సని దాసినిఁ దిట్టి భీతి లో
నంటక పోర్లి రింటఁ దమ♦యత్త ననంద యు లేమిఁ గంటులే
కొంటరికాఁపురంబు గని ♦ యొప్పినమేటితుటారికత్తియల్. ౧౯౭

వ. ఇట్లు విరహవేదనాదోదూయమానమానస యగుకౌసల్యయూరడం బ్రియవయ
స్య ముద్దుఁజిలుకం జూచి. ౧౯౮

శా. *తారాకాంతుఁడు పెంపుదూలె వెఱఁగం♦దం దీఱె నాయంకిలుల్
ఆరన్ భూమిపరాగముల్ వెలసెఁ గాం♦తాన్వేషణార్థంబు నె
వ్వారిం బంచెదవో ఖగాన్వయమణీ ♦ వైళంబ శైలాపగా
పారావారవిలంఘనక్రమపటు♦వ్యాపారపారీణులన్. ౧౯౯

వ. *అనిన నారామవాక్యంబుల నప్పతంగకులపుంగవుండువిని ప్రియవయస్యాస్యంబుఁ
జూపుటయు. ౨౦౦

కం. *వినుమా! సరి దాక్షిణ్యం,బును మానక రామభద్ర♦ముద్ర యిదే కై
కొనుమ యభిజ్ఞానమునకు, ననుమా నయమార హితము♦లాదటఁజనుమా. ౨౦౧

** శుకసందేశము. **

వ. *అనిపంచినఁ జని చని కొంతకాలంబునకు మరలి వచ్చి నీ ప్రియకాంతోదంతంబు సెప్పెద విను మని. ౨౦౨

ఉ. *ఆనతిమేర కేఁ జని ర♦యంబునఁ బట్టనముల్ ధరంబులుం
గానలు గోనలుం గడచి ♦ క్రన్నన సింధువు దాఁటి యచ్చటన్
దా నవగేహసీమఁ బ్రమ♦దావనమందు వసింపఁ గంటిఁ జం
ద్రానన రామ రామ యని ♦ యాఱనికూర్మిఁ దపించుచుండఁగన్. ౨౦౩

తే. *చేరి శాఖాగ్రమునఁగొంత♦సేపు నిలిచి,కనఁబడకయుండి యతనువే♦దనఁగ్రుశించి
రామ రామా యటంచును♦భామ పలుక, నీనిమిత్తంబకా మది♦నిశ్చయించి.

తే. *రామ ! నీనామకలితమై♦క్రాలుముద్ర, జాఱ విడిచితిఁ గొమ్మల♦చాటు నుండి
దానిఁగని నిన్నుఁగనినట్టు♦మానసమునఁ,దలఁచుచును వ్రేలధరియించి♦వలపుమించి.

మ. కర మాహ్లాదము మీఱె మానసమునం ♦ గాంచ న్నినున్ ముద్దుటుం
గరమా! నెచ్చెలిఁ జూచిన ట్టిటకు రాఁ♦గాఁ గారణంబేమి? యె
వ్వరిహస్తాబ్జ మలంకరించెదవొ? తె♦ల్పన్ రాదొకో ప్రేమ శ్రీ
కరమా నాతరమా యెఱుంగఁ బ్రియవా♦క్యం బొందు రానీఁగదే. ౨౦౪

చం. అడిగితి నెవ్వ రీవనుచు ♦ హా! తెలిసెన్ క్షమియింపు దూఱకే
జడమతి నైతివే యెఱుఁగఁ♦జాలవె ము న్నొకమాటు చూచి యం
చడలుట వల్లభార్థముగ ♦ నాత్మ వివేకము దప్పు టయ్యె నీ
యెడ నిది యెగ్గు సేఁత కృప♦యేర్పడఁ జెప్పకు మంబుజాక్షికిన్. ౨౦౫

తే. ఆర భవదీయముఖకలి♦తాక్షరత్ర,యమును జూడంగఁ ద్రైవర్గ్య♦మమరుభావి
భద్రసూచనగాఁ దోఁచె ♦ భద్రముద్ర! నిక్క మాఁగద చెప్పుమా♦నిర్ణయముగ.

మ. సరసాదంచితశస్తసద్గుణమణీ♦జాలాలవాలంబునై
కర మొప్పారుటఁ గాదె నిన్ను నవలా♦గారామునం దాల్చు నా
దరముంజూపి వచింపుమా యొకఁడు తా♦త్పర్యంబుతో వేఁడెదం
దరుణీరత్నము గారవించుమణిము♦ద్రా! భద్రమా కాంతకున్! ౨౦౬

ఉ. ఆయలినీలవేణి లలి♦తాంబుజపాణి శుకాభవాణి లో
లాయతమీననేత్ర కన♦కాంచితగాత్ర ముఖావమానిత
ప్రాయసుధాంశుబింబ మధు♦రాధరబింబ సుఖావలంబయే?
'నా'' యనిచెప్పఁజాలఁ గరు♦ణామతి నాపయిలేమిఁ గాంతకున్. ౨౦౭

చం. స్థిరకరుణాతిరేకమునఁ ♦ జేర్చుఁగదా యురమందు మాటికిన్
వరహితవృత్తిమైఁ బలుకు♦వాక్యముల న్వినుచుందువే కదా

తరళవిలోచనామనము ♦ త్వత్ప్రతిపన్నముగాదె పల్కుమా
దరమున బాలనెమ్మనము ♦ దాఁపక కన్నులఁబోల గాఁగదా. ౨౧౧

చం. వెలఁదికరంబున న్వెలుఁగు♦వేళ నితాంతముఁ గాంతిసంపదన్
వెలయుచునుంటి పీ విపుడు ♦ వేఱుగఁ దోఁచెద వేల చెప్పుమా
యలఘువియోగభారమున ♦ నంగన కుందఁ దదీయరీతులం
జెలఁగెదొ? యింతసేపు సతి♦చెంగట లేమినొ మద్విధంబుగన్? ౨౧౨

శా. ఆలీలారమ యావిలాసగరిమం ♦ బావాక్యనవ్యామృతం
బాలావణ్యవిశేష మానయగుణం ♦ బానీలవేణీభరం
బాలోలాంబకవైఖరీవిలసనం ♦ బామేలిమొయ్యార మిం
కేలీలావతియందు నైనఁగలదే ♦ యెంతెంత చింతించినన్. ౨౧౩

మ. కనఁ గెంగేలఁ బయంటకొంగు దనరం♦గా నిల్చుచున్ సాముమో
డ్పునఁ గన్నుంగవ శాగలజ్జలను సొం♦పుం బెంపఁ గ్రొంజెమ్మటల్
చినుకన్ మోమున నామిటారమును యో♦జింపంగ నా కిప్పుడుం
గనులం గట్టినయట్టు లున్నది గదే ♦ కంజాక్షి పీక్షారతిన్. ౨౧౪

ఉ. చెక్కునఁ జేయి చేర్చునెడఁ ♦ జిక్కులు పాచెడివేళఁ గొప్పునన్
మక్కువమీఱఁగా శ్రవణ♦మండనముల్ సవరించుపట్ల నీ
వక్కడనే మెలంగెదు క♦దా! చెలిలోన నచింపు నాపయిన్
మక్కువఁ బాయఁగా వలదు ♦ మానిని! యంచును రత్నముద్రికా ౨౧౫

చం. చపలమనీష లౌట స్వవి♦చారవిదూరలు బాలికామణుల్
కృపయును గల్గునే యనుచు ♦ నేటికిఁ బ్రశ్నమొనర్పఁ? గల్గెనే
నపరిమితానురక్తహృద♦యంబున నేలక నాఁడు వోవునే
త్రప యనుసాకు పెట్టుకొని ♦ తద్దయు మాఱుమొగంబు వెట్టుచున్? ౨౧౬

ఉ. నా కిఁకఁ దెల్పుమా సకియ ♦ నాకడకు న్నినుఁ బ్రేమఁ బంచెనో?
లేక మదీయవర్తనము♦లీల నెఱుంగఁగ నీవ వచ్చితో
ప్రాకటపార్శ్వవర్తిశుక♦వల్లభసంగతిచే గుణాఢ్య ర
త్నాకర! సజ్జనావన మ♦యూరె స్వభావముగాదె నీకిలన్. ౨౧౭

తే. నేఁడు సౌందర్యఖని వైన♦నిన్నుఁ జూడ, భామ సాక్షాత్కరించిన♦పగిదిఁదోఁచె
వెలయునీయంతరంగంబు♦వివరముగన, భామ దానట్టులో యను♦భయముదోఁచె

తే. మాన్యవృత్తంబునై యెక్కి♦మదికి మెఱతు,దమొదలును లేని నిన్ను సు♦దర్శనంబ
కాఁదలంచెద నేఁడు నా♦కై రహింప, నతనుభూతవ్యథాతాంతి ♦ యగు నెనాకు?

వ. అనిన నే నిట్లంటి. ౨౨౦

ఉ. దేవర ! తల్లిదండ్రులయ♦ధీనలు బాలలు గారె? స్వేచ్ఛమైఁ
దీవరపాటు నన్నె సుద♦తీమణికోటికి? నొంటిపాటునన్
భావజరూపు లైనమగ♦వారలు డాసినచోట గోల ల
జ్జావతి యాట నేరమె? వి♦చారము సేయుము దూఱనేటికిన్. ౨౨౧

ఉ. రూపముచేతనే మనము ♦ రూఢిగఁ జూఱలు గొంటి దంటవా
ల్చూపులమాత్రనే తనువు ♦ సొక్కఁగఁ జేసితి తీపుమాటలన్
గైపునఁ గైవసంబు గను♦కై పొనరించితి వింతచేసి మా
పాపనె దూఱనాడెదవు ♦ పాపము ! నీ కగునయ్య యీకృతుల్ ? ౨౨౨

శా. ఒయ్యారంబు త్వదీయ మయ్యెడల మా♦యొయ్యార వీక్షించి మే
ల్నెయ్యానన్ విరహాగ్నిఁ గ్రాఁగెడిఁ దనూ♦లీలావికాసచ్యుతిన్
అయ్యో ! పాప మనంగ నేరదు సుమీ ♦ యాయల్లకోద్విగ్నయై
యయ్యోపాప మనంగ నేర వకటా ♦ న్యాయ్యంబె నీకోటికిన్ ? ౨౨౩

చం. ఘనత భుజాంకపాళి ధర ♦ గాతుక మందెను నీల నన్మనో
వనగుణధర్మరూపవిభ♦వంబులకై ప్రథ నిన్నుఁ గైకొనన్
వనజదళాక్ష ! నీహృదయ♦వారిజవాసిని గాఁగ నే విలా
సిని మఱియున్నె మారమణిఁ ♦ జిత్తమునం దెడ సేసితేనియున్. ౨౨౪

తే. కొమరుమిగులంగ నీవుగై♦కొనితి వేని, జీవితేశుండ వౌ దఁట♦సిధముగను
గొమరుదలఁగంగ నీవు గై♦కొనక యున్న, జీవితేశుండ వౌ దఁట సిద్ధముగను.

ఉ. కోరిన నింద్రచంద్రనల♦కూబరమారులనైన మెచ్చ దా
మారమణీమతల్లి నిను ♦ మానవనాథు వరించె భూభృదు
ద్ధారముఁ జేసితో సురలఁ ♦ దప్పక ప్రోచెదొ రంభనైన లోఁ
గోరవొకో మహేశమద♦కుంఠనశీలివొ పల్కు మేర్పడన్. ౨౨౬

తే. విషముతోఁగూడఁబుట్టని♦విబుధవంద్య, పతినిహృదయంబుననుదాల్చు♦పరమసాధ్వి
చంచలత్వంబుఁ గాంచని♦చంచలాభ, మారమణి యెంచఁగా రమా♦మణికిమిన్న.

తే. సమరముల నిన్నుఁ గీనాశ♦సముదయములు, ప్రాణనాథునిఁగాఁజూడ♦భావముసను
బ్రమదమున నిన్నుఁ గోరెను ♦ బార్థివేంద్ర, ప్రాణనాథునిఁగాఁగ మా♦పంకజాక్షి.

చం. అనుచును మాటలాడుతఱి♦నాతనిమంత్రులు వచ్చి దేవ ! మీ
రనిచినమంత్రియున్ గురుఁడు♦హర్షవికాసము దోఁప భానుమం
తునిపురినుండి వచ్చి మిముఁ♦దోడ్కొని రమ్మనినారు వేగమే
కనుఁగొన నేగుదెం డనినఁ ♦ గాంత ! నృపాలుఁడు వోయె గ్రక్కునన్. ౨౨౯

ఆ. భానుమంతుఁ డనెడి♦పల్కు నాచెవిఁ బడ, నొకవిశేష మచట♦నుండు ననుచు
వారివెన్నడించి ♦ వైనంబుగా వింటి, వారివాక్యసరణి♦వనజనయన ! ౨౩౦

ఉ. ఇచ్చెద నంచుఁ బల్కె ధరణీశుఁడు నీకు నిజాత్మజం గడు
న్నచ్చిగ నీసమర్థ శుభదినంబు ముహూర్తము నిర్ణయింపఁగా
బుచ్చెఁ బురోహితుల్ మదిని బొంగి యుదేశుభలేఖ నిచ్చె లే
దొచ్చెము ఫాల్గునాదిని ముహూర్త మగుల్ దశమి న్నృపాలకా. ౨౩౧

కం. అని పల్కి వార లేగిన, ననుపమముద మెదను మెదల నానందరసా
బ్ధిని మగ్నుఁ డైనదశరథుఁ,గన కేఁ బరువిడితి నీకుఁ గార్యముఁ దెలుపన్. ౨౩౨

చం.*స్మయగమహాశయోద్ధతిని మాన్చుచుఁ జేరి సువేల నందు ద
ర్ణయపరవాహినీధవులరాణువఁ గూల్చి విరోధు లాఁగినన్
భయదశరంబుల న్విమతపంక్తిగళప్రవిభేదశాలియై
ప్రియజయలక్ష్మిఁ జేకొనుచు వేచను దెంచు ముదంబుఁ జెందుమా. ౨౩౩

వ. అని కౌసల్యాదేవికిం జెప్పి యామె నూరార్చె నామెయు నాశుకాంగన న్నహూ
కరించి వివాహసమయంబు నిరీక్షించుచు నల్పం బగుత్రుటికాలంబుఁ గల్పంబుగా
నెన్నుచు దినంబులు ద్రోయుచుండె నని శుకయోగీశ్వరుఁడు పరీక్షిన్మండలేశ్వ
రునకు నెఱింగించిన తెఱంగు. ౨౩౪

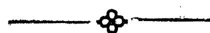
శా.మా (ల్యా) లంకృతవక్షు ! దైత్యతరుణీమాంగల్యరుక్మోముదీ
కల్యా ! నిత్యవిభూతినాథ ! నిరహంకారాత్మ భక్తౌఘనై
ర్మల్యోత్కంఠ ! ధరాసుతాధవ ! చతుర్వ్యూహస్వరూపా ! ససా
ఫల్యారంభ ! దయామతీ ! రఘుపతీభక్తావళీసద్గతీ ! ౨౩౫

ఉ. ద(ర్ప)కదర్పహారివినుతా! విసతాతనయాసనా! శతా
హర్పతితేజ ! లోకజనకా! జనకాత్మభవామనోహరా!
స్వార్పితచిత్తభక్తదరహా! దరహాసవిలాసభాసురా !
సర్పమదాపహాంఘ్రిజలజా! జలజాంబకకోటిసుందరా ! ౨౩౬

గ ద్య ము.

ఇది శ్రీమద్రామచంద్రచరణారవిందమిళిందాయమానమానసత్వమహా
వైభవ వావిలికొలను రామచంద్రరాయతనూభవ సుజనవిధేయ
సుబ్బరాయనామధేయప్రణీతం బైనశ్రీ కౌసల్యాపరిణ
యంబునందుఁ దృతీయాశ్వాసము.

శ్రీరామార్పణమస్తు.శ్రీశ్రీశ్రీశ్రీ.

శ్రీరామచంద్రాయనమః.

శ్రీ కౌసల్యాపరిణయము.

చతుర్థాశ్వాసము.

నగజార్చితచరణా!
శ్రీనగసంచరణ! భక్త ♦ చిత్తాభరణా!
దానవహననాచరణా!
శ్రీనయగుణ! దహరశరణ ♦ సీతారమణా!

తే. అవధరింపుము దేవ! మ♦హానుభావ! భావనాతీతవైభవ♦పరమయోగి
భావపుంభావకరుణాస్వ♦భావుఁడైన, బాదరాయణి యిట్లను ♦ సాదరముగ. ౨

రావణుని రాయిడికి దేవతలు దల్లడించుట.

శా. కంఠేకాలవిధిప్రసాదకలనా♦గాఢస్మయాంధీకృతా
కుంఠీభూతకఠోరదృక్ఛయదివౌ♦కోధైర్యసంభేదనో
త్కంఠాజ్యాభవఠంఠమత్రిదివకాం♦తాగర్భనిర్భేదకృ
త్కంఠాక్రందనపంక్తికంఠముఖర♦తుస్సంఘధూర్తత్వముల్. ౩

కం. తాళంజాలక కడువా, క్త్రాళంబులతోడఁ దలుపు♦తాళము లిడి చే
తాళుఁడు దోలినగతిని రో, దాళంబులతోడ సురలు♦తరుణులు గూడన్. ౪

కం. పెల్లగుగాలికి నాకులు, చెల్లాచెద రైనయట్లు ♦ చేడెలు నమరుల్
దల్లడమున దురపిల్లుచు, నొల్లంబోవుచును జేరి ♦ రొక్కెడ బయలన్. ౫

ఉ. వారియపారదుర్దశల♦వారము పాకవిరోధి గాంచి దు
ర్వారమనోవ్యథానలదు♦రంతశిఖాపరిదగ్ధుఁడై ప్రతీ
కారము లేమికి న్ముఖవి♦కారము లజ్జను జూపుచుండఁ బ్రా
వారనివారితాస్యుఁ డయి ♦ వారలతో నిటు లాడె దీనతన్. ౬

కం. కాలం బిప్పుడు కడుఁబ్రతి, కూలం బై యున్నకతనఁ ♦ గ్రూరారులచే
నాలమున దుఃఖ మొదవెను, గాలము మేలైన గెలువఁ ♦ గాఁ దగుఁ బిదపన్. ౭

ఉ. కట్టిఁడి దైత్యుఁ డున్నఁ డని ♦ కైటభమర్దను దూఱనేటికిం
బుట్టినవెంటనే పొలిసి♦పోవుట గల్గునె? భూరుహంబునాఁ
జెట్టయుఁ బుణ్యముల్ ఫలముఁ♦జెందు వివృద్ధినిఁ గాంచి మీఁదఁ దా
నట్టగుటం దితిక్షను ద♦దాగమకాంక్ష మనంగ మే లగుల్. ౮

శా. ఆద్యుం డవ్యయుఁ డచ్యుతుం డతనికిన్ ♦ సాంతంబుగా దైత్యభీ
తద్యోయానవిహారదుస్థి తులు గాం♦తామానభంగక్రియల్
వేద్యం బౌనటు సేయ మే లగుఁగదా ♦ విధ్యుక్తమార్గంబునన్
విద్యద్గాత్రులఁగూడి పోవుదము త♦ద్వీక్షాసమాసక్తిచేన్. ౯

ఉ. రండు పదండు పోదము సు♦రల్ ! సురకాంతలు! ధాతఁ జూడ లే
లెండు పితామహుం డగుట ♦ లీలమెయి న్మనకస్తి దీఱఁగా
నొండుపమ న్వచించు మన♦కొక్కట నంతియగాక పాయునే
యొండుగతిన్ నిశాచరమ♦హాబాద్ధతికారణకారణౌఘముల్. ౧౦

వ. అని చనియెడునవసరంబున నందఱు సర్వతోముఖంబయి పీడాచరణప్రముఖం బయిన దశముఖసైన్యంబుఁ గనుఁ బ్రామి పోవ మాఱువేషంబుల ధరించి రందు.

*** ఇంద్రాదులు మాఱువేషంబులతో బ్రహ్మం జూడఁ బోవుట. ***

శా. కక్షస్థాచలపక్షదారణకళా♦కౌశల్య విద్వేడ్భిదా
దక్షుం బాపవి నుత్తరీయ మొఱగాఁ ♦ దాల్పంగ నెవ్వారలేన్
వీక్షింత్ర న్నిప నద్దెసల్ కలయఁ జూ♦పెట్టంగఁ జాలై సహ
స్రాక్షత్వంబు పులోమజాధవున క♦న్వర్థంబునై భాసిలెన్. ౧౨

ఆ. సమధికప్రతాప♦శక్తివిఖ్యాతుఁడై, నెగడుతన్నుఁ గన్న ♦ నగుదు రనుచు
మోముఁ దెలియనీక♦ధూమధ్వజుం డేగెఁ,దనకు రక్షగాఁగఁ♦దనధ్వజంబు. ౧౩

కం. వెలిఁ బాశముఁ దాల్చుచుఁ జనఁ, దలత్రా డొనరింతు రనుచుఁ ♦ దలఁగనిభీతిన్
మొలత్రాడుగ ధరియించుచు, జలనిధిపతి యేగె ధాతృ♦సదనంబునకున్. ౧౪

కం. పిడిఁ బిడికిట నిడి పట్టుచు, నిడుపుగ నిల యూఁత గొనుచు ♦ నిజసాధనముం
దడఁబడుచరణములం జనె, గడగడవడఁ కభినయించి ♦ కాలుఁడు భీతిన్. ౧౫

చం. అపుడు మహాబలుండు పరి♦హాసము సేయుదు రెవ్వరేని యన్
త్రప నొకకొంతఁ బాపఁ గన♦రాను గదా యనునిబ్బరంబు దా
విపులనిజధ్వజక్షపిత♦వీక్షణయుక్తులఁ జేసిచూపఱం
గృపణత నేగె సత్యజగ♦దీశ్వరదర్శనదోహలంబునన్. ౧౬

తే. తనదు వేసంబు తనజోగి♦తనమునకును, దగుట మదిలోనఁ బొందక ♦ వగపు,నంది
శూలమునుములుకఱ్ఱగాఁ♦దోలుకొనుచుఁ, జనియెనీశానుఁడువిధాతృ♦సదనమునకు.

తే. ప్రకటకాష్ఠాభృతిముఖకా♦ర్యముల కెపుడు, సాధనంబైనగుదియయర్క♦సాధనంబుఁ
గాష్ఠభృత్యాదికంబైన♦కార్యమునకు, సాధనంబుగ నొనరించి ♦ చనియె నసుర.

తే. నవనిధుల్ గొల్లవోవుటఁ ♦ దవిలి సిగ్గు, నాదిభిక్షువుతోడ స్నే♦హంబు నేఁడు
సమతఁజెందె నటంచును ♦ విమనుఁడగుచు, నైలబిలుఁడేగెనిర్వేద♦మాత్మ నెనయ.

సీ. జీనువాయులగూండ్ల♦చెలు వందెఁ గబరీభ,రం బిదియేమె యో♦రమణి! యనుచుఁ
గుక్కకాటుల కెంత♦మక్కువ చేసితే, చెక్కులఁ జేర్చి తో♦యక్క! యనుచు
నతులనవీనశ♦య్యాసుఖంబా వెన్ను, కర్దమసిక్త మో♦కాంత! యనుచు
వెన్నున త్రైకము ♦ ళ్లున్న వేలొకొ నేఁటి, నవనాగరకతయా ♦ నాతి !యనుచు

తే. నచ్చరల బలాత్కారంపు♦టాశరకృత, సురతలీలావిశేషముల్ ♦ సూచి నగుచు
నూర్ధ్వలోకామరీతతు ♦ లడుగఁ దలలు, వ్రాల్చినడచిరి రంభాది♦వనజముఖులు.

→ మధురగతి రగడ. ←

వాసరపతిశత♦భాకారంబులు, భాసురమణిమయ♦ప్రాకారంబులు
ప్రమదాకులహిత♦వాఃపూరంబులు, గమగమవలచెడి♦కర్పూరంబులు
తేనియనుడులసు♦ధ్యక్కారంబుల, తానక మగుమేల్ ♦తాళ్వారంబులు
కమనామోదవి♦కాసారంబులు, కమలామోదక♦కాసారంబులు
శ్రీరతమహిళా♦శృంగారంబులు, హీరభ్రాజిత♦భృంగారంబులు
పరిమళసంభర♦పాటీరంబులు, పొరిఘుంఘుమ్మను♦పువుటీరంబులు
కంతుముదాకర♦కాంతారంబులు, కాంతమనోహర♦కాంతారంబులు. ౨౧

వ. కలిగి విభాసమానంబై. ౨౨

ఉ. నిత్యము సత్యవాఙ్నిచయ♦నిస్తులవేదవచోవిచారసం
స్తుత్యము సంతతానవధి♦శుద్ధసుఖైకపరామృతాశిదాం
పత్యము సత్యధర్మశుభ ♦ భావరతాంచితభోగశీలసాం
గత్యము సత్యముఙ్ సురలు ♦ గాంచి చతుర్దశలోకజాత్యముఙ్. ౨౩

వ. భయభక్తులఁ జేరం బోయి రందు. ౨౪

కం. నిష్ఠాగరిష్ఠయోగి, శ్రేష్ఠులతో ధీవిశిష్ట♦శిష్టులతో స
ద్గోష్ఠి న్వెలిఁగెడియాపర, మేష్ఠిం గని కేలుమోడ్చి ♦ యెసఁగెడిభక్తిఙ్. ౨౫

ఉ. వారలు వారివారివల♦వంత రవంతయు దాఁప కంతయుఙ్
వారక తెల్పఁగా విధి ని♦వారణమార్గముఁ జూచి యోజనఙ్
వారలఁ బల్కె వేఱొకట ♦ వారిత మా టిది కల్ల వెన్నుఁడే
కారణజన్ముఁడై యరిని♦కారణకారణ మాట దక్కినఙ్. ౨౬

ఉ. కావున నిందిరారమణుఁ ♦ గాంచి సమంచితభక్తి వేఁడినం
బావనభావనన్ మహిఁ గృ♦పాపరుఁడై నరుఁడై జనించి యా
రావణజీవనాశనప♦రాయణుఁ డౌచు సురావనుండు నౌ
శ్రీవనజాతనేత్రుఁ గనఁ ♦ జెచ్చెరఁ బోదము లెం డటం చనన్. ౨౭

వ. వల్లె యని సుర లందఱు నతని ననుసరించి చనుచుండి రంత. ౨౮

బ్రహ్మాదులు వైకుంఠమునకుం బోవుట.

కం. కంఠద్వయసం బగును,త్కంఠను నుపకంఠమునను ♦ గనిరి విధి శ్రీ
కంఠామరముఖ్యులు వై,కుంఠపురీవరము మది న♦కుంఠితభక్తిన్. ౨౯

మ. కని సాష్టాంగకృతప్రణామము లగుచుం ♦ గంజాతసంజాతము
ఖ్యనిలింపుల్ కమలామనోరమణ ! లో♦కాధీశ ! జేజే యటం
చని పల్మాఱును మ్రొక్కుచున్ హరి ! హరీ ♦ నారాయణా ! యంచుఁ జిం
తన గావించుచుఁ జేరఁబోయి యచటన్♦ధన్యాంతరంగంబునన్. ౩౦

వైకుంఠపురవర్ణనము.

ఉ. సారపువేదమూలమును ♦ సత్యము స్కంధము నైగమోరుమ
జ్జారమ యోగశాఖయును ♦ జారుకలాసనపత్త్రిముల్ మనో
హారిసుభక్తిపుష్పమును♦నైఘనమోక్షఫలంబునై శుభ
శ్రీరమణీయ మౌచు విల♦సిల్లు ధరారుహపాళిఁ గాంచుచున్. ౩౧

చం. సరసమృణాళసల్లలిత♦సారముదావహ నిర్మలోర్మికా
ప్రరుచిరఫుల్లపంకజవి♦భా ప్రవిభాసిసుపాణి నవ్యసుం
దరతరకంకణప్రకట♦నాదమునై శవణింపఁగాఁ బొరిం
బొర్లిఁ గమలాశయంబు లనఁ♦బోలుఁ బురీకమలాశయంబులున్. ౩౨

సీ. స్పష్టార్థములతోడ ♦ నష్టాక్షరీమంత్ర,జపమునొనర్చెడి♦శౌకములను
లలిఁ బ్రణవంబు ని♦ర్మలమనోనియతిని, సారెకు జపియించు♦శారికలను
ప్రవిమలభక్తిభా♦వమున ద్వయానుసం,ధానంబుగల భర♦ద్వాజములను
ద్వాదశాక్షరమంత్ర♦వరపఠనోత్సాహ,సంగతి మీఱుచి♦ట్టంగిగములఁ

తే. జరమపద్యంబు వల్లించు♦శకునవితతిఁ, దారకంబు జపించెడు♦సారసములఁ
జూచితద్దివ్యమహిమకుఁ ♦ జొక్కి విబుధు, లతులితానందపరవశు♦లగుచుఁజనఁగ.

సీ. ఏచాయలను డాయ ♦ నాచాయ నందక, శంఖచక్రాంబుజ♦శార్ఙ్గధరులె
యేజాడలను జూడ ♦ నాజాడ నాజాను,బాహుచతుష్కప్ర♦భాలసితులె

యేత్రోవలను బోవ ♦ నాత్రోవ వైజయం,తీవనమాలికా♦దీప్తతనులె
యేదారులను జేర ♦ నాదారులను పోట, కాంబరదివ్యభూ♦షాళియుతులె
తే. యెందుఁ గనుఁగొన రవిశశి♦దృగ్లసితులె, యెచటఁడాసిన హరినీల♦రుచిరతనులె
రాజ! వాఙ్మనసాగోచ♦రంబు లచటి, వింత లెంతని వర్ణింతు ♦ వేయువేలు. ౩౪
సీ. చన్నచో నెయ్యెడ ♦ నోన్నమో నారాయ,ణాయ యన్నవములే ♦ నలువురిమాఱు
విన్నచో నేవేళ ♦ నోన్నమో భగవతే,వాసుదేవాయ యన్న♦పరమరవమె
యన్నివేళలను శ్రీ♦నారాయణచరణౌ,శరణంప్రపద్యే య♦నురవచయమె
చెన్నుమీఱఁగ నెప్డు ♦ శ్రీమతేనారాయ,ణాయనమో యను♦నవ్యనదమె
తే. యోన్నమో విష్ణవే యన♦నొప్పునుడియె, యన్యథానాస్తిశరణ మ్మ♦టన్నపలుకె
సర్వకాలంబులందును ♦ శ్రావ్యమగును, భూమిపాలక ! వైకుంఠ♦పురమునందు.
ఉ. ఏ మని చెప్పువాఁడఁ బృథి♦వీశ్వర! యచ్చటిచిత్రముల్ రమా
కాముకనామసంస్మరణ♦కర్మఫలం గని నిర్జరుల్ మదిం
దా మరుదెంచుకార్యము నె ♦ తద్దయు విస్మృతిఁజెంది వారిముర్
తా మొకనీచకీటకవి♦తానముభంగిఁ దలంచి రెంతయున్. ౩౬
వ. ఇ ట్లచ్చటివిశేషంబు లాలోకించుచుఁ జన. ౩౭
సీ. పరమసాత్త్వికభక్తి♦భావంబు నవరత్న, ఘటితలలాటికా♦పటిమ మెఱయ
వీతరాగద్వేష♦పూతసత్సంగతి,కమనీయ మగుపాద♦కమలములుగఁ
బంచేంద్రియాస్పృహ ♦ పరిఢవిల్లెడు నూర్పు, కమ్మతావియ యయి♦ఘుమ్మనంగ
సాంఖ్యరాజాదిక♦సకలసద్యోగవి,తతులు మైఁగల యలం♦కృతులు గాఁగ
తే. లేనగవున బ్రహ్మానంద♦లీలదోఁప, నభిముఖంబుగఁ జనుదెంచు♦నమరవితతి
నరసి క్రేగంటముక్తిక♦న్యామతల్లి, చేరఁ జనుదేక దవ్వు వేం♦చేసె నపుడు. ౩౮
వ. ఇట్లు ద్వారంబు డాయం జని నిలిచి కమలసంభవశశిధవముఖసురనికరంబులు కరంబులు మోడ్చి పలువిధంబుల నుతించి రందు విరించి యిట్లని స్తుతించె. ౩౯

శ్రీమన్నారాయణదండకము.

శ్రీమద్రమామానినీచిత్తకంజాతహేళీ! దయాశీలమాళీ! సుధాహారపాళీను తాదభ్రకేళీ! సుధాహారనేతా! జగత్త్రాత! యశ్వేతజీమూతభోపేత! లోకైకనిర్మాత! వేదాళినిర్ణేత! జీమూతధారీ! జగజ్జాలకళ్యాణకారీ! నతాంహోవిదారీ! హితానందకారీ! మహానందకారీ! మముంబ్రోవవేలా? దయాలోల! మౌనం బిదేలా? బళా! భూరికల్లోలమాలావిలాలోలకోలాహలోద్వేలహాలాహలాభీలకీలావిధాజాలముల్ దగ్ధలోకత్రయీసాలముల్ భక్షితాశాపురీజాలముల్

మామకస్వాంతసంచాలకముం జాల మున్మున్న భక్షించి, లోకాళిరక్షించిదైత్యాళి శిక్షించి సత్ప్రేమ వీక్షింపవే, శౌరీ! తా మేటివా రంచు లోనెంచు సద్భక్తులన్ శేముషీయుక్తులన్ మోక్షసంసక్తులం జేసి తామేటి నం చెంచు నాక్రించుఁడౌదుష్టు సత్కర్మవిభ్రష్టు దుర్వారదుశ్చేష్టు బల్ నిర్దయావిష్టుఁ గష్టంబులం ద్రోయవే సత్య సంకల్ప! భ్రాజద్గుణాకల్ప! త్వత్సేవకానల్పవాంఛాప్రదాన క్రియాకల్ప! సద్భక్త ముక్తి ప్రకల్పా! యహీనాహిరాడ్తల్ప! శ్రీభార్గవీతల్ప! కల్పావసానంబునన్ నీర యానంబునన్ సద్విధానంబునన్ మీనమై యాశుగాధీనమై పోవునా యోడ జేజే లకున్ జేడ! వేవేగ కాపాడవా; సోమకుం డద్దిరా వేదముల్ మోక్షసంపాదముల్ ధూతనిర్వేదముల్ సాధుసమ్మోదముల్ పాపసంఛేదముల్ దొంగిల న్వానిఁ జెంగిం పవే; బాలు రక్షస్సుతున్ లోకరక్షోపమున్ భక్తినిక్షేపమున్ బల్ దురాక్షేపముం జేయఁగాఁ జేయి కాలాడకుండంగ స్తంభంబునన్ వీతదంభంబునన్ దోర్విజృం భంబునం బుట్టి దైత్యాధిపుం గొట్టి ప్రహ్లాదుఁ జేపట్టవే దిట్టవై నా మొఱాలింపరా మమ్ముఁ బాలింపరా మోదవారాశిఁ దేలింపరా శ్రీసతీవల్లభా! పక్షిరాడ్వల్లభా! మావధూటీసమాటీకనోరఃప్రవాటీ! కనత్స్వర్ణశాటీ! దళత్క్రూరనైశాటధాటీ! దయాసారపేటీ! హరీ! డింభవేషంబునన్ ధీవిశేషంబునన్ యజ్ఞశేషంబునన్ సారతోషంబునన్ మేఘఘోషంబునం జేరి నీవా బలిం గోరి పాదత్రయీపాంసులం బాంసనుం దోలి యానంద సంధాయివై మీఱవే? లోకముల్ నింపఁగాఁ బెంపఁ గాఁ ద్రుంపఁగా లీల మూర్తిత్రయం బూను నీయందు నీవాచకంబందునిల్చుంగదా లోకముల్; నిల్చు నీయందు సర్వంబు; సర్వంబునున్నీవయైవాసుదేవాఖ్యరాణించితు వక్లాట నిన్నెన్న నే నెంత? శ్వేతాంతరీపంబు వైకుంఠలోకంబు క్షీరాంబుధామంబు నీనిత్యధామంబులం చెంతు రౌఁ గాని నీలేని దో దేవ! యేకాణుమాత్ర స్థలంబైన లోకాళులన్ లేదు; నీయూర్ధ్వకాయంబు సత్యాదులౌ నేడులోకంబులున్ నీయ ధఃకాయమౌ తక్కులోకంబులౌ నట్టి లోకస్వరూపా! భవద్వక్త్రబాహూరుపా దంబునన్ నాల్గుజాతుల్ మనస్సీమఁ జంద్రుండు ప్రాణంబున న్వాయువుల్ నాభి నాకాశమంఘ్రిస్థలిన్ భూమి శ్రోత్రంబులం దిక్కులం గల్పనం జేసితౌ మున్ను ధీజా డ్యయుక్తుం బ్రబోధింపఁగా నన్ను శ్రీశారదం బంప లోకాళినిర్మాణముం జేయఁగాఁ జాలితిం గాదె? తత్తత్ఫలాపేక్ష లేకుండ సర్వక్రియల్ నీదుసంప్రీతిగాఁ జేసి నీవాక్కుఁ డేతక్క వేఱొంటుగా దైవమా లేదు లే దంచు లోనమ్మి నిశ్చంచలత్వంబునన్నీ ఱుపుణ్యుండు సద్యోపవర్గంబునుం బొందు టబ్రంబొకో? నేర్చియే నేరకే ప్రీతినే భీతినేఁ జేయ నీనామపారాయణం బుగ్రపాపౌఘమున్ నాశముం జేయుఁగా; బుద్ధి మాంద్యంబున న్దాఁకినం గాల్పఁడే యగ్ని? నీవారశూకాకృతిన్ సూక్ష్మరూపంబు నుం దాల్చి వైశ్వానరాకారివై దేహిదేహంబులం బ్రోతువీ వట్టి దేవాదిదేవా! దయాశీల! మన్నించి రక్షింపుమా మాధవా! పూతభావా! నమస్తే నమస్తే నమః.

*** విరాట్స్వరూపవర్ణనము. ***

వ. అని వినుతించుచున్న సమయంబున హరియనుమతి ద్వారపాలుండు బ్రహ్మాదుల లోనికిం దోడ్కొనిచనుటయు వార లెదుట నరుణారుణప్రభాభాసితంబును, విశ్వకారణంబును నై జగంబులం బావనంబులం బావనంబు సేయుపావని మరందంబుగాం దత్క్షణోన్మీలితకనత్కోకనదంబులడంబున నందంబుమీఱు పదకమలంబులును, గమఠావతారసూచకంబు లగుప్రపదంబులును, మనసు గన్ననన్ను దెప్పవలె రక్షించి తెకతేరకు బట్టబయల దయవీడి త్రోచితేయని యనేకరూపంబులం బాదంబులంబడి వేడు నుడుపతివడువునం బోడిమిం గనిన నఖాంకురంబులును, గలమాకారంబుం గాంచుట భక్తకృషీవలుల పాలిపంటనా విలసించు జంఘలును, మధుకైటభవధస్థానంబును భూనీళాహస్తావమర్దనపరిచితంబును నగునూరుయుగళంబును, గగన జనకరూపకం బగునాభీవివరంబును, నృసింహావతారసూచకంబై చరాచరసహితానేక కోటిబ్రహ్మాండంబు లాసూక్ష్మప్రదేశంబుననిముడ్చునేర్పున నఘటనఘటనాచాతురిం జాటించుచుం దన్మయం బగుధరణీతరుణి కర్పించిన వాసోభూషలునా రాజిల్లు పీతాంబరకనకమణిమయకింకిణీవిరాజమాన మేఖలావిలసితంబగు తనుమధ్యంబును, ముక్తికన్యాపేక్షకులకు నన్యాపేక్ష వల దనుసాధువులచే భావితంబును, కౌస్తుభరత్నదీప్తివిమలవనమాలా డోలా స్తనకృతకధరాధర కుసుమహారవారప్రవన్మధూళీలాలసభసలవిసరసంయుతంబై రమారమణీరమణీయోద్యానంబునాం బొల్చి మృగమదకలితలక్ష్మీవక్షోరుహ ప్రహరణకిణాంకితంబై శ్రీవత్సలక్షితంబైన వక్షస్స్థలంబును భావిచతుర్భావసూచకంబును, భక్తజనచతుర్విధపురుషార్థదాయకంబును, జతుర్వ్యూహద్యోతకంబును, బ్రియావతంసోత్పలకర్ణభూషణశ్లథాలకాబంధవిమర్ద శంసకంబును, నతావనచాతుర్యప్రశస్తంబు నగునాజానుహస్తచతుష్కంబును, మానసభవానూన కేళీవిరాజమానరమామానవతీగాఢపరిష్వంగసమయకరకంకణనికషణాంకితం బగుకంబుకంధరంబును, గమలానయనాంజనరంజితంబును శ్రీసతీరదనక్షతలక్షితంబును నగునధరాధరంబును, గుండలమణిమరీచికారంగస్థలాయమానగండదర్పణంబులును, బుండరీకశోభాభాసమానంబులును మత్స్యావతారసూచకంబులును దుష్టశిక్షణశిష్టరక్షణమున కహంపూర్వికాభావంబు కర్ణంబుల ముచ్చటించుగతి నాకర్ణాంతంబులైన నయనంబులును, స్వనిర్వ్యథననిర్గతగంధవహంబే సమదాళిశిక్షణధూర్వహంబగు టెఱింగించురీతిం జంపకకుసుమవిలసనంబువహించు గంధవహంబును, గమలాకమలాక్షి భూమితుస్థలగతయగుట సపత్నీసాన్నిధ్యంబున నర్మాలాపంబుల నిరంతరం బాడ వలనుగామిం దన్నుం జేరుటనో నా శ్రీకారఖ్యాతిం గాంచిన శ్రవణంబులును, విక్షేపమాత్రఖలనాశనసమర్థంబులౌటనో కోదండఖ్యాతిం గాంచిన భ్రూయుగ్మంబును, రాకాసుధాకరబింబసహస్రంబు డంబు విడంబించుముఖంబును, నిజతేజోవిశేషం బశేషంబుగం గోటిసూర్యప్రతీకాశంబై వెలుంగుకిరీటంబును గలిగి కామజనకుండయ్యుం

గామరహితుండును, క్రోధయుతుండుగాక సాధువిరోధులయందుఁ గ్రుద్ధుండును. మోహలోభదూరుం డయ్యు శ్రీమోహలోభయుతుండును, మదరహితుండయ్యు భక్తావనమదసహితుండును, మాత్సర్యవర్జితుండునయ్యు దుష్టజనశ్రేయోమాత్సర్యవిశిష్టుండును, నైదుష్టవర్ధనుండై శిష్టవర్ధనుండును, నిరంజనుండయ్యు భక్తరంజనుండును, నిష్కలంకుండయ్యు నీలవర్ణుండును, నిర్వికల్పుం డయ్యు వికల్పితవాహుండును, నిరాఖ్యాతుం డయ్యు నారాయణాఖ్యాతుండును, నైబుధావనంబునకై విషంబైన మ్రింగుట దేహనీలిమయు, సముద్రం బైన నీఁదుట నయనంబులును, గొండనైన నెత్తుట యంగుళియు, శుద్ధసాత్త్వికభావంబు భృగుపాదపరాగలక్షితవక్షంబును, గాలస్వరూపంబగుటఁ జక్రంబును, శబ్దమయుం డగుట శంఖంబును, భవరోగాగదంకారుఁ డగుట గదయును, ననంతుం డగుట శయ్యయు, బోధింప నెలుంగుచు శేషతల్పంబున జగజ్జేగీయమాన దివ్యమంగళవిగ్రహంబునఁ గవిరాజమునిరాజనివహంబులు గొల్వ నాగభోగనిహితసవ్యహస్తుం డయి యూర్వవమర్దనకుర్దనంబున హర్షసమ్మర్దంబునఁ దేలుకమలానయన కువలయంబులకు వికాసకారణం బగు మందహాసకౌముదీకిశోరంబులు సంధ్యారాగారుణాధరంబునఁ గోకనదంబందలి రాజహంసంబుఁబోలె నివ్వటిల్ల శేషశయనకోమలత్వంబుఁ బరికింపనో నాఁగ నోరజాఱిన వనమాలికావైజయంతులతో వామదక్షిణనయనాకేకరంబులు రమాకుచకోకంబుల విష్వక్సేననిత్యముక్తాదులయందుఁ బొలుపారఁ బఱంజినసమ్మోహమహుం గాంచి నమశ్శ్రీమతేనారాయణాయ నమో భగవతే వాసుదేవాయ నమో విష్ణవే నమో జిష్ణవే నమోనమస్తే మమనాథాయ జగన్నాథాయనమో మమదైవతాయ దైవతదైవతాయనమో మమకులధనాయ దుష్టనిధనాయ యని సాష్టాంగదండప్రణామంబులు పౌనఃపున్యంబుగ నాచరించి భయసంభ్రమాతిరేకంబునఁ బలుకంజాలక నిటారిలవలె నిలువంబడిన బ్రహ్మాదులం గాంచి హరి కరుణాకటాక్షవీక్షాపాతమాత్రంబున నెవారిజడు పుడుపుచు మేఘగంభీరభాషణంబుల ని ట్లనియె. ౪౧

కం మూర్తురు లేరుగదా నీ, కార్తిఘ్నటియింప సృష్టి ♦ యలరెడిఁ గద యో
కార్తస్వరగర్భా! నీ, కార్తస్వర మేలగలిగె ♦ నయ్య విధాతా! ౪౨

వ. అని యట్లు యందఱసేమంబు విచారింప నింద్రాదిదేవతలు తమతమపరిభవభవదుఃఖంబుల నక్కాణింపఁ దొడఁగి రంమ విరించనుం డి ట్లనియె. ౪౩

*** సురలు హరితోఁ దమ దుఃఖంబులఁ జెప్పుట. ***

మ. అతులం బైనభయాతిరేకమున స♦ర్వావస్థలన్ రాక్షస
ప్రతతిద్వారములందుఁ గాచి సుముహూ♦ర్తప్రశ్నలం గుంపులై
దితిజుల్ గోరఁగ నాల్గుమోముల భయా♦ర్తిం బల్క నన్నింటికిం
జతురాస్యుండు పురోహితుం డనుదు రి♦చ్చన్ మెచ్చి వాచాలురై. ౪౪

కం. కలిగెడి సుతులకు శ్రేయో,స్థలనం బగురీతి నొసట ♦ జనకోక్తవిధిం
దలవ్రాఁత వ్రాయుచును నా, తలవ్రాఁతకు నేమ్చు చుంచు ♦ దనుజవిరోధీ. ౪౫

వ. ఇంద్రుం డి ట్లనియె. ౪౬

శా. నీకారుణ్యరసాప్తి మాకుఁ గలిగెఁ ♦ నిస్తుల్యసౌభాగ్యభా
గ్యాకుంఠీభవదీడ్యదివ్యరమణీ♦యాకల్పముల్ సర్వముం
జేకట్లఁ దయసేయవైతివి గదా ♦ శ్రీనాథ! పౌలస్త్యు లీ
చేకట్లం దయచేసి రివ్వి యగు నా♦చిన్నెల్ సుమీ కేశవా. ౪౭

వ. యముఁ డి ట్లనియె. ౪౮

కం. దండమె శరణంబుగఁ గొని, భండనమున గెలిచినాఁడఁ ♦ బ్రాక్కాలమునన్
దండమె శరణంబుగఁ గని, భండనమున మనినవాఁడఁ ♦ బ్రకృతమునందున్. ౪౯

కం. దండము హస్తాలంబన,దండం బైయమరె నాకు ♦ దండనపదమున్
దండుగుపదమై యొప్పెను, దండము! సురవైరి నెటులు♦ దండించెదవో. ౫౦

వ. కుబేరుం డి ట్లనియె. ౫౧

కం నవతం గాంచిన నిధు లిటు, నవతం గనె దానవాళి ♦ నవనవధాటిన్
జవమునఁ గొల్లలు వెట్టఁగ; నవ రయ్యెను నాదిభిక్షు♦సఖ్యము నాకున్. ౫౨

కం. దానవకులనాశన ! నే, యానవిహీనతను దిరుగు♦లాడఁగ వలసెన్
యానసమార్జనకష్టము,మానవభుక్కులకు విందు ♦ మాడ్కిం దనరెన్. ౫౩

వ. సమీరుం డి ట్లనియె. ౫౪

తే. విను ప్రభంజనుఁడవు మేము♦విప్రభంజ,నులము నీవును నొకమహా♦బలుఁడవటర
మమ్ముఁ దాఁకంగరమ్మంచు♦మాఱుకొన్న,నాశుగత్వంబుచరితార్థ♦మయ్యెనాకు.

వ. వైశ్వానరుం డిట్లనియె. ౫౬

ఉ. కొమ్ములు మూఁటిపై సతులు ♦ కుండలనుంచి చతుర్థశృంగ మం
దిమ్ముగఁ గట్టెఁ జేయఁగను ♦ శృంగముఁ గాల్పక దీర్తు వంట; రే
ద్రిమ్మరు లొంటికట్టియన ♦ తీర్చితిఁ గాల్పకమైన దాని నం
చెమ్మెలు వల్కుచుండుదు ర♦దేమిటి కిచ్చితి వయ్య శృంగముల్. ౫౭

వ. నవగ్రహము లి ట్లనిరి. ౫౮

కం. అహరహము సుతులు పుట్టెడి,మహమునఁ దజ్జన్మలగ్న♦మందలిశుభని
గ్రహచారము గలగ్రహముల,గ్రహచారము చాలదయ్యె ♦ రాక్షసవైరీ. ౫౯

వ. మును లి ట్లనిరి. ౬౦

కం. ప్రాచీనాచారంబున, మేచకరుచిరాంగ! మునులు ♦ మేకొనుచును య
జ్ఞాచరణులు గాఁ దనయులు, ప్రాచీనావీతి యనుచుఁ ♦ బలుకఁగ వలసెన్. ౬౧

వ. అచ్చర లిట్లనిరి. ౬౨

కం. జీవమణీమయగృహములు, పావనశంపాలతాభ ♦ వపువులు మాకె
జీవవిరోధులు నాయె న, యో వసతులఁ జెట్లనీడ ♦ నొదిగినచోటన్. ౬౩

తే. అమృత మొకవేళ విషమగా ♦ నటన్న పగిది, నమృతమే మాకు విషమయ్యె ♦ నబ్జనాభ!
ప్రాణములు వోక మానంబు ♦ దానవులకు, ధారవోయంగఁ గలుగుట ♦ దానవారి!

ఉ. ఏడువ హాహా యటంచు నిది ♦ యెంతటికష్టనిపాట యంచు, మో
మోడక తిట్ట నవ్వుకొనుఁ ♦ జొయ్యనఁ బట్టఁగ దూఁకులాడి య
ల్లాడఁగ నాట యంచు, నధ ♦ రామృతమున్ చుమియంగ మోముపై
నాడుచు నిట్లు బందిగృహ ♦ మందు నె సిగ్గులు దీసి రచ్యుతా. ౬౪

ఉ. మాసినకోకఁ గట్టి, తల ♦ మాసిన నూనె మెఱుంగు లేక, మైఁ
బూసి దుమారమున్, నిశను ♦ భూసతి జొమ్ముల నొత్తి నిద్రవో
వ్రాసినధాత దూఱుచును ♦ బ్రాఁచిపనుల్ నెఱవేర్చుపొంచు నే
బ్రాసులరీతి నిల్చి ముని ♦ పల్లెల వెట్టికి నైతి మీశ్వరా! ౬౫

కం. పురుషాకృతిఁ గొని మేనక, తిరుగఁగ నసురుం డొకడుం ♦ దిగిచె రణేచ్ఛన్
ఖురళికి నయ్యది సుమశర, ఖురళీక్రియఁ బరిణమించెఁ ♦ గుయ్యిడ సతియున్. ౬౬

వ. దేవత లిట్లనిరి. ౬౭

ఉ. రాదు భుజింప జన్నములఁ ♦ ద్రావుట న య్యమృతంబు ప్రాణమా
పోదు, కృశింప దివ్యయులు ♦ పోయినగూఁథులపోలికం గనుల్
పేదతనంబు గాంచె నిటు ♦ వెన్నెముకం గని చెల్మిఁ జేసి యే
కోదరవృత్తి నున్న త్రిద ♦ శోదరముల్ గను మంబుజోదరా! ౬౮

కం. ఇక్కట్లు నేమి చెప్పఁగ, ని క్కట్లు లభించె బంది ♦ గృహసీమను నీ
మొక్కట్లు చూడ వయ్యా, ది క్కట్లో నీవు దక్క ♦ దీనశరణ్యా! ౬౯

సీ. కౌశికావాస మై ♦ క్రాలు నాకం బిప్డు, కౌశికావాస మై ♦ క్రాలె నయ్య
కాంచనాకలిత మై ♦ క్రమమగా గృహములు, కాంచనాకలిత మై ♦ క్రాలె నయ్య
భోగినీభోగిసం ♦ భోగార్హ్యకృతకాద్రి, భోగినీభోగిసం ♦ భోగ్య మయ్యె
రంభావధూమంది ♦ ర ప్రదేశములు కా, రంభావధూమందిరంబు లయ్యె

తే. నేమి చెప్పుదు మయ్య! దై ♦ త్యేశధాటి, కారసాధ్వసయుక్తులై ♦ యమరలోక
వాసు లెల్లరు నిరతప్ర ♦ వాసు లగుటఁ, బాడుదోఁచెను నాకంబు ♦ పద్మనాభ! ౭౦

కం. తామరసోదరముఖ్యులు, తామరసోదరుని నిటులు ♦ తద్దయు వేఁడన్
సామరసారసఫణితిన్, సామరసాదరణయుక్తి ♦ స్వామియుఁ బలికెన్. ౭౨

హరి తాను రాముఁడై రావణుం జంపెదనని చెప్పుట.

ఉ. కాలము వచ్చునంతకును ♦ గా దన కెట్టివిరోధినేనిఁ దా
నాలముసేయు టొప్పు నటు ♦ లౌటను సైఁచితి నింతకాల మే
నాలములోన వాని మను♦జాకృతిఁ దాల్చి వధింతుఁ బొందు; దు
శ్శీలుఁర కున్నతుల్ పిదపఁ ♦ జేటునకే చుఁడి హేతు వయ్యెడిన్. ౭౩

శ్రీరామావతారమహత్త్వము

ఉ. ఏ డగు తేపఁ బుట్టి బుధు♦లెల్ల గణింపఁగ రెంటిసౌఖ్యముల్
గూడఁగఁజేసి పంక్తిరథుఁ ♦ గూర్చియుఁ బంచతఁ బంక్తికంధరున్
వీడక మోక్షదాయిపుట♦భేదనముల్ ధర నేడు చేసి కొం
డాడఁగ రామనామమును సార్థకతం గనఁ జేసెదం జుఁడీ. ౭౪

మ. జడసాంగత్యముఁ జెందితిం,బిదపఁ గాం♦చంగంటిఁ దా బేలనన్
నుడి, దుష్కీర్తికిఁ గాంక్ష చేసితిని, మ♦న్యుస్ఫారచిత్తుండనై
జడలం దాల్చితి,దోసి లొగ్గితిని, రా♦జవ్యూహనాశంబునం
దిడితిం జిత్త, మొనర్తు రాముఁడనఁ నే ♦ నీలోపముల్ లోపమున్. ౭౫

సీ. జడసంగతిని మాని ♦ జడము నన్ సోఁకినఁ, జేతనంబై యుండఁ ♦ జేయుచుండు
భారవాహక మైన ♦ వర్తనంబును మాని, కష్టజీవుల నెల్లఁ ♦ కరుణఁ జూతు
శాస్త్రనిషిద్ధంపు ♦ సాంగత్యమును మాని, యేకపత్నీవ్రత ♦ మెలమిఁ దాల్తు
శర ణన్నమాత్రన ♦ జాగింత సేయక, తటుకున నభయప్ర♦దాత నౌదు
తే. దాత నౌదును రాజసం♦త్రాత నౌదు, మాయలనుడాయక యమేయ♦గేయచరిత
ములను జరియించి ప్రోతుమి♦మ్ముల ననునిజము,పొందునిర్జరులార! మీ♦రుందుకడకు.

ఉ. రాజకులంబునందు సుర♦రాజకుతూహలమున్ ఘటింపఁగా
నాజికిఁ బుట్టి, యాపిదప ♦ యాజకకార్యము నిర్వహించి, యు
ర్వీజకరంబుఁ బట్టి, పృథి♦వీజకుఁ గా దితిజాళిఁ గొట్టి ని
ర్వ్యాజకృపాపరుండ నయి ♦ పాలన సేసెద లోకమంతయున్. ౭౭

కం. సంశయము వలదు మీమీ,యంశంబులఁ గాంచుఁ డిల మ♦హాబలయుతతీ
వ్రాంశుసమానుల వానర,వంశంబుల నాకుఁ దోడు♦పడఁగా వలయున్. ౭౮

వ. అసహాయకార్యధురీణుల రగు మీ కిది యేల యంటిరేని. ౭౯

కం. వేషమున కగుసలక్షణ, భాషలు భాషలకు నయిన♦భంగిని గ్రియలున్
భూషింతురు ప్రాజ్ఞులు నే, దోషంబును లేదు మీరు ♦ దోడ్పడ నాకున్. ౮౦

వ. అట్లుగావున మనుష్యావతారంబున జన్మించునాకు శాస్త్రీయంబును లోకోచితం బును నైన కేవలమనుష్యచర్య మాననీయం బగుఁగాని యొండుగా నేరదు. నర వానరులు వారికి నికారణకారణములు కావున మీరలు వివిధవానరరూపంబుల జన్మించియుండుఁ డని మృదుమధురంబుగాఁ బలికిన. ౮౧

తే. గ్రీష్మకాలంబునందును ♦ జలదరవము, వినినహాలికజాతంబు♦పగిది దోఁప
నిర్భరానందమగ్నులై ♦నివ్వటిలిరి, యమరు లత్యంతమును మోద ♦ మంకురింప.

ఉ. వాడినచేత పైరులకు ♦ వానవలెన్, క్షుధగొన్నవానికి
న్గూడినకూడురీతి, మద♦నుం డలయింపఁగఁ జొక్కుచున్నయా
చేడెకుఁ జెల్వుదర్శనము♦చెల్వున శ్రీహరివాక్పరంపరల్
గాఁడిన వీనులన్ ముఖవి♦కాసము భాసుర మయ్యె వారికిన్. ౮౩

కం. జేజేపెద్దయు మొద లగు, జేజే లపు డమితభక్తి♦ జేజే యనుచుం
బూజించిరి హరి; దయగల, రాజును బూజించు సుభట♦రాజియుఁబోలెన్. ౮౪

కం. చనుఁ డని హరి సెల విచ్చినఁ, జనఁ బదములురావు పాయ♦జల జేక్షణుఁ బే
రనురాగము గలప్రభువున్, జనపదములజనులు విడిచి ♦ చననివిధమునన్. ౮౫

వ. అంత శ్రీమన్నారాయణుండు తిరోహితుండైన. ౮౬

కం. జననీజనకులఁ బాయుచుఁ, జననేరని శిశులకట్ల ♦ చనఁబూనినచోఁ
జన నొల్లవు పదములు; హరి, యనురాగము పెంపుసొంపు ♦ నది యెట్టిదోకో. ౮౭

వ. ఇట్లు విబుధలోకంబు లోకేశునింగూడి మరలి చనుదెంచునవసరంబున నింద్రుఁడు.

ఉ. ఎన్నఁడు చక్రి పుట్టు ధర? ♦నెన్నఁడు రావణుఁ గొట్టు? మా విప
త్తెన్నఁడు నేలమట్టుగను ♦ నేడ్తెఱమైఁ దుదముట్టు? నెట్టిచో
నెన్నఁ డదెట్టిపుణ్యునకు ♦ నెవ్వతె యందు జనించుఁ? దెల్పవే
యెన్నుచునైనఘస్రముల♦ నేఁ గ్రమియించెద నో పితామహా! ౮౯

కం. అనియాడిన నింద్రుని విధి, యనూనముగ ననునయించి♦యనియెను వత్సా!
వినుమా తద్వృత్తాంతం, బనుమానము మాని నిక్క♦మంతయుఁ దెలియన్. ౯౦

*** కౌసల్యాదశరథుల వివాహముహూర్తమును బ్రహ్మనిర్ణయించుట. ***

ఉ. ఫాల్గునశుద్ధపక్షమున ♦ భార్గవవాసరయుక్త మౌచుఁ దా
వెల్గుచు నున్నయాదశమి♦వేళ వృషాహ్వయలగ్నమందుఁ దా
ర ల్గడుభవ్యమై చెలఁగ ♦ రాజితమైన ముహూర్తమందు నా
కు ల్గొనియాడ నాజి తమిఁ ♦ గోసలకన్యకఁ బెండ్లియాడెడిన్. ౯౧

కం. దశరథసుతువిక్రమమున, దశకంఠుం డీల్గుఁ జుండు ♦ దారుణ మాదు
ర్దశలెల్లఁ బాయు సుఖితఁ ద్రిదశు లలరుట గల్గు గోప్య ♦ దశ నిఁడుఁ డిదియున్.
కం. అనుచు విరించనుఁ డాడిన, విని నిర్జరవర్గము పని ♦ వినియె ననుజ్ఞం
గొనుచు; నట యున్న వేలుపు, ముని యావచనములు వినిన ♦ మొద లంతంతన్.
చం. నవలవలీదళం బెనయు ♦ నాణెపుబొ జ్జటు ముళ్లమానికిన్
స్వవశముగాక యుబ్బి వట ♦ పత్రమునై మఱి రేఁగుపండునై
జవమున నిమ్మనై ఝచక ♦ సంపదఁ దాలిచి దోసపండునై
యువియునో నాఁగ గుమ్మడిక్రి ♦ యన్ మఱి మించెఁ గుతూవిధంబునన్. ౯౫
ఉ. సంకట మద్దిరా యనుచు ♦ సైఁపక యేగుచు నారదుండు ని
శ్శంకతఁ గాంచె నిర్జరవి ♦ శంకటధైర్యశిలాసుటంక మా
లంక రణాంకసంకులక ♦ లంకఁ గరంకరసాత్త్రపంకిలా
లంకరణాంకఁ గల్మషక ♦ లంకను ద్వ్యాప్తిస్వతఘోరలంకఁ దాన్. ౯౬
కం. మును గని లంకాపట్టన, మును గని పో రిడ నుపాయ ♦ మును నేభీతిన్
మునుఁగనియసురున కీవిధ, మును గనికర మమరఁ జెప్పఁ ♦ బోలు నటంచున్.
వ. చని నగరంబు ప్రవేశించి. ౯౭

** నారదుఁడు రావణునకు దేవరహస్యముం జెప్పుట. **

ఉ. రావణుఁ గాంచెఁ గట్టెదుట ♦ రాజిలు మోదముతోడ లోకవి
ద్రావణు, దారుణాతతవి ♦ రావసురారివధూకగర్భవి
స్రావణు, దృష్టిభీకరవి ♦ షాణపరిష్కృతవత్సధిక్కృతై
రావణు, శ్రావణాధికద ♦ రప్రతిపాదకకంఠరావణున్. ౯౮
చం. కదియఁగఁ బోవునంత దశ ♦ కంఠుఁడు దిగ్గన లేచి మ్రొక్కి స
మ్మద మెద నిండఁ బల్కె సుర ♦ మౌని! విశేషము లేమి? లేరుగా
మదయుతయక్షకింపురుష ♦ మానవదానవకిన్నరావళీ
త్రిదశముఖారు లేరు సమి ♦ తిక్షితి మార్కొన మమ్ము టం చొగిన్. ౯౯
కం. నారద మేదురతరగ, ర్జారవముం బోలెఁ బలుక ♦ రావణున కనేన్
నారదుఁడు తనుజితశర, న్నారదుఁడు ప్రియానులాప ♦ నవ్యసుభణితిన్. ౧౦౦
కం. ఇప్పటివఱకును నీకిల, ముప్పొదవెడి మార్గ మేది ♦ మొనయదు సుమ్మీ
యెప్పుడు పుట్టునొ గిట్టుట, యప్పుడె సయిదోడుగాఁగ ♦ నమరు నటన్నన్. ౧౦౧
శా. ఏమీ! మాటనుమాటగా ననితి మౌ ♦ నీ! చాకపో శక్యమే
భూమిన్ దేవులకంచు నా యెదుట నీ ♦ వు న్నాదుప్రస్తావనన్

నీమాటల్ గడువింత లయ్యె వినఁగా ♦ నిద్రావశోన్మాదమో
యేమియో! యే మనితయ్య! వింశతిభుజా♦హీనోద్ధతిం జూడవో. ౧౦౨

కం. హరిశమనతపనదహనే, శ్వరజంభవినాశకప్ర♦భంజనులకు నే
హరిశమనతపనదహనే, శ్వరజంభవినాశకప్ర♦భంజనుఁడఁ గదా. ౧౦౩

ఉ. ఎవ్వరు నన్ను నింకఁ బొలి♦యింపఁ గలారొకొ లావరుల్ బళా
చివ్వను నాదుబారిఁబడి ♦ చిక్కక స్రుక్కక పోనివారు లే
రెవ్వరు బమ్మతక్క, నతఁ ♦ డేమిటి లెక్కయొ లేఖకుండు న
న్నవ్వాడు నీడ్చుపోటరిత♦నం బొకయింతయు లేదు వానికిన్. ౧౦౪

కం. మృత్యువు మృత్యువుఁగూర్చితి, సత్యంబుగ న న్నెవండు ♦ చంపునొ? నీ వా
చిత్యంబెఱుఁగక యాడితి, సత్యవచననామరచన ♦ సార్థక మగునే? ౧౦౫

మ. అనినన్ దేవరహస్య మొండు గల దో ♦ యన్నా యెఱింగించెదన్
వినినన్, నీకు హితంబె కోరుదుఁగదా,♦విచ్ఛేసితిం దెల్పఁగన్
జనుమా నిర్జనరక్షకావృత విహీ♦న స్తంభవి స్తీర్ణదీ
ర్ఘనికాయాంతరభాగ మొక్కఁడును జే♦ర న్వేగమే రావణా. ౧౦౬

ఉ. ఇట్టుల యారివేరపుము♦నీశుఁడు పల్కిన ర మ్మటంచు లోఁ
దొట్టినదుర్భరస్మయముఁ ♦ దోఁపఁగఁ జేయఁ బదప్రచారమే
యిట్టలమైన హుంకృతుల ♦ నింతయు జంకక వేగ చేరె న
ప్పట్టున సద్విశాలతర♦భాసితసంజవనాంతరంబునన్. ౧౦౭

కం. వెనుకనుచు న్మనుకనుచుం, దనప్రక్కలఁ గనుచుఁ గనుచు ♦ దశకంఠుమొగం
బనియెను సురముని రావణ! యనఘుమ యెవ్వారితో ర♦హస్యము దీనిన్ ౧౦౮

కం. హరియఁట దశరథసుతుఁడై, ధర మానవుఁ డగుచుఁ బుట్టి ♦ దానవకులసం
హరణక్రీడను నిను నీ,పరివారముఁ ద్రుంచునంట ♦ భద్రము సుమ్మీ. ౧౦౯

కం. అని యిరుసెవి వినకుండఁగ, నని లేవఁగఁ బంక్తికంఠుఁ ♦ డనెఁ ద్వరయేలా
యనఘా! వివరింపఁగదే, మనసున నీ వెఱఁగియున్న♦మాత్రంబైనన్. ౧౧౦

కం. ఎప్పు డదెవ్వని కేయెడ, నెప్పడఁతికి నేమికతన ♦ నెన్నాళ్లకుఁబై
నెప్పట్టునఁ బుట్టునొహరి, తప్పక వివరింపవయ్య ♦ దయ దైవాఱన్. ౧౧౧

కం. కొనియాడుచుఁ దను వేఁడుచు, విన నాడినఁ గాంచి కరుణ ♦ విడనాడక యా
ముని పలికె నింపుదొలఁక, న్వినుమా వత్సా! వచింతు ♦ విశదముగాఁగన్ ౧౧౨

ఉ. నీ వొనరించురాయిడికి ♦ నిల్వఁగలేక సురాదులెల్ల దుః
ఖావిలచిత్తులై కమల♦జాసనుఁగూడి హరి న్నుతింపఁ బా

పావహా నిన్నుఁ ద్రుంతు నని ♦ యాడెను మానవజన్మమె త్తి యో
రావణ! యయ్యయోధ్యకును ♦ రా జగునాజికిఁ బుట్టి నిన్నిటన్. ౧౧౩

ఉ. ఒప్పగుఫాల్గునాదిని ము♦హూర్తమగు న్దశమిన్ వృషంబునం
దప్పక యామ్యకోసలసు♦త న్వరియించెడినంట యాజి పెం
పొప్పఁగ రాముఁడై జనన ♦ మొందుచు వారిసుతుండుగా ధరన్
ముప్పొనరించు నీకు నఁట ♦ పూని వచించె విధాత నే విన్. ౧౧౪

ఆ. ధాతవ్రాఁత మనకుఁ ♦ దప్పింపఁగా రాదు, ధాతతాతసేఁత ♦ తప్పిపోదు
కాన నింక నీవు ♦ గానఁ గానఁగఁ బొమ్మ, వైర మేల నీకు ♦ వాసవునకు? ౧౧౫

వ. అనిన. ౧౧౬

కం. వికలతనొందియు మనమునఁ, బ్రకటితమై చెలఁగనీక ♦ వదనంబున లోఁ
దికమిక నణఁచుచు నవ్వుచుఁ, బకపక రావణుఁడు పలికె ♦ భయరహితుబలెన్.

కం. హరియఁట ననుఁ ద్రుంచెడి నఁట, నరరూపముఁదాల్చి దీని ♦ నమ్మఁగఁ జనునే
హరి నను గెలువం గలిగిన, దురమున నిన్నాళ్లదేల ♦ త్రుంపక మానెన్? ౧౧౭

మ. అజసంతానము నన్నుఁ గూల్చునఁట యా♦రా! చూడ సిగ్గయ్యె నా
యజునిం గెల్చినవాని గెల్చితిఁ దృఢా♦హంకార రేఖన్ సుర
ధ్వజినీకాంతనితాంతగర్వహనన ♦ వ్యాపారపారీణభూ
పజనౌఘాజవితాన కేసరిఁ గదా ♦ పాటింప నే నారదా! ౧౧౮

సీ. ముఖభంగదశ నొంది♦మూల్గుచుఁ బోయిరి, సంగ్రామసింహముల్ ♦ క్ష్మాతలమున,
గడు నంత్యదశ నొంది ♦ మడిసిరి యెదిరిన, సకలసింహాసన♦సంస్థితులును
మధ్యస్థతను గాంచి ♦ మనిరి మాంధాత్రాదు, లణఁగుచుఁ గీనాశ♦రణపదముల
సర్వపదాసక్తిఁ ♦ జాలించి రెల్లరు, సత్త్వనిస్తులపుణ్య♦సంపదలను

తే. హరియు గిరియు నదెచ్చోట♦నణఁగియుండె, నట్టి పట్టులనెల్లఁ జా ♦ దిట్టయేని
గుట్టుమాట లటంచును ♦ వట్టిమాట, లిట్టుచెప్పెదె భయపెట్ట♦రట్టుమీఱి. ౧౨౦

వ. అయినను నీమాటఁ గొంత విశ్వసించెదఁగాక వారలకు వివాహంబై ౧౨౧

కం. ఆలుమగండైనఁ గదా, వాలుమగం డొకఁడు పుట్టు ♦ వారికి నన్నుం
జాలుమగంటిమిఁ ద్రుంపఁగఁ; జాలనెయొకయుపమ దానిఁ♦జక్కంబెట్టన్? ౧౨౨

ఉ. మారుత మంచు నిర్వదియు ♦ మూఁడవదా దశమి న్వచించితౌ
వారక రమ్మ తెల్పెద ను♦పక్రమ మామఱునాఁడ సర్వమున్
బీరము లాడ నేమిటికిఁ ♦ బెక్కులు మిన్నక మున్న; రిత్తయై
సారససూనువ్రాఁత సన ♦ సైఁ యను మప్పు డటంచుఁ బల్కినన్. ౧౨౩

ఉ. వల్లె యటంచు నేగె ముని♦వల్లభుఁ డంత దశాననుండు రే
యుల్లములోనఁ బన్నుచు దు♦రూహలు గొన్ని మయాత్మసంభవా
త్ఫుల్లవిలోచనానిలయ♦ము న్వడిఁ జొచ్చి శయోపవిష్టుఁడై
పెల్లుగఁ జింత సేయ నిజ♦వీక్షణపంక్తులు త్రిప్ప కంతటన్. ౧౨౪

శా. చింతాక్రాంతవిషణ్ణమానసుల రై♦ చింతింప నాస్వాంతమున్
సంతాపాతిపరీతమై కలఁగెడిం ♦ జాలం జుమీ వల్లభా!
వింతాయెన్ విపరీత మేమి యొదవెన్ ♦ విఘ్నంబు పైనెత్తెనా?
యంతే నెంతకు నీవు చింతిలవుగా ♦ యాత్మేశ్వరా! తెల్పవే. ౧౨౫

- మందోదరి రావణునకు నీతిచెప్పుట. -

మ. అని మందోదరి దీనవాక్యములఁ జే♦య న్విన్నపం బంగనా!
విను మంచు న్వివరించె సర్వమును దా ♦ విన్నంతెఁ బ్రత్యూహముం
బొనరింపంగఁ దలంచి ముచ్చిల సతిం ♦ బోవంగఁ దా నెంచుటల్
విని యాతన్వి విచారమానసమున ♦ న్వీక్షించి దీనాస్యయై. ౧౨౬

ఉ. దేవరహస్య మంచు నిది ♦ దేవమునీశ్వరుఁ డాడె నంటివో
దేవ! రహస్య మీఁగతిని ♦ దెల్పఁగఁబోలునె బాహిరంబుగా
దేవర హాస్యకారణ మ♦దే దిగులొందితి వంచు నంద్రుగా
దే? వరబాహువిక్రమర♦తి న్నినుఁ బోలఁ గలారె యెవ్వరేన్? ౧౨౭

ఉ. కల్లలు వల్కి నూ అయినఁ ♦ గార్యము పెండిలి సంఘటింపఁగాఁ
జెల్లరె! తేరతేర కిటు ♦ చేయఁగఁ బూనుదె పెండ్లివిఘ్నమున్?
జెల్లునె నిర్నిమిత్తముగఁ ♦ జేటొనరించుపనుల్? దలంపఁగా
వల్లభ! దిగ్జయప్రథను ♦ వ్రాలితి వేటికి నీకు భీతిలన్? ౧౨౮

కం. దైవముపూనినకార్యము, నీవా తప్పింపఁగలవు ♦ నిష్ఫల మగుఁ గా
దైవము ప్రతిఘటియించినఁ, గేవల మిలఁ బౌరుషంబు ♦ కీర్తిం గనునే? ౧౨౯

వ. అనుటయు. ౧౩౦

కం. భీరువుగతిఁ బలికెదు కర,భోరూ! నావిక్రమంబు ♦ నూహింపక యం
భోరుహలోచనహరజం, భారులసంరంభజృంభ ♦ మణఁగదె నాచేన్. ౧౩౧

ఉ. కేవలదైవమే శరణు ♦ కీడిడ మేలిడ నంచు నాడుటల్
కేవలమాఢ్యమే యని స♦ఖీమణి! మామకనిశ్చయాశయం
బేవిధి నప్రమాదమున ♦ నెల్లపనుల్ ఘటియింప వ్యర్థమై
పోవును? గార్యసిద్ధులకు ♦ బుద్ధియు శక్తి నిదానముల్ చెలీ. ౧౩౨

తే. నిచ్చ దైవంబె ఫలమెల్ల ♦ నిచ్చునేని, పౌరుషం బేలవలయునో♦పంకజాక్షి !
వండి తినకున్న నుదరంబు ♦ నిండునటవె, కూరునా నోర దైవంబు♦కూడు వెట్టి.

వ. అనిన మందోదరి యిట్లనియె. ౧౩౪

ఉ. కారహితంబు నాథునుడి ♦ కారముగా రుచికంటెలె ? చేఁదె శం
కారహితంబుగా బ్రతుకఁ? ♦ గాంక్షయొనర్చెదో విష్టపంబు లం
కారహితంబు సేయఁగను ? ♦ గన్నుల వాల్గవా యేమొ నాయలం
కారహితంబు ? లయ్యొ నుడి♦కారముగాఁ గొనె దీవు బోధముల్. ౧౩౫

ఉ. దైవ మటంచుఁ బల్కెదవు ♦ దైవ మనం గలఁడే యొకండు వే
ఆవలఁ బ్రాణవల్లభ ! మ♦హామహు నెవ్వనికంటి తెప్ప లో
కావళి జన్మకర్మవిల♦యంబుల కొను సమర్థ మట్టిఁడా
శ్రీవనితామణీధవుఁడు ♦ శ్రీహరి గాక యటంచు వెండియున్. ౧౩౬

కం. సారసనయనేశుల దో, స్సారమునన్ గెలిచి తంటి ♦ సరి యిపు డేలా
కారానికార్యమునకున్, భీరువుగతిఁ గడఁగ సాటి♦వీరులు నగఁగన్. ౧౩౭

వ. కావున నీవు దైవంబు గలఁ డనినను లేఁ డనినను, నీపీకార్యంబునకుం దొడంగు టకుం గారణంబు లేదు. నాపలు కాలకించి యీసాహసంబు మానుమని వేఁడిన.

ఉ. కొందల మందుటెందమునఁ ♦ గుందకు ముందుకుముందు మందయా
నం దగ నిందుఁ దేర మ♦యనందన ! సందు లభించినన్ శతా
నందపురందరేందురవి♦నందను లందఱు డింద మ్రందుటన్
గందును గుందు చిందఁగను♦గందునుమందల నొంద సుందరీ. ౧౩౮

వ. అని యూఱడించి రహస్యంబుగ గగనగమనచరణంబు లగుహయంబులు పూన్చిన తేరెక్కి సత్వరుండై. ౧౩౯

రావణుఁడు కౌసల్యం దొంగిలించి కొనిపోవుట.

చం. అటు చని రావణాసురుఁడు ♦ హాటకకూటచపేటవాటికా
కుటిలకవాటఝూటపటు♦కూటమహాత్కటఘోటకచ్ఛటా
భటపటలీకనద్వికటఁ ♦ బ్రాకటపట్టనరక్షణక్రియో
ద్భటభటపార్భటుల్ గలిగి♦భాసిలుకోసలపూర్మణిం గనెన్. ౧౪౦

చం. తతకుటిలస్వభావుఁడు స♦దా ప్రమదాచయపశ్యతోహరుం
డితఁడు యథాస్థితిం గనిన ♦ నేమియొనర్చునొ నన్ననంచు మా
నితమ యగోచరత్వ మని ♦ నీలిముసుంగు పొసంగ నుండెనో
క్షితిఁ బురలక్ష్మి నాఁ గటికి♦చీఁకటికప్పున నొప్పె నయ్యెడన్. ౧౪౧

తే. ఎప్పు డేతెంచునో యని ♦ యెదనుభీతి, గొనుచు ముసుఁగునఁదొంగిక ♦ న్గొనుపుడీవి
సారలోచన దృగ్చాక ♦ చక్యమనఁగ, దీపకళికలు నటనిటఁ ♦ దేజరిల్లె. ౧౪౩

వ. అట్టినగరంబు నేకతంబప్రవేశించిరావణుండు కౌసల్యాదేవి పరుండినసగరుసొచ్చి.

సీ. పటుతరావిశ్లథ ♦ భర్మాకలితమూల్య, నవ్యావిదితమూల్య ♦ భవ్యమాల్య
సర్వసర్వంసహా ♦ జననుతసౌశీల్య, బుధమనోహరమృదు ♦ పూతకల్య
సర్వజగజ్జన ♦ శ్లాఘితసత్కుల్య, సకలసాధ్వాస్యాంబు ♦ జాతకల్య
సతతపద్మార్చనా ♦ సాదితసాఫల్య, మృదులగుణోత్కరా ♦ విదితతుల్య

తే. విపులసత్కార్యవిరచనా ♦ నుపమకల్య, స్వీయకౌటిల్యహృత్తీవ్ర ♦ వికటశల్య
మతులసువిశాలతల్పని ♦ ద్రానుకూల్యఁ, గనియెఁ గౌసల్య మరుశర ♦ కలితలౌల్య.

సీ. అతనుతాపాతిశ ♦ యంబునఁ బొరలుచో, రాలినపుష్పహా ♦ రములదాని
బ్రక్కనొక్కిపరుండ ♦ భర్మాంగదఘనము, ద్రాయుతగండద ♦ర్పణముదాని
నాజినిరంతర ♦ ధ్యానబలంబున, వానికౌఁగిటఁ గల ♦ వ్రాలుదానిఁ
గలఁ జెలినర్మభా ♦ షల నైనకోపాన, భ్రూలతాక్షిప్తిని ♦ బొలుచుదాని

తే. వామనీకృతగళమున ♦ వఱలుదానిఁ, గలితనిద్రావశం బైన ♦ కనులదాని
సామిఖంచిత మైనహ ♦ స్తంబుదానిఁ, గాంచె నసురుండు త్రైలోక్య ♦ వంచకుండు.

ఉ. హాసవికాసమోహనత ♦ రాస్యము భ్రూనటనంబు స్వీయదం
తాసమపీడితాధరము ♦ నాదృతరక్తకపోల ముత్పత
ద్భాసురభూర్యురోజములు ♦ పార్శ్వచలన్మణిహారవారముల్
దానవవైరి గాంచి కృపఁ ♦ బాసి యుపాసితవంచనామతిన్. ౧౪౭

కం. అనుపమసురూపరేఖా, ఖని నిస్తులసుగుణమణిని ♦ గన్యామణినిం
గనికర మెదలేకసురుఁడు, గని కర మెడ లేక బాల ♦ గ్రహియించి వెసన్. ౧౪౮

వ. లంకకుం జని యామంచంబుతో నొక్కకనకపేటినుంచి పారావారతీరంబున నిలిచి సాగరుం బిలిచిన భయకంపితగాత్రుండై సన్నిహితుం డైన నతనికి నమ్మందసం బుఁ జూపి. ౧౪౯

కం. మానవదానవశాత్రవ, దానవకింపురుషయక్ష ♦ తతులకు నైనం
గానీ లోచనగోచర, మైన న్నినుఁ ద్రుంతు నిది య ♦ థార్థము సుమ్మా. ౧౫౦

వ. అని రక్షింప నప్పగించిన వల్లె యని యతం డతనిసమక్షంబునఁ దక్షణంబ దానిఁ దిమింగిలంబనునొకమహామీనంబున కప్పగించె నిట్లు సముద్రుండు. ౧౫౧

కం. బాధితబృందారకదు, ర్మేధాహితకరణుఁ డయ్యె ♦ మేల్సాధులకున్
సాధులు పూజ్యులు తలఁపఁగ, భూధవ! సర్వత్ర ఖలులు ♦ పూజ్యులు గారే.

వ. అని శుకయోగీంద్రుండు పరీక్షిన్నృపేంద్రున కెఱింగించిన తెఱంగు. ౧౫౩

తరళము.

ర(వి)సుతాధవ! పాపమోచన ♦ రాజితాంబుజలోచనా
రవిసుతాహితపక్షపాతక ♦ రక్షితామరజాతకా!
రవిసుతావన! భక్తజీవన ♦ బ్రధ్నసత్కులపావనా!
రవిసుతాసమనీలవిగ్రహా ♦ రాక్షసోత్కరనిగ్రహా! ౧౫౪

మాలిని.

ప్ర(ణ)తదివిజవారా ♦ భార్గవీచిత్తచోరా!
రణవితరణవీరా ♦ రమ్యసాధుప్రచారా!
ఫణివరమృదుతల్పా ♦ భక్తసంఘాతకల్పా!
గుణరహితచరిత్రా ♦ కోమలశ్యామగాత్రా! ౧౫౫

గద్యము.

ఇది శ్రీమద్రామచంద్రచరణారవిందమిళిందాయమానమానసత్వమహా
వైభవ వావిలికొలను రామచంద్రరాయతనూభవ సుజనవిధేయ
సుబ్బరాయనామధేయ ప్రణీతం బైన శ్రీకౌసల్యాపరిణ
యంబునఁ జతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీరామచంద్రార్పణమస్తు.

శ్రీరామచంద్రాయనమః.

శ్రీకౌసల్యాపరిణయము.

పంచమాశ్వాసము.

మోక్షఫలద! సీతా
వామాక్షీవిమలహృదయ♦పంజరకీరా!
క్షేమంకర! నతకింకర!
రామా! భవభయవిరామ ♦ రాజలలామా! ౧

తే. అవధరింపుము దేవ! మ♦హానుభావ!, భావనాతీతవైభవ ♦ పరమయోగ
భావపుంభావకరుణాస్వ♦భావుఁ డైన, బాదరాయణి యిట్లను♦సాదరముగ. ౨

కం. ఆమందయాన దృఢని, ద్రాముద్రితభద్రనేత్ర♦రాజీవయుగం
బాముకొన జాగరూకత, యామందసమందు నల్ల♦నల్లన విచ్చెన్. ౩

ఉ. కన్నులు విచ్చి నల్దెసలఁ ♦ గాంచి దురంతమహాంధకార మా
యన్నులమిన్న దీప మిటు ♦ లాఱెచె నేల వయస్య యంచు లో
నెన్నుచు నోవయస్య! సఖి ♦ యిందుముఖీ! యనఁ గి మ్మటంచుఁ దా
విన్నదిగాక యేమి యిది ♦ వింత య టంచును బ్రక్కఁ బొర్లఁగన్. ౪

తే. ప్రక్కను బొర్లఁ బెట్టె నిరు♦ప్రక్కల తక్కని తాఁకఁ జేతు ల
మ్మక్క యటంచు లేవఁగ ర♦యమ్మున మూర్ధము దాఁక నంతయు
న్నిక్కిలియక్క అం దడవి ♦ నివ్వెఅపాటును బొంది యేమి యీ
ట క్కని చింతసేయఁగఁ ద♦టాలునఁ బైఁట యొకింతజాఱెనన్. ౫

ఉ. ఆరమణీమతల్లి ఘన♦హారమణీద్యుతిఁ గాంచి యాత్మదు
ర్వారభయాతిసంభ్రమదు♦రత్యయశోకవివర్ధనంబుగా
మారణకారణం బయిన♦మందసయే తనయున్కి పట్టుగా
ఘోరత దాపురం బగుటఁ ♦ గోమలి యేమన లేక చింతచేన్. ౬

కం. తడువుచుఁ బెదవుల నెదవడి, దడదడ నెడఁదవిసపడఁగఁ ♦ దడఁబడఁ బదముల్
తొడిఁబడ గడితపుగొడవలు, గుడువఁగ నొడఁబడితి ననుచు ♦ గోడుంగొనుచున్.

వ. అయ్యాది జననీజనకపరిజనకృతం బైన వంచనగా నెంచుచు. ౮

❋ మందసయందుఁ గౌసల్య విలపించుట. ❋

సీ. ఆమందసమదాశ♦యాకలితంబైన, యీమందసము కేళి♦గృహమె నాకు
జడమతి నగుచు నేఁ ♦ బడిదొర్లఁగాఁ బేటి,చలనముల్ దూఁగుటు♦య్యాలలెనాకు
హాటక ఘటితమై ♦ యనువొందుపక్షంబు, నరయంగ మేల్దోమ♦తెరయె నాకు
నాదిగర్భేశ్వరి ♦ నైజనించుటఁ బెట్టె, చలమంచమా నాకు♦జలజనయన !
తే. తల్లి! నీగర్భమునఁ దొల్లి ♦ తాల్చి కాంచి, పెంచి యిట్టులు చేసితి♦వంచనంబు
కనకమణిపేటి నను గర్భ♦మున ధరించె,ముందు నే నేమికీడుల♦నొందఁ గలనొ.
సీ. తల్లిగో! నీ కేల ♦ దాయాద నైతినే, వనములపా ల్సేయ ♦ వనజనేత్ర ?
కన్నతండ్రీ! నీకుఁ ♦ గరుణ లేదాయెనా, గుట్టుగా నను మట్టు♦పెట్టఁ దలఁప?
సకియలారా! మీకు ♦ శత్రువనైతినా, వంచనచే నన్నుఁ ♦ బొంచి చంప?
భటులార! నామనిక్కి♦కటువాయెనా మీకు,నొంటిగా విడిపించి ♦ కంటగింపఁ
తే. జేఁదుమేపితినే మీకుఁ ♦ జిలుకలార! వంకలను దోలితినె గోరు♦వంకలార
వంచనముఁ జేయ నేలయో♦యంచలార! పెంపుసొంపారనను హెచ్చ♦రింపరాదె.
సీ. రుషఁ గాన నిడ నీక♦రుణ మెల్లఁ దీఱెనా, ఋణమెల్లఁ దీఱెనా ♦ యిటువధింపఁ
గరుణలేదాయె ని♦కారప్రకారంబు, కారప్రకారంబు ♦ గారవింప
నయినదానికిని మి♦మ్మన నేమిఫల మింక, మన నేమి ఫలమింక♦మహిని నాకుఁ
గన్నయ్య! బలుదురా♦గ్రహారతిఁ జిక్కితే, గ్రహారతిఁ జిక్కితిఁ ♦ గానలోనఁ
తే. గటకటా! యిట్టికష్టంబు♦గాంతుననుచుఁ, బలుకరొక్కరయోయేమి♦వంచనంబొ
నేర మేమియొనర్చితి ♦ నే నెఱుంగఁ, దల్లిదండ్రులు నాపయి♦దయఁదొలంగ. ౧౧
వ. అని నిష్కారణంబు జనకుం డేల నన్ను నిగ్రహించుననియు నెవ్వండేనియు వంచన చేసియుండఁబోలు నని తలంచి. ౧౨
సీ. కరులార! రాజకిం♦కరులార! కరుణచే, నాలకింపఁగ రారె ♦ యాఁడుకుయులు
ఝరులార! వన్యని♦ర్ఝరులార! కరుణచే, నాలకింపఁగ రారె ♦ యాఁడుకుయులు
నరులార! కానన♦చరులార! కరుణచే, నాలకింపఁగ రారె ♦ యాఁడుకుయులు
హితలార! కానచెం♦చితలార! కరుణచే, నాలకింపఁగ రారె♦యాఁడుకుయులు
తే. కారణములేక యిట్టు ని♦కారముననను, నన్ను నెవ్వరో కొనిపోవు♦చున్నవార
లమ్మలార! దయారస♦స్వమ్ములార,! యక్కలార! మనుపరె పె♦న్మక్కువార.
ఉ. పుట్టితి శ్రీవరంబునను ♦ భూవలయేశునిముద్దుఁబట్టినై
పెట్టితి బీదసాదులకుఁ ♦ బిల్చి యభీష్టములెల్లభక్తిమైఁ

బట్టితి మానిరాట్చ్చరణ♦పద్మము లెన్నియొ ప్రాణనాథుఁ జే
పట్టఁ గడంగఁ బుట్టె నిటు♦వంటి ప్రమాద మిఁ కేమి చేయుదుౕ. ౧౪

ఉ: దిక్కులనేలునట్టిజగ♦తీధవుపుత్రిక నై జనించి పె
న్మక్కువఁ బెంపఁగాఁ బెరిఁగి ♦ మాన్యతఁగాంచియు దిక్కుమాలి నే
నక్కట! తావకీనజఠ♦రాంతరవాసముఁ గంటిఁ బెట్టియా!
యిక్కడనుండివెల్వడుట ♦ యిం కొకజన్మముఁ గాంచుటే కదా. ౧౫

తే. నన్ను గర్భంబునను దాల్చు♦కొన్నకతన,నిన్నుఁ దల్లిఁగ భావించు♦కొన్న నన్నుఁ
బలుకుటా మాడ్కిఁబలికెదే♦బదులు పలికి,మందమతియాటచేతనా♦మందసంబ!

సీ. తమ్ములారా! కపో♦తమ్ములారా!దయ, నాగతిఁ జెప్ప రే♦నాయనకును
అన్నలారా! లేడి♦కన్నెలారా! దయ,నాగతిఁ జెప్పరే ♦ నాయనకును
అమ్మలారా! మయూ♦రమ్ములారా! దయ, నాగతిఁ జెప్పరే ♦ నాయనకును
అయ్యలారా! కాన♦నెయ్యురారా! దయ, నాగతిఁ జెప్ప రే♦నాయనకును

ఆ. గోసలేశుపట్టిఁ ♦ గోపాన నిటుపట్టి, నంచకుం డెవండొ ♦ పొంచి యిటులు
చేసె నయ్యలార! ♦ చెప్పఁగా ఘనులార, పోవరయ్య నన్నుఁ ♦ బ్రోవరయ్య.౧౭

—విభూతి వృత్తము.—

దిట్టజేనిపట్టినై, పుట్టియుౕ విభూతి పోఁ
గొట్టి పెట్టె పట్టుగౕ, నెట్టి తేల దైవమా. ౧౮

వ. అని హాహారవంబునఁ బలవించుచుఁ గి మ్మనుశబ్దంబు గానక తనయునికియుఁ దెలియక చలనంబుకతంబున నరణ్యంబున నెవరో తానున్న మందసంబుఁ గొనిపోవుచున్నారనితలంచి చేయునదిలేక మహాభయకంపితగాత్రయుఁ బ్రస్వేదక్లిన్నోత్తరీయయు నై యిట్టియాపత్సమయంబున దైవంబె శరణం బని నిరంతరనిజమనోనివాసిని యగురమావిలాసినిం దలంచి. ౧౯

కౌసల్య లక్ష్మీ దేవిం బ్రార్థించుట.

ఉ. అమ్మ! పసిండితమ్మి నల♦రారెడుముద్దులగుమ్మ! బమ్మఁగ
న్నమ్మ! తరమ్ములేనియల♦రమ్ములఁ బొంధులదిమ్ముఁ జిమ్ముసా
రమ్మునుగల్గువాని నల♦రౕ రహిమీఱఁగఁ గన్నయమ్మ! మా
యమ్మ సుఖమ్ము లిమ్మ నత♦హర్షవిధాయకి! లోకనాయకీ! ౨౦

—పద్మనాభవృత్తము.—

బాలా! కనచ్ఛ్వేతచేలా! నవాబ్జారి♦ఫాలా! జగద్ధేతు రక్షావిలోలా!
హేలావతీరత్నజాలావృతా! దివ్య♦హేలా! పయోరాశిబాలా! సలీలా!

కీలాలభుక్కర్బురమాలాబహిర్నిర్మల♦ఖేలా ! సుశీలా ! యలక్ష్మీవిఫాలా !
కీలాలజాతాలయా ! పాతకాంగార♦కీలాలజాతా ! దయాపూత ! మాతా ! ౨౧

*** శ్రీలక్ష్మీదండకము. ***

శ్రీమద్రమామానినీ! యిందిరా ! యిందురా ! కంధిరాణ్మందిరా ! సారమందార కుందారవిందంబుల న్పుష్పబృందంబులం బెక్కుచందంబులన్ నీదుపాదారవిందంబు లంగొల్తుఁ; దల్లీ ! పురంధ్రీమతల్లీ ! నతేంద్రాగవల్లీ ! బళీ ! తొల్లి బృందారకుల్ పూర్వబృందారకుల్ మందరాగంబు నిర్మందరాగంబునన్ రజ్జునాగంబుగాఁ బాల వెల్లిన్మథింపంగ రంగారుబంగారు పొంగారుసింగార మంగంబునం జెంగలింపంగ బృందారకీబృందమందారకల్పేందు చింతామణీ సోదరీఖ్యాతిఁ గైకొంచుజన్మించి మించున్ జిగిన్మించుమైసంచుతో నంచయానంబుతో భృంగగానంబుతో ముద్దుఁగెమ్మోవితోఁ దమ్మిపూఁదావితో నవ్వునెమ్మోముతో నంబుజాతమ్ముతో వచ్చి నీలాంబుదశ్యాముఁ డార్తావనోద్దాము వక్షంబునం నిర్జరాళీసమక్షంబునం జేరవే; యన్నకోసంబుగా గుజ్జువేసంబుగా రక్కసు న్వేఁడఁ బోవంగఁ దద్బ్రహ్మసూత్రంబునం జేరవే? క్రోడమై క్రీడమైనాడనాకొమ్మునన్ సొమ్మునుంబోలె భూకాంతవై దక్కవే మక్కువం ? బాఱుఁడై క్రూరుఁడై రాజులన్ భూరిఘోరాజులం బట్టి గిట్టింపఁగా నేలవై యేలవే? చాలు వేయేల? యాయాదినారాయణాన్యంబులౌ సర్వలోకాళిలోకేశుఁ, డాద్యుండుగా నీదురూపంబెకా దేవి! నిన్నొందియే ముందుగోవిందుఁ డీలోక బృందంబుఁ గల్పింపఁ జాలెంగదా ! కూర్మినిన్నొంది రక్షించు ; నట్లవుట నిన్నే ప్రధానంబుగా నెంతు ; నిన్నొందకున్నంతఁ దన్నామరూపంబు లెవ్వాఁ డెఱుంగున్ ధరం జూడ జంభారిజృంభాపహారంభసంభార మాశుంభదోస్తంభసంరంభముం గుంభినీయాన! యాలంభముం జేయవే భార్గవీ ! యాశ్రితస్వర్గవీ ! దేవి! ప్రాణేశ్వరద్రోహులౌ వారికిం బుత్రినై యుంట మర్యాదగాదంచునో నాథుఁ దానిల్లటం బుంచుకొన్నట్టి వారాశికిం బుట్టి దేవేంద్రుదారిద్ర్యముం గొట్టవా? నీదువైముఖ్యమే లేమి, వైముఖ్యమే లేమి భాగ్యంబెకా, కాన నీసత్కృపాపాంగముల్ నాపయిం బంచి రక్షింపుమా మాత! పూతానుకంపాసమేతా! నమస్తే నమస్తే నమః. ౨౨

→ భార్గవీ నవరత్నములు. ←

శా. అంభోజాతవిశాలనేత్రములతో ♦ నాస్మేరవక్త్రింబుతో
గంభీరం బగువాక్కుతో విమలసత్ ♦క్షౌమంబుతోఁ దమ్మితోఁ
గుంభీంద్రద్వయహస్తసంభృతమణీ♦కుంభాభిషేకంబుతో
దంభం బొప్పెడినిన్నుఁ జూచుటెటో భ♦క్తస్వర్గవీ ! భార్గవీ ! ౨౩

శా. సీతోర్వీ జనియించి కాదె వెలసెన్ ♦ నిస్తుల్య మౌకీరితి
ధ్ధాత్రీజంబును రాయి పెయ్యయు వదా♦న్యత్వంబున న్నీ మహో
దాతృత్వంబు నుతింప నాతరమె చిం♦తాసింధునిర్మగ్న నా
ఖ్యాతి న్మానము ప్రాణము న్నిలుపు భ♦క్తస్వర్గవీ! భార్గవీ! ౨౪

శా. పంకేజాసన పంకజాతభవ! శ♦ర్వాణీశసంసేవితా!
పంకేజాసన పంకజాతభయని♦ర్వాపక్రియాశాలినీ!
పంకేజాలయ! పంకజాస్త్రిజననీ ♦ భాగీరథీ నందినీ!
శంకాతంకములేల ప్రోవ నతవాం♦ఛాస్వర్గవీ! భార్గవీ! ౨౫

మ. కరముల్ నిస్తులపాపనాశకరముల్ ♦ కంజాతసాకారముల్
వరముల్ పల్లవసౌకుమార్యధురముల్ ♦ భక్తావళీపూర్ణశం
కరముల్ దుర్జనచిత్తభీతికరముల్ ♦ గారుత్మతో న్ముద్రికా
కరముల్ నాకుఁ బ్రసన్నమౌ టెపుడొ భ ♦ క్తస్వర్గవీ! భార్గవీ! ౨౬

మ. పదముల్ దుఃఖితమఃఖరాంశుపదముల్ ♦ భక్తావళీజీవకౌ
ముదముల్ స్వాశ్రితలోకభోజనదముల్ ♦ మోక్షైకసంపాదనా
స్పదముల్ ధిక్కృతనవ్యకోకనదముల్ ♦ భద్రాఢ్యసచ్చింతనా
సదముల్ నాకనులారఁ గాంచుటెటొ వాం♦ఛాస్వర్గవీ! భార్గవీ ౨౭

మ. తళుకుంజెక్కులతోడ లేనగవుతో ♦ ధాళద్ధళద్వేణితో
బెళుకున్ముక్కఱతో ఝుళంఝుళరవా♦వేల్లత్తులాకోటితో
ఘలుఘల్లంచును మ్రోయుకింకిణులతోఁ ♦ గారుణ్యచిత్తంబుతోఁ
గలశాంభోధితనూజ! నిల్వు మిట భ♦క్తస్వర్గవీ! భార్గవీ! ౨౮

శా. చిందుల్ ద్రొక్కఁగఁ జీరచుంగులు లస♦చ్ఛ్రీయుక్తి హృద్యంబుగా
నందెల్ మ్రోయఁగఁ బైఁటకొంగు మెఱయన్ ♦ హారావళీశింజితం
బందంబొప్పఁగఁ గంకణాళి మొరయన్ ♦ హాసాననోపేతవై
కందుంగూడియు రాఁగఁ గందునొకొ భ♦క్తస్వర్గవీ! భార్గవీ! ౨౯

మ. భవదీయాద్భుతదివ్యనవ్యమహిమల్ ♦ భావింప శక్రాంబుజో
ద్భవశర్వాంగనలైనఁ జాల రఁట నే ♦ బాలన్ నినున్ శక్తనే
స్తవముం జేయఁగ నీకృపారసము నా♦త్మం జిల్కి పల్కించి మో
దవిధిం దేలుచు నన్నుఁ బ్రోవఁగదె భ ♦ క్తస్వర్గవీ। భార్గవీ! ౩౦

శా. నీకంటెన్ ఘను లేరు లేరు జనతా♦నిర్నిద్రరక్షావిధిన్
నాకంటెం బరు లేరు లేరు దురితో♦న్మాయాత్మికల్ చూడఁగా

నాకున్ దిక్కెవరమ్మ నిన్విడిచినన్♦నాతల్లి! నీపాదముల్
నాకుం దిక్కగుఁగాత మెప్పుడిల దీ♦నస్వర్గవీ! భార్గవీ! ౩౧

కం. కమలాలయ నిజమానస, కమలాలయఁజేసి యిట్లు♦కల్మషమతిచేఁ
గమలేక్షణ కరుణంబుగ, విమలోక్తుల వేఁడుచుండ ♦ విశ్రుతఫణితిన్. ౩౨

కౌసల్యకు శ్రీలక్ష్మీదేవి ప్రత్యక్షం బగుట.

సీ. గమగమ లాడుచొ♦క్కపుఁదమ్మిమిహి కమ్మ, సౌరభంబులు వెద♦చల్లుచుండ
సౌదామనీదామ♦శాశ్వతరుచిధామ, మగుమేనినిగ్గుసో♦యగముతోడ
ధవళాంశురుచిఁ గేరు♦ధవళాంశుకముసౌరు, కడుఁబండు వెన్నెల♦గ్గురియుచుండఁ
గరుణారసాధిక♦పరిణాహనయనఖం, జనపాళి విడివడి ♦ సంచరింప

తే. రవణములు మేలి జిలిబిలి♦రవళి గులుక, శ్రవణముల కోలి సారర♦సాయనముగ
మందహాసంబు మోమున ♦ నందగింపఁ, గంకణంబులు ఘులుఘల్లు♦ఘల్లు రనఁగ.

సీ. ఘనఘనాఘనకాంతి ♦ ననువుపఱిచినకీల్, కబరీభరంబు పీఁ♦కటులుముంపఁ
బ్రాలేయబింబరు♦గ్జాలంబు నగుకటీ, క్షౌమంబు వెన్నెల♦గాయుచుండ
నరుణారుణప్రభా♦హరణధురీణ మౌ, మెయికాంతి యీరెండ♦మెప్పుఁజూపఁ
గ్రొంబసిండిహొయారంగుఁ♦గొదవపఱుచు మోము, పసిమి మేల్మిసిమిపెం♦పెసక మెసఁగఁ

తే. దారసముదారపారిత♦థ్యయు రహింప, జీవరక్షాపరత్వంబు♦చెలువు మిగుల
వదనపద్మంబు చెలువార ♦ నెదురఁ దోఁచెఁ, జిత్రకారుణ్యరసపేటి ♦ శ్రీవధూటి.

వ. ఇట్లు భక్తజనభాగధేయం బగుక్షీరసాగరకన్యాలలామంబు కృపాలవాలం బగు
మానసంబునఁ బ్రత్యక్షం బగుటయుఁ గౌసల్యముకుళితహస్తపద్మంబునసుమార్చ
నంబును గావించి కృతప్రణామయై సమ్మదాశ్రులఁ బాద్యం బొసంగి వినయవిన
మితశిరస్కయై సంభ్రమాతిరేకంబున విశేషంబు భాషింపనేరక యిట్లను. ౩౫

కం. సనయే జలనిధితనయే! కనకనళినమృదులపాద♦కమలే! విమలే
విమతసుశీలే! బాలే! మునివరసురవరనరవర♦పూజితచరణే! ౩౬

ఉ. వందన మిందిరారమణి ♦ వందన మంబుధినందినీ! శతా
నందపురందరేందుధర♦నందసునందననందనందనా
నందితకుందసుందరి! క♦నం దగు డెందముకుందు డింద నా
నందము కందళింప భృగు♦నందన! నన్ దయ మంద లొందఁగన్. ౩౭

కం. ఇటు నిటలతటఘటితకర, పుటయై భయభక్తియుక్తిఁ ♦ బొరిఁ బొగడంగా
నటమట చిటిలఁగఁ గనుఁగొని, స్ఫుటవర్ణస్ఫూర్తి నిందు♦సోదరి పలికెన్. ౩౮

ఉ. దోషములేదు నీవలనఁ ♦ దోయరుహాయతనేత్ర ! నీగురుల్
దోషులుగారు ని న్నిటులు ♦ త్రోయరు వారు భవద్గుణోన్నతిన్
దోషములేమిఁ గాంచి పరి♦తోషము నొందుచు నుందు రెప్డు సం
తోషితచిత్తఁ జేసి నను ♦ నోముల నిన్ననిరమ్మ నాదయన్. ౩౯

ఉ. నావరమంది కాంచుటను ♦ నవ్యగుణాన్విత వోట సత్కృపా
భావమె కాని నీయెడల ♦ వార లెఱుంగ రొకొండుఁ బుత్రికా
భావనికేతనంబుఁ గని ♦ వారలు గుందుట మందలింపఁగా
నావశమౌనె యోతరుణీ ♦ న్యాయము గాదమ వారి దూఱఁగన్. ౪౦

ఉ. ఆజి బలారివైరికిని ♦నాజిమహీపతి ని న్వరించి మేల్
రాజులఁ బెండ్లిగాఁ దనయ♦లాభముగల్గు నటంచుఁ జెప్ప ని
ర్వ్యాజపరాపకారి తన♦యాయువె తీఱెడునట్లు నిన్ను నీ
యోజ హరించెఁ జోరుక్రియ ♦ నూఱడు మాత్మ శుభంబు చేకుఱున్. ౪౧

ఉ. భ్రాజితదివ్యతేజుఁ డప♦రాజితుఁ డాత్మభవుండు నీకుఁ బు
త్రీ! జనియించి యీపగను ♦ దీర్చు వగంబడ నేల నీవు సం
యోజితకీర్తి యత్తగ స♦మున్నతరోషవశంబునన్ రిపూ
ద్వేజనసంగరంబున వ♦ధింపఁగ నేన నిదాన మయ్యెదన్. ౪౨

ఉ. నీతముగా భవజ్జనక♦నిశ్చితలగ్నము భగ్నమొంద దు
ర్నీతిపరుండుగావుటను ♦ నిన్నిటు లప్పనచేసెఁ గంధికిన్
భీతిలనేల యాజి నినుఁ ♦ బెండిలియై సుఖవృత్తి నుండు సం
ప్రీతిని బొందు మోరమణి ♦ వేదన నొందకు మాత్మలోపలన్. ౪౩

కం. నీధవునిమిత్రుఁ డయ్యె ధు,నీధవుఁడు గణింపలేక ♦ నిష్కారణమే
బాధాచరణుం డయ్యెను, బాధంబడుఁగాక వీఁడు ♦ వానికిమున్నే. ౪౪

⁂ లక్ష్మీదేవి కౌసల్యకు వరంబు లొసంగుట. ⁂

వ. సుందరీ ! నీ వీబందిమందిరం బగుమందసంబున వందురుపర్యంతంబు నాఁకలిదప్పు
లు వొందకుండ వరం బిచ్చితి. ౪౫

కం. రక్తికి నాయందలియా,సక్తికిఁ బతిభక్తికి హిత♦సరసోక్తికి నీ
శక్తికి మెచ్చితిఁ గోరుము, యుక్తం బగు నట్టివరము ♦ లొసఁగెదఁ బుత్రీ. ౪౬

వ. అనిన. ౪౭

కం. నిరతము నీపదభక్తియు, వరగుణుఁ డగుదశరథుండు ♦ పతియై చెలఁగన్
స్థిరతరపతివ్రతాత్వముఁ, గరుణింపవె లోకమాత ♦ ఘనవిఖ్యాతా. ౪౮

ప్రమితాక్షరవృత్తము!

ప్రమితాక్షరం బమరు♦వాక్యములన్, నమితాంగయష్టి లల♦నామణియుం
గమలాసతిన్ విబుధ♦కాండనుతం, గ్రమమొప్ప వేఁడ హరి♦కాంత యనెన్. ౪౯

కం. నీమీఁదికరుణపెంపున, నీమది నర్థించినట్టి♦నిరుపమవరముల్
భామిని! యొసఁగితి వినుమా, నీమహితయశంబు వెలయు ♦ నిత్యం బగుచున్.

సీ. వావిలికొలనుస♦ద్వంశంబునందును, ధర భరద్వాజగో♦త్రంబునందు
రామచంద్రాఖ్యుండు ♦ రహిమీఱజనియించి, ప్రథితమంత్రిప్రెగడ♦వంశ్యుఁడైన
నరసింగరాయని♦వరపుత్రిఁ గనకమ్మ, వరియించి వెలయును ♦ వారలకును
బుత్రులుమువ్వురు♦పొల్తురువారిలో, మధ్యముఁ డార్యస♦న్మార్గరతుఁడు

తే. సుబ్బరాయఁడు మృదుహిత♦సూక్తు లొలయఁ, దావకీనవివాహక♦థాప్రపంచ
మాంధ్రభాషను విరచింప నలరు నీదు, నవ్యసత్కీర్తివల్లిక♦న్యావతల్లి! ౫౧

వ. అని యంతర్హితయయ్యె నక్కౌసల్యయుఁ దద్వరప్రభావంబున నాఁకలిదప్పులెఱుం
గక తలపూవాడక యుండెనంత. ౫౨

దశరథుఁడు పెండ్లికై బయలుదేఱిపోవుట.

కం. అక్కడ దశరథభూపతి, మక్కువతోఁ బరిణయోద్య♦మపరుం డౌచున్
మిక్కిలి సంబరమున నలు, దిక్కులఁ జాటింపఁ బంచెఁ ♦ దెలియ జనులకున్. ౫౩

ఉ. పౌరులు వారివారిపరి♦వారముతోఁ జనుదేర వాహినీ
వారము గొల్వ నాడుచును ♦ బాడుచు రా మును నాగవాసముల్
వీరవరుండు చాపకర♦వీరభృదాదికసైన్యయుక్తిరం
భోరువుఁ బెండ్లియాడ నిర♦యోధ్యుఁడునై కడువైభవంబునన్. ౫౪

కం. చని సరయూతీరంబున, జననాథుఁడు విడియఁ బనిచి ♦ సరగున స్రోత
స్వినిఁ దరియింపఁగ ననువగు, ఘనతరినికరంబుఁ బూన్పఁ♦గా నటు పనిచెన్. ౫౫

ఉ. కొందఱు దాఁటి రీఁదుచును ♦ గొందఱు తెప్పలమీఁదఁ బోవుచుం
గొందఱు కోల లూఁతగొని ♦ కొందఱు కుండలపైఁ బరుండియుం
గొందఱు యానపాత్రములఁ ♦ గొందఱు కోలములం దరించి రా
యందఱు వారివారి కను♦వైన తెఱంగులఁ బెక్కురేవులన్. ౫౬

కం. అందఱుఁ గొందలమందక, ముందుగఁ దరియింపఁ జూచి ♦ భూపతి యమితా
నందమున దాఁటుచుండెడి, సందున నాకసమునందు ♦ సన్నిమబ్బుల్. ౫౭

ఝంఝామారుత వర్ణనము.

సీ. చేరెడంతేసివి ♦ చేరి దోసెడు లాయె, దోసెడు మూఁకుడం♦తేసి యాయె
మూఁకుడంతేసివి♦మూఁగిచేటెఁడులాయెఁ, జేటెఁడై యెటుచూడఁ♦జేతెఁడాయెఁ
జేతెఁడంతేసివి ♦ చెలఁగి దుప్పటు లాయె, దుప్పటులంతవి ♦ గొప్పవాయె
నింతాయె నంతాయె ♦ నంతకు నంతాయె, నంతపై మఱిమఱి ♦ యంతలాయె
తే. గొప్పవగుచును విప్పులై ♦ కుప్ప లగుచుఁ, గుప్పలెల్లను బెదపెద♦తిప్ప లగుచుఁ
దెలుపుచామనిచాయయు ♦ నలుపునగుచు, నింగిమబ్బులగమినిండె♦నిముసమునను.

ఉ. రాలెను దుంపరై మఱి ప♦రంపరయై యటుమీఁదఁ జిన్కులై
క్రాలుచు గొప్పబిందుతతి♦గా నెడ గన్గొననీక సందులే
కోలిని బుప్పవర్షమయి ♦ యొప్పెడు క్రోఁతయుఁ గూడి యుప్పనన్
గాలియు వానయున్ బెరసెఁ ♦ గాఱియఁబొంద జనంబు లజ్జడిన్. ౫౯

కం. తొలిపలుచనిచినుకులకు, న్వలపుల వెదచల్లె మృత్స్న ♦ బహుహృద్యంబై
నిలిపెను బంకనిమగ్నం, బిలయయి దెబ్బాటు మిగుల♦నెసఁగినవేళన్. ౬౦

సీ. ఏకతాలంబున ♦ నెసఁగుచు వంగుళ్లు, మూఁడుకాలంబుల ♦ మొగి నటించెఁ
జిటుకుపట క్కను♦పొటుకులు గడఁగని, తెంపులధారలై ♦ యింపుమీఁఱెఁ
దెంపులెల్లను గూడి ♦ దీపించెఁ బీనైక, ధారయై చూఱులఁ ♦ దోరముగను
జెలిమలై చాలులై ♦ చింకలై వంకలై, జాలువాఱుచుఁ బెద్ద♦కాలువలయి
తే. వీథివీథిని నదులయి ♦ విస్తరిల్లె, బయలనడచెడిపాంథులు ♦ భయపడంగఁ
బంక మడఁగుటఁదాఁకురాల్ ♦బయలువడుట, వీథులెల్లఁ గరాళించె♦వికటముగను.

చం. కొమరుగ వామనీకృతముఁ ♦ గుంచిత మైనగళంబు లోననే
యిమిడిచి యొంటికెక్కనెగ♦యించుచు నీఁకల విచ్చి త్రోటి వం
చి మెయిఁబడన్ విదిర్చి జల♦శీకర, మెత్తినఱెక్క గొడ్డుగా
నమరఁగఁ బల్లటీల్ దడిసె ♦ నత్తఱిఁ జిన్కులఁ జింక నొడుచున్. ౬౨

శా. ఝంఝావేగమహోద్ధతస్ఫుటితవృ♦క్షవ్యూహనిర్ఘోషయు
గ్ఝంఝాసారవివృద్ధిహేతుజనహం♦సస్తోమసంత్రాసకృ
ఝ్ఝంఝామారుత మూన్మకాత్యయమహా♦శక్త్యంఘ్రిమంజీరఝా
ళంఝాళ్యంబొకొనాఁగ ఘోర మయి క్రా♦లం జొచ్చె నిర్విఘ్నమై ౬౩

మహాస్రగ్ధర.

ఫెళఫెళ్ ఫెళ్ ఫెళ్లటంచున్ ♦ విఱిగి తరుతతుల్ ♦ప్రీల,వ్రయ్యంగ దిగ్భి
త్తులు ఫట్ ఫట్ ఫట్టటంచుం ♦ దొడిఁబడి కుయిచే♦దొమ్మిడీకొట్టఁగా నా

వలు లటక్‌లటక్‌ల ట్టటంచుం ♦ బ్రజలకు భరమై బ్రద్దలై దిగ్గనన్ గుం
డెలు ఉవ్‌ఉవ్‌ఉ వ్వటంచు ♦ న్వడివడి విసరెన్ నింగియు న్నేల నిండన్. ౬౪

చం. అరయఁ దమోవిహారినిచ♦యాళికిఁ గాఁ డితఁ డేటఁజిక్కె నేఁ
డిరవుగఁ బుట్టి మున్న ఘటి♦యించెద నంచుఁ దలంచి యిర్లు భీ
కరముగ ముంచెనో యనఁగఁ ♦ గాటుకకుండయుఁ బోలెఁ గ్రమ్మె న
ప్పురుసునఁ జిమ్మచీఁకటులు ♦ పాణితలంబును గానకుండఁగన్. ౬౫

కం క్షణదద్దినము సరిద్ధవ,దనంత యంధజ్జనంబు ♦ యవసత్కజమై
ఘనవృష్టి కురిసె మబ్బులు, వినువీదిని నిండ గాలి ♦ విసరె బెడిదమై. ౬౬

ఉ. దారుణకాలవారిదవి♦తానము గాఁగ శతఘ్నికల్ సవి
స్తారతటుత్తులే చెలఁగ ♦ జానకి త్రాడులపోల్కి లోరవల్
నీరముబిందుబృంద మయి ♦ నివ్వటిలం దఱిబోయ యంచలం
గ్రూరత నారటంబొదువ ♦ గోడుకొనన్ ఘటియించెఁ దీవ్రతన్. ౬౭

ఉ. వారిధరంబు మందరము ♦ వాసుకి కాఱుమెఱుంగుఁదీవెగా
దారుణదైత్యదైవతవి♦తానము ఘోరమహాశుగంబుగా
నీరధి యంతరాళముగ ♦ నిర్మథనం బొనరించి కాలమ
న్వాజనేత్రుఁ డిచ్చె ఖగ♦పాళికి నయ్యమృతప్రపూరమున్. ౬౮

నదీప్రఘోషవృత్తము

దూఁకుచు న్భంగముల్♦తుంగమై భంగమై, శీకీలునాఁ గూలము ఖం♦డితంబుగాఁ
బకీలన్నభోవీథి♦పాతంబుపొందన్, ధీకంప మొందించె న♦దీప్రఘోషముల్. ౬౯

ఉ. నీడలు పెల్లుగ్రమ్ముధర♦ణీరుహముల్ మఱి నీలికొట్టముల్
వాడనిపాడువీడులును ♦ స్వల్పపుదైవతమందిరంబులున్
గూడలుఁ దాటిమట్టలును ♦ గోడలపంచ లదాటునందుఁ గా
పాడఁగఁ బెల్లుజల్లునను ♦ బాంధులకున్ శరణంబులై తగున్. ౭౦

దశరథుఁడు నదిలోఁబడి కొట్టుకొనిపోవుట.

కం. ఘనవాత్యావళిఁ జీఁకటిఁ, గననేరక తరణికులుఁడు ♦ గళవళపడుచున్
మునుఁగఁగఁ జింతఁ బుటుక్కన, మునిఁగెఁ దరణితోడ నతఁడు♦మునిఁగెన్నీటన్.

చం. మునుఁగుచు లేచి భానుకుల♦ముఖ్యుఁడు పట్టుకొనంగ నెద్దియుం
గనక నదిం దరింపఁగ న♦గాధజలంబులఁ బైపయిం గర
ళ్లను బడి సుళ్లలోఁ దవిలి ♦ గ్లానిభుజించుచు ధీరుఁ డాటఁ దా
మునుఁగక వీచికాసరణిఁ ♦ బోవుచునుండెఁ గరంబుఁజీఁకటిన్. ౭౧

⁂ విద్యున్మాలావృత్తము. ⁂

సోఁగై బాగై తీఁగై ప్రోఁగై, వ్రేఁగై చూడం దేజోన్వీతం
బై గారింపన్ విద్యున్మాలల్, మాఁగాధ్యానం బోలిం జేసె. ౭౩

ఉ. సారవసారఘోరతర♦సత్వరభూరితరంగమాలికా
ధోరణి ధారణీశుఁ డవి♦ధూతమనోధృతిఁ జేరె నయ్యెడన్
స్ఫారభయంకరారవవి♦భాసితపుష్కరచుంబివీచికా
వారపరంపరానిహత♦పార మపారము నైననీరధిన్. ౭౪

వ. ఇట్లు ప్రవాహవేగంబునఁ జనిచని సాగరంబునఁ బడి తరణోపాయంబుగానక చీఁక
టినెద్దియుం గననేరక గురూపదిష్టంబు మనంబునం దోఁచుటయు ౭౫

⁂ దశరథుఁడు భగవంతుని ధ్యానించుట. ⁂

చం. ఎఱుఁగుదు జీవి పౌరుషము ♦ నెల్లను వీడి భవత్పదాబ్జముల్
మఱవక సన్నుతింప నను♦మానము మాని దయార్ద్రచిత్తతన్
మఱుకువఁ బాపు దీ ననుచు ♦ మాధవ! యట్టిఁడ నైన నన్ను నీ
వఱమరచేయఁబోకుము ద♦యామతి నిమ్ము కరావలంబమున్. ౭౬

ఉ. ఘోరతరప్రవాహమునఁ ♦ గూలి యభంగతరంగ సంఘముల్
వారక మచ్చిరోనిహతి ♦ భగ్నములై తలయేరుఁ దెచ్చెశా
రీరబలం బడంగెను హ♦రీ! తనుకంపము హెచ్చె నింక న
న్నీరముఁ జేర్పవయ్య కరు♦ణింపుము రామ! కరావలంబమున్, ౭౭

ఉ. ఆఁకటఁ గుంది వందుచుచు ♦ నాత్మజవంబు బలంబు డిందనే
నీకటు వైనచీఁకటిని ♦ నీఁదగఁ జాల, స్రవంతిఁ బ్రాణముల్
పోకడ కొప్పినాఁడ దయఁ ♦ బ్రోవక యుండిన నీవు; దేవ! పెం
జీఁకటిఁ గన్ను గాన దయ♦సేయర రామ! కరావలంబమున్. ౭౮

ఉ. సారసలోచనా! యభవ ♦ సారససంభవశంభుసన్నుతా!
క్రూరమదారివారణ! వి♦కుంఠసుతా! పరమేశ! మేశ! సం
సారమహాబ్ధిమగ్నజన♦జాలతరీ! నృహరీ! హరీ! నను
న్నీరముఁ జేర్పవయ్య కరు♦ణింపుమ రామ! కరావలంబమున్. ౭౯

ఉ. భార్యతృకళత్రపుత్ర చయ ♦ బాంధవభీకరనక్రయుక్తతృ
ష్ణాతతజీవనాశయదు♦రత్యయసంసరణాంబురాశిస
త్స్రోతమ! ప్రాకృతాంబునిధి♦భుగ్నుని నం దరియింపఁ జేయుమా
జాతమహానుకంపను నొ♦సంగవె నాకుఁ గరావలంబమున్. ౮౦

ఉ. నిస్తులితాపదంబునిధి ♦ నిస్తరణంబు గనంగలేక సం
త్రస్తుఁడనైతిఁ దావక సు♦నామము సంస్మరణంబుసేయుచున్
నిస్తులఘోరసంసరణ♦నిస్సరణక్రియ జ్యేష్ఠసూతికిన్
నిస్తుగ నీదుపేరిడుచుఁ ♦ జీరుచునుండెద రామ! ప్రోవుమా. ౮౧

ఆ. నీదు పేరుఁ దలఁప ♦ నీరధి మునిఁగెడి, జీవి వేగ వేలఁ ♦ జేరు ననఁగ
నిన్ను నిచ్చఁ దలఁచు ♦ చున్ననన్నిట్టుల, చేయివిడువ నీకుఁ ♦ జెల్లు నయ్య. ౮౨

వ. అని యిట్లు గురూపదేశంబు మఱవక సంస్మరించుచుం బోవంబోవ. ౮౩

ప్రభాతవర్ణనము.

ఉ. అంతటఁ గొంతసేపున సి♦శాంతము డాయఁగ విచ్చెఁ జీఁకటుల్
శాంతతనొందె వాయువులు ♦ చక్కని తెల్వి వహించె దిక్కులే
కాంతముఁ జింతనొందెడు ని♦జాన్వయదీపకుఁ డంచుఁ బద్మినీ
కాంతుఁడు ప్రాగ్దిశాగ్రమునఁ ♦ గన్గొన నిల్చె జగంబు మ్రొక్కఁగన్. ౮౪

భాస్కరవిలసితవృత్తము.

విచ్చఁగఁ గమలిని వేఁడుకమీఱన్ ♦ విచ్చలవిడి నళితతి వెలిజాఱన్
హెచ్చుగ మది నరులున్ ముదమారన్ ♦ నెచ్చెలికపుఁగిటఁ గడుఁజెలువారన్
విచ్చఁగఁ బలపలచీఁకటితీరన్ ♦ వేఁడుకఁ దిరిగెడువిటు లిలుసేరన్
వచ్చఁగ వ్యసనము జీవముదాఱన్ ♦ భాస్కరవిలసితరుచు లరుదేరన్. ౮౫

చం. నిడుదకరల్లెదుర్కొనఁగ ♦ నిక్కుచు నిక్కుచు దాఁటిపోవుచుం
గడిఁదిశ్రమం బటం చనక ♦ కన్గొని దూరమునందు ద్వీపమ
య్యెడ కరుగంగ నెంచి యతఁ ♦ డీఁదుచు నాదరిఁజేరి యేకవ
స్త్రుఁడు నసహాయుఁడై దెసలు ♦ చూచుచు నెవ్వరు లేమి నివ్వెఱన్. ౮౬

ఉ. కట్టినవస్త్ర మయ్యెడను ♦ గాలికి నెండకు నాఱనుప్పులై
నట్టిజలంబుల న్మునుఁగు♦లాడుటఁ జీఁదఱదోఁప మేను న
ప్పట్టున రోసి రోసి యొక ♦ వాపిని స్నానముచేసి యయ్యెడం
జెట్టులఁ గాయయుం గసురుఁ ♦ జిక్కిన మెక్కుచు నాత్మలోఁపలన్. ౮౭

ఉ. ఎక్కడి యాయయోధ్య యది ♦ యెక్కడికోసల యేటిపెండ్లి నే
నెక్కడ సంద్ర మెక్కడ యి♦దెక్కడి ద్వీపము దైవమా ననున్
దిక్కునుదోఁపకుండ నిటు♦ తెచ్చి మహాంబుధిలోన ముంచితే
యెక్కొఱగానికార్యముల ♦ నేఁ దొలిబాములఁ జేసినాఁడనో. ౮౮

సీ. వార్ధిపరీతభూ♦వలయ మీద్వీపమే? భృత్యానుభృత్యులు ♦ మృగకులములె?
సింహాసనంబొకో ♦ చెలఁగి యీభూధరం? బాతపత్రంబు లీ♦యగచయములె?
తూఁగుటుయ్యాలలు ♦ తీఁగెలప్రోవులే? పరివారములు నాకుఁ ♦ బక్షికులమె?
పఱువనిపఱుపులు ♦ పచ్చికపట్టులే? నుపధానతతులు గం♦డోపలములె?
తే. ఆఁకలియ యైనచో నిప్పు ♦ డారగింప, నాకలివెగాయలా మదా♦హారమయ్యెఁ
జూడ ననపేక్షితం బన♦సూయకంబు, పరుల కిటువంటిపద మబ్బె♦బళిర నాకు.

ఉ. అక్కట పెండ్లికోసమయి ♦ హర్షసమున్నతిఁ బోవుచేడ! హా!
యెక్కడిగాలివాన! యది ♦ యెక్కడిచీఁకటి! యేమిచిత్రమో
దిక్కెఱుఁగరాదు కడ♦తేఱఁగఁ దేరకుఁ ద్రోసి వెల్లి లో
నిక్కడికీడ్చి తెచ్చితివె ♦ యీశ్వర! పాడటినట్టిగుట్టకున్. ౯౦

కం. ఊరెక్కడ నేనెక్కడ, ధీరతవాటించి చనఁగఁ ♦ దెరు వెక్కడ వి
స్తారాంబుధి దాఁటించెడి, వా రెక్కడ నెవరి వేఁడు♦వాఁడనొ యిచటన్. ౯౧

ఉ. నిక్కపుఁబ్రేమ నేను రమ♦ణీమణిఁ బెండిలియాడు కోరికన్
లెక్కకుమిక్కుటంపుఁబ్రజ ♦ లీలమెయిం గొనివచ్చితిన్ వెతల్
నెక్కొన మంత్రు లేమయిరొ ♦ సీటనుగూలిరొ పౌరులెల్ల హా
స్రుక్కుటగల్గెఁగాక నను ♦ జూచుట దైవము చిన్నచూపులన్. ౯౨

ఉ. భూవలయంబు సర్వమును ♦ బూని జయించితి బంతితేరులం
బోవఁగఁ దోలితిన్ దెసలఁ ♦ బోర నయోధ్య నయోధ్య నేలితిన్
దేవనిభున్ వసిష్ఠుమతిఁ ♦ దీరితి నిన్నియుఁగల్గి కుందెదన్
దైవము దుర్బలం బయినఁ ♦ దథ్యము పౌరుషమెల్ల వ్యర్థమా ౯౩

వ. అని యేకతంబ తనలోఁదాను మాటలాడుకొనుచు. ౯౪

కం వేలాప్రాంతమునందు మ, హేలామహిళాధవుండు ♦ హెచ్చినచింతన్
డోలాందోళితమనమున, వాలాయముఁ దిరిగితిరిగి ♦ పదములునొవ్వన్. ౯౫

కం. ఈనగశిఖరంబున నా,సీనుఁడనై కనెదఁగాక ♦ చేయలఁతి మహా
కాననజంతుపయోధిచ,రానీకము నెల్లఁ గాల♦యాపనకొఱకై. ౯౬

కం. అలలకొనల రవిరశ్ములు, దలకొన నిశితాసిధార ♦ దగ జళిపింపం
దళతళ లాడెడు విధముం, దల పించెనుఁ జిత్రతరము ♦ ధరణిం గలదే. ౯౭

కం. వామనువిధమునఁ బెరుఁగుచు, లో మేచకకాంతి భీతి ♦ లోకుల కొసఁగన్
భూమిని మ్రింగెడునో యనఁ,గా మును పడునట్టితరఁగ♦గములం గంటే. ౯౮

కం. ఘనఫణమెత్తినపా మనఁ, జనుదెంచి తటస్థమైన♦శైలము డీకొ
ట్టినఁ దరఁగలతుంపరలం,గనుఁగొననింద్రాయుధముల♦కాండము లమరెన్. ౯౯

క౦. వరుణుపురంబున బోలురు, కరవాలము లభ్యసింపఁ ♦ గై కొని విసరం
బోరిని దళుక్కని మెఱయఁగ,కరణిని మత్స్యములు మిట్టి♦కడఁకం బడెదున్. ౧౦౦

చ౦. ఇది యొకపర్వతాగ్ర మిది ♦ యిందలిపేటు పయోధిలోఁతునా
నది తలఁపంగరా దిట మ♦హాఝషకంబులు మిట్టిపాటునం
బొదలి తటంబునం బడుచుఁ ♦ బొర్లి చివాలున దూఁకు నీటిలో
నిది యెటుసాగు నేల గల♦దేని యథాక్రమ మొప్ప రేవుగన్. ౧౦౧

చ౦. అతులధులీకుళీరనిచ♦యంబులు భీకరమాకరంబు ను
న్నతి దరినిన్ విలాసముగ ♦ మానక క్రుమ్మరుచుండఁగా వనీ
క్షితిచరసూకరోగ్రఘున♦సింధురరాజిపదస్వనంబు భీ
హాతములఁజేయ నీటను ర♦యంబున దూఁకు గుభాల్ గుభాలనన్. ౧౦౨

వ. ఇట్లు తనలోఁ దాను విమర్శించుకొనుచుండె నంత. ౧౦౩

ఉ. మానసగోచరంపుఁబరి♦మాణము గల్గిచరించు నమ్మహా
మీన మదమ్యెడం గుడుపు ♦ మ్రింగఁగ వావెడలించి పెట్టియం
బూని ధరించుచో మరల ♦ నోరను దాఁకె మఱొంటుభూరిపా
ఠీనము మాంసబుద్ధినిఁ గ♦డిందిమగంటిమి దానిఁ గైకొనన్. ౧౦౪

క౦. తుములంబుగ భీషణవిక్రమముల్ వెలయంగఁ దొడర్చి ♦ కడుఘోరముగా
సమరక్రీడఁ జరించెను, దిమింగిలయుగంబు నిండు♦ధీరత దోఁపన్. ౧౦౫

వ. ఇటులు పోరునెడఁ దొలితిమింగిలంబు తుములం బగుసమరంబున మందసం బప
హృతం బగునో యని శంకించి దైవవశంబున నాద్వీపనికటంబున నమ్మహామం
జూష నిడి క్రమ్మఱఁ జని ఘోరంబుగాఁ బోరుచుండె నట్టియెడ. ౧౦౬

ఉ. రంగు తెఱం గెఱుంగని ధ♦రంగలవస్తువులైన జాళువా
రంగు బెడంగు నొందఁగ హా♦రంగునఁ బొంగుచు నార్ద్రమైనయా
బంగరుమందసంబున న♦భంగపతంగకరాళి వేగు వే
శం గలయంగఁ బర్వినఁ జె♦లంగినభంగు లనంగ శక్యమే? ౧౦౭

చ౦. మినమినలాడుచు న్మెఱసి ♦ మేల్మిఱుమిట్లు ఘటింప ముందటన్
గొన బగుపైఁడిమందసముఁ ♦ గూర్మిరహింపఁగఁ గాంచి చేరఁగాఁ
జని యొకవింత యంచు నలు♦చాయలు శోధనచేసి యద్దిరా!
కన నిది యెట్టు లీకడలి♦గట్టును జేరె సహాయహీనతన్. ౧౦౮

క౦. భారం బతివేలం బా,కారము దీర్ఘంబు కడలి♦కడ లెన్నన్ వి
స్తారము దూరం బెట్టులు, తీరముఁ జేరంగ వచ్చెఁ ♦ దేలుచు నీటన్. ౧౦౯

క౦. నావలు శకలీకృత మగు,త్రోవలు గనరావు చూడ ♦ రూఢియ యేలా
రా వటులైనను సుపరి,ప్లావోడుపఫలకతతులు ♦ లాఘవము మెయిన్. ౧౧౦

కం. వాసియు వన్నెయుఁ గలిగి వి,భాసిలి నే గాసి గనఁ బ్ర♦వాసమునం దా
హా సాక్షాత్కారముగను, గౌసల్యారమణి దోఁచు ♦ కైవడిన య్యోన్. ౧౧౧

వ. అని దానిఁ బరిశీలించుచుండ దక్షిణనయనభుజంబు లదరుటయు.

కం. మొలబంటి దుఃఖ మందును, నలవడు మోఁకాటిబంటి♦హర్షం బనఁగన్
వెలయుచు నీశకునంబులు, కలిగించెడు మదికి నేని ♦ క్షణ మోదంబుల్.

ఆ. నాకు నాదుస్థితికి ♦ నాయట్టిమరదృష్ట,వంతునకు శుభంబు ♦ వచ్చునొక్కొ
దైవకృతము లిపుడు ♦ భావింప విషమయ్యె, మీఁద నామతమున♦ మేల యిచ్చు

కం. అని యంతరంగసీమను, దనయంత ననేకగతులఁ ♦ దలపోయుచు సోఁ
కినఁ గరమునం దటాలునఁ, దనయంతన మూఁత యెగసె♦దైవకృతమునన్.

ఉ. మూఁత తటాలున న్నెగయ ♦ మొల్లపువీవలివీవ బాలకం
జాతసఖాంశుజాలముల♦చా లొకవింత బెడంగు నింపఁగ
న్ధూతకవాటపంజరవి♦నూతనబద్ధశుకాంగనాక్రియ
న్గౌతుకసంభ్రమంబులు పె♦నంగొనఁ గోసలకన్య దిగ్గనన్.

చం. కడువడి లేచి చూచెఁ గర♦కంకణనిక్వణనంబు మీఱఁ బె
న్జడియయి సమ్మదాశ్రువులు ♦ జాలుగ జాఱఁగ మౌనముద్ర పెం
పడర నచంచలత్వ మొల♦యంగను సంశయ మంకురింపఁగాఁ
దడఁబడఁ బల్కు పుల్కలు ని♦దాఘము మేనఁ జివుర్ప నెంతయున్.

ఉ. ప్రాకటనిర్నిమేషములు ♦ భావసుగర్భము లద్భుతైకశం
కాకలితంబు రాగసర♦సాంచితముల్ వ్యసనాపహంబు స్నే
హాకరముల్ మనోభవశి♦తాశుగముల్ వెలయం బరస్పరా
లోకనముల్ నిగిడ్చి త్రుటి♦లోపల నొప్పి రనేకరీతులన్.

ఉ. నమ్మరు కొంతసేపు మది ♦ నమ్మరు కొండొకసేపు కన్నులన్
నమ్మరు తమ్ముఁదా మెదురు ♦ నమ్మరు దీర్ఘవిచారు లౌచు వా
రిమ్మెయినుండి కొంతవడి♦హెచ్చినరాగరసంబు పేర్మి స్తం
భమ్ములువోలె నుండ జన♦పాలుఁడు బాలికఁ జూచి యిట్లనున్.

ఉ. ఎవ్వతె వీవు? నీదుకుల ♦ మెయ్యది? నీతలిదండ్రు లెవ్వరో
జవ్వని! యెవ్వరీకరణి ♦ సంద్రమునం బడవైచిరో నినున్
నెవ్వగ దోఁచె నిన్గనఁగ ♦ నెచ్చెలి! ముచ్చటమీఱఁ దెల్పవే
యివ్విధి సంభవింపఁ గత ♦ మెయ్యది? భీతకురంగలోచనా!

కం. వింతయుఁ జింతయు వంతయుఁ, గాంతా నిన్గనఁగ మదిని♦గాఱియ నిడె నా
ద్యంతము వృత్తాంతము నా, వంతయుఁ బోనీక యెఱుఁగ ♦ నాడవె నాతోన్.

తే. భానుమంతునివరసుత♦పగిదిఁ దోఁచెఁ, గమలలోచన ! నీదు మొ♦క్కట్లు చూడ
నిట్టియిక్కట్లు ప్రాపింప♦నెట్లుగలిగె, వెలఁది ! విశదీకరింపవే♦ప్రేమ వెలయ. ౧౨౨

మంజుభాషిణీవృత్తము.

తరుణీ ! వినంగదవె ♦ ధాత్రినాథుఁడం, దరణీడ్యవంశజుఁడ ♦ ధర్మశీలుఁడన్
ఉరగేంద్రవేణిరొ! య♦యోధ్యనుండుదున్, స్మరణంబురాదె నను♦మంజుభాషిణీ!

ఆ. నేను దశరథుండ ♦ మానుగా సాకేత, పురము నేలునట్టి♦భూమిపతిని
ప్రత్యభిజ్ఞ కొంటకుఁ ♦ బలికెదఁ గలికిరో! వనవిహారసరణిఁ ♦ గనవె నన్ను? ౧౨౪

వ. అని శుకం బొసంగినముద్దుటుంగరముం జూపుటయు. ౧౨౫

లయగ్రాహి

పంకజహితాన్వయశ♦శాంకుఁడకలంకమతిఁ♦బంకజదళాక్షి నిటు♦పొంకముగఁబల్కం
గొంకునుదొలంగఁదల♦జంకుచును వ్రాల్చియొక♦వంకనిసుమంతకను♦లంకిలిరహింపన్
బింకమునసిబ్బితిదొ♦లంకఁగనిపాదమును♦బొంకముగమందసము♦ తెంకికొన నిల్పం
బంకజసుగంధిఁగొని ♦ చంకకును వేలను మృ♦గాంకముఖి నిల్పెన♦శంకితమనీషన్.

వ. ఇట్లు తీరంబున నిల్పి లజ్జావనతముఖిం గని. ౧౨౭

సుందరీవృత్తము.

పేరుకొనంగదె భామ!♦ప్రేమరహింపఁగా,నూరక నీతలిదండ్రు ♦ లూహదొలంగఁగా
నీరనిధిన్ నినుఁ జాల♦నిర్దయులౌచుహా! పోరచిచావఁగఁద్రోయఁ♦బుచ్చిరె సుందరీ !

వ. అనిన. ౧౨౯

తరువోజ

చరితంబు సర్వంబు ♦ జలజాక్షురాణీ ♦ సరసతఁ బల్కిన♦చందంబుదోఁప
వరుసగా వివరింప ♦ వనజాక్షి నయము ♦ పరమాదరంబును ♦ భక్తియుఁ దెలుప
ధరణీశచంద్రుఁ డం♦తయు విని యారి ♦ ధరఁ బురాకృత మిది♦తరుణి ! చింతింపఁ
బొరి నచ్చుకట్టక♦మున్నె పిచ్చుకల♦పోరిఁబొరి రావిడి♦పుట్టిన ట్టయ్యె. ౧౩౦

ఉ. చింతయొకింత లేదు సర♦సీరుహలోచన ! నాకుఁగా; వ్యథా
వంతుఁడ నయ్యెదన్ నిజము ♦ భామరొ! నీదునిమిత్త; మిట్టిదా
వంతము గల్గె నీ కకట♦ప్రాణము నీ విటు నిల్ప నాపయి
న్వింత భవచ్ఛరీరమున ♦ నిల్చుట ప్రాణము లింతకాలమున్. ౧౩౧

కం. ఆశరయానది దాఁటఁగ, నాశరయూథోగ్రమాయ ♦ యానో వడి నే
నీశరనిధిఁ జేరితి భ,గ్నాశను నట్టేట నోడ ♦ హాత మాట సతీ! ౧౩౨

వ. అని తమతమవృత్తాంతంబు లెఱింగించి యనురాగవిశేషంబున నిజదుఃఖంబుల మఱచి ప్రియాయాసంబులఁ దలఁచి దుఃఖించి మరల ధైర్యం బవలంబించి పరస్పరాశ్వాసంబుఁ బొనర్చు చున్నంత. ౧౩౩

తే. ఐదుపదిచేయుఁదూపుల ♦ హరిసుతుండు, సతియుఁబతియును వెరవేఁకిఁ ♦ గుతిలపడఁగ
నైదుపదిసేసెనప్పుడు ♦ హరిసుతుండు, వార లిరువురు నొక్కటై ♦ వాలుకతన. ౧౩౪

ఉ. రావణుపోక లెల్ల సుర ♦ రాజును భారతిరా జెఱుంగుటం
గేవలదైవతంత్రమున ♦ నీరధినడ్మను ద్వీపవాసులై
యావరదంపతుల్ వెలయ ♦ హర్షసమున్నతిఁ జూచి లగ్నముల్
భావనచేసి యా ననుచుఁ ♦ బట్టుఁడు పట్టుఁ డటంచు నందఱున్. ౧౩౫

కం. తెంపునఁ బాణౌకృతిఁ గా,వింపఁగఁ దగు ననుచుఁ దలఁచి ♦ వేగంబున నై
లింపములు వెంటనంటఁగ, నింపాదిగ వచ్చి యచట ♦ నిలిచిరి దళమై. ౧౩౬

వ. అప్పుడు ౧౩౭

ఉ. చంచదనూనరాగరస ♦ సంపద కన్నులఁగప్పఁగాఁ గరా
భ్యంచితమాల యొప్ప నుద ♦ యార్కు దిసంతులుగొట్టఁగాఁ దనూ
కాంచనశోభ లేనగవు ♦ కల్కిగఁగుల్కెడుపల్కుఁ జేడెతో
నంచవజీరువచ్చెఁ దన ♦ యంచున మానులు గొల్చుచుండఁగన్. ౧౩౮

సీ. పూర్ణేందురుచిఁ జిందు ♦ ముఖమందు దరహాస, చంద్రికారోచులు ♦ సందడింప
వెలిగట్టురుచిమట్టు ♦ పెట్టువక్షోరుహా, ములహారములు గంగ ♦ మురువు చూప
నాకాశనీకాశ ♦ వికాశమధ్యంబు, నను గాంచి పరిధినా ♦ నలువుమీఱ
హితతామరసదామ ♦ మృదుకోమలాంఘ్రిల, హంసకనాదప్ర ♦ శంస మొనర
తే. ధవళధవళాంశుకాంచల ♦ మవనపరతఁ, జిందుద్రొక్కంగ మీఁగాళ్ల ♦ నందముగను
గంకణంబులు ఘలుఘలు ♦ ఘల్లు రనఁగ, వచ్చె విధిరాణి యంబుజ ♦ పాణివాణి.

ఉ. రంభయు లోనుగాఁగల సు ♦ రప్రమదల్ ప్రమదాతిరేకసం
స్తంభితగాత్రవల్లులయి ♦ చయ్యనరాఁ గడువేడ్కఁ బూర్వ ది
క్కుంభి శచీద్వితీయుఁడయి ♦ కూరిమి నెక్కి సురల్ భజింపఁగా
జంభవిరోధి వచ్చె నరు ♦ సంబున స్వర్గవి వెంటనంటఁగన్. ౧౪౦

*** కౌసల్యా దశరథుల వివాహము. ***

ఉ. ఆదిమలగ్న మియ్యదియ ♦ యాలము గూడదు సుండు సొంపునిం
పాదిగ నీవధూవరులఁ ♦ బాటనసేయుఁ డటన్న ధాత రం

భాదిసురాంగనల్ చని న♦యంబు రయంబు రహింపఁ గూర్మి నా
మోదముతోడ నిల్పి నృప♦ముఖ్యు సతీమణిఁ బెండ్లిపీటలన్. ౧౮౧

చం. తమకము మీఱ వారలకుఁ ♦ దైధిమితోంధిమి కోం ధిత్తోం ధితోం
ధిమికిట ధిమ్మి తక్కతయి♦ధిం తయిధిం తయిధిమ్మటంచు సం
భ్రమమునఁ దాలమానముల ♦ మానితచంపక తైలమంటి రా
కమలవిలోచనామణులు ♦ క్రమవుఁ గంకణరావ మొప్పఁగాన్. ౧౮౨

కం. అంబుజపాణులు పన్నీ,రంబుల సాకేతపతిని ♦ రామామణిఁ దా
రింబుగ నవగాహము మో,దంబునఁ జేయించి కురుల♦తడి యార్ప వెసన్. ౧౮౩

కం. ఇంద్రుఁడు వస్త్రాభరణ ము,పేంద్రతులితతేజుఁ డామ♦హీపతి కియ్యన్
సాంద్రముదంబునఁ గొనుచు న,తంద్రత ధరియించి వెలసె ♦ దశరథుఁ డంతన్

చం. పసిమిపసిండిదువ్వలువ ♦ భారతి గట్టనెడం బులోమజా
కిసలయపాణి దివ్యమణి♦కీర్తితభూష లలంకరింపఁగా
నసమున మేనకాదులు త♦దంఘ్రుల సొమ్ములు గూర్ప భాసిలెన్
నసిని గడానిమేనిదొర♦సానికి సాటియనంగఁ గాంతయున్. ౧౮౪

మదనదర్పణము.

హారిమదనకామినీక♦రాబ్జ మూనునద్దమో
శారదవరయామినీల♦సత్సుధాంశుబింబమో
సారమదనదర్పణంబో ♦ సచ్ఛవిన్ రహించి పెం
పారె వదనదర్పణంబు ♦ పావనాంబుజద్యుతిన్. ౧౮౫

ఉ. హాళి సరోవరాళి లలి♦తాంబుజసౌరభలక్ష్మిఁ గొంచు సూ
నాళిపరాగమోహరజ ♦ మధ్వగవారముపై విదిర్చి మా
దాలసులైన దొంగిలి మ♦నోర్థముఁ గొమ్మల మెల్ల డాయుచున్
లీలఁ జరించెఁ దెమ్మెర మ♦లిమ్లుచనామము సార్థకంబుగన్. ౧౮౬

పణవవృత్తము.

క్రక్కల్ గా దివి ♦ పణవానకముల్, ఢక్కాదుందుభి♦డమరూద్ధకముల్
పెక్కుల్ మ్రోఁగెను♦విడు పొందక న, ల్దిక్కుల్ నిండఁగ ♦ దివిజేరితమై. ౧౮౭

కం. మధ్యమజగతీపతి కను,మధ్యను దతమధ్యమాన♦మానసదివిజా
రాధ్యను వాణీవేదీ,మధ్యాపతి ధారవోసె ♦ మన ముప్పొంగన్. ౧౮౮

కం. మంగళరవములు బోరుకొ,నంగను శుభమంగళం బ♦నంగను సురులున్
మంగళసూత్రముఁ బతి ప్రే,మం గళమునఁ గట్టె నంత ♦ మంగళవతికిన్. ౧౮౯

శా. నాకాంభోరుహలోచనామణులు వీ♦ణాచారురావామృతా
స్తోకాసారపరంపరల్ గురియ రీ♦తుల్ దప్పకుండంగ వి
ద్యాకౌశల్యము దోప శ్రోతలను బ్ర♦హ్మానందము న్ముంప ల
క్ష్మీశకల్యాణముఁ బాడి రింపునను సు♦శ్రీరాగసంపత్తితోన్. ౧౫౧

ఉత్సాహవృత్తము.

మంగళాని సంతు తే ర♦మాపతుల్యభూపతే!
సంగరాంగణారివార♦శమన! మిహిరకులపతే!
భృంగచికుర! హితగతే! గృ♦హీతసుగుణగణరతేఽ
నంగనవ్యభవ్యరూప♦ హారిశుభతనుద్యుతే! ౧౫౨

వ. అని మంగళారాత్రికలు ముత్తైదువలు పాడుచుండ రంభాదులు నర్తనంబులు సలుపుటయు. ౧౫౩

చం. అదొ యిదొ మేలు మేలె యది♦యౌనిదియౌ నదికాదు గాదుహా
యిదియిది కాదు కాదదియె♦ యియ్యది మేలని నిర్ణయింపఁగా
మదిని నొకింత నేరక య♦మందముదంబున తెప్ప వెట్టకా
సుదతి సవిస్మయంబుగను♦జూచుచునుండె సురుల్ నటింపఁగన్. ౧౫౪

వ. తదనంతరంబు. ౧౫౫

చం. కడపపిషాణబియ్యమునఁ♦ గమ్మనియన్నము పప్పు దప్పళా
ల్వడియము లప్పళంబులును♦బజ్జులు లడ్డు జిలేబి యాజ్యమున్
వడలును నావపచ్ఛళులు♦ స్వాదుఫలంబులు లోనుగాఁగ మిన్
దొడుకు ఘటింప నొక్కత్రుటిఁ♦ దోఁషముగా భుజియించి రయ్యెడన్. ౧౫౬

వ. ఇట్టు లందఱుసురనైచికీకల్పితవివిధాహారంబుల సంతుష్టాంతరంగులైరి పదంపడి.

కం. లగ్నం బిటు కడఁగాంచెను, భగ్నముగాకుండఁ బంక్తి♦వదనుఁడు కడును
ద్విగ్నుఁడుగ నని ముదబ్ధిన్, మగ్నం బగుమానసముల♦మఱి దంపతులన్. ౧౫౮

వ. ఆశీర్వచనపూర్వకంబుగ బహూకరించి మీర లిరువురు మందసంబుననుండుఁడు మీ కేవిపత్తును సంభవింపనేరదుమీరుషష్టిసహస్రవర్షంబులు సుఖసాంగత్యంబున జీవించెద రని వచించి వారలమందసంబున నుంచి బీగంబులుబిగించిశతానందపురందరాదులు మహానందంబున స్వర్గమార్గం బనుసరించి రంత. ౧౫౯

ఆ. వైరిఁ బాఱఁద్రోలి♦పరువునఁ దా వచ్చి, మందసంబు మ్రింగి♦మరల మీన
మిచ్చవచ్చినట్టు♦లేగి హెచ్చరికను, సంచరించుచుండె♦సంభ్రమునను. ౧౬౦

వ. తరువాత మఱునాఁటివఱువాత ధాత్రవాఁత గోఁతపఱుచు చేత దినంబులులెక్కిం
చుచున్నరావణుండు వేలాసమీపంబున రత్నస్తంభంబుమధ్యంబునుండి మంత్రులం

బిలిపించి మదీయాజ్ఞానుసారంబుగ జలధిరక్షించుమందసంబు వాని తోడం గొని రండని పనుచుటయు వారలు చని రంతలోన నారదుం డయ్యెడ కరుదెంచి నిర్దిష్టాసనాసీనుండైన నతనిం జూచి రావణుఁడు. ౧౬౧

కం. మీ రిడినగడువు దీఱెనె? నారద! యినవంశ్యుఁ డెచట♦నయ! కౌసల్యా
సారసలోచన యెక్కడ? మారుతముం జరిపినట్టి♦ముని మీరలొకో? ౧౬౨

కం. పోయితిరా మీ రచటికి? నాయెఁ గదా పెండ్లి విఘ్న♦హాతి లేకయె మీ
రా యెడనుండియొకో యిట్లీయెడ కరుదెంచుటలు ము♦నీశ్వర! హిహిహీ. ౧౬౩

చం. అని నగ నంతలోన దను♦జావళి హాటకపేటి మ్రోల ని
ల్పినఁ గని తాన చేరఁజని ♦ బీగములుర్గడియల్ వదల్చి మూఁ
తను దెఱవంగ వెల్వడిరి ♦ దంపతు లక్కట యేమి చెప్పదుం
గనుఁగొన వారి వానిమదిఁ ♦ గాతరతం బటుకోపవేగముల్. ౧౬౪

రావణుఁడు మందసంబున దంపతులఁ జూచి కోపించుట.

కం. కంకణరాజితకరరద,టంకితరమ్యాధరస్ఫు♦టనఖాంకనిశా
సంకులితాంశుకులను గన, సంకటమదియింత యనఁగ♦శక్యం బగునే. ౧౬౫

ఆ. చటులకుటిలనిటల♦తటమున భ్రూకుటి
పటుగతిని నటింప ♦ స్ఫుటముగాఁగఁ
బటపటార్భటరద♦రటనంబు వెలయంగఁ
గటము లదర దెసల♦తటము లగల. ౧౬౬

రావణుఁడు సముద్రుం జంపఁబూనుట.

ఉ. చూపులు లెల్ల దిగ్భ్రమను ♦ జొక్కఁగ రోషకషాయితాక్షుల
న్దీపమునుండి మండిపడు♦స్నేహముబిందువు లట్లు యస్రు లు
ద్దీపితమై ధరం దొరఁగ ♦ ధిక్కృతిపూర్వముగాఁగ సాగరుం
గోపపరీతచిత్తుఁ డయి ♦ క్రూరవచోహతి రావణుం డనుల్. ౧౬౭

శా. ఓరీ మూఢ! జడాశయా! తెలివి లే♦దో? విస్మృతిం జెందితో
క్రూరం బైనమదీయశాసనముఁ? జ♦క్షుల్ గానవా గర్వివై?
యౌరా! మోసము చేయఁ బూనితివి న♦న్నా? నిల్తువా యింక మ
త్క్రూరాస్త్ర ప్రతతిప్రహారములఁ ద్రుం♦తుం జూడరా సాగరా! ౧౬౮

శా. కాండోద్దండతరప్రచండసుమహా♦కాండప్రకాండంబులన్
ఖండీభూతునిఁ జేయ ని న్నిపుడు ది♦క్కా- నీకు దిక్పాలకుల్?

దండో ల్లంఘనగండమండితుఁడవై♦ దండార్హుఁ డొనీతలన్
జెండాడన్ గమకింతు దిక్కుగలదే♦నిం జూపరా యాఁపఁగన్. ౧౬౯

వ. అని కోపంబు పెంపునఁ దెంపున జల్లజంపై చంపఁ బైకిలంఘించుటయు. ౧౭౦

తే. నిలువునీరుగ మేనెల్లఁ♦గలఁతపడుచు, దాపుచేరిన వారిపా♦దములఁ బడుచుఁ
బొంగు గ్రుంగఁగఁ దనలోన♦భంగపడుచు, వనధియిట్టులు పలికె రా♦వణునితోడ.

చం. శరణు సురారినాథ! రిపు♦శాసనశీల! భవన్మహాజ్ఞల
న్గరువముచేసి దాఁట నొక♦నాఁ డొకయింతయుఁ దప్పులేదు ని
ష్కరుణతఁ జంప నేల నను♦సాధ్వసయుక్తి మహార్ఘుమాన్యగ
హ్వరమున దీని దాఁచితి సు♦రాసురులైనఁ గనంగనేర్తురే. ౧౭౨

తే. ఏమియుంచితో దీనిలో♦నెఱుఁగనేను, దక్కువారలెఱుంగుట♦టక్కుగాదె
వంచన యొకింతలేదు నా♦వలన నిక్క, మవల నీచిత్తమే భాగ్య♦మధిపనాథ.

వ. అనుచుండ నారదుం డడ్డంబు వచ్చి. ౧౭౪

కం. సైరింపుము సైరింపు మ, కారణమ నికారణంబు♦కార్యం బగునే?
ఘోరక్షోధీశ! యకూ, పారవ్యాహారములను♦వలదా వినఁగన్. ౧౭౫

కం. నీ కపకారం బసురా, నీకప! కారణములేక♦నిర్భీకుండై
చేకొను నెచేయ? నీతఁడు, వాకొనుమనవులను నీవు ♦ వలదా వినఁగన్. ౧౭౬

ఉ. ఈతఁడు పెద్దకాలముగ♦నీనగరీపరిఖాయితాకృతిన్
వీతదరుండునై మనియెఁ ♦ బేర్కొనఁ గాఁ డపరాధి నీకుదు
ర్నీతి పరుండు గాఁడు మది ♦ నీయెడ వంచన యింత లే దప
ఖ్యాతి గదా వధింపఁగ ని♦రాగసునిన్ శరణన్న దీనునిన్. ౧౭౭

కం. శకలీకృతనికృతియొ మతి, వికలీభూతుఁడవు గాక ♦పిలువుము; దానిన్
శకలీభూతముఁ జేసిన, నకలంకముగాఁగ సర్వ ♦ మాకలిత మగున్. ౧౭౮

వ. అనుటయు నమ్మానంబు రావించిన నయ్యది కయ్యంబునకుఁగా నొక్కముహూ
ర్తమాత్రంబు మందసంబు విడిచియుండితింగాని తక్కుంగలకాలంబునఁ బాసియుం
డనని శపథంబుచేసిన నేమియుఁ జేయునది లేక. ౧౭౯

కం. కడచినదానికి వగచుట, కడునవివేకంబు దానఁ ♦ గార్యం బేమీ?
కడచిననీరముఁ గట్టిన, నెడఁ గని నను నగుదురు గద ♦ విడిచితి వీనిన్. ౧౮౦

వ. అని కౌసల్యదిక్కు మొగంబై. ౧౮౧

*** రావణుఁడు కౌసల్యం జంపఁ బూనుట. ***

ఉ. ఈతరుణీమతల్లి కుద♦యించెడు వెన్నుఁ డటంచు వింటి నీ
కాతరలోచనం దునుమఁ♦గాఁ దగుఁ గార్యము దీరు నంతటన్

ఖ్యాతిగ ధాత్రవ్రాఁత కడ♦గాంచు నటంచును జంద్రహాసముం
జేత ధరించి కాంతదెసఁ ♦ జేరఁగ బోవుచునుండ నడ్డమై. ౧౮౨

తే. దోషవర్జితమృదుహిత♦భాషుఁ డర్థి,తోషణుం డధర్మక్రియా♦ద్వేషణుండు
సుగుణగణభూషణుండు ని♦స్తుల్యరిపువి,భీషణుం డయి వెలయువి♦భీషణుండు. ౧౮౩

—రావణునకు విభీషణుం డడ్డపడుట.—

ఉ. అన్న! సహింపు మన్న! మగ♦నాలిని జంపుట దోష మన్న! యీ
యన్నుల మిన్నఁ గన్న నొక♦యన్నువయేనియుఁ బాప మెంచ రా
దన్న! మనంబు నీ రగుఁ గ♦దన్న నశీచరితంబు గన్న నో
యన్న! శమింపు మన్న! వల♦దన్న! వధింపకు మన్న! మ్రొక్కెదన్ ౧౮౪

ఉ. కేల శితాసిపూని కనుఁ♦గ్రేవల నిప్పులు రాల నమ్మహా
కాలునిలీలఁ గ్రాలునినుఁ ♦ గాంచి ప్రవాతవిధూతరంభ నాఁ
జాల వణంకెడిం గనుమి ♦ జాలుగ రాలఁగ బాష్పవారి యీ
గోల సలీలఁ గాలగతిఁ ♦ గూర్పఁగ నేల వచింపుమన్నయా? ౧౮౫

ఉ. ఇంద్రుఁడొ చంద్రుఁడో మఱియు♦పేంద్రుఁడొ రుద్రమదంబు గల్గురా
జేంద్రుఁడొ పన్నగేంద్రుఁడొ మృ♦గేంద్రుఁడొ గాక నగేంద్రుఁడో విహం
గేంద్రుఁడొ కిన్నరేంద్రుఁడొ క♦పీంద్రుఁడొ యెవ్వరిమీఁద వైనని
స్తంద్రమదావిలారిబల♦దారణదారుణ మాకృపాణముల్? ౧౮౬

ఉ. నీమొగ మెన్నఁడుం గనదు ♦ నీ కొక యెగ్గుఁ దలంప దాత్మలో
నేమివిరోధమెన్ని యిటు ♦ హింస యొనర్చెదు? తోఁప దాయెనా
భామ లవధ్య లన్ననుడి ♦ పాండితి రిత్తప్రయాసమాత్రమా?
తామరసాక్షిఁ జంపు టతి♦దారుణకర్మము శూరధర్మమే? ౧౮౭

ఉ. దానవలోకనాథ! మును ♦ తామరసోద్భవుఁగూర్చి వేఁడుచో
మానవవానరాళి నభి♦మానము పేర్మి గణింప వీ వెడన్
మానవి దీనికిన్ వెఱచి ♦ మారణకర్మ మొనర్ప నచ్చరల్
మానినికిన్ భయంపడియె ♦ మానవభోజి యటంచు నవ్వరే. ౧౮౮

కం. నగరాజవైరిపైఁ బెను,పగ రాఁజఁగ వైవఁబడిన♦పటుశస్త్రమునన్
నగరాజగమనఁ ద్రుంచిన, నగరాంశాళినగ గేలి ♦ నగరాజకుచల్. ౧౮౯

రాగవల్లరీవృత్తము.

ఏల నీకీ కోప ♦ మింతిం జూచినన్?
బాల గాదా దైత్య♦పాలా! కూల్పఁగా

మేలు కల్దా? పూర్ణ♦మేధం జూడుమా
చాలు నన్నా! చిత్త♦శాంతిం బొందుమా. ౧౯౦

వ. అదియునుం గాక యొక్కవిశేషంబుసావధానుండవై చిత్తగింపుము. ౧౯౧

కం. లగ్నము విఘ్నం బైచన; భగ్నముఁ గావింతు ననుచుఁ ♦ బనిపూనితి వా
లగ్నము తప్పద హృది ను,ద్విగ్నుఁడుగాఁ గొదవయేల ♦ విఘ్నం బగునో? ౧౯౨

కం. వెన్నుం డుదయం బగు నీ,యన్నులమిన్నకును దప్ప♦దనితోఁ జెడి నో
యన్నా! యిన్నాతిని దల, గొన్నఁ దలకొనఁగఁ జేటు♦గూడెడు నిపుడే. ౧౯౩

కం. ఎట్టన నరహరిపోలికఁ, బుట్టెడి సతి విడువ నెపుడు♦పుట్టునొ మీఁదం
జెట్టెప్పటికో పడు నని, కొట్టి యిపుడ మీఁదఁ ద్రోసి♦కొందురె ప్రాజ్ఞుల్?

వ. అనరణ్యునిశాపంబును, సనత్కుమారుబోధనంబును, గిరిగుహాంతరవర్తికపిలమూ
ర్తివచనంబులను, సంస్మరించుకొని శాంతుండవు గమ్ము, కాఁగలది కాఁగల దని
యుఁగానేరనిది కానేరదనియు నెఱింగి మనీషావంతులు సుఖదుఃఖంబులకై వగవ
రని వచించిన రోషవశోన్మాదంబునదండతాడితభుజంగంబుపగిది రోఁజుచువారల
వెడలనడువుఁ డనినియమించి పురంబున కరిగె నంత. ౧౯౫

శా. ఆదారప్రియు లంత నీరనిధివే♦లాంతస్థలిఁ నిస్తులా
హ్లాదం బొప్పఁ జరించుచోఁ బతి తరి♦ష్యావః కథం కీరవా
ణీదృగ్వ్యతికర మ్మహాజలనిధి ♦ స్నేహాస్థితి స్సామృ్పితం
ఖేదం నౌ ప్రతిపాదయన్తి దనుజాః ♦ కేనా న్యుపాయేన తే. ౧౯౬

తే. అనుచు గూఢోక్తి భాషించు♦నవసరమునఁ, జుక్కజాతినగతిదోఁప♦సూర్యకులుని
మ్రోల నిలుచుండె నారద♦మునివరుండు, వారుసంతోషభక్తిసం♦భరితు లగుచు.

వ. మ్రొక్కి నిలుచుండి రంత దశరథుండు భగవంతుడవైననీదుకృపావిశేషంబున
మనుగడ గనితిమి. మిముబోఁటి మహాత్ములసందర్శనంబను పుణ్యంబు లభించినపు
డుచితంబగు నర్ఘ్యపాద్యాదిక్రియాచరణంబులు నాకు దుష్కరం బయ్యె. వేలా
వలయిత భూమండలేశ్వరుండ నయ్యు మహాత్ముల కుచితసత్కార విధు లేనియుఁ
జల్పంగనేరని దుస్థితినున్నవాఁడ. నాయొసంగమిచే మీకేమియుఁ గొఱంతలే
కుంటయు నెఱుంగుదు. ఐయినను గర్తవ్యలోపంబు దోషంబుగదా? కావున నా
తప్పులోఁ గొనుఁడు. రాక్షసకృత్యం బిట్టిదురవస్థలపా ల్సేసె. భవద్దర్శనంబున
దుర్వారసంసారకూపారతరణంబెసుకరం బన నీనీరధిం దాఁటుట మాకసాధ్యంబె?
కరుణాపరులరై యావలితీరంబుఁ జేరునుపాయంబు వచింపుఁ డని వేఁడుటయు వా
రలనూఱడించి జటాయువుఁ దలంచిన నతండు సన్నిహితుం డగుటయు నతనిం
దశరథునకుంజూపి నారదుం డిట్లనియె. ౧౯౮

చం. వినుము నరేంద్రచంద్ర! పృథి♦వీస్థలిఁ గల్గినపక్షిజాతులం
దనఘుఁ డధీశ్వరుండును మ♦హాబలశాలి మరుద్విహంగరా
జనిభజవప్రచారుఁడు య♦శస్వి యనూరుతనూభవుండు; మీ
రనయము సౌహృదంబును బ్రి♦యంబుఁ జెలంగఁగ నుండుఁడీ యిఁకన్. ౧౯౯

వ. సూర్యకులుండ వగునీకు సూర్యసారథితనూజుతోడి స్నేహం బుచితంబు నవయస్కులరు కావున నీతండు మిమ్ము నీపురంబుఁ జేర్చు నని చనియె నంత. ౨౦౦

జటాయువు కౌసల్యాదశరథుల నయోధ్యకుం గొనిపోవుట.

కం. ఖగరాజు వాహనంబుగఁ, దగ వాహ్యాళిని జరించు♦దంపతుల క్రియన్
ఖగరాజు వాహనంబుగఁ, దగ వాహ్యాళియునుబోలె ♦ దంపతు లంతన్. ౨౦౧

వ. చని యయోధ్య చేరునప్పటికిఁ దురీయయామంబు గావచ్చిన నిట్టిపాట నొంటి పొచ్చుట మేలుగా దని నగరప్రాంతారామంబున డిగి యనూరుసుతకల్పితపత్రాస్తరణంబుననుండి రందు దశరథుండు సుమంత్రుం దోడ్కొని రమ్మని యతనిం బంచె నని శుకయోగీంద్రుండు పరీక్షిన్మండలేంద్రున కెఱింగించిన తెఱంగు. ౨౦౨

కం. దోర్వ(వా)హినీశబంధన! నీవారాహారపాల ♦ నిస్తులశీలా!
భావాతీతగుణాన్విత! కైవల్యపదప్రదాన ♦ కరుణాధీనా! ౨౦౩

స్రగ్విణి.

రా(మ)! రాజీవనే♦త్రా! రమావల్లభా!
భూమిజాలోచనాం♦భోజపద్మప్రియా!
హైమశైలాత్మజా♦ధ్యానమార్గస్థితా!
హైమచేలా! వినీ♦లాంబుదశ్యామలా! ౨౦౪

గద్యము.

ఇది శ్రీమద్రామచంద్రచరణారవిందమిళిందాయమానమానసత్వమహా
వైభవ వావిలికొలను రామచంద్రరాయతనూభవ సుజనవిధేయ
సుబ్బరాయనామధేయప్రణీతం బైన శ్రీకౌసల్యాపరిణ
యంబునం బంచమాశ్వాసము.

శ్రీరామచంద్రార్పణమస్తు.

శ్రీరామచంద్రాయనమః.

శ్రీకౌసల్యాపరిణయము.

షష్ఠాశ్వాసము.

స్తుత! సర్వసుపర్వసు
శస్తగుణాకల్ప! సత్య♦సంకల్ప! హరో
పాస్త! సమస్తకళంకా
పాస్తవినతభవనిరాస♦యగవరవాసా! ౧

తే. అవధరింపుము దేవ! మ♦హానుభావ! భావనాతీతచేతనా♦భావవిమల
భావపుంభావకరుణాస్వ♦భావుఁ డైన, బాదరాయణి యిట్లను♦సాదరముగ. ౨

వ. అట్లు దశరథుండు వెల్లింబడి పోవుచున్న సమయంబున. ౩

మంత్రులు దశరథుపోకడ దెలియక దుఃఖించుట.

కం. వానలు నిలిచెను; సితరుచి,తో నలుదెసలు న్వెలింగెఁ♦దోయధరచయం
బానలు పెల్లను విచ్చుడు, నానలు నిడినట్లు రూప♦మఱి చనఁగ నటన్. ౪

చం. తిమిరములెల్లఁ బాయ శుచి♦దీధితి దిక్కులు వెల్గ నందఱున్
గుములయి యొక్కచోఁ గలసి ♦ కూరిమిమీఱఁగ వారివారలం
గ్రమమునఁ జూడఁబూనఁ బతి ♦ కన్బడకుండిన మంత్రులెల్ల మో
సము చనుదెంచె నె ట్లనుచు ♦ సాధ్వసశోకపరీతచిత్తులై. ౫

కం. ఉడుపము రాజన్యుని నా,యుడుపమున నదిం దరింప ♦ నోదవిన వానల్
విడువక యుడుపనిదోసం, బుడుపహితకులీను ముంచె ♦ నొయ్యన వెల్లిన్. ౬

చం. అనుచును మంత్రులందఱు భ♦యాతురులై యొకచోటఁ జేరియా
ననముల దీనభావము ఘ♦నంబుగఁ దోఁపఁగ నెద్ది దిక్కుఁ కె
యనువున రాజుఁ గాన నగు ♦ నంచు విచారవశీకృతాత్ములై
కనఁబడకుంట నావయును ♦ గార్యము రోయ స్రవంతినం చాగిన్. ౭

ఉ. సాదులఁ బిల్వఁ బంచిన హ♦సాదని వారలు రాఁగ వేగ మీ
రేదియు నేరితో నసక ♦ యేటిప్రవాహముజాడఁ బోయి నిం
పాది జవంబునం బడవ♦భంగియు మానపపాలురీతి నా
మోదము మీఱఁ గాంచి యొక♦మారుతమంతటిలోన రం డనన్. ౮

ఉ. వారలు పోవ నావికుల♦వారము నట్టుల పంప వారు దు
ర్వారరయంబుమీఱఁగ ధ♦రావరమార్గణతత్పరాత్ములై
దూరము నేగి యొక్కయెడఁ ♦ దోయములం దఱ మున్గి కంపలం
దీరమునం దవుల్పడుట ♦ నిల్చి నిషద్వరబాధితంబునై. ౯

కం. రూపు చెడియున్న యుడుపము, నేపున వెడలించి తెచ్చి ♦ నెవ్వడి వారల్
దాపున నిల్చిన మంత్రులు, బాపురె యని దానిఁ జూచి ♦ పటుశోకమునన్. ౧౦

వ. నరనాథుండు భీకరమకరసరసంబునంబడిమృతుండయ్యెనోకోయని వగచి పౌరుల నెల్లఁ బురంబునకు మరల్చి యావృత్తాంతంబు గోప్యంబుగా నిడ నియమించి యప్రమత్తులై రక్షించుచు వివిధంబుల నాలోచించుచు వసిష్ఠున కి ట్లనిరి. ౧౧

కం. హితుఁడవు రవికులులకురో, హితుఁడవు నిస్తులితధీస♦హితుఁడవు నవ్యా
హతమేధాకలితుండవు, హిత మెయ్యది చెప్పవయ్య ♦ యీసమయమునన్? ౧౨

కం. వేఁకరము సర్వజనదుః,ఖాకరము స్వరాష్ట్రజనభ♦యాకరమును జిం
తాకరము నయ్యె నిపుడీ, వే కర మనురాగమునను♦హిత మొనగూర్పన్. ౧౩

కం. ఎయ్యది పంచిన నొనరుతు, మయ్యా యని మంత్రు లనఁగ ♦ ననియె వసిష్ఠుం
డయ్యలు! చూడ నుపశ్రుతి, డయ్యెఁడు దశరథుఁడు వగఁబ♦డకుఁడీ మీరల్.

కం. సైరింపరయ్య మీరలు, వారాష్టక మింతలోనఁ ♦ బంపుఁడు నెమకం
జారుల గూఢవిచారులఁ, గారా దత్తరము లిట్టి♦కార్యముపట్లన్. ౧౫

వ. మీర లెఱుంగనిరాజకీయక్రియలు లేవు గాన మీరల వాని నిర్వర్తించుచు రాజు లేనిలోపం బెఱుకపడనీక యప్రమత్తులరై పురంబు రక్షించుకొనుచుండుఁడు దినాష్టకంబున కతఁడు రాకయుండినఁ బదంపడి విచారింత మనియెఁ దదనంతరంబ.

తే. పౌరులెల్లరుఁ గనిరి యు♦పశ్రుతులును, వేసి రుడుగనిప్రశ్నలఁ ♦ బెద్దవీటి
గొల్లలను జీరి రెఱుకల♦కొమరితెలను, జెప్ప రెవ్వారు నృపునకుఁ ♦ జేటటంచు.

వ. ఇట్టు ప్రజలెల్లఁ దండ్రిలేనిప్రజలం బోలి విచారంబున రాజు సేమంబుగోరి విచారించుచు దైవప్రార్థనాదికంబు లొనరించుచుండ రఘువంశాధీశునకత్యంతాప్తుండును మంత్రిసత్తముండు నగుసుమంత్రుండు దశరథుండు గనంబడనిది మొదలత్యంతవిచారడోలాందోళితమానసుండై చింతార్ణవంబున మునుంగుచు, నాశాంతరీపంబుదరిగొనుచు, శోకానలదందహ్యమానుండై దశరథునెమక ననేకుల గూఢప్రచారు

లగుచారులఁ బంచిన వారలు తూర్ణంబ చని నానాదేశపట్టన పక్కణంబులురోసి రోసి మదిరోసి యోసరిలి యతనిండాసి యత్తెఱం గెఱింగింప విషణ్ణుండై మహా దుఃఖదోదూయమాన మానసుండై నాఁటిరాత్రినిద్దుర పట్టక పెద్దయుం బ్రొద్దు గుందుచుఁ బ్రక్కంబడి పొరలుచు నొక్కింతకనుమూయు నంతలోన. ౧౯

సుమంత్రుఁడు దశరథునిం దలఁచి శోకించుట.

కం. వననిధి మునుఁగుచు లేచుచు, వనటంబడి చావుదప్పి ♦ వనరెడియాజిం
గని కలను గుండె ఝల్లనఁ, గనువిచ్చి విషాద మూరఁ ♦ గలఁగినమతితోన్.

చం. వెలిచనుదెంచి చూచి యుడు♦వీథిని నుచ్చఁ జరించు జ్యేష్ఠనుం
దెలిసి తురీయయామ మని ♦ నిక్కల యిక్కల యంచు నక్కటా!
జలధిపరీతభూవలయ♦శాసనభాసితకీర్తి సూర్యస
త్కులుఁ డతఁడేడ నాపదలఁ ♦ గుందుచు వందురుచుండు టేడనో. ౨౦

కం. దిక్కిదియని తెలిసినచో, తెక్కలు కట్టుకొని యెగసి♦తివ్వనఁ బోనో
యెక్కడనున్నాఁడో గదే! యెక్కరణిని దెలియవచ్చు♦నృపచరితంబుల్. ౨౧

కం. అని మనము నిలుపఁజాలక, ఘనముగఁ బైపైన పొరలి ♦ కడుదుస్సహమై
చనుదెంచుశోకవారిధి, మునుఁగుచును వితాకుగొనుచు ♦ మూర్ఛమునుఁగుచున్

కం. నిదురంబొందక యట నెయ్యదిగన్నను రాజదత్త♦మైయుండుటచే
మది దుఃఖము వర్ధిలుచుం, బొదలఁగ నచ్చోటు వాసి♦పోయె నొకండున్. ౨౩

మ. చని యారామమునందు నొక్కయెడ వృ♦క్షచ్ఛాయ నిర్వాతసీ
మను గూర్చుండి సుమంత్రుఁ డొక్కఁడ మహా♦మాత్రాష్టకంబందు న
న్ననురాగంబునఁ బ్రోచుభూధవుఁడు దుః♦ఖాంభోధినిర్మగ్నుఁడై
వనటంగూరుచునుండ నేను సుఖినై ♦ వర్తించుచున్నాఁడ ఛీ! ౨౪

మ. రథినై యాతఁడు దిక్కులన్ గెలువ సా♦రథ్యైకసామర్థ్యముం
బృథురీతిన్ వెలయింప, జేఁ డగుచుఁ బా♦కీంద్రాసనాసీనుఁడై
ప్రథమిాఱన్ మతికెక్క మంత్రములఁ జె♦ప్పన్, మెచ్చి మన్నించు నన్
వృథగా నెన్నఁడుఁ బల్కఁ డట్టిపతి పా♦పిం దక్కనా నాథునున్. ౨౫

కం. పతినై మన్నించును దా, హితుఁడై బోధించు నాకు ♦ నేకాంతమునన్
మతిలోనఁ గలరహస్యము, సతతము దాఁపక వచించు ♦ సంతోషమునన్. ౨౬

ఉ. నాదగుజీవితంబు మఱి ♦ నా కిలఁ గల్గినభోగభాగ్యముల్
నాదగువాసివన్నెయును ♦ నన్నుఁ బురీజనులెల్లఁ జూచుమ

ర్యాదయు నాధరాధిపుద♦యారసపూరితసత్కటాక్షవీ
క్షాదృతికారణంబునఁ గ♦దా సయిరింతు నె తద్వియోగమున్. ౨౭

ఉ. అక్కడఁ బెండ్లిహేతువుగ ♦ నాతనిఁగూడి నదిం దరింపఁగా
నెక్కడిగాలి చూడ నది♦యెక్కడివాన యకాలమయ్యెనన్
గ్రక్కున నాజిఁ ద్రుంప నటు♦కాలుఁడు వచ్చె నటంచు నెంతు నా
కక్కట! రాఁ డదేలయిటు ♦ లార్తిని గూర్చుట కేమొ దైవమా! ౨౮

ఆ. సత్యవచనరచన ♦ సత్యంబు గలదేని, సత్యవచనుసూక్తి ♦ సత్య మేని
రాజభక్తి నాకు♦రాణించె నేనియు, మంద లొంపఁ గాక♦మనుజవిభుఁడు. ౨౯

కం. దినముల నెనిమిదిఁ గనుఁడీ, యని ముని మముఁ బనిచె నేఁటి♦కదియుం దీఱెన్
ఇనుఁ డుదయించిన నెయ్యవి, వినవ్రాసినవాఁడొ ధాత ♦ వేఁడిపలుకులన్. ౩౦

కం. అరుణోదయపూర్వమ నే, మరణోదయలబ్ధి గనుట ♦ మానిత మగుఁ ద
చ్చరణధ్యానాసక్తిని, నిరయము నా కగునే? వినఁగ♦నేర్తునె చెడుగుల్? ౩౧

వ. అని ప్రాణత్యాగపరాయణుం డైన యతనికి దక్షిణభుజనయనంబులు చలింపనిది యేమియో శుభసూచకం బగుచున్నయది. ఆ ఫలంబున్నపున కగుఁగాక. అసువిసర్జనంబు కర్తవ్యంబు గాదు. "జీవన్ భద్రాణి పశ్యతి" యని యుండుట మనినఁ గదా యతనికి నుపయుక్తుండ నగుదు. మరణంబు కరణీయంబైన నతనిబుణంబు నఁజనువాఁడఁ గావున మనికి గలయునికియ లెస్సయనిదురంతచింతాక్రాంతస్వాంతుండై నిబ్బరంబు లేక యూరక వావిడిచి పలవించుచుండ నంత జటాయువును సమీపస్థుఁ డౌట నతనిచరితం బెల్లఁ జూచి యతండు సుమంత్రుండకా శంకించి, డాయం జని తనకులనామంబులు చెప్పి యి ట్లనియె. ౩౨

జటాయుస్సుమంత్రుల సంభాషణము.

ఉ. ఎవ్వఁడవయ్య నీవు? మది ♦ నేటికిఁ గుందెద విట్టు బిట్టుగా?
నెవ్వగ నొందఁగారణము ♦ నే నెఱుఁగం దగునేని చెప్పుమా!
జవ్వని యేదియేని యభి♦సారిక వచ్చెద నంచుఁ దప్పెనా?
నవ్వడి నీవె తప్పితొ వి♦చారము నొందఁగనేల దీనతన్? ౩౩

చం. కులటకు నీతియుం గలదె♦కోర్కి రమింపఁ దలంచి యొందఱన్
వలచునొ యెట్టిభంగి నను♦వారఁ జరించునొ మోసపుచ్చునో
పిలుచన నెందఱన్, వగపు♦పెల్లునఁ దోఁపదుగాక యిట్టిపె
న్వలఁతియు నిట్లు గుందఁ దగ♦వా మగవాఁడవుగావె యిస్సిరో. ౩౪

వ. అట్లు కాదేని యిట్టినిశీథిని నొంటిగనీవృక్షంబునీడశోకింపఁగారణంబేమి యన. ౩౫

కం. విని కటకటఁబడి మనమున, ఘనముగఁ గుత్సించి నీవు ♦ గర్జ మెఱుఁగకే
నను నేల దూఱనాడెద, వనఘా! నాచరిత వినుమ ♦ యాద్యంతంబున్. ౩౬

చం. మనుజవరేణ్యుఁ డాజికిని ♦ మంత్రి సుమంత్రుఁడ, ఁతేఁడు పెందయున్
మనుచును లోకమెల్ల నను♦మాత్రముఁ జెప్పఁగనేల; యట్టివాఁ
డనువునఁ బెండ్లికార్యమున♦కై చనుచోఁ దరియింపఁగా నదిన్
ఘనమగుగాలి వాన గడుఁ♦గాఱియ పెట్ట మునింగె నావయున్. ౩౭

కం. ఆతనిపోకడ నెఱుఁగక, యాతతదుఃఖాబ్ధి మునిఁగి ♦ యడలెద నే ను
ర్వీతలనాథునిఁగూరిచి, పీతముదంబునను బక్షి♦వీరా! యనినన్.

చం. పకపకనవ్వి యిట్టులనెఁ ♦ బ్రాజ్ఞుఁడ వీవయి యింతమాత్రకే
తికమిక నొంది ఖిందెదవు ♦ దీనత? నిక్కము పల్కవయ్య ధా
త్రికి విభు లెంద ఱేగిరొ? వ♦రిష్ఠులు గారొకొ ప్రాగ్ధరాధిపుల్?
సుకలులు గారొ? శాత్రవని♦షూదనదక్షులు గారొ? నిల్చిరే. ౩౯

కం. ధర నాయది యనువానిని, ధర నవ్వ ననంగవినమె♦దశరథుఁ డీల్గన్
ధరణి యరాజక మగునా? ధరణీశుఁడు దొరకఁడొకొటు♦తద్రక్షకుఁడై. ౪౦

కం. ఏమిటి కేడ్చెద వన విని, ధీమహితుఁడు గానఁ గోప ♦ ధీరహితుండై
సామమునఁ బల్కె వినుమా, నామతముఁ బతంగరాజ ♦ న్యాయ్యపథంబున్. ౪౧

ఆ. రాచకఱవు రాదు♦రాష్ట్రం బరాజకం, బెపుడుఁ గాదు నిక్క♦మింత యైనఁ
దమకుఁ గూర్చునట్టి♦ధరణీశుఁ డబ్బుట, యవనిజనులభాగ్య ♦ మని తలంతు.

వ. జగతిఁ బ్రతినృపతియు సుమతియని మతినెంచకుము. వారియట్ల ప్రాడ్వివాకులును.

దుష్ప్రభుత్వవర్ణనము.

ఉ. లంచముఁ గొంచుఁ గొందఱును ♦ లంజెల కాస వహించి కొందఱున్
వంచనచేతఁ గొందఱు స్వ♦భావదురూహలచేతఁ గొందఱున్
గొంచక దుష్టకార్యములఁ ♦ గూర్చి మనంబు జనంబు గుందఁగాఁ
గొంచెమయేని జంకకయె ♦ కూళులు న్యాయముఁ దీర్తురక్కటా. ౪౪

ఉ. న్యాయపథంబునుం దొలఁగ ♦ మంచు వచించుచు నీతు లాడుచుం
గాయలుఁగూరలుం గొనరు ♦ కానుకపండు గ్రహింప రిట్టిపె
న్నాయులు పన్ని కార్యముల ♦ మానక మిత్రులవంక నేనియున్
జాయలవంక నేనియు ధ♦నంబులుఁ గొందురు మోసతీర్పరుల్. ౪౫

చం. చెనఁటియొకండు దాఁ జెవిని ♦ జెప్పినమాటలు నమ్మి సాధులొ
జనులకుఁ గీడుసేయుదురు ♦ చాల రొకింత యెఱుంగ న్యాయమున్

వినుదురు దేనిఁ జెప్పినను ♦ విశ్వసనీయుఁ డటంచుసజ్జనుల్
గనుఁగొనలేరు దుష్టవచ♦నంబులు మే లనినమ్మి దుష్ప్రభుల్. ౪౭

కం. అనుజీవికష్టమెఱుఁగఁడు, తనజీవమె దివ్యమనుచుఁ ♦ దలఁచుఁ గుపతి దాఁ
దనుఁజేరవచ్చె నేనియు, ననఘునిఁ గనలేక మిగుల♦నవమానించున్. ౪౮

ఉ. లేనికుయుక్తిఁ బన్ని మితి♦లేనివ్యయంబులు చెప్పి లెక్కకున్
రానివి పన్నులం గొనుచు ♦ రాష్ట్రమునెల్ల మహాదరిద్రతా
హీనముచేసి భూప్రజలఁ ♦ దీవ్రతరార్తులఁ జేయునట్టిభూ
జానులసేవ నా నరక♦సామ్యముగాదె తలంపనేరికిన్. ౪౯

సీ. దుర్భిక్షమున జనుల్ ♦ దోరంగఁ బెల్లుగా, నతిభుక్తిచేత నీ♦వ్మృతి యటంచుఁ
జెలమ నీ రనఁగఁ బ♦న్నులు దీయుకొలఁదిని, బౌరులసంపద♦పరఁగు ననుచు
శాస్త్రసంఘుం 'బతి ♦ సర్వత్రవర్జయే,' త్తనుఁ గాన మితము వే♦తనము లిడుచు
'కష్టీఫలీ' యని ♦ కల దటుగావున, విడువక రేవగల్ ♦ వెతల నిడుచు

తే. రాజు రక్షకుఁ డగుటను♦బ్రజల కెల్ల, ధనము నృపకోశమం దుంపఁ♦దగునటంచు
నోడుపుమాటలఁ బ్రజతలల్ ♦ దడవునట్టి, రాజుసీమను జనులకు ♦ బ్రదుకుగలదె?

చం. కొలువుడుకాఁడుమాత్ర మనఁ ♦ గూటికి నిచ్చుచు, రేయియుం బగల్
గొలువునఁ ద్రిప్పుచుం, దిరియఁ ♦ గూడదు భూములు విల్వఁగూడ ద
ప్పుల గడియింపరాదనుచుఁ ♦ బూని విధించుచు నాలుబిడ్డలం
దలఁప రదెట్లు ప్రోతు రని ♦ దండ్యు లటందురు లంచగొండులున్ ౫౦

తే. తన్నుఁ బ్రోచినవారి న♦ధఃకరించు, వారిఁ బెఱవారు నమ్మంగ♦వచ్చునెట్లు
బహుజనవిరోధినుడివిను♦ప్రభువు సర్ప, యుక్తచందన మటుచేర♦కుందు రెవరు.

మ. జను లుచ్ఛ్వసితినున్నచో నహిం భయా♦సన్నంబు శంకింపఁ డా
త్మను విశ్వాసముఁ జూపుచుం బ్రజలభ♦ద్రం బాత్మభద్రం బటం
చును వర్తించుచు మన్ననం దనుపుచున్ ♦ శుద్ధాత్ముఁడై యుండుఁ గా
వున నాజిం దమతండ్రిగా జనులు కొ♦ల్వుం బాయ రెప్పట్టునన్. ౫౧

ఆ. ప్రజల క్షేమివలయు ♦ బాధ లేకుండుట, సౌఖ్యవృత్తి గాక ♦ జరగ నివియు
జనులుప్రభులపట్ల♦జలుపరుద్రోహ మం, చెఱిఁగియతఁడు మేల♦యెపుడుఁజేయు.

సీ. తనవారి నైనను ♦ దండింపకుండఁడు, తప్పుగల్గినచోట ♦ ధర్మనిరతి
యోగ్యతయున్నచో ♦ నొప్పరికింపఁడు, సేవకు లంచును ♦ జిన్నపుచ్చి
జనసమ్మతములేక ♦ శాసింప నొల్లఁడు, తత్కార్యములను స్వ♦తంత్రుఁ డయ్యు
నందిపొందినవారి♦నైనఁ జేపీడఁడు, తనదుబంధులమాటఁ ♦ దడవ నేల

తే. శ్రమముల నెఱింగి తగినజీ♦తముల నిచ్చి, తప్పుగల్గిన దండించి ♦ మెప్పు మెచ్చు
క్ష్మాపుఁడిటులైన నన్యాధి♦కారులేల, నీచమతిఁగేలు సాఁతు రు♦త్కోచములకు.

కం. విశ్వాసము విశ్వాస మ, విశ్వాస మవిశ్వసనము ♦ వెలయించు మదిన్
విశ్వంబునఁ గావునఁ గడు, విశ్వాసమె చూపుఁ బ్రజల♦విషయమునందున్. ౫౫

వ. మఱియు నెవ్వనికోపప్రసాదంబులు నిష్కారణంబులు నిరర్థకంబు లెవ్వనిమనంబుంబోలె వచనం బవిశ్వసనీయంబు చంచల బట్టి మాత్సర్యాసూయాధారాత్ములగుపాపాత్ములఁ గొలుచుటకన్న మూఁడువీధుల ముష్టి యెత్తుకొని కాలంబుగడుపుట చాలమేలుకాదె యదియునుం గాక. ౫౬

కం. ఇనకులుఁ డనూథుఁ డగుటను, నినవంశము నేఁటితోడ ♦ నిగిరె నటంచున్
మనమున దుఃఖించెద నే, ననయంబుఁ దదవితదేహ♦మై యిది యునికిన్. ౫౭

వ. అని వగచిన విని సుమంత్రా! నీయంతటిమతిమంతుండును, గుణవంతుఁడు నగు మంతిరి యుండుట నిసుమంతయువంత దశరథధరాకాంతునకు సంభవింప నేరదు నీమనంబుఁ బరీక్షింపఁ బరిహాసంబుగాఁ బలికితి క్షమింపుము. ౫౮

కం. పురికి ననతిదూరంబున, సరసతఁ గౌసల్యఁగూడి ♦ జనవిభుఁ డున్నాఁ
డరసి నిను వార్తఁజెప్పఁగ, ధరణీశుఁడు పంపె నన్నుఁ ♦ దథ్యము సుమ్మా. ౫౯

వ. నను మీయేలికకు మిత్రునిఁగా నెఱుంగు మని యించుకించుక యతనివృత్తాంతం బెఱిఁగించి. ౬౦

ఆ. ఏకవస్త్రుఁ డగుచు ♦ నెలనాఁగతోఁగూడి, పురము వెలిని నిలిచె ♦ భూవిభుండు
పురమునందుఁ జాటఁ ♦ బుచ్చుము విభురాకఁ, దడవుసేయవలదు ♦ ధన్యచరిత.

వ. అనిన జెప్పవెట్టక యట్టె యతనిమొగంబుఁ గొంతతడవుచూచిసుమంత్రుండు.

ఉ. నమ్మఁగఁజాల నీపలుకు ♦ నావిభు నాజిని గాంచికాని లే
లెమ్మిదె కాంచనాంబరము ♦ లీలగఁ దెచ్చెద నంచుఁ బాసి తా
నుమ్మలికంబు సంభ్రమము ♦ నొప్పినశంకయు సందడింప నొ
క్కమ్మడి నింటికేగి వస ♦ నోజ్జ్వలభూషణముల్ గ్రహించుచున్. ౬౩

సుమంత్రుఁడు దశరథుం జూచుట.

చం. అతనిని గూడి ♦ తా దశరథావనిపాలుసమీపసీమకై
యతులిత వేగయుక్తిఁ జన ♦ నాతనిఁ గాంచి సుమంత్ర! లెస్సయే?
హితులకు మేలె? పౌరజను♦లెల్లసుఖింతురె? యంచు నేమమున్
హితమతిఁ బ్రశ్నసేయ ధర♦ణీశునిపాదయుగంబు పట్టుచున్. ౬౪

వ. అభివాదనంబుఁ గావించి హర్ష పులకితగాత్రుండై నేత్రంబుల నానందాశ్రులుజాలు
వాఱ సర్వంబులెస్స యని విన్నవించి తాఁ దెచ్చినదుకూలాభరణంబు లొసంగి
మదీయపునరాగమనంబు నిరీక్షింపుఁడు పురంబున సర్వంబు నాయత్తంబుచేసి క్ర
మ్మఱెద నని సెలవుగొని నగరంబున కరిగి యమాత్యులకెల్లఁ దద్వృత్తాంతంబుం
జెప్పి పుత్తెంచి పురంబున సందులు గొందులు రథ్యాపథాదుల నొక్క పెట్ట బోరు
గలుగ. ౬౫

కం. చనుదెంచె నాజి కుశలిగ, వనజాయతలోచన న్వివాహంబై పూ
ర్ణనము లెదుర్కొన వలయుం, గనరండీ గృహముగృహముఁ నైసేయుండీ. ౬౬

వ. అని చాటింపించిన నందఱు సంభ్రమోత్సుకులై పురం బలంకరించి రందు. ౬౭

పౌరు లయోధ్య నలంకరించుట.

ఉ. చారుమసారహీరనవసారవసారసకైరవోరుక
హ్లారపరంపరాకలితహారిసుగంధిలమోదకారిస
త్తోరణరాజి రాజిలఁగఁ దోరముగా ఘటియించి రందఱు
దారులఁ బౌరు లాత్మల ముదంబు ముదంబువుగాలఁ గన్నులర్. ౬౮

తే. అంగుమీఱినయాణిమెఱుంగుమణులఁ, బొంగ నంగంబు వీథుల ముంగిళులను
రంగురంగుగఁ దీర్చిరి రంగుమీఱ, రంగవల్లుల భీతకురంగదృశలు. ౬౯

సీ. వీట నెయ్యెడఁ గన్నఁ బాటీరఘనసార. సారసకరవీరసౌరభములె
వసతు లెయ్యెడఁ గన్నఁ గాయనవ్యకధూప,మంగళధూపధూమఘుమఘుమలె
జనుల నెవ్వరిఁ గన్న సవిలాససువికాస,భాసమానాస్యప్రభాలసితులె
సతుల నెచ్చటఁ గన్న నతులితాలంకార, కౌశేయవర్ణక క్రమతనులె ౭౦

తే. తెంకులం దెల్లగీతవాదిత్రరవమె, వీథులం దెల్ల మంగళవిపులనదమె
వెలయఁ బర్వంబునందలి జలధికరణి, జనము లుబ్బునఁబొదలి రాసమయమునను.

తే. సచివవర్గంబు పురజనసహిత మగుచు, రాజవర్యు నెదుర్కొన నోజఁ జనియె
బర్వశర్వరి శర్వరీపతికి నెదురు, సరవిఁ బఱతెంచుమున్నీటితరఁగ లనఁగ. ౭౧

వ. ఇట్లపరిమితసన్నాహంబున నృపవర్యుని డాయంబోయి నమస్కారాదివిధుల బ
హూకరించిన నతండును వారల నుచితసత్కారంబుల గౌరవించి జరగినవృత్తాం
తం బంతయుఁ దెలిపిన వారు భయభ్రాంతసహర్షచేతస్కులైరి. పిదప నచ్చటన
నృపుండువారితో మజ్జన భోజనాదిక్రియల నిర్వర్తించి సుఖగోష్ఠినుండి సాయం
సమయమగుటయు మహాడంబరంబున నగరంబుఁ బ్రవేశింపసమకట్టి కౌసల్యాదే
వింగూడి రథారోహణంబుఁ గావించి మహావైభవంబుతో రాజమార్గంబున రాఁ
బౌరులు బారులుదీరి చూడఁ దొడంగి రప్పుడు. ౭౨

కౌసల్యాదశరథు లయోధ్యం జొచ్చుట.

చం. ఇరుగడలందు హర్మ్యములఁ ♦ నింపును సొంపు రహింప మీఱుస్త్రీ
పురుషకరోజ్ఝితప్రసవ♦పుంజము దోఁచె మరుండు చిమ్మెనో
స్ఫురదభిరూపమారరతి♦మూర్తుల దంపతులన్ శరాళి మ
చ్చరమున, నాకవాసులె వె♦సం గుసుమాళుల నించిరో యనన్. ౭౩

ఉ. పల్లవపాణి యోర్తు కర♦పద్మపుటంబున దోయిలించి సం
ఫుల్లసుమోత్కరంబుఁ దమి ♦ భూపకుమారకుఁ జూచి చూచి యా
హల్లకమగ్నయై ప్రిదులు♦హస్త మెఱుంగక రిత్తదోయిటం
జల్లిన దానిఁ జూచి యెక♦సక్కెము లాడిరి తోడిచేడియల్. ౭౪

కం. కోరిక దశరథు మారాకారునిఁ గనుఁగొనినపౌర♦కంజాతాక్షుల్
సారెకు నావలఁ బతులం, గూరిమి రతిఁగూడి రినునిఁ ♦ గూడినభంగిన్. ౭౫

చం. వలచి కడానిపైఁడిహరి♦వాణమునం గపురంపుటారతిం
గలికిమిటారి యోర్తు గొని ♦ కాయజరూపు మొగంబుఁ జూచుచు
న్నెలువుగఁ ద్రిప్పుచుండెఁ గన♦నేరక కప్పురమాఱుటల్ నసుం
దెలియుము మన్మథుం డిటుల ♦ త్రిప్పెడుఁ జిత్త మటంచుఁ జాటెనా. ౭౬

వ. ఇట్లు పౌరులు నిర్భరానందమగ్నులై తమ్ముంజూడ వధూవరులువీథులు గడచి సౌధంబు ప్రవేశించి జటాయువునకుఁ బసదనంబులతోడ సెల వొసంగి యథేచ్ఛవర్తనలం బ్రవర్తించుచు భానుమంతునకుఁ దదుదంతంబు సర్వంబుఁ దెలిపించినఁ దనయ పునర్జీవిత యయ్యె నని హర్షంబున భార్యాసమేతుండై యతండు చనుదెంచి పెండ్లికూఁతుఁ గూఁతుఁ బెండ్లికొడుకుఁ బెండ్లికొడుకుం గాంచి యభినందించి కొన్నిదినంబులుండి యరిగె నంత. ౭౭

ఉ. వాసరనాథవంశనృప♦వాసవుఁడున్ శుకపైకగీతికో
ద్భాసితమాసరప్రసవ♦వాసితకోమలపుష్పవాటికా
ధ్యాసితవృత్తి నిందుముఖి ♦ దాను వసంతమువేళ మీఱె న
భ్యాసితమారశాస్త్రములఁ ♦ వాసి వహించి రహించి యెంతయున్. ౭౮

ఉ. రంగదభంగురాంగభవ♦రంగసుసంగతభంగిఁ బొంగి యా
యంగన సంగడంబు వెల♦యంగను దుంగతరంగపంక్తిజ
క్రాంగవిహంగదంపతుల♦యంగున నంగమువొంగ మందువే
సంగిఁ దరంగిణీతటి నె♦సంగెఁ బతంగకులప్రదీపుఁడున్ ౭౯

వ. ఇట్లానరవరుం డనవరతనవరతవరతరకేళీలోలుండై చరించుచు. ౮౦

కం. మిత్రకులాభరణంబు పవిత్ర సుధీనుతచరిత్ర ♦ విజ్ఞానకళా
పాత్రను వరించెఁ బిదప సుమిత్రను సౌందర్యజనస♦మీడితగాత్రన్. ౮౧

ఉ. నీదుసమక్షబోధమున ♦ నే నిఖిలావనిసీమఁ బట్టమున్
నీదుసుతాతనూజునకు ♦ నిక్కముగా ఘటియింతు నంచు మ
ర్యాద వచించిమానవకు♦లాధిపుఁ డర్మిలిఁ బెండ్లియాడె నా
హ్లాదము మీఱఁ గేకయధ♦రాధిపనందనఁ గైక యన్సతిన్. ౮౨

కం. శనిరోహిణీశకటభేదన మాఁపుచు ద్వాదశాబ్ద♦తతదుర్భిక్షం
బనువుపడకుండ నొనరిచె, ననఘుఁడు దోర్దండఘనశ♦రాసనశక్తిన్ ౮౩

కాలనిర్ణయ రామాయణము.

మ. సవ మీఱంగను ఋశ్యశృంగయుతుఁడై ♦ చల్వంగఁ దా యాగమున్
సవనాగ్నిం బ్రభవించి దివ్యుఁ డొసఁగన్ ♦ సంప్రీతిమైఁ బాయసం
బవనీపాలున కంతఁ దత్సతులు న్యా♦యంబొప్పఁ గౌసల్య రెం
డవుభాగాలు సుమిత్ర పాదమును బా♦దార్ధంబు నక్కైకయున్. ౮౪

సీ. ఉపయోగ మొనరింప ♦ నొప్పుగఁ బంచమ, త్రేత విలంబిని ♦ చైత్రమాస
సితపక్షనవమిని ♦ సితకరసుతవార, మధ్యాహ్న వేళను ♦ మఱి పునర్వ
సూడువు నందుఁ జె♦ల్వొందు కర్కాటకం, బందును గురువిధు ♦ లందగింప
రెంట రాహువును నా♦ల్గింటను సౌరియు, మకరకుంభంబుల ♦ మహిజ కేతు

తే. వులును మీనంబునను శుక్ర♦బుధులు మేష
మునను సూర్యుండు చెలువార♦మునులు విబుధు
లలరఁ గౌసల్యగర్భమం ♦ దెలమిఁ బుట్టె
రామచంద్రుండు సుగుణాభి♦రాముఁ డగుచు. ౮౫

సీ. జగముల నన్నిటి ♦ జఠరాన ధరియించు, దైవంబు జఠరానఁ ♦ దాల్చె నెవతె
పాలవారిధిలోనఁ ♦ బండుపాపనికిని, బాలియ్యఁ జాలెనే♦పద్మవదన
నెఱిమఱ్ఱియాకుపైఁ♦గొఱనిద్రగొను వేల్పుఁ, గుఱువున జోకొట్టెఁ ♦ గొమ్మ యెవతె
దివిజులు మ్రొక్కంగఁ♦దెలియరానిఘనుండు, ప్రత్యహంబును మ్రొక్క♦వఱలె నెవతె

తే. నిమిష మొకచోట నిల్కడ♦నిలువనట్టి, కొమ్మ యెవతెకు నొనరించెఁ♦గోటలెక్క ముఁ
దల్లి యననొక్కకౌసల్య ♦ దల్లిగాక, తక్కువారలు దల్లులే ♦ ధరణియందు. ౮౬

చం. కనియెను బుష్యమిన్ భరతుఁ ♦ గైక, సుమిత్రయుఁ గాంచె సార్పభం
బున శుభలక్షణుం డయిన♦పుణ్యుని లక్ష్మణు వానితమ్మునిన్
జనపతి యష్టమాబ్దమునఁ♦జైత్రసితంబునఁ బంచమీతిథిం
దనయుల బ్రహ్మచారుల నొ♦నర్చెను; గాధితనూజు వెంబడిన్. ౮౭

ఉ. కానక కాన కేకనిన♦కందుని నొక్కని క్షీరకంఠునిన్
మానుగఁగాకపక్షధరు ♦ మాతృమృదూరులఁగాని నిద్దురం
గాననివాని వల్లభుఁడుఁ ♦ గానల కంపఁగఁ గన్నతల్లి దా
లో నెటులోర్చెఁ బట్టి వని♦లోఁ గసురుల్ దిని జాలిఁ బండఁగన్. ౮౮

చం.తనయుల ద్వాదశాబ్దగుల ♦ దైత్యవధార్థము మౌని వెంబడిం
బనిచెను; రామచంద్రుఁ డట♦వారక తాటకఁ ద్రుంచి జన్నముం
బనివడి కాచి గండశిల ♦ భామ నొనర్చి విదేహుశంభువిల్
దునుముచు వీర్యశుల్క యగు♦తోయజనేత్రఁ బవిత్ర జానకిన్. ౫౯

చం.వెలయ నగర్భజాతఁ బృథి♦వీజ వివాహసుయోగ్యశైశవా
కలితసురూపఁ బెండ్లియయి ♦ క్రన్నన భార్గవు గెల్చి యౌవరా
జ్యలలితలక్ష్మిఁ బూనుసమ♦యంబున నిర్వదియేనవేఁటఁ గా
నల జనకుండు నిల్వ మన ♦ నాతియుఁ దమ్ముఁడుఁ దోడురాఁ జనెన్. ౬౦

సీ. మొలకప్రాయమువాని ♦ ముద్దులీనెడువానిఁ, జిఱునవ్వు మొగమునఁ♦జెలఁగువాని
సుకుమారుఁ డగువాని♦సోయగంబులవానిఁ, గోమరుఁ బాయపు♦టాలుగులుకువాని
సత్యవాక్కులవాని ♦ జననుతుం డగువాని, సర్వసమ్మతగతి ♦ జరగువాని
నిర్దోషుఁ డగువాని ♦ నిర్మలుం డగువాని, యౌవరాజ్యంబున ♦ కలరువానిఁ
తే. గామవశుఁడయి సవతి కై ♦ కకునుజిక్కి, కానకునుబోరయనిసుతుఁ♦గాంతుఁడాడ
జనని యెవ్వ తెయోర్చుఁగౌ♦సల్య దక్కఁ, గాంతకును బతిభక్తిదా♦నెంతఘనమొ.

చం.వనటను జైత్రశుద్ధమునఁ ♦ బంచమినాఁ డిలువీడి దుందుభిం
జనుచును షష్ఠఘస్రమున ♦ సంతసమొప్పఁగఁ జిత్రకూటముం
గనుట సుమంత్రుఁడుం దెలుపఁ♦గా నడిరేయిని రామరామ యం
చును మృతినొందె నాజి యతి♦శోకము పెంపున; వార్త చేరినన్. ౬౨

చం.భరతుఁడు వచ్చి తీర్చికొని ♦ పైతృకకర్మము రాము వేఁడినం
దిరముగ మూఁడునాళ్లు మది♦ద్రిప్పక పాదుక లిచ్చి పంపి వ
త్సరదశకం బరణ్యమున ♦ సంయమిసంగతి నేండ్లు రెండు ని
ర్భరకుతుకంబు మీఱఁగను ♦ బంచవటిన్ వసియించుచుం దగన్.

చం.మునుకొని చుప్పనాతిచెవి♦ముక్కులు గోసి, ఖరత్రిశీర్షుల
న్దనుజులఁ ద్రుంచి మాయహరి♦ణంబును జంపి ధరాత్మజాతఁ గొం
చును బదునాల్గవేఁటి దగు♦శుక్రమునందగు శుక్లపక్షమం
దనువగుఘస్రమధ్యమున♦యందున, విందను బక్షతిన్ వడిన్. ౬౪

ఉ. దొంగిలిపోవు రావణునిఁ ♦ దోరపుశక్తి జటాయు వాఁగినన్
భంగమునొందఁ జేసి చన ♦ వానిని రోయుచు శౌచమాసమం
దుం గలపున్నమన్ హరిసు♦తు న్వధియించి కపీంద్రు నేలి రా
జ్యాంగమునందు నిల్పి జన♦కాత్మజ రోయఁగ నంపఁ గ్రోఁతులన్. ౬౫

ఉ. వారలలోన నాహనుమ ♦ ఫాల్గునశుద్ధమునంద్రయోదశిన్
వారధిదాఁటి సీతఁగని ♦ వాలి చతుర్దశి లంకఁ గాల్చి పెం
పారఁగఁదెల్పెఁ బున్నమ జ♦యావహమావిజయాన నేగి తాఁ
జేరెను వేల భూపతి వి♦శిష్టకపీశ్వరకోటి గొల్వఁగన్. ౯౬

సీ. ఆరాత్రి జలధివే♦లావని వసియించి, యావలను విభీష♦ణాభయప్ర
దుండయి ప్రార్థించి ♦ తోయధి దినముల, మూఁటఁ గుశాసన♦మునఁ బరుండి
ప్రార్థన వినకున్న ♦ భంగించి సేతువు, చవితియాదిగనేను♦దివసములను
బంధించి దాఁటి త♦ద్వాసరంబున సంజ, నెక్కి సువేల దా ♦ నేపు మీఱ
తే. బహుళపక్షంబునవమని♦ద్వంద్వమైన, రణమునకుఁ బూని యానాఁటి♦రాత్రినాగ
పాశబంధనమోక్షముల్ ♦ప్రౌఢి రామ, చంద్రుఁడునటించెలక్ష్మణ♦సహితుఁడగుచు

మ. అని ధూమ్రాక్షుఁడు వజ్రదంష్ట్రుఁడును దు♦ష్టాకంపనామాత్యకు
ల్దిన మొక్కంటను మిత్రభృత్యతనయా♦ళిం గూడుచుం బోరినన్
హననం బొప్పఁగఁజేయ వానరులు దై♦త్యాధీశుఁ డేతేర వా
నిని బాణప్రవిభిన్నగాత్రునిఁగ నెం♦తేకోపియై తోలినన్. ౯౮

ఉ. రామశరార్తిఁ గుంది యవు♦రా యని తమ్మునిఁ గుంభకర్ణుని
న్రాము జయింపఁ బంపఁగ ర♦ణంబునఁ దాదశమిన్ వధించినన్
హామికఁ బంక్తికంఠుఁడు న♦రాంతకకుంభనికుంభముఖ్యులన్
దీమస మొప్పఁ బంపఁ గడ♦తేర్చెను వారల వానరావళుల్. ౯౯

సీ. పదునాల్గువర్షముల్ ♦ పనిఁబూని నిద్రయు, నాహార మెఱుఁగని ♦ యధికుచేత
మరణంబు నొందంగ ♦ వరముగాంచినమేఘు,వాహారి లక్ష్మణ♦స్వామి తోడ
నేకాదశియుమొద ♦ లేకంబుగా మూఁడు,దినములుపోరఁ ద్వృ♦తీయదినము
నందును జాంద్రమా♦నానుసారంబుగ, వ్రతమైన సావన♦పద్ధతులను
తే. మున్నె పదునాల్గువర్షముల్ ♦ చన్నకతనఁ, ద్రుంచెసౌమిత్రిలోకంబు ♦ లెంచనవల
మూలబలమెల్లనయ్యెని♦ర్మూలబలము, మఱుసటిదినానదశరథ♦మహిపసుతుఁడు.

చం. అమవసఁ ద్రుంచె రావణు జి♦తాఖిలశాత్రవుఁ డైనరాముఁడున్
విమలమతిన్ ఘటించెను వి♦భీషణు నేలికగాఁగ లంకకున్
విమనను సీత నగ్నిని బ్ర♦వేశముసేయఁ ద్రృతీయఁ బంచి యా
యమఁ గయికొంచు నేగెను ర♦యానఁ జతుర్థిని బుష్పకంబునన్. ౧౦౧

కం. పంచమిని భరద్వాజు, న్గాంచి మఱుదినంబునందు ♦ నందిగ్రామం
బంచితగతిఁ జేరి జడల్, దించెను దమ్ముండుఁ దాను ♦ దెప్పున నంతన్. ౧౦౨

సీ. వాసిమీఱఁగ ధాతు♦వత్సరచైత్రమా,సమునను శుద్ధస♦ప్తమిని దమిని
సుగ్రీవముఖులెల్ల ♦ సొంపుమీఱ నయోధ్యఁ, బురజనులెల్లరుఁ ♦ బొగడుచుండఁ
జతురంబునిధివర♦జలములు దెప్పింపఁ, బట్టాభిషేకంబు♦పటిమ మెఱయ
నరులువానరు లార్య♦వరులును సురలును, సంతోషయుక్తులై ♦ సంభ్రమింప

తే. ముగురుదమ్ములుఁ జామర♦ములను బూన, వందిమాగధులెల్ల మి♦న్నందిపొగడ
రాముఁ డలరారెఁ బట్టాభి♦రాముఁ డగుచుఁ, వీఁక వెలయంగఁబట్టాభి♦షేక వేళ.

శా. సాక్షాత్కారము గాంచెనో శివు మిలన్♦సత్త్వంబు సాకారమై
లక్షింపందగెనో, దయారసమె యా♦విర్భూతమై మూర్తమై
లక్షింపంబడె నోక్కొ యంచును మహా♦హ్లాదంబు నిడన్ సహ
స్రాక్షుత్ర్యక్షులె సేవచేసి రన నే♦లా యెన్న భూవాసులన్. ౧౦౪

సీ. మనవికై చేరంగ♦మచ్చరంబునఁ దల, వంచియెత్తక యుండు♦వాఁడు గాఁడు
ఎత్తెఁబో వారు నో♦రెత్తక యే మున్న, బద్దుగా గద్దించు♦వాఁడు గాఁడు
గద్దించెఁబో మఱి ♦ సుద్దుల విని పెడ,వాదంబులను ద్రోయు♦వాఁడు గాఁడు
వాదించెఁబో మీఁదఁ ♦ బౌరుషంబున కేని, పక్షపాతము సేయు♦వాఁడు గాఁడు

ఆ. విగతవిస్మయుండు ♦ విస్మయశీలుండు, మృదులపూర్వభాషి ♦ హితచరితుఁడు
సత్యధర్మరతుఁడు♦సాకేతనిలయుండు, మనుజమాత్రుఁడగునె ♦ మానవేంద్ర. ౧౦౫

తే. చక్రవర్తిస్ఫురత్కీర్తి♦శాలులైన, భూమిపాలురు వెలయరే ♦ భూమియందు
వారిప్రభుతకు దేనికే ♦ వచ్చెనోక్కొ, రామరాజ్య మటన్న యా♦నామ మధిప.

చం. చిలుకలఁ గోడెదూడలను ♦ జిన్నికుమారుల వీళ్లనూళ్లులం
బిలుచుచు రామ రామ యని ♦ పేరు లొసంగి యజస్రమున్ జనుల్
దలఁచుచు ముద్దులాడుచును ♦ దన్మయతన్ స్థిరసౌఖ్య మొందఁగాఁ
దెలుపఁగ శక్యమౌనె జగ♦తీవర! రాముదయామహత్త్వమున్. ౧౦౬

కం. పాపలు చన్నుంగుడువఁగ, దాపున రామా యటన్న♦ధ్వని వినఁబడినం
జూపులు నిడిగించుచు నలు, వైపులఁ జూచెద రిఁకేమి♦పలుక మహీశా! ౧౦౭

తే. నాఁటికిని నేఁటికి నిఁ కెన్ని ♦ నాళ్లకైన
భూమి నాపంచమ మదెట్టి ♦ మూఢులైన
"రామవాక్యంబు" మఱి "రామ♦రాజ్య" మనెడు
పలుకె సాక్ష్యంబు తన్మహా♦త్త్వమున కధిప! ౧౦౮

వ. ఇట్లు సాక్షాద్వైకుంఠధాముఁ డైన శ్రీరాముండు రావణమారణకారణంబుగ ధరణీ స్థలిజనించి సురల సంతోషింపం జేసి నిజపావనకథాపావనిచేత లోకంబుల ధావ నంబు సేసి రాజ్యంబు సేయుచుండె. ౧౧౦

ఉ. రాముఁడు ఘోరరాక్షసవి♦రాముఁడు భక్తజనావనక్రియో
ద్దాముఁడు కోటిచంద్రరుచి♦ధాముఁడు సేవితదివ్యవానర
స్తోముఁడు సూర్యవంశనృప♦సోముఁడు కారణరూపి యోగిహృ
ద్ధాముఁడు పాపమారకసు♦నాముఁడు నన్నుఁ గృతార్థుఁ జేయుతన్. ౧౧౧

ఉ. వారక కేలుమోడ్తు నని♦వారితవారిధిగర్వహర్తకున్
వారిజవాసినీహృదయ♦భర్తకు భక్తజనోపకర్తకున్

ఔరగహారమానసవి♦హార్తకు లోకకదంబకర్తకుం
గారణరూపధర్తకు న♦కల్మషవేదవచఃప్రవక్తకున్. ౧౧౨

సీ. మొలచుట్టు పులివాఱు ♦ తలచుట్టు మిన్నేఱు, వెలిచట్టుదానుండ♦వేడ్కఁబట్టు
డబ్బుడబ్బనుడోలు ♦ గబ్బులీనెడుసాలు, ముమ్మొనల్ గలగోల ♦ మొనసి కేల
గంగమ్మ తలనెక్కి ♦ గౌరమ్మ నొకచక్కి, గుజ్జుదేవరదంట ♦ కూడి వెంటఁ
బెనుచేఁదు కవణంబు ♦ విసదారి రవణంబు, ముందలనెలవంక ♦ ముద్దుజింక

తే. వెలయు జంగముదేవర♦వేడ్క మీఱి, మదిని గలకాల మెవ్వని♦స్మరణసేయు
నట్టినాపాలివేల్పు నా♦రాయణుండు, జానకీజాని నన్ను ర♦క్షణముసేయు. ౧౧౩

వ. అని ధ్యానించి నమస్కరించి శుకయోగీంద్రుండు పరిక్షిన్నృపాలున కెఱింగించిన
తెఱంగున నీకు విన్నవించితి. ౧౧౪

సీ. సత్యసంకల్ప నా♦జసయిత్రికోరిక, నెఱవేర్పఁ గనుట నీ♦నెనరుగాదె
నాకాఱియలలోన ♦ నీకృతి కొనసాగఁ, గాంచుటెల్ల నీ♦కరుణగాదె
సుమతులైనట్టినా♦సుహృదులు గని సాధ్వ, భిప్రాయు లగుట నీ♦పేర్మిఁగాదె
చేజాఱిపడుచున్న ♦ జీవజీవనములు, ద్ధారణమౌట నీ♦దయయుకాదె

తే. మత్కృతుల నెల్ల నీకిచ్చు ♦ మతిగలుగుట, నీదుప్రేమంబ యిన్నింట ♦ నీదుకృపకు
నర్హుఁడై నాఁడ నట్టిధైర్య ♦ మబ్బెనింక, నెవ్వరేమన్ననంద్రు నా♦కేమికొదవ.

తే. యత్కరోషి కురుష్వ మ♦దర్పణమని, యన్ననుడి నమ్మి నీకు స♦మర్పణంబు
చేసితిని నింక నేమైనఁ♦జేయవయ్య, జానకీరామ శ్రీభద్ర♦శైలధామ ! ౧౧౫

✻ కల్పితకల్పవల్లీభాస్కరవిలసితవృత్తము. ✻

సారదతను జిత♦సారమసారా !♦సారసనగ ! హరి!♦సరసవిచారా !
హారకలితగళ! ♦ హారివిహారా ! ♦ హారిసురుచియుత♦యదుకులవీరా !
వారణమదహర ♦ పాపనివారా ! ♦ వారిధిగృహ ! సుర♦పరసువిదారా
కారితహరి ! మధు♦కైటభకారా ! ♦ కారణతనుగత♦కమఠశరీరా. ౧౧౬

➳ ముక్తాహారబంధము—మౌక్తికమాలావృత్తము. ➳

సారసనేత్రా ! య♦జ భవనాశా !
నారదకాయా ! మ♦ననపరత్రా !
గ్లారవినేత్రా ! య♦ఘభయనాశా !
నారదగేయా ! ఘ♦నసుపవిత్రా ! ౧౧౭

✻ ఆందోళికాబంధము—కనకలతావృత్తము. ✻

అరినికరహనన ! హరిహయ♦హరనుత ! గతసుతలా !
ఖరహర ! దరయుతకర ! కన♦కవసన ! శుభచరితా !
నరహిత!సుఖద!సరసముగ♦నను పసుఖితఁ గనుమా
కరుణ చెలఁగ సుముఖతఁ గుము♦ఖతతి నణఁపఁ గనవే. ౧౧౮

కం. సా(హం)కృతిదుర్జనదూ, రా! హంవీరారిపరశు♦రామస్మయవా
రా! హాటకచేల! నతాం, హోహాననా! ధవళనీర♦జోపమనయనా!

* శ్రీకంఠభూషణవృత్తము.*

ని(స్తు)లకరుణా♦నిధి! దాశరథీ!
ప్రస్తుతసుగుణా♦వధి! కీశరథీ!
ధ్వస్తవినత! సా♦దరధీ! విరథీ!
స్వస్తి యవిత పా♦వనధీ! వరధీ!

గద్యము

ఇది శ్రీమద్రామచంద్రచరణారవిందమిళిందాయమానమానసత్వమహాద్రై వావిలికొలను రామచంద్రరాయతనూభవ సుజనవిధేయ సుబ్బరాయ నామధేయ ప్రణీతం బైన శ్రీ కౌసల్యాపరిణయంబునందు
షష్ఠాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీరామార్పణమస్తు.

Solden & Co., Madras, S.E.

బ్రహ్మశ్రీ వావిలికొలను సుబ్బరావుగారు

విద్యాన్నదాన కైంకర్యములకుఁగాను శ్రీమదొంటిమిట్ట కోదండరామస్వాములవారికి

సర్వస్వాతంత్ర్యములతో సమర్పించిన

పుస్తకముల పట్టి.

వీనినిఁ గొని చదువువారు చదివించువారు తాము తమ బాలురు బాగుపడుటయేగాక భగవద్ధర్మ కార్యమునకు సహాయపడిన పుణ్యమార్జింతురు,

1. శ్రీమదాంధ్రవాల్మీకి రామాయణము. 4-వ కూర్పు లఘుటీకతోడ మొదటి

		రూ.	అ.	పై.
సంపుటము కాలికో బైండు	...	4	0	0
లఘుటీకతోడ రెండవ సంపుటము	...	4	0	0
మూఁడుసంపుటములు	...	10	0	0
ఏడుసంపుటములు	...	13	0	0
సుందరకాండము	...	1	0	0
2. శ్రీకృష్ణలీలామృతము (వచనకావ్యము) 1-వ భాగము	...	1	12	0
,, ,, 2-వ భాగము	...	2	4	0
,, ,, 3-వ భాగము	...	2	0	0
శ్రీకృష్ణావతారతత్త్వమంతయుఁ బ్రత్యేకపీఠికగాఁగల 4-వ భాగము	...	2	4	0
(ఇది నూతన వచన మహాగ్రంథము. నానా పురాణేతిహాసములఁగల కృష్ణచర్య యిందు సమకూర్పఁబడినది. సమస్తాంధ్ర స్త్రీ పురుషులకు నవశ్య పఠనీయము. ఇందుఁజిత్రపటములుగలవు. పైనాలుగు భాగముల నొక్కమారుగ కొనువారికి అట్టబైండుతో రూ. 7-8-0 నకే ఇయ్యఁబడును. కాలికోబైండుతో 2 సంపుటములుగ గిల్టు అక్షరముల పేరుతో గలది.	...	8	0	0
శ్రీకుమారాభ్యుదయము, 2-వ కూర్పు (రంగుకాగితము)	...	1	0	0
4. సుమనోల్లాసము, పైదానికి టీక (పునర్ముద్రణముకావలెను)				
5. శ్రీకౌసల్యాపరిణయము,2-వ కూర్పు పెద్దయక్షరములు (నిండుకాలికో)		1	4	0
6. † సుభద్రావిజయము, 3-వ కూర్పు (నిండుకాలికో)				
7. కౌసల్యాపరిణయటీక ప్రథమాశ్వాసము	...	0	12	0
కౌసల్యాపరిణయముతోడఁ దీసికొనిన	...	0	6	0
8. బమ్మెర పోతన నికేతనచర్చ	...	1	0	0
9. బమ్మెర పోతరాజ విజయము	...	0	12	0
N. B.—8-9 ఈ రెండును గ్రంథాలయములవారికి 0-14-0 కీయఁబడును.				
10. బమ్మెర పోతన గీతములు, రామనుతి, కృష్ణనుతి.	...	0	1	0
11. ఇవి టీకతోడఁ గలసిన నుతిత్రయము	...	0	4	0
12. బమ్మెరపోతన రత్నములు, (కాలికో,మూఁడవకూర్పు)	...	0	14	0

భాగవతములోని మంచిపద్యములన్నియు నేటి భక్తి,నీతి,స్తుతి,వైరాగ్యాదులు తరగతులుగ విభజించి కూర్పఁబడినవి. 500 కెక్కువపద్యములు గలవు. ప్రత్యాంధ్రుఁడును నుదయమునఁబఠింపఁదగినది.

13. శ్రీ కాళహస్తిమాహాత్మ్యము (ధూర్జటికవి ప్రణీతము)		రూ.	అ.	పై.
,, రెండవకూర్పు (సగముకాలికో)	...	1	0	0
14. భీమఖండము (శ్రీనాథప్రణీతము) సగము కాలికో	...	1	0	0
15. కృష్ణమంజరి	...	0	1	0
16. † సులభవ్యాకరణము, 5-వ కూర్పు 1-వ భాగము	...	0	11	0
† ,, 3-వ ,, 2-వ ,,	...	1	12	0
† ,, 3-వ ,, 3-వ ,,	...	0	9	0

17. ఆర్యకథానిధి 8 భాగములు. 18. ఆర్యచరిత్ర రత్నావళిమాలికా గ్రంథములు. 19. భక్తి ప్రసూనమాలికా గ్రంథములు. 20 హితచర్యమాలికా గ్రంథములు ఈ వన్నియు నీ దిగువ విలాసమునకు దొరకును.

21. ముముక్షుహితచర్య 2 భాగములు (కాలికో బైండు)	...	2	2	0
,, ప్రథమభాగము (రంగుకాగితమునకు)	...	0	14	0
,, ద్వితీయభాగము	...	0	14	0

౧. శ్రీరామజయమందిరము. నెం. ౨౧. రాజా హనుమంతలాలావీధి, తిరువళిక్కేణి, మదరాసు.

౨. శ్రీరామసేవాకుటీరము, ఒంటిమిట్ట, కడపజిల్లా.

౩. ఎం. పి. శర్మ ఆంధ్రగ్రంథాలయము, నెల్లూరు.

వీరిలో నెవరికైనను వ్రాసి తెప్పించుకొనవలయును.

